

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KIRSAL KALKINMA
BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET:
SAMSUN VEZİRKÖPRÜ ÖRNEĞİ**

Deniz YÜKSEL

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN**

**ANKARA
2019**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KIRSAL KALKINMA
BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET:
SAMSUN VEZİRKÖPRÜ ÖRNEĞİ**

Deniz YÜKSEL

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN**

**ANKARA
2019**

Etik Beyan

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

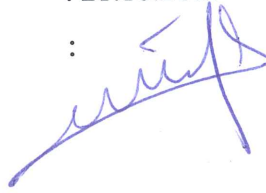
Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Kırsal Kalkınma Bağlamında Sosyal Hizmet: Samsun Vezirköprü Örneği ” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler ve yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Doktora Öğrencisinin Adı Soyadı: Deniz YÜKSEL

Tarih : 21.10.2019

İmza :

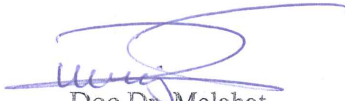

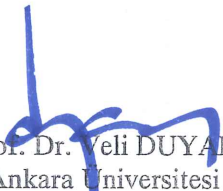
KABUL VE ONAY

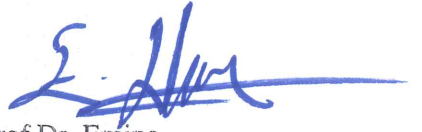
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Deniz YÜKSEL tarafından hazırlanan
“Kırsal Kalkınma Bağlamında Sosyal Hizmet: Samsun Vezirköprü Örneği”
adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından
DOKTORA TEZİ olarak OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile kabul/~~ret~~ edilmiştir.

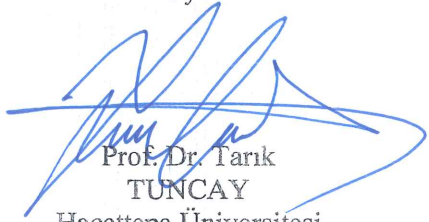
Tez Savunma Tarihi: 21.10.2019

Prof.Dr. Kasım KARATAŞ
Hacettepe Üniversitesi
Jüri Başkanı

Doç.Dr. Melahat
DEMİRBİLEK
Ankara Üniversitesi
Raportör

Prof. Dr. Veli DUYAN
Ankara Üniversitesi
Danışman

Prof.Dr. Emine
ÖZMETE
Ankara Üniversitesi
Üye

Prof. Dr. Tarık
TUNCAY
Hacettepe Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet AKAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vii
Simgeler ve Kısaltmalar	ix
Şekiller	x
Çizelgeler	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Araştırmanın Tanımları	9
1.5. Araştırmanın Sayıltı ve Sınırlılıkları	9
1.6. Kırsal Alan Kavramına İlişkin Genel Bilgiler	10
1.6.1. “Köylerin Değişen Statüsü”	10
1.7. Kalkınma Kavramı ve Kalkınma Fikrine Getirilen Eleştiriler	13
1.8. Kalkınma ve Sosyal Hizmet	16
1.8.1. Sosyal Kalkınma ve Sosyal Hizmet İlişkisi	17
1.8.2. Kırsal Toplumla Çalışma ve Sosyal Hizmet Uzmanının Roller	22
1.9. Kırsaldaki Belli Başlı Sorun Alanları	26
1.9.1. Kadınlar	27
1.9.2. Çocuklar	28
1.9.3. Yaşlılar	29
1.10. Kırsal Sosyal Hizmet Uygulaması	30
1.11. Kırsal Kalkınma Politikalarının Dönüşümü ve Türkiye Görüntüsü	32
1.11.1. Kırsal Kalkınma Sürecinde Yer Alan Bazı Kurumlar	38
2. GEREÇ VE YÖNTEM	44
2.1. Araştırmanın Modeli ve Örneklem Seçimi	44
2.2. Veri Toplama Araçları	50
2.3. Verilerin Toplanması	50
2.4. Verilerin Çözümlemesi	54

2.5. Süre ve Olanaklar	55
2.6. Araştırma Alanı Hakkında Bilgiler	55
3. BULGULAR	60
3.1. Saha Çalışmasından Elde Edilen Bulgular	60
3.1.1. Köylere Ait Bilgiler	60
3.1.2. Hane Üyelerini Tanıtıcı Bulgular	61
3.1.3. Köylerdeki Hanelerin Sağlık, Çocukların Eğitimi, Güvenli Çevre Algısı ve Dayanışma İlişkilerine Yönelik Bulgular	66
3.1.3.1. Sağlık	66
3.1.3.2. Hanedeki Çocukların Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular	70
3.1.3.3. Köyde Yaşayanların Halk Eğitim Çalışmalarına Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	73
3.1.3.4. Köy Halkının Yaşadıkları Köyde Algıladıkları Risk Durumlarına İlişkin Bulgular	75
3.1.3.5. Köy Halkının Algıladıkları Dayanışma İlişkisine İlişkin Bulgular	76
3.1.4. Köydeki Sorun Tanımları ve Faydalanılan Hizmet Türleri	78
3.1.4.1. Sosyal Hizmet ve Yardım Kurumlarına Dair Bilgi Düzeyleri, Haber Alma Kanalları ve Alınan Hizmetlere İlişkin Bulgular	78
3.1.4.2. Köy Halkı Tarafından Belirlenen Sorunlar ve Köyün Olumlu Yönlerine İlişkin Bulgular	82
3.2. Kırsal Kalkınmaya Yönelik Katılımcı Görüşlerinin İncelenmesi	88
3.2.1. İmkan ve Sınırlılıkları ile Vezirköprü Kırsalında Kalkınma	88
3.2.1.1. Katılımcıların Kalkınmaya Dair İnançları: “Kalkınma aslında mutlu olma demektir”	89
3.2.1.2. Vezirköprü’de Kırsal Kalkınma İhtiyacı	91
3.2.1.2.1. Tarım Sektöründeki Yapısal Sorunlar Özelinde İlçe Kırsalı	91
3.2.1.2.1.1. Küçük ve Bölünmüş Araziler	91
3.2.1.2.1.2. Ürün Çeşitliliğinde Değişim İhtiyacı	94
3.2.1.2.2. Sosyoekonomik Problemlerin Sosyal Hayata Yansımaları	96
3.2.2. Kırsal Kalkınma Uygulama Süreci	97
3.2.2.1. Sosyal Kalkınmayı Destekleyici Çalışmalar	98
3.2.2.2. İyi ve Kötü Taraflarıyla Uygulamalar: Erişilebilirlik, Sürdürülebilirlik, Suiistimaller ve Diğer Engeller	101
3.2.2.2.1. Ulaşılabilirlik	101

3.2.2.2.2. Sürdürülebilirlik	104
3.2.2.2.3. Suistimaller	106
3.2.2.2.4. Çalışmaların Önündeki Diğer Engeller	107
3.2.2.3. İhtiyaç Analizi Süreci	109
3.2.2.3.1. Yerelin İhtiyaçlarını Belirlerken İzlenen Yol ve Yöntemler	109
3.2.2.4. Sivil Oluşumların Kırsal Uygulamalardaki Roller	115
3.2.2.5. Uygulamada Yaşanan İnsan Kaynağı İhtiyacı	118
3.2.2.6. Uygulamada Yapılan İşbirlikleri ve İşbirliği Gereksinimi	120
3.2.3. Kırsaldaki Politika Başarısının Dayanakları	125
3.2.3.1. Tarım Sektörünün İyileştirilmesi	125
3.2.3.2. Planlama, İhtiyaç Analizi ve Değerlendirme	127
3.2.3.3. Kurumlararası Koordinasyon ve İletişim	130
3.2.4. Birtakım Potansiyelleri İle Vezirköprü ve Kurumların İlçeye Dair Planları	132
4. TARTIŞMA	137
4.1. Vezirköprü Kırsalının Sosyoekonomik Profiline İlişkin Bilgiler	137
4.2. Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi	147
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	160
ÖZET	174
SUMMARY	175
KAYNAKLAR	176
EKLER	192
Ek-1. Bilgilendirilmiş Olur Formu	192
Ek-2. Soru Formu	193
Ek-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	197
Ek-4.1. Kurum İzni Belgesi I	198
Ek-4.2. Kurum İzni Belgesi II	199
Ek-5. Etik Kurul İzin Belgesi	200
ÖZGEÇMİŞ	202

ÖNSÖZ

Kırsal alandaki sosyoekonomik durumu öncelikle kırsal yöre insanı tarafından belirlenen sorunlar ve ihtiyaçlar temelinde analiz etmeyi ve kırsal alana hizmet veren çeşitli kurumların sosyal kalkınma rollerini açıklamayı konu alan çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Kırsal alanda yürütülen ilk aşamada nicel yöntem kullanılarak, çalışmaya dahil olmayı kabul eden gönüllü 310 hane üyesi birey ile yüz yüze anket yapılmıştır. Çalışmanın ikinci boyutunda nitel yöntem kullanılmış, çalışılan alan kapsamında görev yapan 12 kurum temsilcisi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Dezavantajlılığı kırsal alan temelinde ele alması, kalkınmaya bütüncül yaklaşması ve kurum değerlendirmeleri yönleriyle çalışma incelenen bölge ve kırsal sosyal hizmet alanı için önemli bulgular sunmaktadır.

Araştırma öncesinde ve sürecinde bana bilgisi ile rehberlik eden, desteğini sürekli olarak gördüğüm ve göreceğime inandığım değerli danışman hocam sayın Prof.Dr. Veli Duyan'a, tez çalışma sürecinde çalışmaya olan inancı, güç veren yaklaşımı ve katkıları için sevgili hocam sayın Doç.Dr. Melahat Demirbilek'e ve bilimsel yönlendirmeleri ile tezime sunduğu kıymetli katkısı için sayın hocam Prof.Dr. Tarık Tuncay'a çok teşekkür ediyorum.

Tez savunma jürisinde yer alan sayın Prof.Dr. Kasım Karataş hocama çalışmaya sunmuş olduğu katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Tezle ilgili değerli tavsiyeleri için sayın hocam Prof.Dr. Emine Özmete'ye içtenlikle teşekkür ediyorum. Aynı zamanda, kurumlara ulaşmamda yol gösterici olan ve tüm samimiyetiyle tez konumla ilgilenen Ondokuz Mayıs Üniversitesi hocalarından sayın Prof. Dr. Mehmet Bozoğlu'na ve Vezirköprü ile ilgili yürütmüş olduğu çalışmasını benimle paylaşan Ondokuz Mayıs Üniversitesi hocalarından sayın Prof.Dr. Cevdet Yılmaz'a teşekkür ediyorum. Görüşmeyi kabul eden, bu çalışma sayesinde kendileri ile tanışmaktan çok memnun olduğum değerli kurum çalışanlarına görüşmelerin yanında benimle paylaştıkları çeşitli dokümanlar için de ayrıca teşekkür ediyorum. Yine, bu süreci kolaylaştıran ilçe Kaymakamlığı ve ilgili köy muhtarlarına, Samsun ve Vezirköprü

belediyelerindeki çalışanlara, çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan tüm yöre insanına, hane ziyaretlerinde bana eşlik eden hepsi birbirinden kıymetli, çalışkan genç kız ve kadınlara, beni hanelerinde misafir eden Vezirköprülüler'e ve bu süreci kolaylaştırmada rolü olan herkese sonsuz teşekkür ediyorum.

Son olarak, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'ndeki kıymetli arkadaşlarım Serap, Ümüş, Sümeyye, Seda, Büşra ve Serdarhan'a bu süreçteki destekleri için ve dönemimdeki tüm çalışma arkadaşlarıma ve kendisinden ders aldığım Sosyal Hizmet Bölüm hocalarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca, destek ve ilgilerini hissettiren tüm yakınlarıma, arkadaşlarım Kübra ve Merve'ye, kuzenime, her zaman yanımda olan kıymetli aileme, sevgili kardeşime sonsuz destekleri ve köy ziyaretleri sırasında bana eşlik ettiği için babama çok teşekkür ediyorum.

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASDEP	Aile Sosyal Destek Programı
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance
IPARD	Instrument for Pre-accession Assistance in Rural Development
KOP	Konya Ovası Projesi
LEADER	Liaison Entre Actions de Developpement de l'Economie Rurale
RG	Resmi Gazete
SODES	Sosyal Destek Programı
SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TNSA	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
YEG	Yerel Eylem Grupları

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Samsun İlçeler Haritası	59
Şekil 3.1. Kırsal Yöre İnsanı Tarafından Belirlenen Sorun Tanımlamaları	87
Şekil 3.2. Vezirköprü İlçesi Kırsalı Mevcut Durum-Sorun-İhtiyaç Haritası	136

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1. Kırsal Alanlara Yönelik Sosyal Politika Öncelikleri	36
Çizelge 2.1. Örneklem Dağılımı	49
Çizelge 2.2. Örneklemde Yer Alan Köyler	49
Çizelge 2.3. Samsun- Türkiye Kent-Köy Nüfusu	56
Çizelge 2.4. Vezirköprü İlçesi Sosyoekonomik Gelişmişlik Durumu (2004)	58
Çizelge 2.5. Vezirköprü İlçesi Sosyoekonomik Gelişmişlik Tablosu (2014)	58
Çizelge 3.1. Görüşmenin Yapıldığı Köyler	60
Çizelge 3.2. Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim ve Hane Nüfusuna İlişkin Bulgular	61
Çizelge 3.3. Hane Üyelerinin Çalışma Durumları, Hane Gelir Kaynaklarına ve Sosyal Güvencelerine İlişkin Bulgular	63
Çizelge 3.4. Hane Üyelerinin Arazi Kullanım Şekillerine İlişkin Bulgular	64
Çizelge 3.5. Hane Üyelerinin Şehir Dışında Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular	65
Çizelge 3.6. Hanelerin Sağlık Sorununda Öncelikli Olarak Başvurdukları Hastanelere İlişkin Bulgular	67
Çizelge 3.7. Hane Üyelerinin Düzenli Tedavi Olmasını Gerektiren Durumuna ve Düzenli Tedavi Olmasını Engelleyen Sebeplere İlişkin Bulgular	67
Çizelge 3.8. Aile Üyelerinin Sağlık Durumlarına İlişkin Bulgular	69
Çizelge 3.9. Hane Üyelerinin Çocuklarının Öğretmenleri İle Görüşme Durumlarına İlişkin Bulgular	70
Çizelge 3.10. Hanede Okula Giden Çocukların Başarı Düzeylerine ve Gelecek Planına Sahip Olmalarına İlişkin Bulgular	71
Çizelge 3.11. Hanedeki Çocukların Bir İşte Çalışma Durumlarına İlişkin Bulgular	71
Çizelge 3.12. Hanede Lise Eğitimine Devam Etmeme Durumuna ve Lise Eğitimi Aldıkları Yere İlişkin Bulgular	72
Çizelge 3.13. Hanede Eğitim Amacıyla Şehir Dışında Yaşayan Yakınının Varlığına İlişkin Bulgular	73
Çizelge 3.14. Hane Üyelerinin Halk Eğitimi Çalışmalarına Katılımına ve Katıldıkları Kursun Faydalarına İlişkin Bulgular	73
Çizelge 3.15. Hane Üyelerinin Halk Eğitim Kursuna Katılamama Sebebine İlişkin Bulgular	74
Çizelge 3.16. Köy Halkının Yaşadıkları Köyde Algıladıkları Risk Durumlarına İlişkin Bulgular	75
Çizelge 3.17. Köylerdeki Dayanışma İlişkisine Dair Bulgular	76

Çizelge 3.18. Köylerdeki Değişiklik/Yeniliklerde Söz Hakkı Olma Durumuna İlişkin Bulgular	77
Çizelge 3.19. Hanelerin Sosyal Hizmet Ve Yardım Kurumlarından Haberdar Olma Durumu ve Hizmetlere Dair Bilgiye Erişim Kaynaklarına İlişkin Bulgular	78
Çizelge 3.20. Hanelerin Sosyal Yardım ve Hizmetlerden Yararlanma Durumlarına ve Aldıkları Yardımların Türlerine İlişkin Bulgular	79
Çizelge 3.21. Hanelerin Aldıkları Yardımların ve Diğer Hizmetlere Erişimlerinin Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Bulgular	81
Çizelge 3.22. Hane Üyelerinin Yaşadıkları Köyde Gördükleri En Önemli Soruna İlişkin Bulgular	83
Çizelge 3.23. Hane Üyelerinin Yaşadıkları Köyün Güzel Taraflarına İlişkin Fikirlerine Dair Bulgular	85

1. GİRİŞ

Kırsal alandaki sosyal hizmet, kırsal topluluklarla birlikte çalışmaya yönelik bir uygulama alanıdır. Dolayısıyla, kırsal sosyal hizmet modelleri genellikle toplumla çalışmaya hizmet eder. Toplumla çalışma, toplum yararını gözeterek katılımcılık esası içinde kurumsal, toplumsal ve politika alanlarında değişimi hedefleyen planlı bir müdahale sürecidir. Bu kapsamda düzenlenen her türlü makro faaliyetler kentselden kırsala kadar hizmet sunan ve alanlar ile birebir çalışmaya dayanmaktadır.

Bölgesel eşitsizlikler kırsal alanlarda daha derinden hissedilmektedir. Çünkü, kırsal nüfusun içinde bulunduğu sosyoekonomik şartları zorlaştıran birçok unsur vardır. Bunlar ekonomik kaynaklı olabileceği gibi, sosyal sebeplere de dayanabilmektedir. Söz konusu sorun ve ihtiyaçlar bilimsel analizlere dayanmadan yapıldığında ve çıktılar yerel taraflara ulaşmadığı takdirde bu sorunların çözümü de kalıcı olmamaktadır. Toplumla sosyal hizmetin kırsal alanlarda kalkınmanın sağlanmasına sunduğu katkılardan en önemlisi de hizmet alan ile birebir çalışma becerisidir. Diğer bir konu, kırsala hizmet sunan farklı disiplinlerle çalışmaya olan ihtiyaca toplumla çalışmanın verdiği cevaptır. Bu noktada, toplumla çalışmanın sorunları geniş bağlamda incelemeyi sunma olanağı önemlidir. Dolayısıyla, toplumla çalışma sosyal değişimi sağlarken ekonomik, sosyal ve politik alanlardaki gelişime odaklanarak bütüncül bir kırsal kalkınmayı hedefler ve işbirliği sürecine dahil olur. Her insanın değişim kapasitesi olduğu fikrinden hareketle insanı sosyal çevresi ile birlikte tanımlanan problemler dahilinde inceler. Toplum çalışmasının en önemli amaçlarından biri olan sağlıklı bir sosyal çevre inşası kırsal topluluklar için ancak bu şekilde bir değişim anlayışının hayata geçirilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu noktada, toplumla sosyal hizmet uygulamaları kırsal toplulukların gelişimine birçok yolla hizmet etmektedir. Bu uygulamalar toplum kalkınması, toplum örgütlenmesi,

program geliştirme ve daha modern kabul edilen toplumla sosyal hizmet uygulamaları (yeşil hareket, ekososyal hizmet hareketi gibi) olabilmektedir.

Salt ekonomik büyümeyi içerirken, zaman içinde değişen ekonomi politikaları ile birlikte kalkınma anlayışının da evrildiği görülmektedir. Günümüzde kalkınma kavramı artık toplumun refahını sağlayacak kaynakları ortaya çıkarmaya odaklanan dinamik ve etkileşimli bir oluşum olarak anlaşılmaktadır. Kırsal kalkınma ise; kırsal alanlarda yaşayan yöre insanının sosyoekonomik açıdan refahını arttırmayı ve her türlü insani hizmete erişimlerinin sağlanmasını kolaylaştırmayı içeren, dezavantajlı grupları kapsayacak şekilde planlanan bölgesel kapsayıcı gelişme hedefli bir politika sürecidir. Küresel kentleşmeden bahsedilen bir çağda kırsal alanlar her zaman ülkelerin kalkınma planlarında yer alarak sosyal politika konusu olmuştur. Türkiye’de konu ile ilgili olarak düzenlenmiş önemli politika belgeleri bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II’de (UKKS II), kırsal alanlara yönelik birtakım stratejik amaçlar belirlenmiştir. Bunlardan biri de kırsalda yaşayan insan sermayesinin güçlendirilerek yoksullukla mücadele edilmesidir. Belirlenen amaç kapsamında sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştırmak ve söz konusu erişimi sağlarken bölgenin ihtiyaçlarını yerinde tespit ederek sürdürülebilir bir hizmet yönetiminin esas alınması önemlidir. Dolayısıyla UKSS II’de, kırsalda yaşayan dezavantajlı gruplara ya da kırsalın doğasından kaynaklı yapısal sorunların sebep olduğu ve kırsaldaki toplum tarafından da üzerinde uzlaşıya varılmış dezavantajlılık haline yönelik daha köktenci çözümlerin getirilmesi planlanmaktadır.

Kırsal kalkınma planlarında bir amaç olarak yer alan sosyal hizmetlerin sunumu bu çalışmada, sosyal hizmet müdahalesi ve önleyici çalışmalar aracılığıyla kırsalın gelişimine katkı sağlama yönüyle ve kalkınmanın önemli bir aracı olan katılımcılık anlayışına hizmet eden sosyal adaleti tesis etmeyi ve yaşam kalitesini arttırmayı hedefleyen tarafla ele alınmaktadır.

Araştırma ile kalkınma bağlamında kırsal alanda sosyoekonomik durumu öncelikle kırsal yöre insanı tarafından belirlenen sorunlar ve ihtiyaçlar temelinde

analiz etmek ve kırsal kalkınma sürecinde aktif rolü olan kamu paydaşları tarafından ilçe kırsalının kalkınma bağlamında değerlendirmesini yapmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda sosyal hizmetin kırsal kalkınmadaki rolü incelenen ilçe özelinde tanımlanmaya çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Kırsal alanlar, kentsel bölgelerden farklı olarak; yetersiz hizmet alan nüfus yapısı, tanımlanmamış ihtiyaçların varlığı, kırsal altyapı yetersizlikleri, dolayısıyla hizmetlere kısıtlı erişilebilirliği, kısıtlı istihdam olanakları ve bununla gelen birtakım yoksunlukları ile tanınmaktadır (Pugh ve Cheers, 2010, s:15-16). Kendi içinde bu yoksunlukları barındıran dezavantajlı kırsal alanlarda, mevcut sorunların yanı sıra yoksullukla birlikte birçok sosyal sorunun da meydana geldiği bilinmektedir. Bu sorunlara yönelik tüm nüfusu hedef alan çeşitli sosyal politikalar geliştirilmekle birlikte özellikle kırsala bu tarz hizmetlerin eriştirilmesinde ve sosyoekonomik gelişimi sağlayacak ölçüde etkili ve sürdürülebilir uygulamaların olduğu bir ortam yaratılmasında zorluklar çıkabilmektedir.

Türkiye’de kırsal alanlarda yapılan uygulamalarda kırsal ekonomiyi güçlendirmeye dayalı, son zamanlarda tarımla ilgilenen nüfusun yaşlanmasıyla genç nüfusa yönelik desteklemeler gibi tarım ve tarım dışı faaliyet önerilerinin yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla kırsaldaki sorunların ekonomik boyutu ile ilgili politika bazında önemli çalışmalar yapılmaktadır. Akademik çalışmalarda da bunun yansımaları görülmektedir. Bununla birlikte sosyal boyutta, “kırsal sosyal hizmet, kırsal alan ve sosyal hizmet, kalkınma ve sosyal hizmet” ile ilgili akademik çalışmalara bakıldığında konunun dezavantajlı gruplar açısından sosyal kalkınma, inovasyon ve insan hakları bağlamlarında ve aynı zamanda, kırsalda kadın, yaşlı, mevsimlik işçiler gibi kırsaldaki dezavantajlı gruplar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle, 1996 ve 1999 yılında düzenlenmiş olan Sosyal Hizmet Sempozyumu’nda kırsal kalkınma konusunun sosyal hizmet uzmanları tarafından hem toplumsal gelişme hem de bölgesel kalkınma düzeylerinde etraflıca ele alındığı görülmektedir (Karataş, 1999; Özdemir, 1996). Daha önceki yıllara gidildiğinde ise,

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından toplum kalkınması ve kırsal toplumlarda çalışma ile ilgili yayınların akademiye kazandırıldığı görülmüştür. Özellikle, Ankara'daki köylerde Sosyal Hizmetler Akademisi öğrencileri tarafından yürütülmüş çalışma önemli bir belge niteliğindedir (Erdentuğ, 1966).

Kırsal sosyal hizmet alanı geçmişten itibaren üzerinde çalışılan bir alandır. Özellikle, kırsal sosyal hizmet alanında önemli bir isim olarak kabul gören Josephine Chapin Brown tarafından kırsal refahın önemine dikkat çeken çalışmaların yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır (Martinez-Brawley, 1987). Günümüzde de, kırsal sosyal hizmetle ilgili birçok akademik çalışmaya¹ rastlanılmıştır. Bu çalışmalar genellikle Amerika, Avustralya ve Kanada ülkelerinde yaygınlaşmaktadır. Uygulama tarafında; 2017 yılında Avustralyalı Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Kırsal Sosyal Hizmet Eylem Uygulama Grubu tarafından düzenlenmiş olan “İlham Verici Kırsal Sosyal Hizmet Uygulamaları” temalı konferansın içeriğine bakıldığında kırsal alanlardaki mental rahatsızlıklardan, tarımsal faaliyetler için eğitimlerin düzenlenmesine kadar birçok başlıkta çeşitli sorun alanlarına yönelik çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır (AASW, 2019). Bu ülkelerin dışında, Asya (özellikle Hindistan, Bangladeş ve Çin), Afrika (özellikle Güney Afrika) bölgelerinde kırsala yönelik akademik çalışmaların yaygın olduğu görülmektedir. Beklenildiği üzere, Asya ve Afrika'daki çalışmaların gelişmiş ülkelerdeki çalışmalarda karşılaşılan çağdaş kırsal kalkınma yaklaşımları ya da “sürdürülebilir kalkınma”, “iklim değişiklikleri ve kırsal sosyal hizmet” gibi konu başlıklarından ziyade, teoride “yoksulluğu azaltmak, yerel güçlendirme, sosyal adalet, kalkınma-odaklı kırsal çalışma, mikro krediler” gibi konulara odaklandıkları, ve uygulamalarda da bu konular üzerine yoğunlaşan çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Bunun dışında, kırsal sosyal hizmet alanında “The Rural Social Work Caucus”² tarafından 1975 yılından itibaren çeşitli ülkedeki üniversitelerin ev sahipliğinde konferanslar düzenlenmektedir. Kırk dördüncüsü düzenlenecek olan konferansın ana başlıkları; sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri sağlayan kurumlarla

¹ “Contemporary Rural Social Work” dergisi özellikle kırsal alanda sosyal hizmete odaklanmaktadır. Dergi ayrıca kendi bünyesinde yer alan makalelerin coğrafik olarak haritalandığı bir platform sunmaktadır. Bunun için bkz.: https://digitalcommons.murraystate.edu/crsw/readership_map.html#content. Not: Yukarıda metin içinde verilen açıklamalar ise sadece bu dergiyi kapsamamaktadır, araştırma sürecinde edinilen bilgilere dayanmaktadır.

² Zaman içinde “National Institute on Social Work and Human Services in Rural Areas” olarak değişmiştir.

insani hizmet sunan kurumlar arasındaki işbirlikleri, kırsal alanlarda sosyal sermayenin sağlanması ve istihdam konularıdır. Diğer taraftan, akademik çalışmaların kırsalda çalışan meslek elemanları üzerinde yoğunlaştığına rastlanılmıştır (Brown ve ark., 2017; Riebschleger, 2007; Talebreza-May, 2017).

Son olarak, araştırma alan odaklı bir çalışma olduğu için araştırma öncesi alanla ilgili çeşitli kurumlar tarafından yapılmış sosyal raporlardan elde edilen bilgiler araştırma alanının sosyal hizmet disiplini etrafında incelenmesini gerekli kılmıştır. Ayrıca incelenen bölge özelinde bir araştırmaya sosyal hizmet literatüründe rastlanmamıştır. Uygulama açısından ise, sosyal hizmet mesleğinin kırsal kalkınma gibi çok paydaşlı olan bir süreçte, bir araştırma ile süreçteki rolünün vurgulanmasına gereksinim vardır. Tüm bunlar neticesinde, (müdahale öncesi gibi kurgulanan çalışmada) ön değerlendirme, alanı tanıma ve sorunu-ihtiyaçları analiz etme aşamaları gereği belirlenen kırsal alanda yaşayan insanların karşı karşıya kaldıkları yapısal/bireysel sorun alanlarını ve kırsalda ihtiyaç duyulan sosyal hizmetlerin türünü, sosyal hizmet yönetiminin hangi şekilde yapılırsa kalkınmaya katkı sağlayacağını analiz ederek, kurumlar tarafından yapılan kırsala yönelik uygulamaları değerlendirmek amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Değişen toplumsal yapı ve kırsal planlamaların değişen yapı ve ihtiyaçlara cevap vermesindeki eksiklikler kırsal kalkınmaya yönelik birtakım düzenlemeleri de gerekli kılmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin amaçlarından biri olan toplumun karşılanmayan ihtiyaçlarının varlığı durumunda ortaya çıkan sosyal işlevselliğindeki bozulmaları müracaatçı ile birlikte ele alarak değerlendirme anlayışı (Duyan, 2012), kırsal yörede yaşayanlar tarafından sorunların saptanmasını önemli kılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın en temeldeki amacı yerelle buluşma yoluyla sorun tespiti yaparak, kırsaldaki insanın gözünden ihtiyaçları belirleyerek bölgenin sosyal hizmet ihtiyaç haritasını çıkarmaktır. Diğer bir deyişle, çalışmanın amacı genelde, sosyal hizmetin insan odaklı bakış açısının kırsal kalkınma uygulama alanına yansıtılmasının yol ve yöntemlerini bilimsel verilere dayanarak açıklamak, özelde,

yerelin ihtiyaçlarını yerel ortamda tespit etmeye çalışmak, kronik hale gelmiş olan toplumsal meselelerin yereldeki izdüşümlerini sebep ve sonuçları ile irdelemektir. Bu bağlamda, kırsal bölgede yaşayanların demografik yapılarının, bölgenin ekonomik kaynaklarının, istihdam yapısının, bireysel ve toplumsal dezavantajlılık durumlarının bölgede yaşayan kimseler özelinde incelemek ve aynı zamanda kırsal kalkınma sürecinde önemli rolü olan kurumların çalışma için seçilen alan hakkında değerlendirmelerini inceleyerek, hizmet alan ve hizmet verenler açısından tabloyu ortaya koymaktır.

Özetle, araştırmanın amacı, araştırma için seçilmiş olan kırsal nitelikte ve belirli yoksunlukları içeren köylerde insan ihtiyaçlarını tespit etmek ve kırsala doğrudan ya da dolaylı hizmet veren kurumların hem söz konusu kırsal alan hem de kırsal kalkınmayı yönetme süreçleri değerlendirilerek, tüm bunlar ışığında kırsal kalkınma uygulama sürecindeki aksaklıkları ortaya koymaktır. Bu kapsamda, araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

- 1) En çok yararlanılan sosyal hizmet ve yardım türleri nelerdir?
- 2) Köylerde yaşayanların sosyal hizmet ve yardımlara ulaşma kanalları nelerdir?
- 3) Köylerde dayanışmaya dayalı bir ilişki var mıdır?
- 4) Kırsalda engellilik düzeyi nedir?
- 5) Kırsalda liseye devam etme oranları nasıldır?
- 6) Köylerde yaşayanların sağlık ve sosyal hizmetlere erişimleri yeterli midir?
- 7) Kırsalda yaşayanların tanımladıkları sorun ve ihtiyaçlar nelerdir?

- 8) Kırsal yöre insanı tarafından tanımlanan kırsalın sahip olduğu zenginlikler nelerdir?
- 9) Kırsal kalkınmaya katkı sunan kurumların kalkınmaya dair fikir ve inançları nelerdir?
- 10) Kurumların incelenen kırsal alana yönelik sorun ve ihtiyaç tanımları nelerdir?
- 11) Kırsal kalkınma sürecinde kurumların karşılaştıkları kurumsal kaynaklı sorun tanımlamaları nelerdir?
- 12) Kurumların kırsal alan özelinde kırsal kalkınma uygulama sürecindeki işleyiş dinamikleri nelerdir?
- 13) Kurumların kırsal alan özelinde kırsal kalkınma sürecinde uygulamada karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- 14) Kırsal kalkınmanın başarılı olması için gerekli adımlar neler olabilir?
- 15) Kırsal alanda çalışan sosyal hizmet uzmanının rolleri nelerdir ve kırsala hizmet veren çalışma özelindeki kurumların incelenen alandaki rolleri genel olarak nelerdir?
- 16) Sosyal hizmet mesleği kırsal alanlarda sosyal kalkınmaya hangi konularda ve nasıl katkı sağlayabilir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünya kentleşmeye doğru giderken, küreselleşmenin olumsuz etkilerinin kırsal alanlardaki insanlar üzerinde yarattığı sonuç, kırsalı, hükümetler tarafından politika gündemine alınması gerekli önemli bir konu haline getirmiştir. Kırsalda sosyal hizmetin, hem uzak alanlardaki ihmal edilmişlikleri kendi müdahale yöntemleri ile

ortadan kaldırma, hem de yeni programların ortaya konmasında yapıcı rolü bulunmaktadır. Ayrıca kırsal kalkınmada bütüncül politikaların öne çıkmasıyla kırsalın ihtiyaçlarını belirlemek ve bölgenin koşullarını dikkate alan uygulamalara yönelik politikalar yapmak önemli hale gelmiştir.

Araştırma, kırsalda çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının rollerini ortaya koyması ve kırsala özgü sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesinde nelere dikkat edilmesi gerektiğini açıklaması yönüyle önem taşımaktadır. Aynı zamanda, çalışmanın bizzat köylerde yaşayan hane bireyleri ile yüz yüze gerçekleştirilmesi, kırsal bölgeleri baz alan sosyal hizmet literatüründe sıklıkla vurgulanan, kırsal yöre insanının ihtiyaçlarının belirlenmesinde söz sahibi olmasına yönelik fikrin savunuculuğunun üstlenilmesi açısından önemlidir. Diğer taraftan çalışma, seçilen alanda kırsal kalkınma için çalışan farklı kurum temsilcilerinin detaylı görüşlerini içermektedir. Bu vesileyle, kırsal alanlarda çalışacak meslek elemanlarına saha çalışmalarında hem kendilerinin faydalanabilecekleri hem de müracaatçılarını yönlendirebilecekleri kurumlar ve kırsal desteklemeler hakkında bilgi verilmektedir.

Kırsal kalkınma ile ilgili literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Türkiye’de yapılan çalışmalarda konunun ağırlıklı olarak coğrafik yönünün ele alındığı görülmektedir. Sosyal boyutla ilgilenen çalışmalarda ise kırsalda yapılmış olan projelerin etki değerlendirmesinin analiz edilerek projelerin kırsal kalkınmaya katkı sağlayıp sağlamadığı irdelenmiştir (Kaldırım, 2012; Yaşa, 2016). Bunun dışında kalkınma özelinde olmayıp, kırsal bölgelere sunulan çeşitli sağlık, eğitim gibi sosyal konulara eğilen çalışmalar da mevcuttur. Yine, Türkiye’de farklı disiplinler tarafından yapılan kırsal kalkınma çalışmaları genç işsizliği, kadınların eğitimi, kız çocuklarının okullaştırılması gibi kırsalda mevcut sorun alanlarına odaklanmıştır. Fakat, “kırsal sosyal hizmet” altında kavramsallaşan ve sosyal hizmetin kalkınma ile ilişkisini inceleyen çalışmalara da gereksinim vardır. Ayrıca çalışma, kalkınma olgusuna bütüncül bakmanın günümüzdeki önemine istinaden bu çizgide bir bakış açısını sosyal hizmet disiplininin sunduğu bilimsel bilgi ile yakalamaya çalışmaktadır.

Bu çalışma ise, hem örneklem açısından hem de hizmet alanlar ile hizmet sağlayanları birlikte ele alması bakımından ve sahip olduğu disiplinlerarası yaklaşımından dolayı farklılık göstermektedir. Aynı zamanda, kırsal kalkınma konusu sosyal hizmet disiplini etrafında toplumsal ve sosyal kalkınma modelleri kullanılarak açıklanmaktadır. Ayrıca, kırsalda yapılacak bilimsel çalışmalarda, kullanılabilecek uygun araştırma yöntemleri ve araştırmanın yürütülmesi sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar hakkında bilgi vermesi bakımından önem taşımaktadır.

1.4. Araştırmanın Tanımları

Kalkınma: Sosyal, ekonomik, insani, çevresel ve politik boyutlarıyla birlikte toplumsal değişimi ve refahını hedefleyen bir olgudur.

Kırsal alan: Nüfus yoğunluğu kentsel alanlara görece düşük, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin devam ettiği, doğal kaynak ve çevreye sahip olan kırsal nitelikteki tüm alanlardır. (İdari anlamda kavramın kullanımındaki değişiklik metin içinde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.)

Kırsal sosyal hizmet: Kırsal alanlarda yürütülen, dezavantajlı bireylere yönelik sunulan birey, aile ve toplum odaklı tüm hizmet ve yardımlardır.

Paydaş: Kırsal kalkınma politikalarının planlanmasından uygulanmasına kadar olan süreçte rol alan kamu kurum, özel, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, muhtarlar ve yerel halkı temsil etmektedir.

1.5. Araştırmanın Sayıltı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma özelinde, 6360 sayılı yasa değişikliği öncesinde köy statüsünde olan yeni mahallelerin kırsal alan içine girdiği- taşıdıkları özelliklerden dolayı- köy kabul edilerek çalışma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın nicel yöntemin kullanıldığı örneklem grubu içerisine yalnızca 18 yaş ve üzeri grup dahil edilmiştir. Ayrıca, veri toplama sırasında çoğu hane üyesi çalışma amaçlı farklı bir şehirde olduğu için katılımcıların çoğu kadınlardan oluşmaktadır.

1.6. Kırsal Alan Kavramına İlişkin Genel Bilgiler

Kırsal kavramının tanımı kırsalda yapılacak çalışmalar için ve müdahale çalışmalarında alanı belirlemek için önem taşımaktadır. Kırsal tanımı yapılırken somut bir belirleyici olması yönüyle nüfusa dayalı bir anlatım tercih edilse de toplumların karmaşık yapısından dolayı kırsal alanın göreceli tanımlarını içeren sosyolojik açıklamaların da dikkate alınması gerektiği önerilmektedir (Daley, 2010, s:2-5).

Toplumla çalışmada çalışılacak alan ister küçük bir grup ister büyük topluluklar olsun alanın iktisadi, sosyal, siyasi ve idari yapısının bilinmesi gereklidir. Bu çalışma özelinde ele alındığında, çalışma yapılacak alan her ne kadar “köy” olarak tanımlansa da yerel yönetimler ile ilgili 2012 yılında yapılan yasal düzenlemelerde köylerin değişen statüsünü görmek için bu kısımda kısaca söz konusu değişikliklerden bahsedilecektir.

1.6.1. “Köylerin Değişen Statüsü”

6360 sayılı yasa³ ile kırsal nüfus verileri değişikliğe uğramıştır⁴. Buna göre, “büyükşehir olan 30 ildeki tüm köy tüzel kişilikleri kaldırılarak ilçe belediyelerine mahalle olarak bağlanmıştır. Bu kapsamda, 1.591 belde belediyesi ile 16.082 köyün tüzel kişiliği sona ermiştir” (Çelik, 2014; 6360 Sayılı Kanun, 2012).

³ 6360 sayılı Kanun ile “ il özel idarelerinin % 37'si, belediyelerin % 55'ü, köylerin % 49'ü kaldırılmaktadır”(Çelik, 2014).

⁴ Söz konusu değişim ile, büyükşehirlerdeki kırsal nüfus TÜİK'te 2013 yılı itibari ile “0” olarak gösterilmektedir.

Çok sayıdaki yerel yönetim birimlerinden verilen hizmetlerin idaresinin düzenlenmesi, kaynakların tek merkezden kullanılmasının verimi artıracak, küçük ölçekli belediyelerin halihazırda yeterli bütçeye sahip olmadıkları gerekçesi ile ilgili yasa yürürlüğe girmiştir (Biricikoğlu ve Duyar, 2015, s:372).

Yasa değişikliği ile beraber daha önce köy statüsünde olan birçok kırsal yerleşkenin belediyelere bağlı mahalle olmasında karar kılınmıştır. Bu durumda, köy bütçesi ve il özel idaresi tarafından karşılanan bu köylerin temel hizmetleri belediyeler tarafından gerçekleştirilecektir. Yerel yönetimlerdeki bu önemli değişiklik literatürde avantajlı ve dezavantajlı tarafları ile birlikte ele alınarak ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Örneğin, kırsaldaki deprem, çığ gibi doğal afetleri risklerine karşı denetimlerin yapılacak olması ve aynı zamanda taşımacılık faaliyetlerinin belediyeler tarafından yürütülecek olması birer avantaj olarak görülmektedir. Diğer taraftan, yerleşim yerlerinin coğrafik açıdan dağınık ve ulaşımın zor olması hizmetlerin ulaşımı açısından tedirginlik yaratmaktadır (Ayyıldız ve ark., 2016, s:282-283). Ayrıca, mezra sayısının fazla olduğu yerlerde büyükşehir belediye hizmetlerinin ulaşımında zorluklar yaşanabileceği belirtilmektedir (Karasu, 2014).

Bu yasal değişiklik aynı zamanda kırsal alandaki politikaları da etkileyecektir.⁵ Söz konusu yasa değişikliği ile il özel idareleri ve köylere hizmet götürme birliklerinin kapatılması kararı alındığı için “yol, içme suyu, toplu taşıma, kanalizasyon” gibi hizmetler büyükşehir belediyesi tarafından “çöp toplama, köy içi yol yapımı” gibi hizmetler de ilçe belediyesince karşılanacaktır (Koyuncu ve Köroğlu, 2012, s:7). Bu durum, köylere yönelik hizmetlerin idaresinde dağınıklık oluşacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Öte yandan, köy idare yapısının varlığı köye özel hizmetlerin belirlenmesini beraberinde getirirken mevcut durumda belediye bünyelerinde oluşturulacak köye yönelik hizmetleri koordine edecek birimler olduğu takdirde süreç sağlıklı işleyebilecektir.

⁵ Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji (2014-2020) II belgesinde statüsü değişen köyler için “kırsal alan karakteristikleri bakımından kırsal kalkınma politikaları kapsamında değerlendirilmeye devam edilecektir” ibaresi bulunmaktadır (T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015, s:24).

Mutlu (2013), konuya demokrasi boyutundan bakarak bu yasa değişikliği ile demokrasiden ödün verildiğini belirtmektedir. şöyle ki, özellikle küçük belediyelerin kapatılması ile halkın fazlasıyla bürokratik olan bir yapıyla karşı karşıya kalması ve dolayısıyla da halkın vatandaşlık haklarını kullanmada pasifize olma riski ile karşı karşıya kalmalarına sebep olan bir ortam tasavvurunda bulunulmuştur. Ayrıca, kırım sosyal ve siyasal düzenlemelerinin kendine has özellikler taşımasının daha sağlıklı olduğu, aksi durumda tam olarak kentlileşmeyecek olan mahallelerin kimliksizleşeceği vurgulanmaktadır.

Yasa değişikliği sonrası kırsal-kentsel ayrımının neye göre yapılacağı literatürde tartışma yaratmıştır. şöyle ki, köylerin kentteki mevcut mahallelerle yapısal olarak örtüşmemesi nedeniyle “mahalle” kavramının kırsal alanlar için kullanımı kavram karışıklığı yaratacaktır. Yılmaz (2018), statüsü değişen bu yerleşim alanları için “kırsal mahalle” kavramının kullanılmasını önermektedir. Aksi takdirde, yazara göre, Türkiye kırsalı ile ilgili akademik çalışmalarda da belirsizlik yaşanılacaktır. Belirsizliğin ortadan kaldırılması için, ilgili yasadan sonra TÜİK’te sıfırlanan köy nüfusunun alan çalışmaları yapılarak kente mi kırsala mı ait olduğunun tespit edilmesi gerekecektir. Bu noktada, kırsal-kentsel ayrımında önemli bir kriter olarak kabul edilen geçim kaynaklarının baz alınması bir çözüm önerisi olarak önerilmektedir. Söz konusu bu yöntemde, nüfusun yarısından çoğu “tarım, hayvancılık, balıkçılık ve ormancılık” faaliyetleri ile geçimini sağlıyorsa kırsal nüfus; “sanayi, ticaret, inşaat, hizmet gibi tarım dışı” sektörlerden geçimini sağlıyorsa “kentsel alan” özelliği taşıyor kabul edilmektedir (Yılmaz, 2018). Benzer şekilde, “nüfus yoğunluğunun düşüklüğü, gıda üretiminin doğal çevre kaynaklarından elde edilmesi” bir alanın kırsal olarak değerlendirilmesi için gerekli kabul edilen etmenlerdir (Gün, 2014, s:475). Özetle, kırsalın tanımlanmasında farklı değişkenlerin baz alınarak düzenlemeye gidilmesi talep edilmektedir.

Ayrıca Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020)’nde de hem kırsala dönük politikaların uygulanması sırasında hem de kırsala yönelik sağlıklı verilerin oluşturulmasında yeni bir kırsal alan tanımına ihtiyaç duyulacağından bahsedilmektedir (T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015, s:14).

Bu araştırmada, yasa öncesinde köy statüsünde olan mahalleler çalışma kapsamına alınmıştır. Bunun için hem TÜİK’ten elde edilen verilerden hem de Vezirköprü Kaymakamlığı (2008) tarafından hazırlanmış olan Vezirköprü’ye ait kitaplardan ve Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından ıkarılan Samsun Araştırmaları kitaplarından faydalanılarak 2012 yılı öncesindeki köyler belirlenmiştir. Zira güncel verilerde bu köyler merkeze bağlı mahallelerle birlikte “mahalle” olarak yer aldığı için ayırıştırma yapılması gerekli olmuştur. Dolayısıyla bu çalışma özelinde yasa değişikliği öncesinde köy olarak geçen yeni mahallelerin kırsal alan içine girdiği- taşıdıkları özelliklerden dolayı- kabul edilerek çalışma gerçekleştirilmiştir.

1.7. Kalkınma Kavramı ve Kalkınma Fikrine Getirilen Eleştiriler

Kalkınma ile geliřme⁶ kavramlarının yakınlığına değinen Miser (1999), gelişmenin doğal süreç içinde oluşan bir değişme manası taşıdığını; kalkınmanın ise planlı bir müdahale sonucunda gerçekleşen değişimi ifade ettiğini aktarmaktadır. Kalkınmanın konusu olan toplumu ise, “yerel bir topluluk” olarak açıklar ve belli bir topluluktan söz edebilmek için birtakım özelliklerin olması gerektiğini vurgular. Bu zellikler; aidiyet duygusunun oluşmasını sağlayan “biz” duygusunun varlığı, yüz yüze ve dayanışmaya dayalı bir ilişkinin kurulmuş olması ve belli bir coğrafi sınırlar içinde daimi olarak yerleşmiş olmaktır. Dolayısıyla kalkınma çalışması bu araştırmada da olduğu gibi bu özelliklere sahip köy, mahalle ya da kentteki topluluklar üzerinde gerçekleştirilebilmektedir (s:102-103).

Kalkınma kavramını tarihsel süreç içinde yüklendiği anlam ve “bir disiplin olarak ortaya çıkışı” bağlamında inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. İlgili çalışmalarda, ekonomistler tarafından sıklıkla ekonomik büyüme ile ekonomik kalkınma ayırımının yapılma ihtiyaının hissedildiği görülmüştür. Ekonomik büyüme gelir artışıyla birlikte iktisadi kalkınmayı sağlayan yönüyle açıklanırken, söz konusu

⁶ Kavramlarla ilgili tartışmalara literatürde rastlanılsa da, bu tez kapsamında söz konusu tartışmalara yer verilmemiştir. Bu çalışmada, bilimsel araştırma sürecinde anahtar sözcük olarak hem “kalkınma” hem de “gelişme” ile araştırma yapılmış, “kalkınma” kavramının ilgili literatüre ulaşılması hususunda katkısı daha fazla olmuştur. Ayrıca, gelişme ya da kalkınmanın kullanılması bu çalışmanın herhangi bir noktasını açıklamakta eksiklik yaratmamaktadır özetle, bazı kısımlarda “gelişme” kavramı da kalkınma ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

büyümenin her zaman kalkınma yaratacağı çıkarımına varmanın hatalı olduğunun altı çizilmektedir. Bu aslında kalkınma kavramının geniş ve tüm öğeleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Halihazırda, iktisat bilimi kalkınmayı farklı unsurlardan oluşan bir olgu olarak açıklamaktadır. Örneğin; Goulet (2006) kalkınmayı temel ihtiyaçların karşılanması, öz saygı, bağımsızlık ve özgürlük ile ilişkilendirmektedir. Dolayısıyla literatürde kalkınmayı bu şekilde farklı boyutlar içinde inceleyen görüşlerin yanında ekonomik kalkınmanın da tek başına ekonomik göstergelerle açıklanmayacağı, sosyal göstergelere de ihtiyaç olduğu çünkü iktisadi kalkınma için toplumun yaşam kalitesinde iyileştirmelerin meydana gelmesi gerektiği vurgulanmaktadır (akt. Çepni, 2008). Bir başka örnek olarak Yavilioğlu (2002) makalesinde, ekonomi dışı unsurların, diğer bir deyişle sosyal, kültürel, siyasi tarafların kalkınma literatüründe göz ardı edildiğini ifade etmektedir. Yazara göre, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek “üretim faktörlerinin” oluşumunun sağlanması için beraberinde yapısal bir değişiklik de gerekmektedir. Dolayısıyla kalkınmanın sosyal, insani, çevresel boyutlarının önemi gelişen süreç içinde ortaya çıkmıştır. Kısaca, gelişme halinin arkasında yatan sebeplerin çok boyutlu olması ekonomik unsurlar eşliğinde kavramın diğer boyutlarıyla birlikte ele alınmasını gerekli kılmıştır. Benzer şekilde Schumacher (2018, s:148) konuyu şöyle yorumlamaktadır:

“Kalkınmayı nicesel ölçüler ve büyük soyutlamalar içinde düşünmeye devam edersek, sorunun içyüzünü görme fırsatlarını kaçıırız. GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla), yatırımlar, tasarruflar vb. kalkınmış ülkelerin incelenmesinde bir yarar sağlar ama kalkınma sorunlarıyla hemen hemen hiçbir ilgileri yoktur...Genellikle başarı ölçütü sayılabilecek GSMH ‘nın büyümesi tamamen yanıltıcıdır ve hatta ister istemez ancak yeni sömürgecilik olarak betimlenebilecek olguların ortaya çıkmasına yol açar.”

Sosyal açıdan kalkınma yaşam kalitesi, insan sermayesi ve sosyal değişim gibi kavramlar ile açıklık kazanmaktadır. Bu bağlamda, insanların temel ihtiyaçlarına erişimini sağlamak için ekonomik açıdan büyümenin sağlanması, ekonomik, sosyopolitik ortamın kurumsallaştırılması yoluyla insanlara güven ortamının yaratılması ve toplumda yaşayanları kendi iradeleri doğrultusunda karar alabilir hale getirmek için mal ve hizmetlerde çeşitliliğin sağlanması kalkınma kavramının yaşam

kalitesini artırmadaki rolünü açıklamaktadır. Tüm bunlar sosyal göstergelerin yaşam kalitesi üzerindeki gücünü de ortaya koymaktadır (Çepni, 2008). “İnsan sermayesi” olarak kabul edilen bu sosyal göstergeler, diğer taraftan, ekonomik kalkınma üzerindeki olumlu etkileri ile birlikte de değerlendirilmektedir (Yavilioğlu, 2002). Dolayısıyla, kalkınmayı bütüncül ele almak refah düzeyi üzerindeki değişimlerle birlikte değerlendirildiğinde anlamlıdır (Karataş, 1999, s:77). Kalkınmanın sosyal değişimi yaratma üzerindeki rolü ise iki yönlüdür; kalkınma birey ve çevresindeki değişimleri etkilediği gibi onlarda meydana gelen teknolojik, sosyal, kültürel, örgütsel, davranışsal ya da politik değişimlerden de etkilenmektedir. Her değişim kalkınmaya yol açmayacağı gibi önemli olan kalkınma politikalarının toplumun tüm katmanları üzerinde muhtemel etkilerinin titizlikle değerlendirilmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu süreçte insan faktörü kalkınma için önemli bir dayanak teşkil etmektedir (Singh, 2009). Kalkınma ile değişim arasında kurulan bu sebep-sonuç ilişkisinin ötesinde daha da önemli olan olgunun kendi iç yapısından doğacak olan kalkınma anlayışlarında meydana gelen “değişme” dir.

Kalkınmanın bu tarz topluma dönük hedeflerinin belirlenmeye başlanması temelde gelişme kavramına getirilen eleştirilerle olmuştur. Birtakım teorilerle⁷ farklı şekillerde açıklanan kalkınma kavramı daha sonraları “insan ve çevre faktörlerine duyarlı teoriler” (kapasite geliştirme, katılımcı kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, refah artışı ve insani kalkınma ve tarihi bir olgu olarak kalkınma) ile yeniden kurgulanmıştır. Bu tarz teorilerin ortaya çıkmasıyla bir bakıma hakim olan iktisadi ağırlıklı kalkınmacılık anlayışının eksik olan taraflarının da giderilmesi amaçlanmaktadır (Polat, 2012, s:99).

Kalkınmaya yüklenilen anlamlar tarihsel bağlamı içinde incelendiğinde açıklığa kavuşmaktadır. Şöyle ki, 1950-60’larda kalkınmanın sanayileşme ve diğer birtakım faktörler (emek, sermaye birikimi gibi) ile mümkün olduğunu öne süren “geleneksel” kalkınma yaklaşımı hakim anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım, üretim ve tüketim odaklı yapısından ve insan faktörünü göz ardı eden

⁷ Zaman içinde kalkınmaya yönelik birçok teori ortaya atılmıştır. Bu teoriler için bkz. Polat (2012, s:75).

doğasından dolayı, hem iktisadi kalkınmayı (“iktisadi büyümeyle eş anlamlı gördüğü için”) açıklaması yönüyle hem de insanın gelişiminde önemli olan faktörleri yok saydığı için eleştirilmiştir. Hızlı büyümenin beraberinde gelişmeyi getirmeyeceği aksine olumsuz sonuçlar yaratacağı fikirleri ortaya atılmıştır. Diğer bir deyişle, ekonomik gelişme ile büyümenin bir görüldüğü bu yaklaşım özellikle insanın refahına yönelik bir üretim anlayışını geride bıraktığı için eleştirilmiştir. Dönemin yaklaşımına getirilen eleştirilerden biri de savunduğu tek tip gelişme fikridir. Bu anlayışa göre, tüm toplumlar için farklı gelişme biçimleri, aşamaları ve kabulleri olabileceği üzerinde durulmamıştır. Zaman içinde, kalkınma kavramı yaklaşımlarında daha insancıllaşmaya başladığında kalkınma öznesinin ihtiyaçlarının neler olacağına daha ayrıntılı ve etik bir çerçeveden bakılmaya başlanmıştır (Çakmak, 2003, s:64). 1990’lı yıllara gelindiğinde ise, kalkınmada hak temellilik anlayışı yerleşmeye başlamıştır. Bu anlayışın gelişmesinde, Nobel ödüllü Amartya Sen’in çalışmalarının ve BM Kalkınma Programı tarafından hazırlanan insani gelişme raporlarının etkisi olmuştur. Bu gelişmelerin iktisadi kalkınmanın tam manasıyla insana odaklanmasının zeminini hazırladığı belirtilmektedir (Seker, 2015).

Özetle, tarihsel bağlam içinde bakıldığında, kalkınmayla ilgili problemlere müdahale amacıyla “ihtiyaç temelli, yardımseverlik ve hak temelli” yaklaşımların zamanla geliştirildiği görülmektedir. Kalkınma konusu ile ilgili olan bu birbirinden farklı görüşlerin uygulamada da halen karşılığı bulunmaktadır.

Bundan sonraki kısımda sosyal hizmet mesleğinin kalkınma ile olan bağı aktarılmaya çalışılmaktadır.

1.8. Kalkınma ve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet mesleği ilk ortaya çıktığı dönemde yoksullukla mücadele etmek için çalışmıştır. İlerleyen süreçte bu mücadele farklı alanlara yoğunlaşsa da az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sosyoekonomik problemler, özellikle

kalkınma programlarındaki yetersizlikler mesleğin kendi uygulama paradigmalarını gözden geçirmesine yol açmıştır. Diğer bir deyişle, değişen ekonomi politikalarının da etkisiyle mesleğin kalkınma ile olan ilişkisinin yeniden tanımlanması ihtiyacı doğmuştur. Böyle bir ortam, kalkınma ile amaçlananın ne olduğu sorusunun yanıtlanmasını gerektirmiştir. Dolayısıyla söz konusu bu dönüşüm süreci içinde kalkınmacı (*developmental*) sosyal hizmet bakış açısı ortaya çıkmış, sosyal sorunlar ve bunlara yönelik müdahale yöntemleri bu fikir etrafında yeniden düzenlenmeye başlanmıştır (Muzaale, 1987).

Kalkınma ve sosyal hizmetin kesişim noktaları bu başlık altında önce ilişkisellik üzerinden kırsal alanlar odağında, ardından sosyal hizmet uzmanlarının bu konudaki rolleri üzerinden anlatılmaktadır. Sosyal kalkınma makro odaklı (*macro-focus*) özelliğinden (Midgley, 1995) diğer bir deyişle topluluklara, bölgelere eğildiğinden ve hem de sosyal ile ekonomik olanı eş anlı yürütmeyi sahiplenen fikrinden dolayı sosyal hizmet kalkınma ilişkisinin sosyal kalkınma uygulama modeli üzerinden açıklanması tercih edilmiştir.

1.8.1. Sosyal Kalkınma ve Sosyal Hizmet İlişkisi

Sosyal kalkınma felsefesinde katılımcılık esası önem taşımaktadır. Sürdürülebilirlik fikri içinde olgunlaşan katılımcılık, adalet ve insan kaynağını geliştirme temsillerinde sosyal hizmete yaklaşır. Tek tek bakıldığında, katılımcılık⁸; halkla bilgi alışverişi yapılarak “gerçek” ihtiyaçların belirlenmesi anlamına gelmektedir. Sosyal hizmet toplumlarla çalışırken toplum örgütlenmesi yöntemi ile bunu gerçekleştirmektedir. Kamu kurumlarının hizmet sağladıkları toplumun kültürü, yaşayış şekli, elindeki kaynakları ve potansiyelleri hakkında bilgi sahibi olarak onları tanımaları, yüz yüze iletişim kurmaları halk katılımını da olumlu manada etkilemektedir. Hizmetlere yönelik toplumun tepkisinin ve geribildiriminin

⁸ Koçyıldırım (1992), katılımcılık konusunu sosyal hizmet bakış açısı ile üç farklı konu içinde ele almıştır. Bunlar; halkın demokratik olarak karar mekanizmalarına katılımı, yapılan planlamalarda yer alması ve bireylerin yardım ve dayanışma faaliyetlerine gönüllü olarak katılımıdır (s:7-8). Bu tez kapsamında ise, katılımcılık fikri ikinci açıklandığı şekliyle ele alınmaktadır.

dikkate alınması da yine bu hususta önemlidir. Bu noktada katılımcılık, topluluktaki bireylerin kendi kaderini tayin haklarına da refer etmektedir (Koçyıldırım, 1992, s:50-54). Kırsaldaki insanların bu hakkını kullanabilmeleri için daha fazla imkan sağlama ve gerekli bilgi beceriyi edindirmede kurumlara fazlaca iş düşmektedir. Sosyal hizmet tarafında bu süreçte rol alan diğer kurumlarla birlikte çalışmaları, özellikle politika yapma süreçlerinde önleyici hizmetlerin planlanmasında “motive edilmeleri” gerekmektedir (Özmete, 2010, s:89; Özmete ve Özdemir, 2015).

Adalet sağlayıcı olarak sosyal hizmet, küreselleşen kalkınmanın negatif etkileri ile mücadele etmek için tüm insanların eğitim, sağlık gibi önemli alanlardaki hizmetlere erişimlerinin sağlanması için çalışmaktadır. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi yolunda yaşam kalitesine hizmet etmektedir (Kut, 1999, s:29-30). Sayılan bu özellikler, sürdürülebilir bir kırsal kalkınma içinde sosyal kalkınma boyutuna karşılık gelmektedir.

Sosyal kalkınma özelinde bakıldığında, Omer (1979) tarafından sosyal kalkınma fikrinin sahip olduğu temel prensipler eşitlik, insan onuru ve sosyal adalet olarak tanımlanmıştır, bir bakıma bunlar sosyal kalkınmanın sahip olduğu değer odakları olarak da açıklanmaktadır. Fikre ait diğer belirleyicilerden bir diğeri de işbirliğidir. İşbirliği anlayışı ile insanların rekabet yerine birlikte çalışarak bir şeyleri başaracaklarına vurgu yapılmaktadır. Değer odaklardan bir diğeri, toplum çıkarlarına ve önceliklerine ters düşme derecesindeki “aşırı” bireycilik durumunun yerine kolektivizm savunuculuğudur. Diğer türlü fikir, bireyin karar verme sürecindeki rolünü desteklemektedir. Son olarak önemli bir değer temeli ise katılımcılıktır.

Yukarıda bahsi geçen değerler odağından sosyal kalkınma “*gelir, refah ve hizmetlerin dağılımında birtakım düzenlemelerin oluşmasını sağlayacak yapısal ve kurumsal reformları amaçlar ve aynı zamanda insanların yaşamlarını etkileyecek konulardaki katılımını, kişilerarası ilişkilerin doğasını ve insanların çevreleriyle ilişkileri*” neticesinde ortaya çıkan niteliksel manada bir gelişimi ifade etmektedir. Tek tek insan ihtiyaçlarındansa bütüncül olarak problem ve ihtiyaçlarla ilgilenmektedir. Dolayısıyla sunulacak çözüm disiplinler arası bakış

gerektirmektedir. Bu tavır, sorunların birbirleri ile ilişkisini görmeyi ve fenomenler ile kişiler arasındaki bağı kurabilmeyi sağlar (Omer, 1979, s:16-19). Sonuç itibariyle, sosyal kalkınma toplum odaklıdır ve geniş ölçekteki sosyal süreçlerle ilgilenmektedir (Midgley, 1995).⁹

Bu noktada, BM tarafından 1950’li yıllarda önce daha dar manada kullanılırken zaman içinde daha büyük nüfus gruplarının yaşam kalitesini yükseltme, halk katılımı, sosyoekonomik planlamanın birlikte ele alınması gibi amaçları gerçekleştirmek üzere genişletilmiş bir yaklaşım olan sosyal kalkınma yaklaşımı, belirli nedenlerden dolayı uygulanan kalkınma politikalarından yeterli ölçüde pay alamamış yoksul mahalleler, kırsal topluluklar üzerinden sosyal refahı tesis etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, “sosyal ihtiyaçları karşılamada devletin ve çeşitli kurumların rolü”nün açıklanması sosyal kalkınma uygulamaları açısından önemli olmaktadır (Midgley, 1995).

Dominelli (1997), sosyal değişimi sağlamak için sosyal hizmet ile sosyal kalkınma arasında işbirliği kurulmasını önermektedir. Bu noktada sosyal kalkınma ile ilişkisini diğer bir deyişle sosyal hizmetin bu süreçteki rolünü¹⁰, “koruma” (*maintenance*) ile “özgürlükçülük” (*liberationist*) yaklaşımları arasındaki tartışma üzerinden açıklamaktadır. 'Koruma' yaklaşımı, insanların mevcut duruma daha iyi uyum sağlamaları için yardımcı/destek olunmasını içerir. Diğer yaklaşım olan özgürlükçülük ise, mevcut koşullara yenilikçi alternatifler geliştirmeyi önerir. Her iki yaklaşım da farklı şekillerde kalkınmaya katkı sunarken özgürlükçülük fikrinin, insanların durumlarının yeniden tanımlanmasına ve daha iyiye doğru evrilmesine yardımcı olma amacı taşıdığı için sosyal kalkınma fikrine daha yakın olduğu ileri sürülmektedir (s:35). Aynı zamanda, her iki yaklaşım da öne sürdüğü düşüncüyü, dikkati çektiği üzere, insanın ve dolayısıyla toplulukların içinde bulunduğu bir geçiş sürecinin zorunluluğuna yaslamaktadır. Kaçınılmaz olarak da bu geçiş halindeki gelişme, ekonomiden kültüre kadar tüm alanlara sirayet etmektedir. Bu etkileşim sırasında ister istemez toplumda bir “sosyal gerginlik” yaşanmaktadır. Kalkınmaya

⁹ Bu noktada, Midgley (1995), makro sosyal hizmet ile sosyal kalkınmanın eş anlamlı olarak kullanılmasına karşı çıkarak, halihazırda sosyal hizmetin geleneksel makro uygulamalarında bunların yeri olduğunu belirtir. Dolayısıyla, sosyal kalkınma fikrinin sosyal hizmet için önerilen, kullanılan yeni bir yöntem olmadığını hatırlatır.

¹⁰ Bu konu, sosyal hizmetin kırsal kalkınmadaki rolünü açıklayan başlık altında detaylı olarak yer almaktadır.

etki edecek gelişmelerin buradaki önemli bir rolü de, ortaya çıkan bu “gerginliği” denge seviyesine getirmektir. Böylelikle, insan içinde yaşadığı toplumla birlikte yeni düzene daha uyumlu bir geçiş yapabilmektedir. Bu noktada, hem sosyal kalkınmanın önemi anlaşılmakta hem de kalkınmanın bütünselliği gözler önüne serilmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet tüm bu süreçte birey, aile ve toplumların denge haline kavuşarak hem maddi hem manevi refahı yakalamasını amaçlamaktadır (Kut ve ark., 1968, s:363)

Sosyal kalkınma toplum kalkınmasını “öncelikli bir strateji” olarak sunmuştur. Fakat, her ülkenin gelişmişlik seyri farklılık gösterdiği için sosyal ve ekonomi eş anlı gitmeyebilir ya da uygulama biçimleri farklılaşabilmektedir. Brohensha, Hodge (1969)’dan aktarılanlara göre, kimi ülkelerde sosyal kalkınma uygulamaları daha çok yerel kurumlar tarafından sunulmaktadır, kimi ülkelerde sadece tarım politikaları ile ilişkili olabilmektedir. Yine, uygulamada çoğu, kırsal alanlarda ya da yoksul bölgelerdeki; “toplum merkezleri, sağlık merkezleri, barınma hizmetleri, yol, su gibi altyapı hizmetleri” ön planda bir ihtiyaçken bazılarında “toplumsal kimlik, demokratik katılım, kendi kaderini tayin, kendi kendine yardım” gibi konular üzerinde çalışılmaktadır (Midgley, 1995). Bu türde sosyal kalkınma genel olarak bir ülkedeki ulusal/bölgesel planlama bağlamında çeşitli hizmetlerin planlanması ve koordinasyonu için kullanılmaktadır. Diğer taraftan, yukarıda da bahsi geçen sosyal yardımlardan sağlık hizmetlerine, toprak reformundan çocuk refahına kadar birçok sosyal politika alanına yönelik geliştirilen sosyal hizmet modelleri, mesleğin kalkınmacı rolüne işaret etmektedir. Dolayısıyla, sosyal politikanın yalnızca sosyal korumayı değil, ekonomik açıdan yapısal değişimleri de içerici bakışla oluşturulması diğer bir deyişle dönüştürücü bir sosyal politika anlayışının takip edilmesi gerekli olmaktadır (Utting, 2010, s:29-39).

Sosyal kalkınma aktif bir gelişim sürecini teşvik eder, en belirgin özelliği sosyal ve ekonomik kalkınma çabalarını birleştirmeye çalışmasıdır. Bu boyutların birbirleri ile eş anlı gitmesi süreci anlamlı kılar. Zaman içinde bu boyutlara farklı boyutlar da eklenmiştir. Örneğin, Ife (2017), sosyal hizmetin kalkınma üzerindeki rolünü açıklamak için bir model geliştirmiştir. Bu model sayesinde de

yine kalkınmaya bütüncül olarak bakmak; yani olguyu tüm bileşenleri ile değerlendirmek mümkün olmaktadır. Bu modele göre toplumsal kalkınma; ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel/tinsel, çevresel ve politik bileşenler etrafında açıklanmakta, dolayısıyla farklı boyutları birarada açıklamaktadır.

Yukarıdaki birbirinden farklı gibi görünen modeller ve sosyal kalkınma-sosyal hizmet ilişkisini açıklayan farklı fikirlerin özünde katılımcılık, sosyal adalet ve insan refahı olduğu görülmektedir. Özellikle katılımcılık anlayışı neredeyse tüm yazarların üzerinde mutabık kaldığı bir husus olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç itibariyle, sosyal hizmet mesleği doğası gereği değişimi savunduğu için dışarıdan içeriye doğru bir hareket anlamına da gelebilecek bir dönüşüme katkı sağlarken aynı zamanda kırsal alanlarda yaşanan ve toplumsal yapı üzerinde olumsuz etkisi olan değişime de cevap vermesi gerekmektedir (Collier, 2006). Kalkınmanın sosyal değişim üzerindeki rolü hatırlanıldığında ise, sosyal hizmetin kalkınma odaklı bakış açısının bu noktadaki önemi inkar edilemez. Özellikle, sosyal ve ekonomik kalkınma arasında bir denge tutturulmasını sağlayıcı rolü ile de öne çıkan sosyal hizmet mesleği bireyi çevresi içinde ele alan bakış açısıyla bunu gerçekleştirmektedir. Daha özelden, sosyal hizmet bakış açısının kırsal kalkınmaya getirdiği katkı; sosyal hizmet müdahalesi ile kişilerin kendi problemlerinin çözüm yollarını öğrendikleri, mesleğin kalkınmada önemli bir rolü olan aktif katılımı desteklemesi ve insanların içlerindeki potansiyeli açığa çıkarmaya odaklanmış bir anlayışa sahip olan güçlendiricilik rolü ile de açıklanmaktadır (Reddy, 1986, s:211-212).

Sonuç itibariyle, halkın görüşlerinin alınması, farklı sosyal grupların ihtiyaçlarının dikkate alınması ve bunlar üzerinde çalışmayı engelleyen unsurların araştırılarak tanımlanması uygulamaların içeriğinin yöreye uygun olarak oluşturulması halkın bunları benimsemesi açısından önemlidir (Vaznonienė, 2015, s:181). Sosyal hizmet ile geniş ölçekte kalkınma ilişkisi sosyal hizmet uzmanının kırsal alanlardaki rolünün açıklanması ile daha da açıklığa kavuşacaktır.

1.8.2. Kırsal Toplumla Çalışma ve Sosyal Hizmet Uzmanının Roller

Kırsala yönelik dezavantajlı gruplarla çalışmada sosyal hizmet uzmanının rolleri ve yapılan uygulamaların kırsal kalkınma bağlamında ele alınması önemli olmaktadır.

Kırsal kalkınma süreci birçok bileşene bağlıdır. Bunlardan biri, ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmek ve toplumsal yaşama katkı sunabilmek için yeterli altyapının hazırlanması koşuludur. Aynı zamanda yeni iş sahalarının kurulması ve girişimciliğin özendirilmesi sağlıklı aynı zamanda sürdürülebilir kırsal kalkınma için gerekli görülmektedir. Tüm bu koşulların planlanmasının ise “çevreye karşı sorumlu ve sosyal olarak adil” bir niyetin üzerine temellendirilmesi kalkınma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Yine, hizmetlerin kırsal alana sunulması¹¹ aşaması da, hem yerel ekonominin hem de sosyal bir yapının inşa edilerek devam etmesini ve dolayısıyla kırsalda yaşayanların yaşam kalitesinin iyileştirilmesini sağlamaktadır. Birbirinden bağımsız olmayan tüm bu aşamaların gerçekleşmesi, kırsaldakilerin mevcut sorunlara yönelik tutumlarının değiştirilerek, kırsal halkın elindeki kaynakları farklı şekillerde kullanmaları, yerelin harekete geçirilmesi ve kurumlararası işbirliği ile mümkün olmaktadır¹² (Cavaye, 2001).

Konu ile ilgili çeşitli araştırma bulgularında, Cavaye (2001)’nin kalkınma süreci için sunduğu önerilerin kırsal sosyal hizmet uygulamalarının temelinde yer aldığı görülmektedir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan çalışmalarda (bu çalışmalar genellikle disiplinlerarası uygulayıcıların bir araya geldiği çalışmalardır) sosyal hizmetin kırsal alanlardaki rolleri; çevreyi koruma, kırsalı güçlendirme ve sosyal adaleti sağlama üzerinde toplanmaktadır. Çevre koruma teması altında sosyal hizmetin; köylerde gıda güvenliğini garanti etme, kırsaldaki doğal kaynakları koruma ve sürdürülebilir üretim ve tüketim konusunda

¹¹ Yazar, bu noktada ihtiyaç odaklı* (ihtiyaçları karşılamaya odaklanan) kalkınma yaklaşımının insanların mevcut sorunlara farklı bir bakış açısıyla bakmalarını sağlayacak ya da algılarını değiştirecek bir ortam sunmaktan geri kaldığını, bunun da toplumu eksikliklere odaklandırarak, dışa bağımlılıklarını artırabileceğini belirterek konuya eleştiri getirmektedir. McKnight (1995)’in tabiriyle bu durumun “*hizmetlerle maskelenmiş bağımlılık*” olduğunu aktarmaktadır. Kendisi bunun yerine katılımcılığı ve yerel halkla kurulacak bir ortaklığı (*partnership*) önermektedir.

¹² Yazar, söz konusu bu bileşenleri kırsal kalkınma için hem araç hem de amaç olarak kurgulamaktadır.

yöre insanını bilgilendirme hedefleri/rolleri bulunmaktadır. Kırsal güçlendirme teması altında; kapasite geliştirme, kırsaldaki kadınları güçlendirme, cinsiyete duyarlı müdahaleleri destekleme, grup çalışmalarına danışmanlık etme ve topluluk kalkınması organize ederek kırsal güçlendirme ve yoksullukla mücadele çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Diğer konu olan kırsaldaki sosyal adaleti sağlamak için ise yöre insanının haklarını, ihtiyaçlarını ve taleplerini değerlendirme yoluna gitme sosyal hizmet uzmanının önemli rolleri arasında yer almaktadır (Yüksel, 2018).

Kırsal toplum kalkınmasında sosyal hizmet uzmanı birey, grup ve toplumla çalışabilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için eğitsel ve psikososyal ihtiyaçları olan birey ve gruplarla grup çalışmaları yürütebilmektedir. Öte yandan, toplum kalkınmasında sosyal hizmet uzmanının temel sorumluluklarından biri de sosyal sorunlarda toplum organizasyonunu yürütmektir. Bu kapsamda, sosyal ihtiyaçlarla uyumlu olan kaynakları bir araya getirmeye çalışır. Söz konusu ihtiyaçları bilimsel yöntemlerle analiz eder ve bu süreçte çeşitli müracaatçı grupları ve sivil toplum örgütleri ile birlikte çalışır. Dolayısıyla “ihtiyaç analizi yapma” (*need analyzer*) ve proje yöneticisi olarak görev alma rolleri bulunmaktadır. Bu sayede toplumda dışlanmış dezavantajlı kesimlerin kaynaklara ulaşmalarını sağlama gibi kolaylaştırıcılık rolü ile yaklaşır. Benzer şekilde, topluluk üyeleri ile kurulacak karşılıklı etkileşim uzmanın danışmanlık yönünü de ortaya çıkarmaktadır. Özetle, kırsal kalkınmada sosyal hizmet uzmanının; “kolaylaştırıcılık, rehberlik etme, araştırmacı, aracı olma (*broker*), savunuculuk, danışmanlık, sosyal değişim ajanı, vaka yöneticisi” gibi mesleki rolleri bulunmaktadır. Bu doğrultuda, kırsal halkın karar süreçlerine katılımı güçlendirilebilir. Sosyal problemler neden ve etkileri ile tanımlanarak elde edilen verilerle müdahaleye dönük çalışmalar için sağlıklı planlamalar yapılır, araştırma bulgularına dayanarak politika düzeyinde yorumlarda ve kamu girişimlerinin şekillenmesine katkıda bulunulabilir. Kırsal alanlarda daha etkili, kaliteli ve düzenli hizmet sunumunun gerçekleşmesini sağlayacak sistemin oluşturulmasında kamu ile toplum arasında bağlantı kurulabilir. Özellikle vaka yöneticisi rolünde kırsal bölgenin özel problemleri üzerinde çalışmalar yürütülebilir (Dhavaleshwar, 2016, s:62; Ganapathi, 2014). Örneğin; kırsaldaki ulaşım engelleri, yüksek yoksulluk oranları ve yetersiz sağlık sigortası gibi sorunlara yönelik olarak

mevcut sağlık bakım sistemlerinin hamilelik dönemindeki kadınların ihtiyaçlarını karşılamadaki gücünün yetersiz olduğu varsayımı ile yürütölen çalışmanın sonucunda sosyal hizmet uzmanlarının kırsal alandaki rolleri; proje planlama, programın değerlendirilmesinde yöntemlerin geliştirilmesini sağlama ve danışmanlık olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında hamile kadın ve ailesine yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılmış, mobil ünitelere ve ilgili sağlık birimlerine havale yapılarak kadınların takipleri sağlanmıştır (Pistella ve ark., 2000).

Ross (1963), toplumun gelişmesini, topluluk üyelerinin kendi iradesi ve isteği ile verdiği kararlar sayesinde kazanacağı güce bağlar. Bu gücün kazanılmasında sosyal hizmet uzmanının, toplumdaki mevcut problem/problemlerin belirlenip topluluk üyeleri ile birlikte belirlenmiş olan amaca ulaşıncaya kadar olan süreci yürütme rolü bulunmaktadır (s:39). Bu yürütmenin nasıl olacağı ince ipuçlarıyla açıklanmaktadır. şÖyle ki, toplumla çalışmada ihtiyaçların neye göre ve kim tarafından belirleneceği, nasıl bir öncelik sıralaması yapılacağı çok belirgin olamamaktadır. Sosyal hizmet uzmanının toplumdaki problemlere karşı tarafsız olması gerektiğini savunanlar olduğu gibi, aksine Ross (1963), sosyal hizmet uzmanının “ ihtiyaçlara değer biçmeye hakkı olması gerektiğini” öne sürmüştür. İhtiyaçların sıralanması aşamasında, topluluğu oluşturan kesimden bu sıralamanın yapılmasının istenilmesini önermektedir. Çünkü, bunun gerçekleşmesinin mümkün olmadığı durumlarda, yerel/kırsal topluluğun sahip olduğu kaynaklarla özölemeyecek problemlerle karşı karşıya kalma riski ortaya çıkacaktır. Bir bakıma vakit kaybı olarak görölebilecek bu durum (kaldı ki topluluklar çok karmaşık bir yapıya sahip olabilir ve bunların yaşanması muhtemeldir, neticede yine de bir öğrenme sağlar) üyeler ve uzman üzerinde başarısızlık duygusu yaratabilecektir (s:39-46).

Benzer şekilde, sosyal hizmet uzmanının gerçekçi olmayan önerileri toplulukta hayal kırıklığına yol açabilir; böyle bir durumda uzmana karşı güven kaybının yaşanması muhtemeldir. Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanlarının kendi belirledikleri kıstasları baz almak yerine insanların en çok hissettikleri ihtiyaçlarına odaklanmaları önerilmektedir. Diğer bir deyişle, “politik katılım süreci” olarak da tanımlanan

uzmanın çalışma yapacağı topluluğun kültürünü, güç ilişkilerini, politik tercihlerini kısaca toplumsal yapısını anlamak için zaman ayırması bu noktada önem kazanmaktadır (Pawar, 2014, s:7). Toplumun yapısını anlayarak, kültür hakkında bilgi edinilmesi ihtiyaçların kim tarafından belirleneceği ikileminden çıkılmasına yardımcı olur.

Sosyal hizmet uygulamasında daha iyiye ulaşma çabası sosyal ilişkilerin, mevcut kaynakların değişmesine (zorlanmasına) yol açabilmektedir. Dolayısıyla, bu değişim sürecinde sosyal hizmet uzmanları kolaylaştırıcı, insanlar için savunuculuk yapan bir destekleyici ve katalizör rolü taşımaktadır (Dominelli, 1997, s:35). Bununla birlikte, birey ile toplum arasındaki arabulucular olarak, sosyal hizmet uzmanları, savunmasız kişilerin insan ve refah haklarını savunmada kritik bir role sahiptir. Dolayısıyla, sosyal kalkınmacılıkla ilişkilendirilen bir sosyal hizmet çalışmasının sosyal sorunların yapısal nedenlerine inmesi beklenmektedir. Kısaca, “yerel düzeyde sosyal değişimi gerçekleştirmek için sosyal hizmet uzmanları şunları yerine getirmekle yükümlüdür:

- Yerel topluluklar için kaynak aramak,
- Sınırlı kaynakları adil bir şekilde kullanmanın yollarını araştırıp geliştirmek,
- Yerelin ihtiyaçlarına cevap verebilecek hizmetlerin tasarlanması ve sunulmasına aracılık etmek,
- Bireysel ihtiyaçlara cevap vermek,
- Yerel ihtiyaçlara cevap verme kapasitesini korurken sosyal hizmet gündemini uluslararası hale getirmek” (Dominelli, 1997, s:38).

1.9. Kırsaldaki Belli Başlı Sorun Alanları

Yoksulluk oranının özellikle gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde yüksek olması kırsalda dezavantajlılığı arttıran önemli bir konudur. Yetersiz barınma, sağlık, eğitim ve diğer kamusal hizmetlere erişimde güçlüklerin yaşanmasının yanında günümüzde artık nüfusun yaşlanması, çevre tahribi ya da kentten kıra dönüşlerden dolayı farklılaştırılmış hizmetlere de ihtiyaç duyulmaktadır.

Swanepoel (1992) kırsal toplumların sahip oldukları belli başlı varlıkları; insan kaynağı, doğal kaynaklar, işlenmiş kaynaklar (yol vs.) ve örgütsel kaynaklar olarak sıralamıştır. Bunların dışında kamu kurum ve kuruluşları ve diğer kuruluşlar, dini kurumlar, halk tarafından seçilmiş kişiler (resmi olan ve olmayan liderler), doğal ağlar, görev grupları, karşılıklı yardım grupları da kırsalda mevcut önemli kaynaklar arasında yer almaktadır (akt. Molefe, 1996). Bunun dışında, kırsalda yaşayanların birbirleri ile -kente nazaran- daha yakın ilişkiler içinde olması, “kendine yetebilme” durumunun hakim olması ve informal yardım ağlarının gelişmiş olması kırsalda yaşayan toplulukların belli başlı özellikleri arasında yer almaktadır (Daley ve Avant, 2014; NASW, 2009). Fakat bu özellikler kırsalın kültürel ve toplumsal yapısına göre değişebilmektedir. Bu nedenle kırsal alanda yapılacak bir sosyal hizmet müdahalesi, çalışılacak toplumun güçlü ve zayıf yanlarına odaklanılmasını gerektirdiğinden kırsal alanı tanıyarak edinilen bilgi önem taşımaktadır. Ayrıca, kırsalın kültürel yapısından kaynaklı, dışarıdan birisi için “sorun” olarak nitelendirilen konular, “topluluğun baş etme mekanizmaları” olabilmektedir. Dolayısıyla kırsalda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bu noktalara dikkat etmesi gerekmektedir (Daley ve Avant, 2014).

Bu kısımda, Türkiye özelinde farklı müdahale gruplarının kırsalda karşılaşılabileceği, yaşayabileceği risk yaratabilecek sorun alanlarına değinilecektir.

1.9.1. Kadınlar

Kadınlara yönelik kalkınma çalışmalarında paradigma değişimi olmuştur. 1970'lerdeki kadını eğitmeye ve bir şeyler öğretmeye odaklı anlayıştan ziyade feminist hareketin de etkisi ile kadınları güçlendirmeye yönelik çalışmalar¹³ günümüzde yaygınlaşmıştır (Aziz, 2000, s:9). Güçlendirme yaklaşımı, özellikle sosyal refahı sağlama niyetiyle kullanıldığında güzel neticeler ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, yaklaşımın apolitik içeriğinin de etkisi ile kadınlara yönelik yapısal bir kalkınma hareketinin hayata geçirilememiş olduğu öne sürülmektedir. Bu noktada kadınların karar vericilerle bir araya gelerek, işbirliklerinde bulunabilecekleri diğer bir deyişle gerekli bilgi ve kapasiteyi edinmiş olan kadını “dönüşüm sürecine dahil ederek” katılımcı ortamların sağlanması önerilmektedir (Açıkalın, 2011, s:23-24).

Konuyla ilgili önemli bir belge olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kırsal kesimde yaşayan kadınları “sürdürülebilir kalkınmanın” önemli bir aktörü olarak görmektedir (BM, 2016). Sözleşmenin 14. maddesinde, kırsalda yaşayan kadınların barınma, eğitim, sağlık, ekonomik ve sosyal hakları ile ilgili hakları düzenlenmiştir. Şöyle ki, kırsalda kadınların kendilerini geliştirmeleri için düzenlenmiş olan kurslardan, eğitimlerden, devletin sunduğu tarımsal desteklerden yararlanma haklarının bulunduğu belirtilmektedir. Yine, “konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim” hizmetleriyle ilgili kırsalda refah bir yaşama ulaşılması için gerekli olan temel ihtiyaçlardan faydalanma hakları gözetilmektedir.

Kadınların temiz suya erişimi de kırsalda büyük problem teşkil etmektedir. Bazı köylerin alt yapısından dolayı temiz suya erişim zor olmakta, köy halkı kendi imkanları ile köye su taşıması yapabilmektedir. Kadınların uzun mesafeler kat ederek köyün belli yerlerindeki çeşmelerden suya ulaşmaları fiziksel rahatsızlıklara sebep olabilmektedir.

¹³ Türkiye’de “Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi-Ulusal Eylem Planı (2012-2016)” Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (mülga)’nın “cinsiyete duyarlı” bir tarım kalkınmacılığı anlayışını göstermektedir.

Diğer bir sorun alanı, ulaşım olanaklarına erişimin kısıtlılığıdır. Özellikle dağ köylerinde ilçeye yakın köylere nazaran sağlık hizmetlerine ve eğitim imkanlarına erişim kadınlar için zor olmaktadır. Toplu taşımanın olmaması ve taşımali eğitim dışında köyde servis kullanımının yaygın olmaması kadınların ilçeye ulaşmalarını zorlaştırmaktadır (BM, 2016). Bu konu Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı'nda da yer almıştır. Eylem planında, kentte yaşayan kadınlara kıyasla kırsaldaki kadınların sağlığa erişimlerinin sınırlı olduğu vurgulanmaktadır (T.C.GTHB, 2012, s:17). Dolayısıyla, öncelikli olarak altyapı hizmetlerinin sağlanarak kırsaldaki kadınların temel hizmetlere erişimlerinin önündeki engellerin kaldırılması ve bunun yanında toplumsal alanda güçlendirilmesi gerekli olmaktadır (Özmete, 2012).

1.9.2. Çocuklar

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden biri de nitelikli eğitimin yaygınlaştırılmasıdır. Bazı kırsal alanlarda ilkokul çağındaki çocuk sayısı az olduğu için mevcut okulun kapandığı ve en yakın mahalledeki köylere servislerle ulaşım sağlandığı düşünülürse hem okul öncesi çocuklar hem de tüm okul çağındaki çocuklar için her zaman yeterli imkanların kendi coğrafi şartları dahilinde olmadığı bilinmektedir (Kuzutürk ve Yılmaz, 2016).¹⁴

Kırsal alanlarda görülen diğer bir sorun alanı ortaokuldan sonra liseye devam etmeme durumudur. Bu durum verilerle açıklanacak olursa; kırsal lise net okullaşma oranı %59, kentte %81'dir. Kırsal sekizinci sınıftan terk oranı %12,4, kentte bu oran %4,6'dır. Ayrıca verilere göre (hem kırsal hem kent için), 1. sınıftan 8. sınıfa kadar olan süreçte okul terk oranı en yüksek 8. sınıfta yaşanmaktadır (TNSA, 2013).

TÜİK (2012) Çocuk İşgücü anket sonuçlarına göre Türkiye kırsalında; 6-17 yaşında istihdamda yer alan çocukların oranı, %68,8'i erkek ve %31,2'si ise kız çocukları olmak üzere, %55,2'dir (kentte bu oran %44,8'dir.). Bu yaş grubu içinde

¹⁴ AÇEV'in konu ile ilgili olarak yürütmüş olduğu toplum temelli çalışması ("Kırsal Alanda Yaşayan Çocuklar İçin Eşit Bir Başlangıç Projesi") bu noktada önemli bir çalışmadır.

alışan ocukların %44,7'si tarım sektöründe istihdam edilmektedir (yaklaşık %53' ücretli/yevmiyeli, %46'sı ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.). ocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı'nda (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017), tarımda çalışan çocukların tarımsal ilaçlardan ve mevsim koşullarından olumsuz şekilde etkilenebileceği de ayrıca belirtilmektedir. Dolayısıyla, kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak için çeşitli bakanlıklarla işbirliğine gidilerek kırsal alandaki ailelerin gelirlerinin arttırılmasına ve tarımda çalışan çocukların eğitime kazandırılmasına yönelik çalışmaların yapılması planlanmıştır (s:3-44).

1.9.3. Yaşlılar

Kalkınmanın sosyal, çevresel, ekonomik bileşenlerle birlikte ele alınması ve sürdürülebilir hale gelmesi için nüfus değişimindeki dinamiklerin söz konusu bileşenler üzerindeki etkisinin değerlendirilmesini gerektirmektedir (Arun, 2016, s:33)¹⁵. Bu değişimlerden biri olan yaşlanma günümüzde hem uluslararası hem de ulusal kalkınma politikalarında önemli bir konu olarak yer almaya başlamıştır.

Sağlık hizmetlerine erişim bazı köylerde sağlık ocağının olmaması ya da aile hekimlerinin belli aralıklarla köylere gelmesi gibi durumlarda özellikle yaşlının tek başına yaşadığı hallerde sorun yaratabilmektedir. Çeşitli kurumlardan yaşlılara verilen hizmetlere ulaşmada da sorunlar yaşanabilmektedir. Bu tarz hizmetlerin köylere ulaştırılmasında genellikle muhtarlar destek olmaktadır (Uyanık ve Yüksel, 2018).

Güler ve ark. (2016) tarafından Sivas'ın köylerinde yaşayan yaşlı kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada, araştırmaya katılanların yaklaşık %56'sı en önemli sorununun sağlık olduğunu belirtmiştir. Köyde yaşlılar için sunulan hizmetleri yeterli olarak görenlerin oranı %33,7; yetersiz olarak görenlerin oranı ise %38,6'dır.

¹⁵ Konuyla ilgili Arun'un tespiti şu şekildedir;

“Henüz zenginleşmeden yaşlanan toplumlar, nüfusunun bahse konu olan ihtiyaçlarını karşılamak için yıkıcı kalkınma modelleri seçmektedirler. Sadece sosyal ve ekonomik açıdan değil çevresel bakımdan da yıkıcı olan bir kalkınma modeli sürdürülebilir değildir. Türkiye tam da bu süreci yaşamaktadır..” (Arun, 2016, s:33).

Yaşlıların en büyük korkusu ise (%26,8) “elden ayaktan düşmek, bakıma muhtaç olmak” tır.

Yaşlıların kırsalda yaşadığı maddi yetersizliğin yanında duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını da yeteri kadar karşılayamadıkları bilinmektedir. Kentlerde yaygın olarak karşılaşılan bu durum (Türkan ve Sezer, 2017, s:48), köylerde tek başına yaşayan ya da köy dışında yaşayan çocukları ile istediği düzeyde bir ilişki içinde olamayan yaşlılar için de söz konusu olmaktadır.

1.10. Kırsal Sosyal Hizmet Uygulaması

NASW (2009), kırsal sosyal hizmetin amacını “*kırsal nüfusu olumsuz etkileyen eşitsizlik, hizmetlerin erişilebilirliğinin kısıtlı olması, dışlanma gibi sorunları çözümlmek ve aynı zamanda kırsalda yaşayan kırılgan ve risk altındaki insanları savunmak ve desteklemek*” olarak açıklamıştır.

Kırsal bölgelerdeki mevcut koşullar içinde yaşam olması sosyal hizmet uzmanlarının bu çeşitliliklerin farkına varması ve dolayısıyla sunulacak hizmetlerde de farklı müdahale tekniklerinin planlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, “kentteki sosyal hizmet uygulama modellerinin kırdaki başarılı olup olmayacağı” kırsal sosyal hizmetle ilgili önemli bir tartışma sorusu olmuştur (Chenoweth, 2004; Collier, 2006)¹⁶. Halihazırda, genelci uygulamanın kent özü için tanımlanmış olan sosyal problemlerin kırsal bölgelerdeki koşulları yansıtmayacağı/yansıtmadığı varsayılmaktadır ve kırsal için yeni sorun tanımlamalarının yapılmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır (Collier, 2006).

Genelci sosyal hizmet literatürde birçok yazar tarafından kırsal uygulama için en iyi müdahale yaklaşımı olarak kabul edilmektedir (NASW, 2009). Aynı zamanda,

¹⁶ Collier (2006), “yoksulluk sınırı” gibi yoksulluğu tanımlamak ve ölçmek için kullanılan yöntemlerin kırsala uygulandığında doğru sonuçlar vermeyeceğini vurgulayarak, bu tarz “*ithal*” tanımların sosyal hizmet uzmanlarını da yanlış değerlendirmelere götürebileceğini belirtmektedir. Chenoweth (2004) ise, okul eğitimi sırasında kent üzerine odaklı bir sosyal hizmet eğitimi aldığı için, kırsalda çalışmaya başladığında ister istemez bu tarafı sorgulamaya başlamıştır. Konu ile ilgili olarak yazar kendi mesleki öyküsünden örnekler vererek kırsalda yaşadıkları deneyimleri aktarmıştır.

genelci uygulama, vaka ve toplum çalışmalarını içeren toplumsal kalkınma yöntemi kırsaldaki çalışmaların verimliliğini sağladığı için önerilmektedir (Locke ve Winship, 2005). Bu görüşlerin aksine, Chenoweth (2004), genelci yaklaşımın yanında özelleştirilmiş bir yaklaşımın önemine değinmektedir. Özelleştirilmiş yaklaşım savunusunu da kırsal alanın kendine has esnek yapısı ile açıklamaktadır. Buna göre; kent ve kırsaldaki sosyal problemler benzer türde olsalar da kırsal alanlardaki koşullar sosyal hizmet müdahalesinin değiştirilmesini gerekli kılmaktadır. Kente göre tasarlanmış çözüm müdahaleleri kırsal için fazlasıyla hiyerarşik ve yapılandırılmıştır. Sonuç olarak, geniş tabanlı nüfus grupları ile çalışmak için önerilen farklı müdahale modellerinin genelci yaklaşımla daha uyumlu olduğu söylenmektedir (Daley, 2010; Riebschleger, 2007, s:208). Dolayısıyla birden fazla müdahale yöntemini birlikte kullanabilme imkanı tanıdığı için genelci yaklaşımın tercih edildiği belirtilmektedir (Patel ve Hochfeld, 2012). İlgili literature bakıldığında da daha öncesinde değinildiği gibi, kırsala yönelik ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılaşan kırsal sosyal hizmet uygulamalarının olduğu görülmektedir.

Sosyal hizmet kırsal topluluklarla çalışırken söz konusu ihtiyaçların belirlenmesi sürecine kırsalda yaşayanların ve yereli tanıyan paydaşların eklemlenmesini gerçekleştirmek için toplumla çalışma basamaklarını takip edebilir. Buradaki ilk aşama olan *toplum incelemesi*, toplumun sosyokültürel ve iktisadi yönlerinin analiz edilmesidir. Böylelikle bu çalışmada da aktarılan ilçe bazlı kalkınma planlarının oluşturulmasında doğru ve güvenilir bilgi sağlanmış olur. Diğer bir aşama, *toplumla ilişkilerde*, topluma yönelik hizmetler hakkında halkın bilinçlendirilmesi ve toplum çalışmalarına halkın katılımının teşvik edilmesinin sağlanmasıdır. *Planlama* kısmında, mevcut kaynakların toplum üyelerinden katılımcılarla birlikte ortaya konan çözüm ve ihtiyaçlara göre değerlendirilmesi gözetilir. Günümüzde de daha modern tekniklerle yapılmaya çalışılan *biraraya gelme* aşaması, ki özellikle kırsal topluluklar için büyük önem taşımaktadır, yerelin kültürel yapısı ile örtüşecek gönüllü kuruluşların, sosyal kooperatiflerin kurulmasını kapsar. Eşgüdüm ve işbirliği kırsaldaki tüm paydaşların biraraya gelerek sorunları etraflı bir şekilde ele almalarıdır. *Eğitim* aşamasında, kırsal toplum refahını sağlamada insani kalkınmanın

gereği olarak yetişkinlerin eğitilmesini içerir, kırsaldaki nüfusun yapısına göre bu eğitimlerin hedef kitlesi ve içeriği planlanabilmektedir (Koçyıldırım, 1992, s:62-63). Tüm bu çalışmalar planlanırken sosyal hizmet uzmanları çalıştığı yöre ile ilgili “kültürel yetkinliğe” sahip olmalıdır. Şöyle ki, çalışma yapılan topluluk sadece bir araştırma “nesnesi” olarak görülmemelidir. Bu, araştırmacı tarafından hassasiyet gösterilmesini gerektiren önemli bir konudur (Krysik ve Finn, 2015, s:92-94).

1.11. Kırsal Kalkınma Politikalarının Dönüşümü ve Türkiye Görüntüsü

Bu başlık altında kurumların kırsal kalkınma süreçlerindeki rolleri ve uygulamaların değerlendirilmesine katkı sağlayacak teorik bilgi tarihsel bağlam içinde ve çeşitli kurumlara at bilgiler etrafında aktarılmaktadır.

Dünyada, kırsal kalkınma yaklaşımları tarihsel bağlam içinde ülkelerin hem ekonomi politikalarına hem de sosyokültürel yapılarına göre farklılık göstermiştir. 1980’li yıllara kadar tarımsal faaliyetler (tarımda modernizasyon) söz konusudur. Yıllar boyunca genellikle tek bir odaktan şekillendiği öne sürülen kırsal kalkınma yaklaşımlarının bundan böyle multidisipliner bir tarzda ele alınması ve kırsala yönelik katılımcı yaklaşımlarla belirlenerek kırılgan gruplara özel çalışmaların yapılması esasları getirilmiştir (Gülçubuk ve ark., 2010).

Uluslararası birçok aktör kalkınma ve kırsal kalkınma politikaları üzerinde çalışmalar yürütmekte ve bu politikalara yön vermektedir. Örneğin, bu kurumlardan biri olan Dünya Bankası’nın 2003 yılında gündeme getirdiği “*Yeni Kırsal Kalkınma Stratejisi*” ile yoksulluğu azaltmak amaçlanmıştır. Kırsalı ekonomik olarak iyileştirmek, kırsalda çalışma ve yaşam alanlarını “cazip” hale getirmek gibi vizyona sahiptir (Giray ve ark., 2004, s:161-168). Merkezine insanı yerleştiren anlayış, insanı güçlendirme yoluyla ortaya çıkacak dinamik bir gelişmeyi hedeflemektedir. Bu bir bakıma katılımcılığın önemine de vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla kırdaki yapılacak çalışmalarda çeşitli göstergelere göre risk faktörlerinin belirlenerek bölgeye özgü oluşturulacak planlamada “eğitim, kooperatifleşme, uygun teknoloji seçimi” gibi

basamakların bölge halkının girişimiyle gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Sosyoekonomik dışlanmışlıkla mücadele, yerel teknoloji ve bilgi, iş olanaklarını artırma gibi konular yine bu strateji çerçevesinde yapılandırılmış kalkınmacılık hedefleri arasında yer almaktadır (Gülçubuk ve ark., 2010, s:16).

Türkiye’de Cumhuriyetin kurulması ile kalkınmacılık çalışmaları başlamıştır. Bunda Cumhuriyet ile ortaya çıkan “modernleşme” ve “çağdaşlaşma hareketleri” nin büyük bir payı bulunmaktadır (Gülçubuk ve ark., 2010). Çalışmalarda genellikle neoliberal politikaların tarım, kalkınma üzerindeki etkisi 1980 öncesi ve sonrası olarak anlatıldığı için bu metinde de böyle bir anlatım tercih edilmektedir.

Türkiye’deki kırsal kalkınmanın tarihi tarım politikalarındaki değişime dayanmaktadır. Bu süreçte köylere götürülen hizmetler bu dönemin şartları içinde düşünülmelidir. Konu ile ilgili önemli gelişmelerden biri, günümüzde de yürürlükte olan, 1924 yılında 442 sayılı Köy Kanunu’nun çıkarılmasıdır. 1980 öncesi dönemde sosyoekonomik koşulları düzenlemeye yardımcı olacak köye yönelik çalışmalardan bir diğeri ise 1925 yılında Aşar vergisinin kaldırılmasıdır. İzmir İktisat Kongresi’nde sağlıktan eğitime köye yönelik sorunların ele alınması, Zirai Birliklerinin kurulması, Tarım Kredi Kooperatiflerinin oluşumu, İskan Kanunu’nun çıkarılması, Toprak Mahsulleri Ofisi ve DSİ’nin kurulması o dönem için kırsala yönelik olumlu gelişmeler arasında sayılmaktadır. 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile toprak reformu yapılması amaçlansa da istenilen düzeyde etkili olmamıştır (Geray, 2011).

Yine, 1980 öncesi dönemde (kırsala yönelik önemli gelişmelerden biri Köy Enstitüleridir. 1936 yılında ilk uygulamasına başlanılan modelde amaç ilköğretimin yaygınlaştırılması ise de çok partili sisteme geçildikten sonra 1954 yılında Köy Enstitüleri kapatılmıştır (Özensel, 2018, s:112-113). 1965’li yıllara gelindiğinde “Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması” uygulanmaya başlanmıştır. Kırsala yönelik çalışmalarda bütüncüllüğü vurgulamasıyla önemli kabul edilen bu uygulama; sağlıktan göçe kadar tüm kırsal alanlardaki makro sosyal hizmetleri içine alan “sosyal planlama”; tarımsal eğitim ile kırsal istihdama odaklanan “ekonomik

planlama”; ve köyün altyapı hizmetleri için tasarlanmış olan “fiziksel planlama” alanlarına yönelik düzenlemelerden oluşmaktadır (Geray, 1974). Bunlar daha detaylı olarak aşağıda kalkınma planları çerçevesinde aktarılmaktadır.

1960 sonrası planlı ekonomi dönemi olarak adlandırılan süreçte¹⁷ uygulanan kalkınma planlarına bakıldığında şunlar ön plana çıkmaktadır; 1960 yılında nüfusun % 68,1’inin (TÜİK, 2018) kırsal nüfusun oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, I. Kalkınma Planında (1963-1967) yer alan tedbirlerin, önerilerin çoğunlukla kırsala yönelik olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Halihazırda, planda tarım sektörü ile ilgili ayrıntılara genişçe yer verildiği, özelde de köylere yönelik toplum kalkınması yaklaşımının uygulanmasının planlandığı görülmektedir. Planda tarım alanında çalışanlar “en düşük hayat standardında yaşayanlar” olarak nitelendirilmiş, gelir dağılımında oluşabilecek adaletsizliğin önüne geçebilmek için de özünde halk katılımı olan toplum kalkınması yaklaşımı bu sayede hizmetlerin daha etili olacağı savunularak önerilmektedir. Sosyal boyutta sosyal hizmetlerin ayrı bir başlıkta incelendiği planda bu kısımda ayrıca kırsala değinilmemekle birlikte halihazırda, toplum kalkınmasını gerçekleştirirken öncelikli olarak eğitim ve sağlık alanları vurgulanmış bunlar da sosyal hizmetler kapsamında değerlendirilmiştir. Tüm bunların hayata geçirilmesinden ise “Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Bayındırlık, Sanayi, Ticaret ve İçişleri Bakanlıkları” köylere hizmet götürülmesinde sorumlu kamu kurumları olarak sıralanmışlardır (DPT, 1963, s:53-102).

II. Kalkınma Planında (1968-1972) kırsalın girişimcilik gücünün geliştirilmesine yönelik programlar yer almaktadır. Bu kapsamda, “köy ve köylüye yönelik sorunlar” altında “altyapı hizmetleri, sosyal nitelikli yatırımlar” ve bunların dengeli dağılımının gözetilmesi hususu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda kırsalda yaşayanların ihtiyaçlarına yönelik gerçekçi çözüm önerilerine gereksinim olduğunun altı çizilmiştir. Dolayısıyla o dönem için bölge halkının genellikle hayvancılık, tarım,

¹⁷1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve ülke genelinde çok boyutlu bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak amacıyla kalkınma planları hazırlanmıştır. 2011 yılında Devlet Planlama Teşkilatı lağvedilmiş ve yerine 641 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur (RG: 08.06.2011 27958). 2018 yılında yeni sisteme geçişle, yapılan düzenlemelerle Kalkınma Bakanlığı ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 703 Sayılı KHK ile “Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı” çatısı altında toplanmıştır. Kalkınma Planlarının ise Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yapılması karara bağlanmıştır (RG: 09.07.2018 30473).

sulama, ağaçlandırma gibi ekonomik faaliyetlerini geliştirmeye yönelik kalkınma projeleri yürütülmüştür. 1969 yılında “Türkiye Kalkınma Vakfı”nın kurulması “sivil bir oluşum” olması yönüyle önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Diğer bir dönemi içeren III. kırsal kalkınma planında (1973-1977) yer alan merkez köy kalkınması yaklaşımı (Bakırcı, 2007, s:137-139) ile amaçlanan merkez etrafındaki diğer köylere merkezdeki köy aracılığıyla hizmetin taşınması ön plana çıkmaktadır. Buna göre; “sağlık ocakları, temel eğitim okulları, mesleki kurslar” gibi hizmet merkezleri belirlenmiş olan merkez köylerde kurulmaktadır. IV. kalkınma planında (1979- 1983); kırsal açıdan öne çıkan gelişme “Köykent Yaklaşımı”dır. Fakat bu modelin uygulanması çok uzun sürmeyerek merkez köy yaklaşımına devam edilmiştir (Yenigül, 2017).

V. (1985-1989) kalkınma planında; kentteki yaşam ile köydeki yaşam standartları arasında adaletin gözetilmesi amaçlanmaktadır. “Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri”, “sürdürülebilir insani kalkınma yaklaşımı”, katılımcılık, kamu kaynaklarının etkin kullanılması, insani gelişme hedeflerine ulaşılması bu dönemin hakim kalkınma politika anlayışları içerisinde yer almaktadır. VI. kalkınma planı; kırsal nüfusun genel nüfus içindeki payının hayli düştüğü yıllardır (1990-1994) (Kırsal nüfusun genel nüfus içindeki payı, % 41.). “Kırsal alan planlaması” yaklaşımı kırsal politikalarda esas alınarak merkez köy ve küçük yerleşimlere yatırım ve hizmetlerin yönlendirilmesi planlanmıştır. Yine, bu plan dahilinde kırsal alanlardaki işsizlik sorunu odağında tarımdışı ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, kırsal hanelerin eğitim, kültür ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılarak entegre çalışmaların özendirilmesi gerekli görülmüştür. Yedinci kalkınma planında; merkez köy ve özel sektör yatırımlarının teşviki gündemdedir. 2001-2005 dönemine ait sekizinci kalkınma planında kırsalda sivil toplumun katılımına yönelik bir vurgu yapılmış ve ayrıca sürdürülebilirlik ilkesi önemsenmiştir. Buraya kadar olan tüm planlardan ortaya çıkan tablo kırsala yönelik yönetsel ve politik açıdan birtakım sorunlardan ayrıca kırsalın dağınık yapısından dolayı hizmetleri en etkin bir biçimde ulaştırmaya yönelik birçok farklı yaklaşımın uygulandığı ve kalıcı bir modelin olmadığı görülmektedir. Ayrıca, kırsalda beklenen düzeyde istihdam alanının yaratılması ya da kendi içinde büyümeye devam edecek

olan somut adımlar atılması bahsedilen dönemler için zor olmuştur (Bakırcı, 2007; DPT, 1989; Yenigül, 2017).

Bu noktada, kalkınma planları kapsamında hazırlanan kırsal politika belgeleri önem taşımaktadır. Dokuzuncu kalkınma planı kapsamında hazırlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi¹⁸ (UKKS II) (2014-2020) belgesinde, kırsala yönelik kalkınma çalışma alanlarından biri de yoksulluk olarak hedeflenmiştir. Ayrıca kırsal alanlardaki kadın, çocuk ve gençlere yönelik sosyal yardım ve hizmetlerin daha etkin hale getirilmesinin sağlanması kırsal kalkınma amaçları arasında yer almaktadır.

Çizelge 1.1. Kırsal Alanlara Yönelik Sosyal Politika Öncelikleri

Kırsal alanlara yönelik sosyal politika öncelikleri (UKKS II)
▪ Eğitim hizmetlerine erişilebilirlik
▪ Koruyucu sağlık hizmetlerine erişilebilirlik
▪ Mevsimlik tarım işçilerine yönelik hizmetlerin etkin hale getirilmesi
▪ Sosyal hizmet ve yardımların etkinleştirilmesi
▪ Dezavantajlı bireyler için sosyal içerme politikalarının planlanması

Kaynak: UKKS II (T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015, s:51) raporundan derlenmiştir.

UKKS II’de vurgulanan önemli noktalardan biri de yerleşme konusudur. Uzun dönemdir Türkiye’de, hem ekonomik hem de idari sebeplerden dolayı (kırsal alanlara yönelik çalışmaların maliyetli olması, yereldeki birimlerin kurumsallaşma sorunları gibi) kırsala yönelik çalışmalar merkez idare tarafından yürütülmektedir. Geline nokta ise, sivil toplum kuruluşları ve mahalli idarelerin işbirliklerinin özendirilmesi söz konusu olmaktadır (T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015, s:50- 52)

2007-2013 dönemini kapsayan UKKS I’de (DPT, 2006) insan kaynağının güçlendirilmesi ile yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi aynı stratejik amaç içinde iken UKKS II’de ayrı başlıklar halinde birer stratejik hedef olarak yer

¹⁸ Türkiye’de 9.Kalkınma Planını (2007-2013) kapsayan dönemde ilk kez kırsal kalkınmaya yönelik Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ve Kırsal Kalkınma Planları adı altında politika belgeleri hazırlanmıştır (T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015, s:11).

almaktadır. Böylelikle kırsal kalkınmayı amaçlamak için oluşturulmuş bir belgede yerelin ayrıntılı olarak incelenmesi belgenin amaca daha çok hizmet ettiğini göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında temel ilkelerini toplumsal düzeyde sahiplenilerek bütüncül bir yaklaşımla sürdürülmesinde, *“insan odaklılık, katılımcılık, kapsayıcılık, hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri”* üzerine temellendiren onuncu kalkınma planı kalkınmaya bütüncül bir yaklaşımla yaklaşmaktadır. Ayrıntılara bakıldığında, kırsalda gittikçe yaşanan nüfusun ve göçün etkisi ile köylerdeki eğitim kurumlarının kapanması sonrası taşınabilir hizmetlerde düzenlemelere gidilmesi ihtiyacı ele alınmıştır. Ayrıca, kırsal dezavantajlı bölgelerin teknolojiye erişimi konusu dikkate alınmıştır. Yine, plana göre, kırsal alanlara sunulacak sosyal hizmet ve yardımların sunumunda arz odaklılığın esas alınacağı belirtilerek, kırsal uzak alanlarda ve yoksulluk sınırının altında yaşayanların öncelikli hizmet dahilinde olacağı yönünde planlama yapılmıştır. Bunun için kamunun kapasitesinin güçlendirilmesi (T.C.Kalkınma Bakanlığı, 2013b) gerekliliği göz ardı edilmemiştir.

Sonuç itibarıyla, 1980’lerden itibaren uygulanan neoliberal politikalar, kırsal alanlardaki politikaların da –“kamu yönetimindeki idari yapısının değişimi, yerleşme, sivil toplum örgütlerinin hizmet sunumunda yer alması ve AB’ye uyum süreci”- kapsamında yürütülen çalışmalar gibi- değişmesine yol açmıştır (Yenigül, 2017). Günümüzde ise, çoğunlukla, sürdürülebilir kırsal kalkınma temelinde sürdürülebilir kırsal turizm, toplumsal cinsiyet odaklı kırsal kalkınma, ekolojik tarım, kırsal inovasyon gibi kırsalda yaşayan halkı güçlendirmeye ve istihdama yönlendirmeye yönelik çalışmalara odaklanılmaktadır. Özetle, tarihsel süreç içinde incelenen kalkınma planlarında hakim olan kalkınma yaklaşımlarının yansıması şeklinde yürütülen kırsal kalkınma uygulamalarında, kırsal kalkınmanın tarımsal üretimdeki verimlilikle sağlanabileceğini savunan görüşler zamanla yerini daha bütüncül yaklaşımlara bırakmıştır.

1.11.1. Kırsal Kalkınma Sürecinde Yer Alan Bazı Kurumlar

Bu kısımda Türkiye’de kırsal kalkınma konusunda rol alan çeşitli kurumlardan bahsedilecektir.

Ülkelerin kırsal kalkınma faaliyetleri üzerinde merkezi hükümetler, yerel yönetimler, kırsal halk, üretici birlikleri, kooperatifler, dernekler, vakıflar hem tek başlarına hem de birlikte rol almaktadır. Türkiye’deki kırsal kalkınma tarihine bakıldığında kırsaldaki politikalarda uluslararası kuruluşların da büyük bir belirleyici etkisi olduğu görülmektedir. Türkiye, BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) gibi kırsalda sosyal kalkınmayı ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlayan örgütlere üyedir. Aynı zamanda Dünya Bankası ve diğer ülke kalkınma ajanslarının mali desteği ile kırsalda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Türkiye’de kırsal alanlara yönelik politikaların düzenlenmesinde ve yürütülmesinde birçok kamu kurumunun rolü bulunmaktadır. Bunların en başında Tarım ve Orman Bakanlığı gelmektedir. Bunun yanında, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Kalkınma Ajansları ve belediyeler de bu alanda etkin rol oynamaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığı özellikle ülkede tarım politikalarının oluşturulmasından yükümlüdür. Bunun için araştırma geliştirme çalışmaları yapmakta, kırsal kalkınma, çiftçi örgütlenmesi, çiftçilerin eğitilmesi gibi yayım çalışmaları ile birlikte orman, su kaynakları, hayvancılık, güvenli gıda gibi konulardaki çalışmaları koordine etmekle sorumludur. Kurum tarafında, taşra örgütlenmelerinde özellikle kadınlara, gençlere ve çocuklara yönelik birçok proje yürütülmektedir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018).

TKDK¹⁹, 5648 sayılı yasayla 2007 yılında 2005 yılında kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yerine kurulmuştur. Kurum, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı/Instrument for Pre-Accession Assistance)'nın beşinci bileşeni²⁰ kapsamındaki kırsal kalkınma bileşeni kapsamında öncelikli olarak Tarım ve Orman Bakanlığı, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları kamu kurum ve kuruluşlarının da görüşleri alınarak hazırlanan kırsal kalkınma programını uygulayan bir kurumdur. Ulusal akreditasyonu Hazine Müsteşarlığı tarafından, uluslararası akreditasyonu ise Avrupa Birliği Komisyonu tarafından verilmiştir. TKDK, tarım, tarıma dayalı sanayi, turizm işletmeleri, el sanatları gibi kırsal kalkınmanın tamamını içerecek kapsamda mevcut tesislerin, işletmelerin ulusal standartlarını AB ve uluslararası standartlara çıkarmak için desteklemelerde bulunan bir kurumdur. Kurum, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olup kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali yönden özerk bir kurumdur. Kırsaldaki yapım işleri, gıda işletmeleri, bitki yetiştiriciliği, kırsal turizm, makine-ekipman alımları gibi konularda desteklemede bulunmaktadır. 2012-2016 yılı verilerine göre bu desteklemeler sayesinde elli yedi bin kişi istihdam edilmiştir (TKDK, 2019).

AB'nin²¹ kırsal kalkınma hedefleri kapsamında düzenlediği dört alandaki desteklerden (diğerleri; tarım sektöründe yeniliklerin desteklenmesi, kırsal çevre yönetimi, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ile yaşam kalitesinin artırılması) biri de LEADER programının uygulanmasının²² desteklenmesidir. LEADER²³, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)'nın beşinci bileşeni olan kırsal kalkınma önlemleri arasında yer alan bir yaklaşımdır. Yaklaşım, aşağıdan yukarıya bir yönetim anlayışına sahip olduğundan dolayı kırsal toplulukların ihtiyaçlarını belirlerken yapılan hataların minimize edilmesini sağlamaktadır. Böylelikle bölge insanının yaşadıkları alan hakkında alınacak kararlarda diğer kamu-özel sektör

¹⁹ Kurum, "1698/2005 sayılı AB tüzüğü'nün 74. maddesinin bir gereği olarak kurulmuştur."

²⁰ Tüm bileşenler şunlardır; (1) geçiş dönemi desteği ve kurumsal yapılanma, (2) bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, (3) bölgesel kalkınma, (4) insan kaynaklarını geliştirme, (5) kırsal kalkınma.

²¹ AB'de kırsal kalkınma konusu başlı başına bir çalışma konusudur, burada sadece çalışmanın uygulama kısmı için ihtiyaç duyulan kısma değinilmiştir.

²² "LEADER yaklaşımının uygulanması çalışmalarına AB ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen "AB Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı" ile başlanmıştır." (Sevilmiş, 2019, s:47)

²³ Kelimenin açılımı şöyledir; "Liason Entre Actions pour le Développement de L'Economie Rurale - Links Between Actions for the Development of Rural Economy" (European Union, 2012). (Türkçe, "Kırsal Ekonominin Geliştirilmesinde Faaliyetlerin Birleştirilmesi" anlamına gelmektedir.)

aktörleri ile birlikte yer alması mümkün olabilmektedir. LEADER bünyesinde çeşitli illerde yerel eylem grupları oluşturulmaktadır. Bu grup bünyesinde karar alma ve uygulama aşamalarında çiftçiler, yöredeki kadınlar, gençler ve sivil toplum kuruluşları yer almaktadır (Sevilmiş, 2019).

Bölgesel kalkınmanın sağlanması için kurulmuş olan Kalkınma ajansları 2006 yılında 5449 sayılı kanunla kurulmuştur. Amaçları; *“kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini artırmak, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak”* olarak tanımlanmıştır (RG, 2006). İfadelerden de anlaşıldığı üzere ajanslar, yönetim sayesinde kazanılan güçle bölgesel düzeyde kalkınmayı çeşitli yönlerden desteklemektedir. Bu yönlerden biri de sosyal kalkınma boyutudur. Kalkınma ajansları kuruldukları bölgelerde yerel insanın eğitim, istihdam, engellilerin sosyal hayata entegrasyonu gibi toplumda sosyal içermeyi hedefleyen çalışmalara da katkı sağlamakta ve yereldeki çeşitli kurumlarla işbirliği yapmaktadırlar.

Belediyelerin kalkınma faaliyetleri yürütülmesinde çok önemli rolü bulunmaktadır. Yereldeki birtakım altyapı sorunlarını gidererek ekonomik kalkınmaya zemin hazırlama, yörede yeni iş olanaklarının yaratılması için yörenin yatırımlara uygun hale getirilmesi, sosyal ve ekonomik kalkınma için diğer paydaşlarla işbirliği yapma ve buna teşvik etme gibi amaçlarla genel olarak bu sürece katkı sağlamaktadır. Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal içirme politikalarının uygulayıcılığını üstelenerek kalkınmadan adil bir biçimde yararlanamamış kesimlere ulaşmak ve kaynakları bütün insanları kapsayacak şekilde adil kullanımının sağlanmasından sorumlu olmaktadır (Göymen, 2004, s:24-25).

Bölgesel kalkınma uygulamalarının da ülkemizde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bunlardan biri Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bünyesinde başlayan bölgesel bir kalkınma hibe programı olan Sosyal Destek Programı (SODES), 2008

yılında Güneydoğu Kalkınma Programı Eylem Planı çerçevesinde belirlenmiş olan sonraki yıllarda DAP bölgesindeki birçok ili de bünyesine alan bir sosyal kalkınma odaklı uygulamadır. Bölgedeki sosyoekonomik sorunlara yönelik kültür, sanat ve spor faaliyetlerini de destekleyerek sosyal uyumu artırıcı projeler üretilmektedir. Bu programa 2010 yılında Köylere Hizmet Götürme Birlikleri de katılmıştır (DİKA, 2010, s:56-57; T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012).

Kuruluşlar tarafından yürütülen ortak çalışmalar kırsal için bütüncül gelişmeyi sağlaması yönüyle değer taşımaktadır. Bu kırsala yönelik ortaklaşa yürütülen çalışmalar aynı zamanda birer sosyal kalkınma örneği niteliğindedir. Şöyle ki, 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği birlikte kırsalda kadınlara yönelik bir programı hedefleyen “Kadın Çiftçi Eğitimi İşbirliği Protokolü” nü imzalamışlardır. Bu bağlamda, kırsaldaki kadın çiftçilere yönelik toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet, temel hak ve özgürlüklerle ilgili eğitimler düzenlenmiştir. Yine, kadın kooperatiflerinin desteklenmesine yönelik Tarım ve Orman Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında çalışmalar yapıldığı görülmektedir (T.C. AÇSHB, 2019a; T.C. AÇSHB, 2019b). Yine, 2018 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı’nın Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı ortak çalışması olan kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesine yönelik bir çalışma kurumlararası ortak çalışmaya örnektir. Ayrıca, FAO ile işbirliğinde bulunularak kadınlara yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bunun dışında kırsalda genç işsizlikle mücadele amacıyla “Tarımsal Nüfus Gençleşiyor Projesi” kapsamındaki gençlere (15-40 yaş) belirli illerde eğitimler verilmiştir.

Ayrıca, kırsal kalkınmaya yönelik ilçe bazında çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’na bağlı Bölge Kalkınma İdareleri Başkanlıkları tarafından yürütülmektedir. Konya Ovası Projesi (KOP) kapsamında yürütülen ‘Kırsal Dezavantajlı Alanlarda Tarımsal Kırsal Kalkınmaya Yönelik Model Geliştirilmesi Etüt Projesi’ bunlardan biridir. Benzer şekilde, Güneydoğu Anadolu Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı bünyesinde temelde kırsal yoksullukla

mücadele etmek için “Entegre Katılımcı Kırsal Kalkınma Projesi” yürütülmüştür; bu kapsamda da ilçe bazlı çalışmaların yapıldığı görülmektedir (KOP, 2019).

Kırsalda kalkınmayı sağlama aracı olarak kullanılan diğer bir uygulama da sosyal kooperatiflerdir. Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı konumdaki kentsel ve kırsal bölgelerde kurulan sosyal kooperatifler, bir toplumun kendi kendini geliştirmesinde alternatif bir yol olarak önerilmektedir (Zeuli ve Radel, 2005). Sosyal kooperatifler, dezavantajlı grupların bir araya gelerek üretim süreçlerine dahil olabildiği ortamlar şeklinde olduğu gibi var olan toplumsal sorunlarla mücadele etmek için de kurulmuş olabilirler. Mücadele alanları, kırsaldaki kadınların güçlendirilmesinden genç işsizlerin kendilerini geliştirmelerine yönelik eğitimler düzenlemeye kadar çeşitlilik gösterebilmektedir (Gökmen, 2017). Konu ile ilgili olarak, 2018 yılında Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, T.C.Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliğinde dezavantajlı gruplara yönelik "Sosyal Kooperatifçilik Tanıtım, Eğitim, Geliştirme ve Uygulama Projesi" yürütülmeye başlanmıştır (T.C.Ticaret Bakanlığı, 2019). Yine, Türkiye’ de sosyal kooperatiflere örnek teşkil edecek birçok kadın kooperatifi bulunmaktadır. Özellikle kadın yoksulluğu ile mücadelede örgütlenmiş olan bu kooperatifler kadınları güçlendirmek için önemli bir rol üstlenmektedir (T.C.GTB, 2012). Türkiye’deki kadın kooperatiflerinin mevcut durum analizini yapan araştırma bulgularına göre, kadınların kooperatif kurmalarının en öncelikli nedeni çalışma hayatına katılmaktır. Dolayısıyla, kurulan örgütlenmeler çoğunlukla gelir getirici faaliyet yapmaktadır. Bunun yanında kadınlar kooperatiflerden “toplumsal cinsiyet, şiddet, girişimcilik” gibi konularda eğitimler almaktadır (Duguid ve ark., 2016). Kırsalda kurulan bir kooperatif üzerinde yapılan çalışmada, bu sayede kadınların arasında dayanışma ağının oluştuğu, idari konularda beceri kazandıkları, kendi aileleri içinde işbölümlerinin değiştiği ve saygınlıklarının arttığı sonucuna varılmıştır (Gümüšoğlu, 2012).

Kooperatifçilik fikri hem sahip olduğu birtakım değerler (“kendine yardım, kişisel sorumluluk bilinci, demokrasi, eşitlik, adalet, dayanışma, toplumsal

sorumluluk”)²⁴ hem idare ediliş tarzı ile ticari işletmecilik anlayışından farklıdır. Dünyada çeşitli ülkeler tarafından özellikle ekonomik durgunluk, soykırım gibi ekonomik ve siyasal krizlerin neden olduğu sorunlarla mücadele etmek için merkez ve yerel yönetim desteği ile kooperatifçilik yöntemi kullanılmıştır (Çetin, 2009, s: 41-46). Türkiye’deki tarım sektörü açısından bakılacak olursa, tarımsal yapının dağınık-parçalı özellikte olması üreticilerin piyasanın çetin şartları ile mücadele edememelerine sebep olabilmektedir. Dolayısıyla başta üretici örgütlenmeleri olmak üzere diğer kooperatif türleri de bu noktada elzem olmaktadır. Bu sayede, üreticiler kendi iş sahaları hakkındaki yeniliklerden haberdar olabilme, girdi temininde ekonomik avantaj sahibi olma, uygun fiyata ürünlerinin satışını yapma imkanına sahip olabilmektedir. Ayrıca, kırsalda oluşacak bu dayanışma ile gençler için farklı iş olanaklarının ortaya çıkması da mümkün olabilmektedir (Gülçubuk, 2018, s:286-287). Özetle, az gelişmiş bölgelerde kamu kaynaklarının ulaştırılamadığı ya da yetersiz kaldığı ve özel sektörün girmekte tereddüt ettiği kırsal alanlarda “üretim, sağlık bakımı, eğitim, suya erişim, ulaşım gibi” temel hizmetlere erişmede önemli bir işleve sahip olan (ILO, 2011) sosyal kooperatifler Türkiye’de yaygınlaşmakta ve kamu kurumları tarafından da desteklenmektedir.

Araştırmanın temel amacı, katılımcılık bağlamında sorun tespiti yaparak, kırsaldaki insanın gözünden ihtiyaçları belirlemenin önemini ortaya koymak ve başarılı bir kırsal kalkınmanın önündeki birtakım engelleri ortaya koyarak çözüm önerileri geliştirmektir. Diğer bir deyişle, çalışmanın amacı genelde, sosyal hizmetin insan odaklı bakış açısının kırsal kalkınma uygulama alanına yansıtılmasının yol ve yöntemlerini bilimsel verilere dayanarak açıklamak, özelde, yerelin ihtiyaçlarını yerel ortamda tespit etmeye çalışmaktır. Bu bağlamda, kırsal bölgede yaşayanların demografik yapıları, sorun ve ihtiyaç tanımlamaları, yararlandıkları sosyal hizmet ve yardım türleri, bireysel ve toplumsal dezavantajlılık durumları nicel yöntemle analiz edilerek ve aynı zamanda kırsal kalkınma sürecinde önemli rolü olan kurumların çalışma için seçilen alan hakkında değerlendirmelerini nitel yöntemle inceleyerek, hizmet alan ve hizmet verenler açısından tablonun ortaya konulması hedeflenmiştir.

²⁴ Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından kabul edilmiş olan kooperatifçilik temel değerleri/ilkelere (ICA, 2019)

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örneklem seçimi, veri toplama süreci, verilerin analizi ile süre ve olanaklara dair bilgilere yer verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Modeli ve Örneklem Seçimi

Kırsal alanlarda yaşayanların demografik yapılarının, bölgenin ekonomik sorunlarının, istihdam yapısının, kişisel ve toplumsal değişim boyutu ile dezavantajlılık durumlarının, sosyal desteklerden yararlanma düzeylerinin yörede yaşayan kişiler ve kurum temsilcileri özelinde incelenerek sorunların, ihtiyaçların ve çözüm önerilerinin ortaya konulmasını amaçlayan çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, çalışmanın amacına uygun olarak yöredeki mevcut durumu ortaya koymak için nicel yöntem kullanılmıştır. İkinci aşamada ise, nitel yöntem kullanılmıştır.

Alanyazında özellikle kırsalda yapılan çalışmalarda kullanılan bilimsel araştırma yöntemleri incelenmiştir; kırsal topluluklarla yapılacak çalışmalarda *“görüşme ve anketler kullanılarak yapılan survey tekniği, nitel, fenomenolojik ve etnografik araştırmalar, derinlemesine görüşme tekniğinin kullanıldığı odak grup görüşmeleri, sosyal ağ analizi, kavramsal haritalama, katılımcı eylem araştırması, program değerlendirme”* gibi çeşitli bilimsel yöntemler önerilmektedir. Özellikle topluluk çalışmalarında sorunu tanımlamak, verileri toplamak ve toplumu değerlendirmek için genellikle survey ve odak grup çalışmaları önem taşımaktadır. Kırsal kalkınma politikalarının planlanmasında halk katılımı ne kadar önemliyse kırsalda yürütülecek çalışmalar için de yöre insanının araştırmanın bir parçası olması önemlidir (Murty, 2014; Ontario Centre of Excellence for Child and Youth Mental Health, 2013). Diğer bir deyişle, çalışma yapılacak alanı tanımak için ve yöre sakinleri ile ilk aşama olan bağlantı kurmayı sağlamak için çok uzun ve karmaşık olmayan anket ya da grup görüşmeleri yapılabilir.

Yurt dışında kırsal topluluklar üzerinde yapılan sosyal hizmet uygulamalarında genellikle araştırmalar vaka çalışması (*case study*) olarak tasarlanmıştır. Çalışmalarda kullanılan diğer araştırma yöntemleri fenomenolojik, etnografya ve karma yöntemli çalışma tasarımlarıdır. Söz konusu araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları ise; survey, görüşme, odak grup görüşmeleri, doküman analizi ve gözlemlerdir (Yüksel, 2018).

Risk altındaki nüfus grupları üzerinde saha araştırması yapmanın önleyici hizmetleri planlamada büyük bir önemi bulunmaktadır. Önleyici hizmetlere ek olarak çalışma bulgularının sağladığı bir diğer katkı verilen hizmetlerin halk üzerindeki olumlu etkisini sınırlayan “dil, kültür, farkındalık, hizmeti kabul etme, hizmetlere erişebilirlik, kullanılabilirliği” gibi hizmet sunulan bölgeye göre değişebilecek birçok faktörün tanımlanmasına imkan tanınmasıdır (Siegel ve ark.,1978, s:222).

Bir topluluğun ihtiyaçlarına yönelik mevcut durumu saptamada kullanılan bilimsel araştırma yöntemlerinin derlenildiği bir çalışmada ortaya konan başlıca veri toplama araçları şunlardır; anket, görüşme, topluluk buluşmaları, hanehalkı anketleri, kritik olay anketleri, personel geribildirimleri, kullanıcı ve diğer paydaş görüşmeleri, anahtar kişi görüşmeleri (“*key persons*”) ve belli bir güzergahta yürüyerek yapılan anket (*walking survey*²⁵) araştırmalarıdır (Ontario Centre of Excellence for Child and Youth Mental Health, 2013, s:13-26). Özellikle anahtar kişilerle nitel görüşme yapılması çalışmaya “daha derin bir anlayış kazandırması” bakımından önerilmektedir (Spatscheck ve Wolf-Ostermann, 2009, s:10). Dolayısıyla bu çalışmada; ilk aşamada nicel veri toplama tekniklerinden survey tekniği kullanılmış, ardından nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu çalışma özelinde anahtar kişiler nitel yöntem aşamasında kullanılan kurum temsilcileridir. Siegel ve ark. (1978, s:229) sosyal konularda yapılacak survey çalışmalarını amaçlarına göre üç başlıkta toplamışlardır; (*demands for services*) topluluk tarafından ihtiyaç duyulan, başvuruda bulunulan hizmetleri ortaya koymayı amaçlayan anketler, (*analysis of service resource*) hizmet veren kurumları ve hizmet kaynaklarını analiz etmeyi incelemeyi amaçlayan anketler

²⁵ Seçilen mekanda yürüme yolu üzerinde araştırmacının bir veri formu eşliğinde gözlemlediklerini not etmesi yöntemi.

(özellikle de kaynakları belirlerken ihtiyaçların ne kadar baz alındığının değerlendirildiği), son olarak, (*citizen survey*) topluluk sakinlerinin hizmet ihtiyaçlarına yönelik kişisel düşüncelerini alarak yeni bilgi elde etmeyi amaçlayan anketlerdir. Bu çalışmada anket formundaki bahsi geçen bu üç amacı da içeren sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca, anket içerisindeki “diğer” seçeneğine verilen cevaplar nitel veri halinde niceli destekleyici nitelikte çalışmanın bulgular kısmında araştırmanın kırsala yönelik ihtiyaçlarının yöre insanının kendi dilinden yansımaları gösterme amacına uygun şekilde, alıntı yapılarak aktarılmış ve çoğunluğu kadınlara ait toplamda kırk bireyin öznel ifadeleri Şekil 3.1’de kavram bulutu yardımı ile görselleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında, nitel yöntemin kullanıldığı ikinci aşamada ise, kalkınma alanında hizmet veren paydaşlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu noktada yapılan derinlemesine görüşmeler, kişilerin geçmiş yaşantılarına, deneyimlerine odaklanan, bu deneyimleri anlamaya, keşfetmeye çalışan görüşmelerden ziyade belli bir konu etrafında katılımcıların uygulama süreçleri ve konu ile ilgili görüşlerini öğrenmeye yönelik yapılan “konu odaklı görüşme” türüne girmektedir (Glesne, 2012, s:142). Dolayısıyla bu sayede, çalışmada, nitel araştırma yönteminin sağladığı katılımcı fikirlerini “ödünc olarak” belli bir toplumsal bağlam içine yerleştirme imkanından yararlanılmıştır (Neumann, 2010, s:233). Özellikle nitel yöntemin, “*kompleks bir konuya ayrıntılı bir anlayış getirme*” özelliği bu çalışmanın incelediği kalkınma gibi çok boyutlu bir konunun etraflı bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır. Böylelikle, katılımcıların araştırmacı tarafından incelenen sorunu nasıl ele aldıkları kavranmaya çalışılmıştır (Creswell, 2013, s:48). Diğer taraftan, çalışma konusu belli bir alandaki kırsal hizmetlerin kamu kurumları tarafından yürütülmesi sürecini irdelediği için, diğer bir deyişle uygulamaların nasıl gerçekleştirildiğine de odaklandığı için bu kısımda nitel yöntemin *süreç değerlendirmedeki* uygunluğundan yararlanılmıştır. Süreç değerlendirmeleri, bir programın, projenin ya da uygulamanın işleyiş dinamiklerini anlamayı sağlamaktadır. Bu çalışmada, belli bir programdan ziyade kurumların kırsal alanlara yönelik çeşitli konulardaki proje ve programlarının işleyiş süreçlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca, sürece dair yapılan tanımlamalar sürecin içinde olmayan fakat ilişkili diğer paydaşların da bu

dinamikleri görmesine imkan tanımakta ve dolayısıyla gelecekteki çalışmalara yönelik yapılacak planlamalar için veri sağlanmış olmaktadır (Patton, 2018, s:159-160).

Nitel yöntemin kullanıldığı kısımda ayrıca konunun farklı boyutlarının görülmesi ve daha derinlemesine bir anlayışa ulaşılması amacıyla veri çeşitlemesi (*data triangulation*) yoluna gidilmiştir. Ayrıca bu yol, çalışmalarda çeşitli sebeplerden dolayı ortaya çıkan sınırlılıkların aşılmasını sağlamak için önerilmektedir (Patton, 2018, s:559; Törnükü, 2001, s:12). Dolayısıyla, bu amaçla, çeşitli dokümanlar, kurumların stratejik planları ve sosyoekonomik analiz raporları ilçe ile ilgili derinlemesine bilgilere ulaşmak için incelenmiştir. Yine, kurumlarla yapılan görüşmeler sırasında katılımcılar tarafından araştırmacı ile paylaşılan dokümanlar ile ilçedeki farklı kurumlar ile yüz yüze görüşülerek edinilen basılmamış dokümanlarda yer alan veriler çalışmanın nicel ve nitel bulgularında kullanılmıştır.

Çalışma birimini belirlerken (çalışmanın yapıldığı tarihlerde henüz Vezirköprü’de Sosyal Hizmet Merkezi olmadığı için) Havza Sosyal Hizmet Merkezi’ne bir ziyaret yapılarak, Vezirköprü ilçesine ait çeşitli dosyalar incelenmiştir. Alana yönelik tespitlerin saptanması neticesinde ilgili araştırma biriminde çalışma yapılması konusu netlik kazanmıştır. Dolayısıyla, araştırma birimi olarak Samsun Vezirköprü ilçesine bağlı kırsal nitelikteki mahalleler tercih edilmiştir. TÜİK (2017)’den elde edilen verilere göre Vezirköprü ilçesine bağlı 158 tane mahalle bulunmaktadır. Mahallelerin toplam nüfusu 97.023’tür. Bu çalışma özelinde yalnızca 18 yaş üzeri nüfus araştırma kapsamına alındığından TÜİK’teki 18 yaş üzeri nüfus kullanılmıştır. Buna göre mahallelerin on sekiz yaş üzeri nüfusu (TÜİK, 2017), 64.911’dir. Yalnız, bu çalışmanın amacı kırsal alanlara yönelik olduğu için 6360 sayılı yasa öncesinde köy statüsünde olan mahalleler çalışma kapsamına alınmıştır. Dolayısıyla, 2012 yılı sonrasında köylere (bu yasa kapsamına giren köyler) ait nüfus verileri TÜİK’te yer almadığı için hem TÜİK 2012 yılından elde edilen verilerden hem de Vezirköprü Kaymakamlığı (2008) tarafından hazırlanmış olan Vezirköprü’ye ait kitaplardan, ayrıca Vezirköprü Belediyesi tarafından yayınlanan Vezirköprü Araştırmaları (Yılmaz, 2014) kitaplarından

faydalanılarak ilçedeki köyler belirlenmiştir. Diğer bir deyişle, bu köyler merkeze bağlı mahallelerle birlikte veritabanında “mahalle” olarak yer aldığı için böyle bir ayrıştırma yapılması gerekli olmuştur. Dolayısıyla bu çalışma özelinde yasa değişikliği öncesinde köy yapısına sahip yeni mahallelerin -taşındıkları özelliklerden dolayı- kırsal alan içine girdiği kabul edilerek çalışma gerçekleştirilmiştir. Ayrıştırma işleminden sonra netleşen 139 köyün 18 yaş ve üzeri nüfusu (TÜİK, 2017); 42.161’dir. % 95 güvenilirlik ve %5 hata payı ile örneklem 381 kişi olarak belirlenmiştir (Sencer, 1984, s:661). İlçedeki 139 köyün tek tek nüfuslarına bakıldığında büyük bir farklılık görülmüştür, tüm köyler çalışmaya dahil edilemeyeceği için çalışmanın zaman, maliyet, ulaşım gibi sınırlılıkları dikkate alınarak on köy seçilmesi kararlaştırılmıştır. Bu on köy belirlenirken öncelikle köyler nüfus gruplarına göre kategorilendirilmiştir. Her nüfus yoğunluğundan köyün temsil edilmesini sağlayan nüfus aralıkları hesaplandıktan sonra her kategoriye düşen köy sayılarına göre seçim yapılacak köy sayısı belirlenmiştir. Kısaca, örnek seçiminde, olasılıklı örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmış, ardından 139 köy arasından basit rastgele örnekleme yöntemiyle araştırmaya dahil edilecek olan köyler belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleminde yer alan bu köyler; Aydoğdu, Büyükkale, Çal, Duruçay, Hayranlı, Kuyaş, Ortaköy, Boruk, Türkmen ve İncesu köyleridir.

Son aşamada, seçilen köy nüfusları örneklem büyüklüğüne oranlanarak her bir köyün toplam nüfus temsiliyeti hesaplanmıştır.²⁶

²⁶ Bu işlem, tabaka ağırlığı yöntemi ile de yapılabilir. Örneğin; Tabaka Ağırlığı: $381/3212$ (on köy toplam nüfusu) = $0,118$, Duruçay Köyü: $47 \times 0,118 = 6$ (Duruçay köyünden seçilecek örneklem sayısı).

Çizelge 2.1. Örneklem Dağılımı

Nüfus	Tabaka başına düşen köy sayısı	Her bir tabakadan seçilecek köy sayısı	Seçilen köy adı
<350	99	7	Aydoğdu, Büyükkale, Çal, Duruçay, Hayranlı, Kuyaş, Ortaköy
350<=x<700	28	2	Boruk, Türkmen
>700	12	1	İncesu
42161	139	10	Vezirköprü İlçesi

Örneklem dahil olan köylerin isimleri ve kaç haneye ulaşıldığına dair bilgiler Çizelge 2.2’de gösterilmektedir. Çizelgede görüldüğü üzere, toplam 310 bireye ulaşılmıştır.

Çizelge 2.2. Örneklemde Yer Alan Köyler

Köyler	Nüfus	Örneklem	Uygulanan
Duruçay	47	6	13
Kuyaş	94	11	13
Ortaköy	132	16	19
Büyükkale	196	23	25
Hayranlı	260	31	29
Çal	294	35	24
Aydoğdu	346	41	27
Türkmen	419	50	28
Boruk	585	69	51
İncesu	839	100	81
Toplam	3212	381	310

Araştırmanın ikinci ayağında yer alan nitel araştırma tasarımında ise, örneklem türlerinden maksimum çeşitlilik ve kartopu örneklem kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklem yöntemi, olguyu oluşturan birbirinden farklı temel noktaları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Glesne, 2012, s:61; Neuman, 2014). Dolayısıyla maksimum çeşitlilik yöntemi kullanarak örneklem belirlenirken olabildiğince farklı yönleri olan gruplar seçilmektedir. Bu araştırmada da farklı kamu

kurumlarında ve kalkınmanın farklı alanlarına hizmet eden çalışmalar içinde yer alan kurum çalışanları örnekleme dahil edilmiştir. Böylelikle, çeşitli paydaşlar tarafından deneyimlenmiş olan olgunun temel özellikleri tanımlanmaya çalışılarak, bu süreçteki rolleri ortaya konulmuştur (Suri, 2011, s:67). Aynı zamanda, görüşmeler sırasında kurum temsilcileri tarafından önerilen isimlere ulaşma yoluyla da süreç yürütülmüştür.

2.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı oluşturulurken literatürde kırsal topluluklar ya da toplum kalkınması çalışmalarında yürütülen araştırma süreçleri incelenmiştir. Çalışmalarda toplulukları değerlendirirken kullanılan belli göstergeler derlenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda, çalışmanın demografik bilgiler, gelir, istihdam, eğitim, sağlık ve aldıkları/ihtiyaç duydukları sosyal hizmetler gibi alanlarda mevcut tablonun ortaya konulması için ve dolayısıyla kırsala yönelik öncelikli sorun alanlarının netleştirilerek ölçütlerin oluşturulması için alanyazındaki çeşitli kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmış olan soru formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Duyan, 2012; Tekeli, 2010; Yılmaz, 2015).

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın ilk aşaması olan nicel veri toplama aşamasında öncelikle anket formunun hazırlanması için sahaya çıkılarak ön çalışma yapılması uygun görülmüştür. Tabakalı örneklem ile belirlenen köyler arasından Excel programı kullanılarak rastgele bir köy belirlenmiştir. Daha sonra, ilgili köy muhtarı ile telefonla görüşülmüş, muhtarın köyde olduğu bir tarihte (12.05.2018) köye gidilmiştir.

Ön Çalışma

Ön çalışma ankette yer alan soruların açık ve anlaşılabilir olup olmadığını, soru akışının belli bir bağlam içinde seyredip seyretmediğini, kapalı uçlu sorularda sunulan seçeneklerin yeterliliğini sınamak açısından yapılmaktadır (TNSA, 2013, s:205). Ayrıca daha niş konularda ya da kırsal/uzak bölgeler gibi sosyokültürel açıdan farklı nitelikler barındıran bölgelerde yapılacak çalışmalarda bu farklılıkları temsil edebilecek soruların yer almasını sağlayabilmek için ön çalışma yapmak gerekli ve önemli kabul edilmektedir.

12.05.2018 ve 26.07.2018 tarihlerinde ön çalışma gerçekleştirmek amacıyla Boruk ve Hayranlı köyleri ziyaret edilmiştir. Boruk köyünde yaşayan bir kadın ve bir erkek ile hane içinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hayranlı köyünde ise toplam beş kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve hane sahiplerinin evlerinin bahçelerinde yapılmıştır. Hayranlı köyünde evlere, köy muhtarının da talebi üzerine, muhtar eşliğinde gidilmiştir. Dolayısıyla, hanelere ulaşma konusunda muhtarın kolaylaştırıcı bir etkisi olmuştur. Bunun yanında çalışmada örneklem özellikle kadınlar üzerine kurgulanmış olmamasına rağmen kırsal bölgelerin sahip olduğu sosyokültürel yapıdan dolayı çalışmanın çoğunlukla kadınlarla gerçekleştirileceği sezilmiştir.

Ön görüşmeler sonrasında cevap kağıtları Prof.Dr. Veli Duyan eşliğinde incelenmiş ve bazı ekleme ve çıkarmalar yapılması uygun görülerek çalışmaya başlanması kararlaştırılmıştır.

Araştırma Süreci

Öncelikle, araştırma sürecinin kolaylaştırılması ve muhtarların bilgilendirilmesi için kaymakamlık tarafından muhtarlara telefon yoluyla ve ilçe kolluk kuvvetleri ile resmi yollarla bilgilendirme yapılmıştır. Aynı zamanda araştırmacı tarafından verilerin toplanması amacıyla köylere gidilmeden önce köy

muhtarları ile telefon aracılığıyla iletişime geçilmiştir (köy muhtarlarının isimleri ve iletişim bilgileri ilçe kaymakamlığının web sayfasından edinilmiştir) (ayrıca jandarma ile telefonla görüşülmüştür). Muhtarlarla yapılan görüşmeler, köylere gidilecek tarihleri belirlemede önemli bir etmen olmuştur. Şöyle ki, bazı köylerde ürün hasat zamanı olduğu için çoğunlukla tarlada oldukları bilgisi edinilmiştir dolayısıyla bazı köyler için tarladan geliş saatleri öğrenilerek uygun zaman için planlama yapılmıştır, bazı köyler içinse doğrudan muhtar tarafından verilen tarih aralıklarında (Örneğin; hasat bittikten sonraki zaman olan Eylül ayı) köylere gidilmiştir. Dolayısıyla, araştırmacının tarihlere karar vermesinde etkili olan en önemli kriterler; köy halkının çoğunluğunun tarlada olmadığı zamanlar ve muhtarların köyde olduğu zamanlardır (Ayrıca, günlük yaşam şartlarından (cenaze, hava şartları gibi) dolayı planlarda değişiklikler yapılarak çalışma devam ettirilmiş, zamanlamada idare edilebilir bir esneklik olması süreç içinde araştırmacı tarafından deneyimlenmiştir ki kırsalın kendi sakin ve kural koyan doğası da buna uyumlu olunmasını gerektirmiştir). Yalnız bazı köylerde köy muhtarlarının çeşitli kurumlardan köye gelen konukları ile ilgilenme gibi muhtarlardan kaynaklı sorumluluklarından dolayı muhtarlarla uzun soluklu bir iletişime geçmek mümkün olmasa dahi araştırma için gidilen tüm köylerde, muhtarlar hane ziyaretlerinde araştırmacıya eşlik etmesi için köy halkından bir kişiyle etkileşime geçilmesini sağlamıştır. Sonuç itibarıyla, muhtarın eşi, kızı, yeğeni ya da köyde yaşayan genç kızlardan biri araştırmacıya eşlik etmiştir. Şunu da belirtmek gerekmektedir ki, bazı köy muhtarları araştırmaya çok sıcak bakmış ve araştırmanın önemine inanmışlarsa da bazılarını ikna etmeye çalışmak zorunda kalınmıştır.

Sonuç itibarıyla, 12 Mayıs ve 20 Eylül 2018 tarihleri arasında çalışma örnekleminde belirlenen köylere gidilerek veriler toplanmıştır. Toplamda 325 hane ziyareti gerçekleştirilmiş olsa da on beş adet anket analiz için uygun bulunmayarak çalışmadan çıkarılmıştır. Uygun bulunmama sebepleri, görüşme sırasında anketlere sağlıklı cevaplar alınamamasından kaynaklanmaktadır. Her haneden bir anket bu çalışmada veri olarak kullanılmıştır, dolayısıyla toplam 310 anket işleme alınmıştır. Bunun dışında, büyük bir çoğunlukla kadınlarla görüşülmüştür. Bunun birincil temel sebebi gidilen köylerin çoğunda erkeklerin köyde olmamasıdır. Diğer sebep ise, bazı

köylerde erkeklerin anket çalışmasını yapmayı tercih etmemeleridir. Bu konuda istisnalar yaşanmıştır, anketi *“bu konuları konuşacak imkanımız, ortamımız olmuyor”* diyerek büyük bir isteklilikle yapan katılımcılar da olmuştur. Anket sırasında çevresel faktörleri en aza indirmek için katılımcılarla daha yalıtılmış bir ortamda uygulamanın gerçekleştirilmesi kırsal mekanlar için söz konusu değildir. Bu durum katılımcıların kendi yaşam faaliyetleri devam ederken kendilerini en rahat hissettikleri ortamda onlar tarafından misafir edinildiği hatırd tutularak veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, anketler sırasında katılımcının gelin, genç bir kadın olduğu durumlarda kayınvalide ya da abi gibi diğer hane üyelerinin *“meraklı ve şüpheli”* tutumları ile nadir de olsa karşılaşmıştır. Bu gibi durumlarda anketlere dilerlerse kendilerinin de katılabilecekleri teklif edilmiştir ya da anket formu kendileri ile paylaşarak, bilgilendirilmede bulunulmuştur. Anketlerin uygulanması sırasında rastlanılan bu olağan durumlar, benzer şekilde Şener ve ark. (2013) tarafından Samsun ilçelerinde yapılan bir çalışmada da belirtilmiştir; *“özellikle kırsal kesimde soruların başkalarından uzak bir yerde sorulması ilkesine uymanın evdeki erkekler ve elti, görümce, kaynana gibi aile fertleri tarafından zorlaştırıldığını göstermiştir.”* (s:15). Daha önce de belirtildiği gibi araştırma sırasında, köy halkından bir gencin ya da bazı köylerde muhtarın eşi ya da bir yakının araştırmacıya eşlik etmesi ve kurulan iletişim şekli bu tarz zorluk yaratma potansiyeli olan durumları kolaylaştırmıştır. Bunun dışında, araştırma süreci boyunca köylerde halk ile etkileşime geçilerek, anket toplama süreci dışında birlikte vakit geçirilmiştir.

Çalışmanın nitel verilerinin toplaması aşamasında; öncelikle Samsun İli Tarım ve Kırsal Kalkınma Eylem Planı (2018-2023) sürecinin yürütülmesine destek veren kurum temsilcilerinden çalışmanın amacına uygun olanların belirlenerek araştırmaya katılımcı olarak dahil edilmesine karar verilmiştir. Sonrasında, ilgili Eylem planında moderasyonluk yapan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi’nden öğretim üyesi ile telefon aracılığıyla iletişime geçilmiş, kendisinden randevu alınarak yüz yüze bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede görüşülmesi muhtemel kurumlar üzerine odaklanılmış ve ilk görüşme yapılacak kurum ve kişi belirlenmiştir. Daha sonraki süreç, Eylem Planı kapsamında belirlenen kurumlar etrafında yürütülmüş olmakla birlikte, görüşme yapılan kurum temsilcilerinin önerdikleri

isimler de çalışmaya büyük bir yön vermiştir. Ayrıca, bir kurum yöneticisinin yönlendirmesi ile diğer kurumlarla iletişime geçilmesi usulü, süreci hızlandırmış, karşılıklı bir güven ilişkisinin daha hızlı oluşmasını sağlamıştır. Dolayısıyla, görüşmeler Samsun ili sınırları içerisinde 27 Kasım- 24 Aralık 2018 tarihleri arasında randevu usulüyle belirlenen gün ve saatlerde kurum ortamında yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Bir görüşme ise 2019 yılı içinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların tümü, araştırmayı sahiplenerek çalışma için gerekli özveriye göstermişlerdir. Görüşmeler, katılımcıların izni alınarak ses kaydı ya da elle not tutma şeklinde kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler sonrasında bir katılımcı ses kayıt örneğini rica etmiş, bunun üzerine görüşmenin ses kaydı kendisi ile paylaşılmıştır. Ayrıca, köydeki saha ziyaretleri sırasında zaman ayırabilen iki muhtarla yapılmış olan derinlemesine görüşmeler de kırsal temsil eden katılımcılar olmaları nedeniyle bu kapsamda değerlendirilmiştir. Sonuç itibarıyla, toplamda on bir kurumda on iki kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir (Bir görüşmeye aynı anda iki kurum temsilcisi dahil olmuştur ve görüşme kapsamına alınmıştır). Görüşmelerin ortalama süresi yaklaşık elli beş dakika sürmüştür. Görüşmeler, her bir kurumda görüşme için uygun olan bir ortamda sürdürülmüştür, muhtarlarla yapılan görüşmeler ise köyde açık bir alanda gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar araştırma hakkında sözlü olarak bilgilendirilmişlerdir.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın ilk aşaması olan nicel verilerin analizi için SPSS 20 demo sürümü kullanılmıştır. Analizde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında toplanan nitel verilerin analiz sürecinde öncelikle, katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen dökümlerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler sonucu ortaya çıkan önemli noktalar, tekrarlı okuma tekniği ile önce kodlanmış, daha sonrasında konu başlıklarına göre kategorilendirilerek temalara ayrıştırılarak yorumlanmıştır. Bu temalar çalışmanın amacına uygun olarak söz konusu ilçedeki mevcut sorun, ihtiyaç tanımlamaları,

kurumların kırsal kalkınma planlama sürecinde yaşanan sorunlar, başarılı bir kırsal politika planlamasının ilçe özelindeki adımları ve ilçenin sahip olduğu kaynaklar olarak sistematize edilmiştir. Tüm nitel bulguların kavramsal haritası iMindQ zihin haritalama programının deneme sürümü kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın geçerliliğinin sağlanması için nitel veri dökümleri bir sosyolog tarafından analiz edilmiş ve çıkan sonuçların araştırmacının temalandırmasıyla benzerlik gösterdiği saptanmıştır.

2.5. Süre ve Olanaklar

Çalışmada köylere ulaşılarak nicel verilerin toplanması 2017-2018 yaz dönemi ve 2018-2019 güz (Temmuz- Ağustos ve Eylül ayları) dönemi süresi içinde toplamda iki ay sürmüştür. (Veri toplamaya başlamadan önce yapılan ön hazırlıklar ise 2017 yılı Haziran ayı içerisinde Havza Sosyal Hizmet Merkezi'nde ve 2018 yılı Mayıs ayı Boruk ve Hayranlı köylerinde günü birlik olarak gerçekleştirilmiştir.) Çalışmanın nitel veri toplama süreci ise, 2018-2019 güz dönemi ve 2019 yılı süresince toplamda iki-iki buçuk ay içinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın tüm ulaşım, konaklama, yeme-içme vb. giderleri araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

2.6. Araştırma Alanı Hakkında Bilgiler

Samsun ili coğrafi olarak Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde yer almaktadır. Doğusunda Ordu, batısında Sinop, kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Amasya ve Tokat, güneybatısında Çorum illeri bulunmaktadır. 9364 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir (Zeybek, 2013, s:271). Samsun'da büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde on yedi tane ilçe bulunmaktadır. Bunlardan biri de bu çalışmanın yapıldığı mekanı temsil eden Vezirköprü ilçesidir.

İlçe coğrafi konum olarak Samsun'un güney batı yönünde konumlanmakta ve etrafı dağlarla çevrili olmaktadır. Vezirköprü ilçesi ismini, Köprülü Mehmet

Paşa'nın Amasya ilçesi Köprü kasabasına gelerek taşrada sipahi olarak görevlendirilmesi ve sonrasında vezir olması ile almıştır. Dolayısıyla ilçe, Amasya'dan ayrılarak idari olarak 1925 yılında Samsun iline bağlanmıştır. Mehmet Paşa ve oğlu Fazıl Ahmet Paşa döneminde ilçeye birçok tarihi yapıt (camii, medrese, han ve hamam) kazandırılmıştır. İlçe ayrıca “Kunduz, Kabalı, Tavşandağı” gibi önemli birer turizm değeri taşıyan yaylalara sahiptir. İlçe kırsalında tarımsal faaliyetler yaygındır. En çok üretilen tarım ürünleri; buğday, mısır, tütündür (Yiğit, 2011; Zeybek, 2013, s:272).

Samsun ilinin ülke nüfusu içindeki payı 2017 itibariyle % 1,62'dir (TÜİK, 2018). Ayrıca, Çizelge 2.3'te Belediye kanuna getirilen düzenlemeler öncesindeki köy ve şehir nüfus verileri yer almaktadır. Buna göre, 2000 yılından 2012 yılına köy nüfusunda yaklaşık %28 oranında bir düşüş yaşanmıştır.

Çizelge 2.3. Samsun- Türkiye Kent-Köy Nüfusu

	Şehir Nüfusu			Köy Nüfusu		
Yıl	2000	2009	2012	2000	2009	2012
Samsun	635.254	802.011	840.399	573.883	448.065	411.323
Türkiye	44.006.274	54.807.219	58.448.431	23.797.653	17.754.093	17.178.953

Kaynak: TÜİK ADNKS, 2018

Sosyoekonomik gelişmişlik²⁷ sıralamasında Samsun ili 0,1579'luk bir değer ile 33. sırada yer almaktadır (T.C.Kalkınma Bakanlığı, 2013a). Farklı bir çalışma olan ve dünyadaki insani gelişmişlik sonuçları referans alınarak oluşturulan İnsani Gelişim Endeksi sonuçlarına göre Türkiye'deki iller içinde Samsun ili insani gelişmişlik açısından 39. sırada yer almaktadır. Eğitim, sağlık ve gelir boyutlarına göre değerlendirmenin yapıldığı çalışmada sağlık boyutu Samsun için diğer

²⁷ İlgili araştırmada, sosyoekonomik gelişmişlik; nüfus yoğunluğu, yaşa özel doğurganlık oranı, genç bağımlı nüfus oranı, net göç hızı, şehirleşme oranı gibi demografik göstergeler; işsizlik oranı, işgücüne katılma oranı, ortalama günlük kazanç (kadın) gibi istihdam göstergeleri; yükseköğretim veya fakülte mezunu nüfus oranı, ortaöğretim okullaşma oranı gibi eğitim göstergeleri; on bin kişiye düşen hekim sayısı, eczane sayısı gibi sağlık göstergeleri; marka-patent başvuru sayısı, kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri gibi rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri; kişi başına düşen bütçe gelirleri, banka mevduat tutarı gibi mali göstergeler; kırsal alan asfalt-beton köy yolu oranı, havaalanına uzaklığı gibi erişilebilirlik göstergeleri; sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı, yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı gibi yaşam kalitesi göstergeleri üzerinden ölçülmüştür (T.C.Kalkınma Bakanlığı, 2013a, s:21-23).

alanlardan aldığı endeks değerlerinden yüksektir. Çalışmanın diğer ayağı olan yalnızca Türkiye’deki iller arasında yapılan analizde, sonuç pek farklı değildir; gelir endeksi sağlık endeksinden görece yüksek bir değerdedir. Sonuç itibariyle ilgili rapor sonuçlarına göre, Samsun ili orta insani gelişmişlik düzeyinde yer almaktadır (Özpınar ve Koyuncu, 2016).

TÜİK İllerde Yaşam Endeksi (2015) raporuna göre, Samsun ilinin yaşam endeks değeri 0,57’dir. Bu değer ile Türkiye’de 33. sırada yer almaktadır. Genel endeksi oluşturan en iyi ve en kötü değere sahip alt endeks verilerine ayrı ayrı bakıldığında ise; sağlık endeks değeri ile tüm iller içinde Samsun şehrinin 18. sırada yer almakta olduğu görülmektedir (tüm değişkenler içinde Samsun ilinde değerin en yüksek olduğu alan sağlık alanıdır). Aynı çalışmada kendi içinde en geri kaldığı alan olarak değerlendirilebilecek çalışma yaşam endeks değeri ile 41. sırada yer almaktadır (endeks değeri 0,58).²⁸

Ayrıca, 2016-2017 yılları için Samsun’da sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki oranına bakıldığında; tarım sektörünün Samsun’un toplam GSYH içindeki payı %11,2’den %11’e; sanayi sektöründeki payı %20,9’dan %21,5’e; hizmetler sektöründeki payı (her iki yıl için aynı 215 yılında %53,5) %56,1 oranındadır (TÜİK, 2019). Tarım sektörünün GSYH’deki payı düşme eğilimindeyken, sanayideki payı artmaktadır.

Vezirköprü ilçesi özelinde ise, “İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” (Dinçer ve Özaslan, 2004) sonuçlarına göre ilçe, sosyoekonomik gelişmişlik bakımından 872 ilçe arasında 710. sırada yer almaktadır. Detaylar, Çizelge 2.4’te gösterilmektedir. Özellikle işsizlik oranı ile ülke sıralamasında ilçeler arasında oldukça yüksek bir yerde (825. sırada) olduğu dikkat çekmektedir.

²⁸ Yaşam endeksi kapsamında; “konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti” alt boyutlarından oluşmaktadır. Çalışma yaşam endeksi; “istihdam oranı, işsizlik oranı, ortalama günlük kazanç ve işinden memnuniyet oranı” değişkenlerinden oluşmaktadır. Sağlık yaşam endeksi; “bebek ölüm hızı, doğumda beklenen yaşam süresi, doktor başına düşen müracaat sayısı, sağlığından memnuniyet oranı, kamunun sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı” göstergelerinden oluşmaktadır (TÜİK, 2015).

Çizelge 2.4. Vezirköprü İlçesi Sosyoekonomik Gelişmişlik Durumu (2004)

Sosyoekonomik Göstergeler	Vezirköprü	
Nüfus	106.139	(114)
Şehirleşme Oranı (%)	21,87	(786)
Nüfus Artış Hızı (%)	3,48	(440)
Nüfus Yoğunluğu	64	(325)
Nüfus Bağımlılık Oranı (%)	81,00	(108)
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	6,37	(161)
Tarım Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	85,54	(109)
Sanayi Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	1,91	(676)
Hizmetler Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	12,55	(764)
İşsizlik Oranı (%)	2,04	(825)
Okur Yazar Oranı (%)	79,62	(679)
Bebek Ölüm Oranı (‰)	76,91	(27)
Fert Başına Genel Bütçe Geliri (Bin TL)	28 635	(514)
Vergi Gelirlerinin Ülke İçindeki Payı (%)	0,01463	(258)
Tarımsal Üretimin Ülke İçindeki Payı (%)	0,15721	(194)

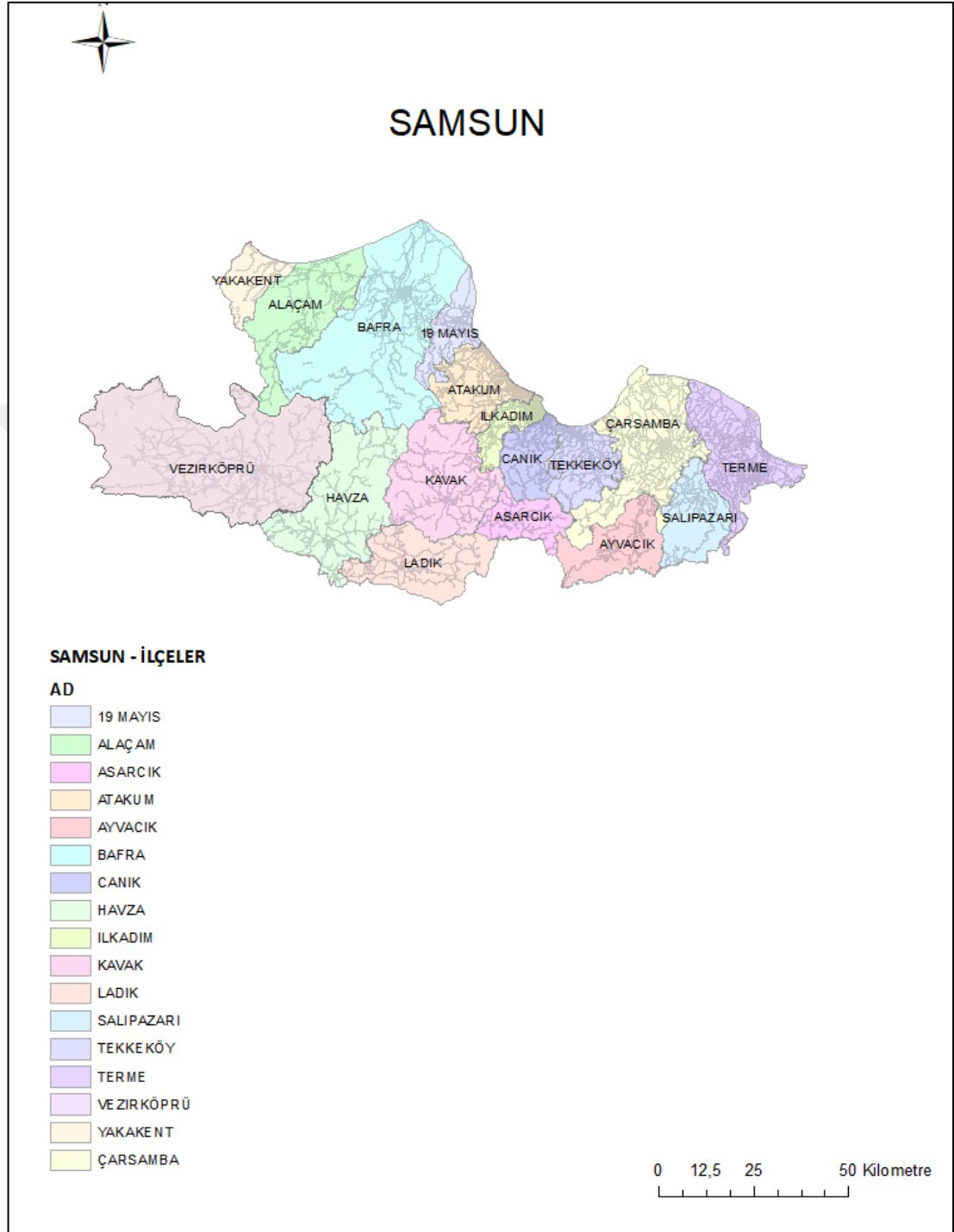
“Not: Parantez içindeki sayılar Vezirköprü’nün tüm ilçeler içindeki sırasını göstermektedir.”

İlçe ile ilgili daha güncel bilgilere göre ise (Çizelge 2.5);

Çizelge 2.5. Vezirköprü İlçesi Sosyoekonomik Gelişmişlik Tablosu²⁹ (2014)

Vezirköprü İlçesi	Bilgiler
Endeks Sırası	28
Gelişmişlik Grubu	4
Nüfus	99.904
Ortalama nüfus artış hızı (‰)	-9,3
Net göç hızı (%)	-27,40
Kentleşme oranı (%)	26,8
Üniversite bitirenlerin 25+yaş nüfusa oranı	5,40
10.000 kişi başına düşen uzman hekim sayısı	2,35
SGK’ya kayıtlı toplam işyeri sayısı	733
Faal mükellef sayısı	3158
İstihdamda öne çıkan imalat sanayi sektörleri	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması, öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı, diğer mobilyaların imalatı
Öne çıkan tarımsal ürünler	Mısır, buğday, şekerpancarı, domates, karpuz
Kişi başına düşen toplam çevresel harcama tutarı (TL)	44,47
Toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler alanının il düzeyine oranı (%)	10,6

²⁹ Bu kısım, OKA (2014, s:57) “TR83 Bölgesi İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi 2014” raporundan aktarılmıştır.

Şekil 2.1. Samsun İlçeler Haritası

3. BULGULAR

Bu başlık altında, öncelikle araştırmanın ilk basamağı olan saha araştırmasından elde edilen nicel verilere ait analiz bulguları, daha sonrasında katılımcılar ile yapılan görüşmelere ait nitel bulgular aktarılmaktadır.

3.1. Saha Çalışmasından Elde Edilen Bulgular

Bu kısımda, Vezirköprü ilçesindeki köylerde yapılan hane ziyaretleri sonucu elde edilen nicel verilerin analiz sonuçları yer almaktadır.

3.1.1. Köylere Ait Bilgiler

Çizelge 3.1’ de anket çalışmasının yürütüldüğü köyler, köylerde ziyaret edilen hane sayıları ve oranları ile birlikte yer almaktadır.

Çizelge 3.1. Görüşmenin Yapıldığı Köyler

Araştırma kapsamındaki köyün adı	Görüşülen hane sayısı	Yüzde
Boruk	51	16,5
Büyükkale	25	8,1
Türkmen	28	9,0
Duruçay	13	4,2
Ortaköy	19	6,1
İncesu	81	26,1
Çal	24	7,7
Hayranlı	29	9,4
Aydoğdu	27	8,7
Kuyaş	13	4,2
Toplam	310	100,0

3.1.2. Hane Üyelerini Tanıtıcı Bulgular

Çizelge 3.2’ de çalışmaya katılan hane üyelerinin cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim düzeylerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Çizelge 3.2. Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim ve Hane Nüfusuna İlişkin Bulgular

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	270	87,1
Erkek	40	12,9
Yaş*	Sayı	Yüzde
18-25	45	14,5
26-33	33	10,6
34-41	56	18,1
42-49	51	16,5
50-57	46	14,8
58-65	38	12,3
66 ve üzeri	41	13,2
Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	244	78,7
Bekar	39	12,6
Dul	27	8,7
Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okur Yazar Değil	55	17,7
Okur Yazar	15	4,8
İlkokul	161	51,9
Ortaokul	46	14,8
Lise	30	9,7
Diğer	3	1,0
Hane Nüfusu	Sayı	Yüzde
1-3	73	23,5
4-6	116	37,4
7-9	101	32,6
10 ve üzeri	20	6,4
Toplam	310	100,0

*Ort ± s.sapma= 42,63 ± 15,153; Min-Mak =18-98.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin demografik özelliklerine ilişkin bilgilerin yer aldığı Çizelge 3.2’ de görüldüğü üzere katılımcıların büyük çoğunluğunu (%87,1) kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılım gösterenlerin %12,9’u ise erkek hane üyesinden oluşmaktadır. Çizelge 3.2’ de görüldüğü üzere, katılımcıların %14,5’i 18-25 yaş aralığında, %10,6’sı 26-33 yaş aralığında, %18,1’i 34-41 yaş aralığında, %16,5’i 42-49 yaş aralığında, %14,8’i 50-57 yaş aralığında, %12,3’ü 58-65 yaş aralığında, %13,2’si 66 ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır. Çalışmaya katılan en düşük hane bireyinin yaşı 18, en yüksek 98’dir ve toplam katılımcıların yaş ortalaması 42,63 (ss=15,15)’tür. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde, %78,2’sinin evli, %12,6’sının bekar ve %8,7’sinin dul oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılan hane üyelerinin eğitim durumlarına bakıldığında katılımcıların yarısından fazlasının (%51,9) ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. Hane üyelerinin %4,8’inin herhangi bir okul mezunu olmayarak okuryazar olduğu, %17,7’sinin okuryazar olmadığı, %14,8’inin ortaokul mezunu, %9,7’sinin lise mezunu, %1’inin ise üniversite/yüksekokul mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin hane nüfuslarına bakıldığında hanelerin genellikle 4-6 arasında (%37,4) ve 7-9 arasında (%32,6) kişiden oluştuğu anlaşılmaktadır. 1-3 arasında hane nüfusuna sahip olanların oranı %23,5; 10 ve üzeri hane nüfusuna sahip olanların oranı ise %6,4’tür (min=1, mak=19, s.sapma= 2,893, medyan=6).

Çizelge 3.3’ te hane üyelerinin çalışma durumlarına ve katılımcı hanelerin gelir kaynaklarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.3. Hane Üyelerinin Çalışma Durumları, Hane Gelir Kaynaklarına ve Sosyal Güvencelerine İlişkin Bulgular

Çalışma Durumu	Sayı	Yüzde
Çalışıyor	36	11,6
Çalışmıyor	40	12,9
Ev Hanımı	234	75,5
Toplam	310	100,0
Hane Gelir Kaynakları*	Sayı	Yüzde
Tarım Gelirleri	200	64,5
Ücretli İş	141	45,5
Emekli Maaşı	77	24,5
Devlet Yardımları	26	8,7
Hayvancılık	11	3,5
Sosyal Güvence Durumu	Sayı	Yüzde
Var	220	71,0
Yok	90	29,0
Toplam	310	100,0

*Çoklu yanıt alınmıştır.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin %75,5'inin ev hanımı, %11,6'sının gelir getirici bir işte (muhtar, imam, esnaf, uzman) çalıştığı, %12,9'unun çalışmadığı (bu çalışmayanların içinde üniversite öğrencileri de yer almaktadır) görülmüştür. Ayrıca, araştırmaya katılan hanelerdeki hane reisinin (baba/eş) %31,6'sının (98 kişi) inşaat sektöründe çalıştıkları bilgisine ulaşılmıştır (bunların %87'si Ankara, Bursa, Tekirdağ gibi şehir dışında çalışmaktadır). Katılımcıların %34,19'u ise tarım sektöründe çalışmaktadır.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin hanedeki toplam gelir kaynaklarına ilişkin bulgular incelendiğinde; hanelerin büyük çoğunluğunun (%64,5) geçimini tarımdan elde ettikleri gelirle sağladıkları görülmektedir. Katılımcıların %45,5'inin ücretli bir işte çalışarak, %24,5'inin emekli maaşı ile, %8,7'sinin devlet yardımları ve %3,5'inin hayvancılık ile geçimlerini elde ettikleri saptanmıştır. Çizelgede hane üyelerinin sosyal güvence durumuna ilişkin bulgulara ise, araştırmaya katılan hane

üyelerinin %71'inin sosyal güvencesinin olduğu, %29'unun herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı görülmektedir.

Çizelge 3.4' te hane üyelerinin arazi kullanım şekillerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.4. Hane Üyelerinin Arazi Kullanım Şekillerine İlişkin Bulgular

Arazi kullanım biçimi	Sayı	Yüzde
Kendi Toprağı Var	260	87,5
Kendi Toprağı Yok	37	12,5
Toplam	297	100,0
Üretilen ürünler	Sayı	Yüzde
Tütün	43	16,0
Buğday, Mısır, Ayçiçeği	166	61,7
Süpürge	19	7,1
Süpürge ve Buğday	38	14,1
Diğer	3	1,1
Toplam	269	100,0

*Diğer; “ticari amaçlı değil”, “kendime yetecek kadar” diye belirtenler.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin %87,5'i kendi toprağının olduğunu, %12,5'i ise kendine ait toprağının olmadığını belirtmiştir. Kendine ait toprağı olmayıp icar usulüyle toprak işleyenlerin oranı ise %3 (9 kişi) olarak tespit edilmiştir. Bu durumda hanelerin %9,4'ünün (28 hane bireyi) kendine ait toprağı yoktur. Araştırma yapılan köylerde üretilen ürünler incelendiğinde %55,9'luk oranla ilk sırayı buğday ve mısır aldığı görülmektedir. Bunun yanında, hanelerin %14,5'i tütün, %12,8'i süpürge ve buğday, %6,4'ü sadece süpürge ve %1'inin ise hane üyelerinin “*kendimize kadar*” diye tabir ettikleri şekilde, ticari amaçlı olmayan ürünleri ürettikleri saptanmıştır.

Çizelge 3.5' te hane üyelerinin şehir dışında çalışma durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.5. Hane Üyelerinin Şehir Dışında Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular

Eş/babanın şehir dışında çalışma durumu	Sayı	Yüzde
Hayatta Değil	27	8,7
Evet	92	29,7
Hayır	191	61,6
Toplam	310	100,0
Hane üyeleri arasında (diğer) çalışma amaçlı şehir dışında yaşayanlar		
Kişi Sayısı	Sayı	Yüzde
1	69	84,1
2	9	11,0
3	3	3,7
6	1	1,2
Toplam	82	100,0
Yakınlık durumu	Sayı	Yüzde
Çocuk	55	67,1
Kardeş-Abi	13	15,9
Kayın	8	9,8
Kayınpeder	2	2,4
Diğer	4	4,9
Toplam	82	100,0
Mesleği	Sayı	Yüzde
İnşaat	56	68,3
Diğer	12	14,6
Uzman	8	9,8
Fabrika	6	7,3
Toplam	82	100,0

Araştırmaya katılan hane üyelerinin eş/ebeveynlerinin %29,7'sinin çalışma amaçlı Samsun ili dışında bulunduğu, 61,6'sının ise şehir dışında çalışmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Çalışma amaçlı şehir dışına çıkanların %92'si inşaat sektöründe istihdam edilmektedir. Geri kalan %8 ise diğer meslek gruplarında çalışmaktadır (fabrika vs.).

Çizelgede (3.5), ayrıca hane içindeki üyeler arasında çalışma amaçlı şehir dışında yaşayanların durumuna (hanedeki kişi sayısı, ankete katılan hane bireyi ile arasındaki yakınlık durumu ve mesleği) ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre, araştırmaya katılan hanelerin %26,5'inde (n=82) hane reisi dışında çalışma amaçlı

şehir dışında yaşayan en az bir hane üyesi bulunmaktadır. Bu hanelerin %84,1'inden yalnızca bir kişi; %11'inden iki kişi; %3,7'sinden üç kişi; %1,2'sinden ise altı hane üyesinin çalışma amaçlı şehir dışında yaşadığı saptanmıştır. Çalışma amaçlı hane dışında yaşayanların araştırmaya katılan hane üyesi ile yakınlığı incelendiğinde; %67,1'inin çocuğu, %15,9'unun kardeşi, %9,8'i kayını, %4,9'unun yeğen, torun, amca gibi hanede yaşayan diğer yakınları ve %2,4'ünün kayınpederi olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin çalışma amaçlı hane dışında yaşayan yakınlarının meslekleri incelendiğinde; %68,3'ünün inşaat işçisi, %14,6'sının diğer meslekler olan operatör, kapıcı, imam, memur, sağlık teknisyeni, belediye işçisi olarak, %9,8'inin uzman, %7,3'ünün fabrika işçisi olarak çalıştıkları görülmektedir.

3.1.3. Köylerdeki Hanelerin Sağlık, Çocukların Eğitimi, Güvenli Çevre Algısı ve Dayanışma İlişkilerine Yönelik Bulgular

Katılımcılardan elde edilen sağlık, eğitim, güvenli çevre algısı ve köylerdeki dayanışma ilişkilerine ilişkin bulgular ayrı başlıklar altında bu kısımda aktarılmaktadır.

3.1.3.1. Sağlık

Çizelge 3.6' da katılımcıların sağlık sorununda öncelikli olarak başvurdukları hastanelere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.6. Hanelerin Sağlık Sorununda Öncelikli Olarak Başvurdukları Hastanelere İlişkin Bulgular

Sağlık sorununda öncelikli başvurulmuş hastane	Sayı	Yüzde
Vezirköprü devlet hastanesi	289	93,2
Samsun ilindeki devlet hastaneleri	14	4,5
Özel hastane ya da şehir dışındaki hastaneler	4	1,3
Hepsi	3	1,0
Toplam	310	100,0

Araştırmaya katılan hane üyelerinin büyük bir çoğunluğunun (%93,2) sağlık sorunlarında ilçedeki devlet hastanesini tercih ettikleri görülmektedir. Hanelerin %4,5'i ildeki devlet hastanelerine, %1,3'ünün şehir dışındaki hastanelere ya da özel hastanelere, %1'inin de tümüne gittikleri saptanmıştır.

Çizelge 3.7'de hane üyelerinin düzenli tedavi olmasını gerektiren durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.7. Hane Üyelerinin Düzenli Tedavi Olmasını Gerektiren Durumuna ve Düzenli Tedavi Olmasını Engelleyen Sebeplere İlişkin Bulgular

Düzenli tedavi olma durumunda olabilme durumu	Sayı	Yüzde
Evet	39	51,3
Hayır	37	48,7
Toplam	76	100,0
Düzenli tedavi olamama sebepleri	Sayı	Yüzde
Ulaşım zorlukları	11	29,7
Sosyal güvenceden yoksunluk	11	29,7
İşlerin yoğunluğu	4	10,8
Ulaşım zorluğu ve sosyal güvenceden yoksunluk	3	8,1
Hastalığını önemsememe	3	8,1
Branş doktorunun olmaması	2	5,4
Diğer*	3	8,1
Toplam	37	100,0

*Diğer; “Çocukları bırakacak kimsenin olmaması, tedaviden korkma, ilaçlardan sıkılma,” gibi sebeplerdir.

Düzenli tedaviyi gerektiren durumlarda sağlık hizmetlerine erişemeyenlerin durumu incelendiğinde (düzenli tedavi olmasını gerektiren bir durumu olduğunu beyan eden katılımcıların düzenli tedavi olamama sebeplerine ilişkin bulgular), %29,7'si ulaşım, %29,7'si sosyal güvencelerinin olmamasından ve %8,1'i bunların her ikisinden dolayı sağlık hizmetlerinden faydalanamadıklarını belirtmişlerdir. Diğer sebepler ise %10,8'lik bir oranlar işlerin (tarla-ev) yoğun olması, %8,1 ile hastalığını önemsememe ve %5,4 ile Vezirköprü Devlet Hastanesi'nde sahip olduğu hastalığı ile ilgili uzman doktorun mevcut olmamasıdır. Katılımcıların çocukları emanet edecek birilerini bulamaması, tedaviden korkma ve ilaçlardan bunalma gibi sebeplerden dolayı da düzenli tedavi olamadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, katılımcıların çoğunluğunun kadın olduğu göz önünde bulundurulduğunda kadınların eşleri şehir dışında olduğu zamanlarda ilçeye gitmelerinin güç olduğu bir katılımcı tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“Eşin şehir dışında olunca istediğin hiçbir şeyi yapamıyorsun, imkan olmuyor. Çocuklar için de öyle. Tahmin edersin, etmiyor musun? Çocuklar psikolojik olarak etkileniyor. Hastaneye mesela ayda bir gideceksem üç ayda bir gidiyorum eşim burada olmadığı için.” (BK, K, 1986)

Çizelge 3.8' de hanedeki diğer üyelerin sağlık durumuna, engellilik durumuna ve türüne ilişkin ve yaşlı bireyin durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.8. Aile Üyelerinin Sağlık Durumlarına İlişkin Bulgular

Aile üyelerinden herhangi birinde düzenli takip gerektiren bir hastalığın olma durumu	Sayı	Yüzde
Var	72	23,2
Yok	238	76,8
Toplam	310	100,0
Hane içinde engelli durumu	Sayı	Yüzde
Var	41	13,2
Yok	269	86,8
Toplam	310	100,0
Engel türü	Sayı	Yüzde
Bedensel	13	31,7
Zihinsel	10	24,4
Görme	9	22,0
İşitme	4	9,8
Konuşma	3	7,3
Psikolojik	2	4,9
Toplam	41	100,0
Bakıma muhtaç yaşlı	Sayı	Yüzde
Var	26	8,4
Yok	284	91,6
Toplam	310	100,0

Araştırmaya katılan hane üyelerinin kendileri dışında diğer aile bireyleri arasında düzenli bir takip gerektiren hastalığı olanların oranı %23,2 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan hanelerden %13,2'sinde engelli bireyin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Engel türleri incelendiğinde; %31,7'sinin bedensel, %24,4'ünün zihinsel, %22'sinin görme, %9,8'inin işitme, %7,3'ünün konuşma ve %4,9'unun psikolojik bir engeli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca, araştırma yapılan hanelerin %8,4'ünde hanede bakıma muhtaç yaşlının olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

3.1.3.2. Hanedeki Çocukların Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular

Çizelge 3.9'da hane üyelerinin çocuklarının öğretmenleri ile görüşme durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.9. Hane Üyelerinin Çocuklarının Öğretmenleri İle Görüşme Durumlarına İlişkin Bulgular

Köydeki öğretmenlerle görüşme sıklığı	Sayı	Yüzde
Okul Çağında Çocuk Yok	135	43,5
Evet	128	41,3
Babası Görüşür	14	4,5
İlçede Olduğu İçin Görüşemiyor	10	3,2
Nadiren Görüşüyor	14	4,5
Hiç Görüşmüyor	2	,6
Diğer*	7	2,3
Toplam	310	100,0

*Diğer; ebeveyn olmayanlar.

Araştırma dahilindeki hanelerde ebeveynlerin çocukların öğretmenleri ile iletişim durumları sorgulandığında, %41,3'ünün öğretmenlerle görüştikleri, %4,5'inin babalarının görüştüğünü, %4,5'inin ara sıra görüştikleri, %3,2'sinin çocukları ilçede okuduğu için görüşme imkanı bulamadıklarını, %0,6'sı hiç görüşmedikleri ortaya çıkmıştır. %2,3 ise ebeveyn olmadıkları için soru hakkında bilgileri olmayan kişileri temsil etmektedir.

Çizelge 3.10' da hanede okula giden çocukların başarı düzeylerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.10. Hanede Okula Giden Çocukların Başarı Düzeylerine ve Çocukların Gelecek Planına Sahip Olmalarına İlişkin Bulgular

Hanede okula giden çocukların başarı düzeyleri	Sayı	Yüzde
Çok İyi	37	21,1
İyi	99	56,6
Orta	35	20,0
Kötü	3	1,7
Çok Kötü	1	,6
Toplam	175	100,0
Çocukların gelecek planları	Sayı	Yüzde
Var	136	77,7
Yok	21	12,0
Yaşları Henüz Küçük	9	5,1
Fikri Yok	9	5,1
Toplam	175	100,0

Araştırmaya katılan hanelerden, hanesinde okul çağında çocuk olan haneler arasından (n=175) %21,1'i çocuklarının eğitim durumunu çok iyi, %56,6'sı iyi, %20'si orta, %1,7'si kötü, %0,6'sı çok kötü olarak tanımlamıştır.

Hanedeki okul çağındaki çocukların gelecek planlarının olup olmadığı sorgulandığında hane üyelerinin %77,7'si çocukların gelecek planları olduğunu, %12'si olmadığını belirtmiştir. Ankete katılanların %5,1'i ise çocukların yaşlarının henüz küçük olduklarını ve geleceğe dair bir algısının oluşmadığını belirtmiştir.

Çizelge 3.11' de hanedeki çocukların herhangi bir işte çalışma durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.11. Hanedeki Çocukların Herhangi Bir İşte Çalışma Durumlarına İlişkin Bulgular

Hem okula gidip hem çalışan çocuk oranı	Sayı	Yüzde
Var	15	8,6
Yok	160	91,4
Toplam	175	100,0

Okula giden çocukların aynı zamanda bir işte çalışıp çalışmadıkları incelendiğinde araştırmaya katılan hanelerin %91,4'ü çocukların bir işte çalışmadıklarını, %8,6'sı ise çalıştıklarını söylemişlerdir. Bu işler genellikle tarlada ve hayvancılıkta çalışma şeklindedir.

Çizelge 3.12' de hanede lise eğitime devam etmeme durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.12. Hanede Lise Eğitime Devam Etmeme Durumuna ve Lise Eğitimi Aldıkları Yere İlişkin Bulgular

Liseye devam etmeme durumu	Sayı	Yüzde
Çocuk/lise çağında genç yok	174	56,1
Evet	46	14,8
Hayır	90	29,0
Toplam	310	100,0
Lise eğitiminin sağlandığı yerler	Sayı	Yüzde
Vezirköprü	75	87,1
Açıktan	10	8,6
Şehir dışı	4	3,4
Samsun	1	,9
Toplam	90	100,0

Araştırmaya katılan hane üyelerinin lise çağında çocuğa sahip olanların içinde (136 hane) %34'ü ilköğretimden sonra lise eğitime devam etmemekte, %66'sı ise lise eğitime devam etmektedir.

Köylerde lise eğitimi Vezirköprü ilçesinde bulunan liseler tarafından verilmektedir. Araştırma yapılan köylerdeki liseye devam eden gençlerin büyük çoğunluğunun ilçedeki liselere devam ettikleri, ilçedeki yurtlarda kaldıkları bilgisine erişilmiştir. Bunun yanında, 10 kişi açıktan liseye devam etmekte, 1 kişinin Samsun'da, 4 kişinin Samsun dışındaki Amasya vs. gibi yakın şehirlerdeki okullarda yatılı olarak liseye devam etmekte oldukları bilgisine ulaşılmıştır.

Çizelge 3.'13 te hanede eğitime şehir dışında devam eden hane üyesinin varlığına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.13. Hanede Eğitim Amacıyla Şehir Dışında Yaşayan Yakının Varlığına İlişkin Bulgular

Eğitim amaçlı şehir dışında yaşayan yakının durumu	Sayı	Yüzde
Var	34	11,0
Yok	276	89,0
Toplam	310	100,0

Araştırmaya katılan hane üyelerinin hanedeki yakınlarından %11'i eğitim amacıyla Samsun ili dışına çıkmakta olduğu saptanmıştır.

3.1.3.3. Köyde Yaşayanların Halk Eğitim Çalışmalarına Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

Çizelge 3.14' te hanelerin halk eğitimi çalışmalarına katılımına ve katıldıkları halk eğitim kursunun türüne ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.14. Hane Üyelerinin Halk Eğitimi Çalışmalarına Katılımına ve Katıldıkları Kursun Faydalarına İlişkin Bulgular

Halk eğitimine katılma durumu	Sayı	Yüzde
Evet	96	31,0
Hayır	214	69,0
Toplam	310	100,0
Katılınan kurs türü	Sayı	Yüzde
Kur'an Kursu	39	40,6
Dikiş nakış	30	31,3
Okuma-yazma kursu	19	19,8
Halıcılık	8	8,3
Toplam	96	100,0
Kursun sağladığı faydalar	Sayı	Yüzde
Öğrenme sağlıyor	76	79,1
Sosyalleşme sağlıyor	12	12,5
Gelire katkı sağlıyor	8	8,3
Toplam	96	100,0

Araştırmaya katılan köy halkının %31'inin köydeki halk eğitim kursu faaliyetlerine katıldıkları tespit edilmiştir. Bunların arasından %40,6'sının Kur'an eğitimi, %31,3'ünün el işleri, %19,8'inin okuma yazma eğitimi ve %8,3'ünün halıcılık eğitimi faaliyetlerine katıldıkları tespit edilmiştir. Çizelgede hanelerin katıldıkları halk eğitim kursundan sağladıklarını düşündükleri faydalara ilişkin bulgulara bakıldığında, köylerde açılan halk eğitim kurslarına katılanların %79,1'inin katıldıkları kurs sayesinde yeni şeyler öğrendikleri ya da kendilerini geliştirdikleri, %12,5'inin bu sayede sosyalleşme imkanı buldukları, %8,3'ünün gelirlerine katkı sağladıkları görülmektedir. Köylerde açılan halıcılık kursu sayesinde kursa katılan kadınlar bir gelir elde etmektedirler fakat gezilen tüm köyler içinde bu faaliyetin sadece tek bir köyde (Türkmen köyü) düzenlendiği bilgisine ulaşılmıştır.

Çizelge 3.15'te hanelerin halk eğitim kursuna katılamama sebebine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.15. Hane Üyelerinin Halk Eğitim Kursuna Katılamama Sebebine İlişkin Bulgular

Halk eğitim kursuna katılamama sebebi	Sayı	Yüzde
Ev ve tarla işleri	29	28,2
Çocukların küçük olması	18	17,5
Öğrenci	12	11,7
Yaşlının olması	9	8,7
Yaşlılık veya hastalık	8	7,8
İlgisi yok	7	6,8
Hastası var (çocuk, eş)	6	5,8
Masraflı	3	2,9
İhtiyacı yok	3	2,9
Diğer	8	7,8
Toplam	103	100,00

*Diğer sebepler; mesafe, üniversite sınavına hazırlık durumunun olması, eşinin izin vermemesi, hamilelik gibi sebeplerdir.

Araştırmaya katılan hane üyeleri arasından köylerde açılan halk eğitim kursu faaliyetlerine katılmama sebeplerini açıklayanların (n=103) arasından %28,2'si ev ve tarla işlerinin yoğunluğundan, %17,5'i küçük yaştaki çocuklarına bakma yükümlülüğünden, %11,7'si öğrenci olduğundan, %8,7'si hanede bakmakla yükümlü

olduğu yaşı üyenin olduğundan, %7,8'i yaşı ya da hastalık geçirdiğinden dolayı, %6,8'i verilen eğitimlere ilgisinin olmamasından, %5,8'i hanede bakmakla yükümlü olduğu hastasının olduğundan, %2,9'u kurslardaki etkinliklerin masraflı olduğundan ve %2,9'u ihtiyaç duymadığından dolayı köylerde açılan kurslara katılım sağlayamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca halk eğitim kurslarının durumu her köyde aynı değildir. Köylerden birinde hem hane sayısının az olması hem de var olan nüfusun yaşı olmasından dolayı halk eğitim kursu yoktur. Yine başka bir köyde de halk eğitim kursunun öğretmen olmadığı için açılmadığı öğrenilmiştir. Diğer bir faktör de halk eğitim kurslarının büyük bir çoğunluğu kadınlara yönelik olduğu için yukarıdaki çizelgede sadece kadınlar göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapılmıştır ve cinsiyet unsuru kurslara katılmama sebebi olarak analize dahil edilmemiştir.

3.1.3.4. Köy Halkının Yaşadıkları Köyde Algıladıkları Risk Durumlarına İlişkin Bulgular

Çizelge 3.16' da köy halkının yaşadıkları köyde algıladıkları risk durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.16. Köy Halkının Yaşadıkları Köyde Algıladıkları Risk Durumlarına İlişkin Bulgular

Köydeki güvenlik algısı	Sayı	Yüzde
Evet	297	95,8
Hayır	13	4,2
Toplam	310	100,0
Riskli tanımlanan durum	Sayı	Yüzde
Var	14	4,5
Yok	296	95,5
Toplam	310	100,0
Tanımlanan riskli durumlar	Sayı	Yüzde
Yabancıların köye gelmesi	12	80,0
Diğer*	3	20,0
Toplam	15	100

*Diğer sebepler; alkol kullanımı, düğünlerde silah kullanımı, yollarda ışık olmaması, arabaların geçmesi gibi sebeplerdir.

Araştırmaya katılan köy halkının %95,8'i yaşadıkları köyde kendilerini güvende hissettikleri, %4,2'sinin güvende hissetmedikleri saptanmıştır. Köylerde güveni tehlikeye sokacak riskli bir durumun olup olmadığı sorgulandığında katılımcıların %4,5 riskli bir durumun olduğunu, %95,5' olmadığını belirtmişlerdir. Risk durumu olduğunu belirtenlerin %80'i yardım toplamak için köylere yabancı kişilerin geldiği yönünde bir bilgi vermişlerdir. Bu bilgiyi verenlerin genelde küçük çocuğu olan anneler olduğu gözlemlenmiştir, annelerin bu durumdan çocuklarına zarar geleceğini düşündüklerinden kaygılı oldukları anlaşılmaktadır. Kalan %20 ise köylerde alkol içenlerin olmasını, düğünlerde silah kullanımını ve yollarda ışık olmamasını kendileri ve köy için riskli birer durum olarak nitelendirmişlerdir.

3.1.3.5. Köy Halkının Köylerde Algıladıkları Dayanışma İlişkisine İlişkin Bulgular

Çizelge 3.17'de çalışma yapılan köylerdeki dayanışma ilişkilerine dair bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.17. Köylerdeki Dayanışma İlişkisine Dair Bulgular

Köyde ortak yapılması gereken işlere katılım durumu	Sayı	Yüzde
Evet	193	62,3
Hayır	84	27,1
Bazen	33	10,6
Toplam	310	100,0
Köyün sorunları ile ilgilenme durumu	Sayı	Yüzde
Evet	222	71,6
Hayır	58	18,7
Bazen	30	9,7
Toplam	310	100,0
Köylülerin birbirine destek olma durumu	Sayı	Yüzde
Evet	273	88,1
Hayır	20	6,5
Bazen	17	5,5
Toplam	310	100,0

Araştırmaya katılan köy halkının köyde ortak katılımı gerektiren işlere yönelik davranışlarının nasıl olduğu sorulduğunda %62,3'ünün bu tarz işlere katılım gösterdikleri, %27,1'inin katılmadığı, %10,6'sının da zaman zaman katıldığı ortaya çıkmıştır. Köyde köyle ilgili bir sorun olduğunda ilgilenip ilgilenmedikleri sorulduğunda %71,6'sının ilgilendiği, %18,7'sinin ilgilenmediği, %9,7'sinin bazen ilgilendiği anlaşılmaktadır. Köylülerin zor durumlarda birbirlerine desteklerinin olup olmadığı sorgulandığında, katılımcıların %88,1'i destek olduklarını, %6,5'i köylülerin birbirine destek olmadığını ve %5,5'inin bazen destek olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, konu ile ilgili katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Eskisi gibi dayanışma yok, hak hürmet kalmadığı için koptular, gücün varsa ancak.” (BK, K, 1959)

“Cenaze varsa bir kişi bile bulamazsın arazide. Eskiden iki yaşlı varsa önünden geçemezdin, şimdi burada saygı da yok sevgi de.” (A, E, 1947)

“Cenaze vs. gibi işlerde herkes var. İşbirliği dayanışma fazla yok. Okutma açısından iyiler.” (H, K, 1999)

“Köyümüz hiç gelişmedi, aynen duruyor. İnsanların gevşekliği, istemiyorlar kaymakamdan; o diyor “Bana ne?”, bu diyor “Bana ne?”. Beraber olup bu köyü adam edelim demiyorlar.” (İ, K, 1982)

Çizelge 3.18’de köylerdeki değişiklik/yeniliklerde söz hakkı olma durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.18. Köylerdeki Değişiklik/Yeniliklerde Söz Hakkı Olma Durumuna İlişkin Bulgular

Köydeki işlere katılım	Sayı	Yüzde
Hayır	174	69,9
Evet	75	30,1
Toplam	249	100,0

Köyde yapılacak önemli değişikliklerde köyde yaşayanların fikirlerinin alınıp alınmadığı sorgulandığında katılımcıların (n=249 kişi) %69,9'unun “hayır” cevabını, %30,1'inin “evet” cevabını verdikleri görülmektedir.

3.1.4. Köydeki Sorun Tanımları ve Faydalanılan Hizmet Türleri

Bu başlık altında, önce sosyal hizmet ve yardım kurumlarına dair bilgi düzeyleri, haber alma kanalları ve alınan hizmetlere ilişkin bulgulara daha sonrasında köy halkı tarafından belirlenen sorunlar ve köyün olumlu yönlerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

3.1.4.1. Sosyal Hizmet ve Yardım Kurumlarına Dair Bilgi Düzeyleri, Haber Alma Kanalları ve Alınan Hizmetlere İlişkin Bulgular

Çizelge 3.19’da katılımcıların sosyal hizmet ve yardım kurumları hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.19. Hanelerin Sosyal Hizmet Ve Yardım Kurumlarından Haberdar Olma Durumu ve Hizmetlere Dair Bilgiye Erişim Kaynaklarına İlişkin Bulgular

Sosyal hizmet ve yardım kurumlarından haberdar olma durumu	Sayı	Yüzde
Evet	208	67,1
Hayır	102	32,9
Toplam	310	100,0
Haber alma kanalları*	Sayı	Yüzde
Komşu ve Akrabalardan	118	56,7
Muhtar Aracılığıyla	57	27,4
Tv., İnternet vs.	40	19,2
Okul ve Diğer Kurumlardan	28	13,5

*Çoklu yanıt alınmıştır.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin sosyal hizmet ve yardım kurumlarına dair bilgilerinin olup olmadığı sorgulandığında hane üyelerinin %67,2’sinin bu hizmetlerden haberdar olduğu, %32,9’unun ise haberdar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca, çizelgede hane üyesi katılımcıları sosyal hizmet ve yardım bilgisine erişim kaynaklarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırmaya katılan hane

üyelerinin (n=243) sosyal hizmet ve yardım kurumlarından haberdar olanların bilgi edinme kaynakları sorgulandığında %56,7'sinin köydeki komşu ve akrabalarından öğrendikleri, %27,4'ünün ikamet ettikleri köyün muhtarından, %19,2'sinin televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarından ve son olarak %13,5'inin çocuğunun okuduğu okuldaki öğretmenden ya da hastane gibi kamu kurumlarından öğrendikleri saptanmıştır.

Çizelge 3.20'de hanelerin sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanma durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.20. Hanelerin Sosyal Yardım ve Hizmetlerden Yararlanma Durumlarına ve Aldıkları Yardımların Türlerine İlişkin Bulgular

Kurumlarda yardım ve hizmet alma durumları	Sayı	Yüzde
Hayır	209	67,4
Evet	86	27,7
Geçmişte Alan	10	3,2
Bilmiyor	5	1,6
Toplam	310	100,0
Türlerine göre alınan yardımlar*	Sayı	Yüzde
Kömür Yardımı	22	28,2
Çocuk Parası	21	23,1
Bakım Aylığı	17	18,7
Engelli Maaşı	14	15,4
Dul Aylığı	6	7,7
Diğer (65 aylığı, maddi yardım, özel eğitim)	11	10,3

*Çoklu yanıt alınmıştır.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin sosyal hizmet ve yardım kurumlarından hizmet alıp almadıkları incelendiğinde, hanelerin %67,4'ünün herhangi bir hizmet almadığı, %27,7'sinin halihazırda aldığı, %3,2'sinin geçmişte aldığı tespit edilmiştir. Hane üyelerinden %1,6'sı bu konuda bilgi sahibi olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bunun dışında yakacak yardımlarının usulsüz kullanıldığını (kömürü satarak yerine odun almak gibi) aktaran da olmuştur.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin (n=91) sosyal hizmet ve yardım kurumlarından hangi tür yardım aldıkları incelendiğinde öncelikle kömür yardımı, çocuk parası, bakım aylığı, engelli maaşı, yaşlı maaşı ve dul aylığı aldıkları görülmektedir. Alınan yardımların dağılımına bakıldığında; hanelerin %28,2'sinin kömür yardımı, %23,1'inin çocuk parası, %18,7'sinin bakım aylığı, %15,4'ünün engelli maaşı, %10,3'ünün diğer yardımlar ve %7,7'sinin dul aylığından yararlandığı görülmektedir.

Çizelge 3.21'de hanelerin faydalandıkları yardımların ve hane üyelerinin çeşitli hizmetlere erişimlerinin yeterlilik düzeylerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.21. Hanelerin Aldıkları Yardımların ve Diğer Hizmetlere Erişimlerinin Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Alınan yardımlar	Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz		Almıyor*		Toplam
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı
	48	15,5	29	9,4	19	6,1	214	69,4	310
Hizmetler	Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz		Diğer**		Toplam
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı
	112	36,1	84	27,1	102	32,9	12	3,9	310
Sağlık	112	36,1	84	27,1	102	32,9	12	3,9	310
Engelli	161	51,9	36	11,6	54	17,4	59	19,0	310
Yaşlılara yönelik hizmetler	152	49,0	32	10,3	34	11,0	92	29,7***	310
Taşınmalı eğitim hizmeti	218	70,3	30	9,7	16	5,2	46	14,8	310

* “Almıyor” ve “bilmiyor” cevapları birleştirilmiştir.

**Diğer; fikrim yok, okula giden çocuğum yok, engellim yok, yaşlım yok, yaşlıma kendim bakıyorum tarzındaki ifadelerden oluşmaktadır.

***Oranın yüksek çıkmasının sebebi, hanede yaşlı bireye sahip olan hane üyelerinin bu soruya çoğunlukla “kendimiz bakıyoruz” cevabını vermeleridir.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin sosyal hizmet ve yardım kurumlarından aldıkları yardımları yeterli bulup bulmadıklarına dair algıları incelendiğinde yardım aldığını belirten (n=96) arasından % 50'si yeterli, %30,2'si kısmen yeterli, %19,8'i ise aldıkları hizmet ve yardımları yetersiz bulduklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmaya katılan hane üyelerinin sağlık hizmetleri, engelli hizmetleri, yaşlılara yönelik hizmetler ve çocuk-gençlerin taşınalı eğitim hizmetlerinden yararlanma düzeylerinin incelendiği aynı çizelgenin devamında katılımcı hanelerin %36,1'i sağlık hizmetlerine erişimlerini yeterli, %27,1'i kısmen yeterli, %32,9'u yetersiz olarak tanımlamışlardır. Hanelerin %51,9'u engellilere yönelik hizmetlere erişimlerini yeterli bulmaktayken, %11,6'sı kısmen yeterli ve %17,4'ü yetersiz olarak tanımlamaktadır. Yaşlılara yönelik verilen yardım ve destek hizmetlerine erişebilme düzeyleri değerlendirildiğinde ise hanelerin %49'unun yeterli, %10,3'ünün kısmen yeterli, %11'inin yetersiz olarak tanımladıkları görülmektedir. Taşınalı eğitim hizmetlerinin hanelerin ihtiyaçlarını karşılamadaki oranları incelendiğinde; %70,3'ünün bu hizmetleri yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Yine, hanelerin %9,7'si kısmen yeterli, %5,2'si ise yetersiz olarak yanıt vermişlerdir. Katılımcıların %14,8'i, bu hizmetten yararlanmadıklarından dolayı fikir beyanında bulunmamışlardır.

3.1.4.2. Köy Halkı Tarafından Belirlenen Sorunlar ve Köyün Olumlu Yönlerine İlişkin Bulgular

Çizelge 3.22'de ikamet edilen köylerde öne çıkan sorunların türlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.22. Hane Üyelerinin Yaşadıkları Köyde Gördükleri En Önemli Soruna İlişkin Bulgular

Köye yönelik en önemli sorun tanımı	Sayı	Yüzde
Su, İçme Suyu Hizmetleri	111	37,4
İş Alanlarının Yetersizliği	75	25,3
Sağlık Hizmetleri	40	13,5
Ulaşım, Yol, Altyapı Hizmetleri	40	13,5
Çöp, Atıkların Toplanması	19	6,4
Diğer Ekonomik Sorunlar (Gübre, Yem Fiyatları, Tapu vs.)	10	3,4
Çocukların Eğitim Yetersizliği	2	,7
Toplam	297	100,0
Köyde hiçbir sorun olmadığını düşünenler	Sayı	Yüzde
Hayır	297	95,8
Hiçbir sorun yok	13	4,2
Toplam	310	100,0

Katılımcılar yaşadıkları köylerde en fazla (katılımcıların %37,4'ü) içme suyu problemi olduğunu belirtmişlerdir. %25,3'ü kendilerini olumsuz etkilediğinden Vezirköprü özelinde düşünerek bu soruya yanıt vermişler ve yeterli iş sahalarının olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların %13,5'i sağlık hizmetlerini sorun olarak görmektedir. Katılımcıların %13,5'i ulaşım, yol, altyapı sorununun kendileri için önemli bir sorun olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların %6,4'ü çöp atıklarının toplanmadığını; %3,4'ü çiftçilikten gelen sorunlar ve tapu ile ilgili problemlerin olduğunu, %0,7'si çocukların eğitiminin yetersizliğini sorun olarak belirtmiştir. Katılımcıların %4,2'si yaşadıkları köyde yukarıdaki sorunlardan herhangi birinin olmadığını düşünmektedirler. Geri kalan %95,8'lik kesim ise en azından bir tanesini sorun olarak görmektedir.

Yukarıdaki verilerin dışında hane üyeleri ürettikleri ürünlerin kendilerinde yarattığı olumsuz duyguları da aktararak, kırsalda geçim imkanlarının zorluklarını hatırlatmışlardır. Bu ifadeler şu şekildedir:

“Tütünlülükten kurtar bizi.” (A, K, 1968)

“Süpürge işi bedenen bitirdi insanları, yıpranma payı yok, tehlikesi çok, içinde süpürge bitiyor.” (İ, K, 1984)

“Köylünün ne işi olacak, çoluğa çocuğa bakacak, bir geleceğimiz yok, ölene kadar sürüneceğiz burada; ek biç, ek biç.” (İ, K, 1988)

“Geleceğimiz yok, karın tokluğuna yaşıyoruz.” (İ, K, 1999)

“Köyde geçinmesi çok zor, gübreyle, mazota güç kuvvet yetmiyor.” (İ, K, 1980)

“Köyde hiçbir zenginlik yok, fakirlik çok, üretim yapıp satacak imkan yok, o kadar tarlam yok. Yaptığımız ürünleri satamıyoruz, yapsak bile üç ayda bir geliyor İstanbul’dan eşim. Kazandığımız gidiyor. İstanbul’da kazandığını burada harcayacaksın da köy gelişecek, gelişmiyor işte.” (BK, K, 1986)

Katılımcılardan edinilen bilgilere göre iş imkanlarının olmaması ve şehir dışına çalışma amacıyla gidilmesi beraberinde farklı sorunları da getirmektedir. Aşağıda hanelerde görüşülen katılımcı ifadelerinden de anlaşıldığı üzere temel ihtiyaçlarını karşılayamama, ilçeye tek başına gidememe ve hem çocuk hem de anne açısından psikolojik olarak iyi hissetmeme gibi sorunlardır. Bu konu, ayrıca çalışma kapsamında incelenen sosyal raporda (OKA, 2015) da benzer şekilde ortaya konulmuştur.

“Eşim, akşam olduğunda evine gelse daha iyi, hasta olduğum zaman istediğinde gelemiyor, kaç senedir gurbetçilik var.” (T, K, 1978)

“Bir iş olduğunda yapılamıyor, şoför olmuyor.” (O, K, 1979)

“Eşin şehir dışında olunca istediğin hiçbir şeyi yapamıyorsun, imkan olmuyor. Çocuklar için de öyle. Tahmin edersin, etmiyor musun? Çocuklar psikolojik olarak etkileniyor. Hastaneye mesela ayda bir gideceksem üç ayda bir gidiyorum eşim burada olmadığı için.” (BK, K, 1986)

“Eşimin şehir dışında çalışması iyi desem inanır mısın? Olmuyor ama katlanıyoruz.” (T, K, 1979)

“Eşim, geçim için gidiyor, bizim açımızdan zorluk yaratmıyor, bayramda gelecek, uzun zamandır yapıyor. Her işin zorluğu vardır ama ne yapacaksın? Köyden gitsen ev yok bark yok.” (BK, K, 1974)

“Eşim burada olmadığı için harçlık da yok, bir yere gidecek olsam başka bir kadınla da gidemem.” (B, K, 1991)

“Yalnızım, ne de olsa başında bir erkek olması lazım, ya oğlun ya eşin.” (İ, K, 1971)

“İş alanı olsa, bu kadar yalnız kalır mıydık” (BK, K, 1959)

Millet daraldıkça uzmanlığa gidiyor, iş yok ki, Vezirköprü’de iş sahası yok, gençlerimiz işsiz kalıyor.” (Ç, K, 1966).

Anket verilerini toplama sırasında elde edilen bu sorun tanımlamaları Şekil 3.1.’de görsel hale getirilmiştir. Alıntılarda ve şekilde de görüldüğü üzere, özellikle yakını ya da eşi inşaat işçisi olarak şehir dışında olan hanelerde yoksulluk mevcuttur. Bu duruma ayrıca, yalnızlık ve sosyal destekten mahrum kalma eklenmektedir. Dolayısıyla kadınlar sağlık hizmetlerine erişebilmek ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için şehire ulaşımını sağlayacak servis hizmetine ihtiyaç duymaktadır.

Diğer taraftan, Çizelge 3.23’ te ikamet edilen köyde öne çıkan olumlu taraflara ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3.23. Hane Üyelerinin Yaşadıkları Köyün Güzel Taraflarına İlişkin Fikirlerine Dair Bulgular

Köyün olumlu yönleri	Sayı	Yüzde
Tarım ürünleri çeşitli	55	42,0
Dayanışma	19	14,5
Okumuş kesim fazla	17	13,0
Yok	14	10,7
Doğal güzellikler	13	9,9
Turizm açısından elverişli	7	5,4
Festivaller, şenlikler	3	2,3
Hepsi	3	2,3
Toplam	131	100,0

Hane üyelerinin yaşadıkları köyün güzel taraflarına ilişkin fikirlerine dair bulguları değerlendirildiğinde %42’si tarım ürünlerinin çeşitliliğini bir zenginlik olarak tanımlamış oldukları görülmektedir. Geri kalan %14,5 köylerindeki dayanışmayı, %13’ü eğitimli nüfusun artmasını, %9,9’u yaşadığı köydeki doğal güzellikleri, %5,4’ü turizm açısından sahip olduğu olanakları, %2,3’ü festival ve şenliklerin yapılmasını ve %2,3’ü bütün bunları köyleri için birer zenginlik olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların %10,7’sine göre ise yaşadıkları köyde herhangi bir güzel taraf bulunmamaktadır. Burada

araştırmacının gözlemine göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu soruyu cevaplarırken oldukça zorlanmışlardır; bu güzelliklere sahip olduklarını belirtmelerine rağmen geçim sıkıntısının ve buna bağlı yaşanan gelecek kaygısının bu soruya cevap verirken fazlaca düşünmelerine sebep olduğu söylenebilir.

Şekil 3.1. Kırsal Yöre İnsanı Tarafından Belirlenen Sorun Tanımlamaları

3.2. Kırsal Kalkınmaya Yönelik Katılımcı Görüşlerinin İncelenmesi

Araştırma bulguları, ortaya çıkan temalar altında, farklı kurum temsilcilerinin birebir alıntılarından yararlanılarak yorumlanmıştır. Çalışmada gizlilik esasına uyularak kurum temsilcilerinin isimlerine ve kurum bilgilerine yer verilmemiştir.

Araştırma bulguları; (1) katılımcıların kalkınmaya yönelik bakış açıları ile birlikte ilçe kırsalı için tanımlanan sorun alanları, (2) kurumların kırsal kalkınmaya yönelik uygulama süreçleri, (3) ilçenin sahip olduğu potansiyeller ve kurumların ilçe kırsalına dair planları, (4) hem ilçe hem de genel manada kırsaldaki politika başarısına dair katılımcı fikirleri toplam dört tema altında, her bir ana başlık kendi içinde alt başlıklara ayrıştırılarak analiz edilmiştir. Alt başlıklar çalışmanın amacına uygun olacak şekilde genellikle incelenen kırsal yörenin mevcut sorunlarını, gereksinimlerini, kurumların bu süreçteki rollerini ve uygulamalarını ortaya koyacak biçimde oluşturulmuştur. Son olarak, kırsal kalkınmanın önündeki engellerin kaldırılması için izlenilmesi uygun olan yollara ilişkin katılımcı fikirleri de ilçe kırsalı özelinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2.1. İmkan ve Sınırlılıkları ile Vezirköprü Kırsalında Kalkınma

Katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde öncelikle katılımcıların kalkınmaya atfettikleri anlam ortaya konulmuştur. Konulara dair farklı yorumlamaların anlamlandırılmasında bu fikirlerin açıklayıcı etkisi olacağı düşünülerek ayrı bir alt tema altında yer verilmiştir. Bunun dışında, kırsal alandaki mevcut sosyoekonomik durum katılımcılar tarafından belirlenen öncelikler özelinde yine bu başlık altında aktarılmıştır.

3.2.1.1. Katılımcıların Kalkınmaya Dair İnançları: “Kalkınma aslında mutlu olma demektir”

Kalkınma olgusunun tarihsel süreç içinde çeşitli şekillerde uygulandığı görülmüştür. Türkiye siyasi tarihinde de farklı ideolojiler altında şekillenen köy kalkınması bir zamanlar iktisadi kalkınmanın ana amaçları arasında yer almıştır. Geçen zaman içinde hem tarımın istihdam içindeki payının düşmesi hem de dünya genelinde farklı ekolojik kültürlerin ortaya çıkmasıyla köylere yönelik daha modern denilebilecek anlayışlar hakim olmaya başlamıştır. Çalışma kapsamında katılımcılar zaman zaman kalkınmanın kendileri için ne anlama geldiğini aktarmışlar ve nasıl olması gerektiğini kendi aldıkları eğitim, çalışma deneyimleri ve kişisel görüşlerini de yansıtacak ölçüde sunmuşlardır. Kalkınmanın sosyal ve insani taraflarının özellikle bu alanda söz sahibi taraflarca benimsenerek değerlendirilmesi insana yapılacak yatırımlar açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, bazı katılımcıların kalkınmanın felsefesine ilişkin ifadeleri aşağıdaki şekildedir:

Bir defa insan merkezlik ayrı bir kavram. Ne yaparsanız yapın insan merkezli misiniz diye sorgulamalısınız; okul da yaparken, fabrikayı da yaparken, tarlayı da kazarken, insan merkezli miyiz değil miyiz? Her şey insan için mi? Bunu sorgulamamız lazım. İkincisi, kalkınma iyileşmeyi de barındırıyor, kişi başına gelir düzeyiniz 10 bin dolardan 20 bin dolara çıkar ama siz insani ilişkiler açısından çok daha geriye düşebilirsiniz. Ekonomik olarak iyileşme ancak mali birtakım yatırımlarla oluyor, bunu da kabul etmek lazım ancak orda çok planlı programlı uzun vadeli düşünmedikten sonra bugün anlamlı yarın çok anlamsız olan bir sürü yatırım da yapabilirsiniz. On yıl sonrasını okuyamadan yaptığınız bir yatırım on yıl sonra anlamsız olabilir, dolayısıyla ekonomik olduğu kadar sosyal ve insani bir şey de diyebiliriz kalkınmaya. Kalkınma aslında mutlu olma demektir. Dolayısıyla bunun ne kadar parayla ilişkili olduğu tartışılır. (5K)

Kırsal kalkınmaya şimdi ekonomik kalkınma diyebilirsiniz. Tek başına ekonomik kalkınma. Çünkü kırsal kalkınmanın içinde sosyokültürel yapının değişmesi de var. Örneğin; kadınlara biz pozitif ayrımcılık sağlıyoruz. Kadınların istihdamını sağlıyoruz, bu kalkınmaya

giren bir faaliyet, biz ekonomik büyümekten bahsetmiyoruz, ... sadece hibe veren bir kurum değil, özellikle kadınlara, gençlere pozitif ayrımcılık yaratıyor halihazırda, ekonomik boyutta kalkınma yaratıyor.(2K)

...bizim kurumumuz yerel kalkınma ve bölgesel kalkınma kurumu, mevzuatı incellerseniz ekonomik kalkınma ve özel sektör vurgusu yoğundur. Dolayısıyla, mevzuatın ilgili maddelerine bakarsanız çoğunlukla ekonomik kalkınma vurgusunu görürsünüz. (6K)

Aynı katılımcı, aşağıda, kurumsal mevzuatın ekonomik odaklı çalışmayı gerektirdiğini, ancak bu tarz bir yaklaşıma kısmen eleştiri getirerek, kırsalda kalkınmanın tek başına ağır sanayii anlamına gelmediğini, kırsalın kendi iç dinamiği içinde bir gelişimin sağlanmasının ve yaşam seviyesinin yükseltilmesinin kalkınma fikrinin temelini oluşturmada daha önemli olduğunu vurgulamış ve ayrıca kırsal kalkınmada katılımcılığın önemine değinmiştir.

..Kırsaldaki insanı biraz daha olayın merkezine alıp pasif değil de etken olarak görmek gerekiyor...Mekansal ekonomi ile ilgili birkaç tane varsayım var, bir tanesi şu; bazı yerler diğerlerine göre daha fazla kalkınacak, ekonomik aktivite oralarda daha çok yoğunlaşacak. Büyük işletmeler kurulmayacak, her yere organize sanayii bölgesi yapmak anlamsız, ama orda da yaşam standartını yükseltebilirsiniz. Ekonomik bakmak dolayısıyla çıkmaza sürüklüyor sizi, bunun dışına çıkmak gerekiyor. Bizim politika yapıcılarımız bu fikri henüz tam olarak benimsemedi; her yönetici benim ilçem, köyüm ağır sanayi olsun vs. diye düşünüyor.(6K)

Ayrıca katılımcı kurumun çağdaş kalkınma yaklaşımlarına açık olduğunu ve yaptıkları çalışmalarla bununla ilgili farkındalık yarattıklarını söylese de paydaşların benzer düşünceye henüz sahip olmadıklarını belirtmiştir.

Görüşme dahilindeki farklı iki katılımcı ise, kırsal kalkınmada tarım ekonomisi boyutunun önemine vurgu yaparak, kırsal kalkınmanın öncelikle yöre insanının gelirini

yükseltme amaçlı olması gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, bu konu aşağıda detaylı bir şekilde alt bir tema olarak ele alınmıştır.

3.2.1.2. Vezirköprü’de Kırsal Kalkınma İhtiyacı

Bu başlık altında, katılımcıların ilçe kırsalındaki sosyoekonomik problemlere ilişkin ortaya koydukları değerlendirmeleri yer almaktadır.

3.2.1.2.1. Tarım Sektöründeki Yapısal Sorunlar Özelinde İlçe Kırsalı

Kırsalda tarım ve hayvancılık önemli geçim kaynağı olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla bu kısımda kırsal kalkınmanın ekonomik boyutu olarak katılımcılar tarafından dile getirilen gelişmeyi etkileyen birtakım sorunlar aktarılmaktadır. Kısaca, bu başlık altında ilçede ve köylerde insanların başlıca geçim kaynağı olan tarımsal dinamiklere yönelik katılımcı görüşleri yer almaktadır. Bunlar; küçük ve bölünmüş arazi yapısı sorunu ve ürün çeşitliliğine gidilmesi ihtiyacıdır. Bu konular genel olarak ülkemizdeki tarım alanındaki yapısal sorunlarla ilgili olmakla birlikte ilçe kırsalı özelinde değerlendirme yapmak bölgedeki gelişmeler için önemlidir.

3.2.1.2.1.1. Küçük ve Bölünmüş Araziler

Katılımcılar, kırsaldaki geçim şartlarının kötüye gitmesinin ve beraberinde yaşanan sosyal kültürel yapıdaki çözülmenin esas kaynağını aslında ülke genelindeki mevcut tarımsal yapıya bağlamaktadır ve bu görüşlerini öne sürerken farklı katılımcıların ortak bir şekilde yabancı ülkelerdeki tarım yapısından örnekler verdikleri görülmektedir.

Türkiye’de işletme büyüklüğü 59 dönüm, Avrupa’da 174 dönüm. Bizimkinin üç buçuk katı. 59 dönümlük alanda mutlu ol diyoruz. Türkiye buradaki rakamını ne yapıp edip

yükseltecek. Kırsalda yapacağımız işlerde sürdürülebilirliğin olması için bu rakamların öncelikli olarak büyütülmesi lazım. Yararı şu, makineleşmeyi on dönümlük bir yere getirmenin mantığı da yok ama 100 dönüm alanda makineleşme için çaba sarf edeceksiniz zaten. (4K)

Şu an ben devlet memuruyum, benim köyde arazim var. Bu olduğu sürece kırsalda gelecek göremezsiniz. Şu olması lazım; devlet kuralı koyacak, geldin orayı bıraktın, arazinin hakkı hukuku da orda kalacak. Ben orada hak hukuku anında devredeceğim. Ama devlet-kanunlar da öyle karmaşa içerisinde ki bunu benim bakanlığım uygulasa, diğeri bozacaktır. Böyle olduğu zaman, benim arazim var, ama köyde benim amca oğlum kalmış, o bir bakıyor 100 dönüm tarla var ama 100 dönüm tarladan ona 10 dönüm düşüyor. Köyde de tek o kalmış, 10 dönümle çocuğumu geçindireceğim, ekıyorum ama 10 dönüm var, benim çocuklarım ne olacak? (4K)

Şimdi, toplumsal gelişmeyi tek taraflı düşünmemek lazım. Bundan 20-30 sene önce işlenen toprak miktarı, üretilen malzeme miktarını farklı etkenleri de katarak düşünmek lazım; gübreyi, ziraii aletleri, ilaçları beraber düşünmek lazım. Şimdi insanlar topraklarını işlemiyor, neden; miras yoluyla topraklar bölündüğünden dolayı. 2015 yılında buna yönelik bir kanun var ama kanun vatandaş bazlı işlemiyor. Vatandaşlar topraklarını işlemediklerinden dolayı üretime katkı sağlamıyor. Sebebi şu, bizim arazimiz var, kendimden örnek veriyim; babamızdan diyelim 30 dönüm arazi kaldıysa kağıt üzerinde belki bölemiyorsun ama normalde dört erkek kardeş arazileri arasında pay ediyor. Biri memur, biri emekli, ben buradayım, biri öbür tarafta, kimse arazi işlemiyor, atıl durumda kalıyor, arazi üzerindeki fındık bahçesinin bakımı yapılmıyor. Aslında bu üretime zarar. Toprak reformunun çok geniş kapsamlı yapılması lazım, vatandaşın inisiyatifine bırakılmadan, mesela Avrupa'da, Almanya'da toprağı bölemiyorsun, ya toprağı şirket olarak işleteceksiniz ya da en büyük aile ferdine bırakacaksınız. Diyelim ki babanızdan kalan arazi sadece bir kişiye kalıyor yüz dönüm arazi hep öyle kalıyor, parçalanmıyor, arazi de işlenmiş oluyor, satıldığı zaman da yüz dönüm birden satılıyor. (3K)

Şimdi Avrupa'da bir işletme yapısına baktığınız zaman bu Avrupa'da 200-300 dekarın Amerika'da bin dekarın üzerinde bir işletme yapısı varken, kendi bölgede 40-50

dekarlarda. Böyle bir yapıyla, ufak, parçalı bir yapıyla istenilen bir seviyede geçim standardı yakalamak artı Miras Kanunu'ndan kaynaklanan her sene bölünme riski ile karşı karşıya kalan ve küçülen arazilerle işletmeler varken de orda hayatı devam ettirmek çok zor. Kişilerin kendine bir gelecek görmesi de çok zor.(4K)

Bir defa tarımsal işletmelerdeki ölçek ekonomisini oturtmanız lazım, Amerika'da zirai tarım işletmesinin ortalama arazi büyüklüğü 550 dekadır, Avrupa'da 50 dekadır, bizde bir buçuk dekadır, bu ölçek ile kırsal kalkınmayı sağlayamazsınız. Toprak reformunu hayata geçirmeniz lazım, tarımı sübvansede edebilmelisiniz. Bunun için, vatandaşın ürününü zarar etmeyeceği fiyattan satın alabilmelisiniz, ama Türkiye'de çiftçinin ürününü satın alabilecek herhangi bir yer kalmadı hepsi özelleştirildi ya da iflas etti. İnsanlar tarlasını sürecekle mazot alamıyor, hayvancılık yapacak yem alamıyor, gübre alamıyor, ürettiğini satamıyor, aracının elinde maymuna dönmüş, lanet olsun diyor ondan sonra çekiyor pılsını pırtısını göç etmeye başlıyor, asgari ücretle başka yerde çalışıyor. Hala, Bağkur zamanından kalan çiftçi Bağkuru denen şeyin üzerine bir tuğla koyamadık, çiftçinin sosyal güvenliği ile ilgili herhangi bir işlem yapmadık...(7K)

Görüldüğü üzere tarımda ön plana çıkan sorunlar ilçe kırsalını da kapsamakta ve yöre insanının geçim olanaklarına doğrudan etki etmektedir. Bu sorunların başında katılımcıların belirttiği gibi, miras yoluyla bölünen arazilerin verimli üretim yapılmayacak kadar parçalı, küçük hale gelmesine yol açmasıdır. Toprağın işletilmesini zorlaştıran bu durumun yanında, yem, gübre fiyatları, özelleştirmeler ve çiftçilerin sosyal güvenlik hakları tarım alanında çalışan kesim ve geçimini bununla sağlayan haneleri dışarı gitmeye zorlamaktadır. Katılımcılar bu konuya vurgu yaparak; “*Kişilerin kendine bir gelecek görmesi de çok zor*” (4K), “*... göç etmeye başlıyor*”(7K) ifadeleri ile kırsal yöre insanının geleceğe dair taşıdığı endişelerini yansıtmıştır.

Diğer taraftan, bu tarz kırsaldaki kalkınmayı ekonomik açıdan yani tarıma dayalı olarak açıklayan söylemler, katılımcıların kalkınma felsefelerinin sorgulandığı ilk başlıkla birlikte okunduğunda bu görüşlerin “kalkınma, gelişme, büyüme” kavramlarına atfettikleri anlamlarla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, kırsal kesimin

geçim olanaklarının sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda, modern kırsal kalkınma yaklaşımlarının da bu sınırlılıklara bir çözüm olarak ortaya çıkmış oldukları söylenebilir.

3.2.1.2.1.2. Ürün Çeşitliliğinde Değişim İhtiyacı

Katılımcılar ilçedeki köylerde tarımsal ürünlerde bir yenilik olmadığını, yöre insanının alışageldikleri, deneyimledikleri ürünleri yetiştirmeye devam ettikleri bilgisini aktarmışlardır. Esasında, katılımcı görüşmelerinden önce yapılan saha çalışması sırasında elde edilen verilere göre, köy halkının da bu durumdan çok memnun olmadıkları bilinmektedir.

Örneğin, .. tembel bir köy, halen süpürge ile uğraşıyor, çok güzel kaliteli bir toprağı var, her türlü tarımsal faaliyet yapılır, sebze yapılır, sulamaya açık bir saha, daha az su isteyen mısırla uğraşıyorsun süpürge yapıyorsun. Ama halen vazgeçmemiş bakın, anadan babadan gördüğünü devam ettiriyor, bu sefer geçinemediği zaman ne yapıyor şehre gidiyor insanlar, işte o zaman sen ne yapacaksın o köyde, farklı bir tarımsal faaliyete yönlendirmen lazım insanları. (1K)

Aşağıdaki katılımcı tarafından ise ilçedeki tarım sektörünün “yorgun sektör” olarak tanımlanması açıklayıcı bir tespit olmuştur. Çünkü saha ziyaretlerinde özellikle “süpürge” ve “tütün” işleri ile geçimini sağlamaya çalışan kadınlar arasında yaptıkları bu işten “sıkıldıklarını” belirtenler olmuştur. Dolayısıyla, çalışma kapsamındaki kişilerin hayatlarında geçim koşulları ile ilgili bir değişiklik olacağına dair inançları sınırlıdır.

...bizim ilçelerimizin tamamında tarım ve hayvancılık birinci sektör olarak gelir, diğerleri sonra gelir. Yalnız tarım ve hayvancılık Samsun’da yorgun sektördür. İnsanların yıllarca ekmeğinin kazandığı ama biraz soğuduğu yorulduğu sektördür, dolayısıyla inanç ikinci sıraya düşmüştür, turizm gelecek vadeden sektördür ama turizmden ne kadar para

kazanılıyordur dersiniz bir köydeki tarımdan kazanıldığı kadar kazanılmıyordur ama (turizm) uyuyan bir devdir. (5K)

Aşağıdaki katılımcı, köylerde var olan yapıyı devam ettiren uygulamaların bir değişim yaratmayacağını vurgulamıştır. İstihdam yaratma potansiyeli olan çalışmalar için sorunların yapısal sebeplerine değinilmesinin önemini de bir bakıma vurgulayan katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Efendim, rutin bilgilendirmeler, rutin eğitimler, rutin koşturmalar. Dönüm başı gelirini on liradan otuz liraya çıkaracak, insanlara Vezirköprü’de iş sahası açacak çok farklı bir çalışma yapmanız lazım. Ben size bir başka şey daha söyleyeyim; Vezirköprü nüfusunun olduğu her yerde her yıl üç-dört bin tane çocuk doğar, bu ilave üç dört bin kişiye ilave istihdam sahası açmanız anlamına geliyor. Her yıl ilave istihdam sahası açılıyor mu Vezirköprü’de? Bırakın üç bini her yıl üç yüz bile yoktur, kalkınmayı sağlayabilmemiz için doğan her çocuğun iş sahası nasıl olacak, eğitimi nasıl olacak, her aile yaşanabilir bir gelir düzeyine nasıl ulaşacak, bunu çok radikal detaylarla çalışmamız lazım. Mutsuz insanın yapamayacağı kötülük olmaz, geliri olmayan insan mutsuz insandır. O yüzden bizim arka bölgelerimizdeki ilçelerimizde radikal anlamda kalkınmayı sağlayacak radikal yatırımları konuşmamız lazım. İşte süs bitkisi böyle bir şey, manda böyle bir şey. (5K)

Bu yapının değişmesi lazım, kalacak kişi hukuki haklara sahip olacak ki. Bu tür sorunların kırsalda çözülmesi lazım, kırsalda kalacak kişi ileriye dönük yatırımını yapsın, köylüden çiftçiliğe geçişine yönelik kafasını yorsun. Böyle olduğu sürece, kırsaldaki kişi mutlu değil. Hep gelecek endişesi, zaten risklerle dolu bir sektör. (4K)

Özetle, küçük arazi yapısı, vatandaş bazlı işlemeyen kanunlar, özelleştirmeler, gübre fiyatları, tarım sektörünün riskli yapısı kırsalda yaşayan insanlarda gelecek endişesi yaratmaktadır. Ürün çeşitliliği için ortam varken buna sahip olunmaması, tarım dışında farklı iş sahalarının olmaması, geçinememe, kendi kendini geçindirmeye yönelik ümitsizlik ise kırsal yöre insanının yorgunluğunun arkasındaki başlıca sebepler olarak ortaya konulmuştur.

3.2.1.2.2. Sosyoekonomik Problemlerin Sosyal Hayata Yansımaları

Kurum temsilcileri ile yapılan görüşmelerde katılımcılar, Vezirköprü'deki temel sorunun gelir düşüklüğü olduğunu belirtmişlerdir. İlçede buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunların bölgede hüküm süren geçim sıkıntısından kaynaklı olduğu vurgulanmıştır. Genel olarak, katılımcıların yöredeki sorun tanımlamaları aşağıdaki ifadelerdeki gibidir:

Vezirköprü'ye yıllardır aynı tarlaya buğday ekmişsin, aileyi geçindirmemiş, vatandaş derdini kime anlatacak, bu başka sıkıntılar doğurmuş; göçleri doğurmuş efendim şiddeti doğurmuş, boşanmaları doğurmuş bir sürü sıkıntı. Vezirköprü'deki sosyal hizmet anlamındaki sıkıntıların ana kaynağı gelir düşüklüğüdür. Orda bu bakış açısı ve normal rutin çalışmalarla mevcut sorunları çözme şansınız hiç yok. Tarım ve kırsal kalkınmayı buğday üretmeyle sağlayamazsınız. Amatör, dededen atadan gördüğümüz yöntemlerle, tek ürün buğday ile ve küçük alanlarda bunu sağlayamazsınız.. Dolayısıyla çok ciddi dışarıya göç var, ilçelerinde inançsızlık var; kendi kendilerini geçindirmeye yönelik ümit yok. Dolayısıyla, çok özel çalışılması gereken bir yer. (5K)

... geçinemedikleri için burada eşler dışarda çalışır, yazın özellikle Vezirköprü'de bunu görmüşsünüzdür, Ankara ağırlıklı çalışırlar, inşaat sektörüdür çoğunlukla ...(1K)

... yerli köylerde geri kalmışlık anlamında daha fazla ki bölgede inşaat işçiliğinin fazla olmasıyla yaz sezonunda çevre illere gidilir, çalışılır, kış sezonunda gelinir. İnşaat sezonu bittiğinde gelirler. (4K)

Vezirköprü'de korkunç bir ataerkil anlayış vardır. Tabii bu kültür tv., internet ile yavaş yavaş geliyor...Biz tarımsal bakıyoruz meseleye, tarım açısından bakarken de çiftçinin yaşam felsefesini görüyoruz. (1K)

Özellikle Vezirköprü bölgesinde bir sıkıntı var. İntiharların en fazla olduğu ilçeymiş. Şimdi orda aile içi sorunlar olabiliyormuş; bunların temelinde hep ekonomik zayıflık,

bilgisizlik, eğitimsizlik var, bunlara sahip çıkmamız lazım. Tabii ki kaynakları o tarafa yönlendirmek zorundayız. (2K)

İçerdeki ilçelerimiz ihmal edilmiş gibi düşünüyorlar kendilerini ama onun haricinde ilçede birtakım şeyler harekete geçirilebilirse Vezirköprü çok önemli bir şehir...Daha gariban insanlardır Vezirköprü'nün insanları. Daha düzgün, daha sağlam, daha güvenilir, daha Anadolu sıcaklığında olan insanlardır. (5K)

Var mı Vezirköprü gibi geri kalmış bir ilçe? Bunlar (katılımcı tabiriyle, köydeki "ağaları" kastediyor) buranın gelişmesini istemiyorlar, niye istemiyorlar, böyle geldi böyle gitsin diyorlar, değişim istemiyorlar, Vezirköprü'yü gördün işte, var mı Karadeniz bölgesinde Vezirköprü gibi geri kalmış bir ilçe? (11K)

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere, katılımcılar ilçe kırsalında mevcut birçok problemin varlığına değinmişlerdir. Katılımcı ifadeleri yanında ilçe ilgili yapılan sosyal analiz raporları, toplantı raporları ve sosyal inceleme raporlarından benzer bulgulara ulaşılabilmektedir. Yalnız bunlar bir alanı toplumsal açıdan damgalama amaçlı olarak kullanılamaz ve tüm ilçeye genellemek yanlışla götürür, dolayısıyla ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç vardır. Bunun yanında, katılımcılardan bu problemlerin kökenini ekonomik açıdan yorumlayanlar olduğu gibi ataerkil kültür yapısı ile ilişkilendirenler de olmuştur. Özetle, katılımcı ifadelerinin ortaya koyduğu üzere, eğitim, kültürel yapı, değişime olan direnç ve halkın kendisini ihmal edilmiş hissetmesi incelenen alanda sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde öncelikle üzerinde çalışılması gerekli alanlardır.

3.2.2. Kırsal Kalkınma Uygulama Süreci

Bu başlık altında kurumlar tarafından kırsalda kalkınmayı sağlamak amacıyla uygulanan çalışmalar aktarılarak, uygulama sürecinde yaşanan temel sorunlara dikkat

çekilmektedir. Çalışma kapsamında belli başlı sorunlar ihtiyaç analizinde bilimsellik, paydaş katılımı, uygulamalara ulaşılabilirlik, projelerin sürdürülebilir olması, insan kaynağı ihtiyacı, sivil toplum yapısı, işbirliği ve dezavantajlı gruplarla çalışma gibi konu başlıkları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kırsal kalkınma uygulamalarının gelişen uluslararası işbirlikleri, hibe programları ve kurumlar arası artan işbirlikleri ile çeşitlendiği görülmektedir. Bu uygulamaların hem ülke genelinde eşit ve adil bir şekilde yayılması ve diğer taraftan da coğrafi ve kültürel açıdan birçok çeşitliliği barındıran yörelere de uyarlanmış olması, yöre halkının ihtiyaçlarını karşılaması aynı zamanda da sürdürülebilir bir ortamın oluşturulmasında çok önemlidir. Bu kapsamda, çalışmanın bu bölümünde kurumların kırsaldaki uygulamaların içeriğine, uygulamalarda insan kaynağı ihtiyacına, sivil oluşumların rollerine ve kurumlararası işbirliklerinin boyutlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.2.2.1. Sosyal Kalkınmayı Destekleyici Çalışmalar

Kırsala yönelik yapılan sosyal kalkınmayı destekleyici çalışmaların türlerini, çalışmalarla hedeflenenleri incelemek amacıyla bu başlık altında çeşitli kurumlar tarafından yürütülen faaliyetler aktararak, kurumların kırsal kalkınma sürecindeki rolleri ortaya konulmuştur.

Kamu kurumları ve sivil oluşumların kırsala yönelik birçok plan ve projesi bulunmaktadır. Bunlar tarım dışı istihdam alanlarının yaratılması, çalışma şartlarının düzenlenmesi, eğitim ve bilinçlendirmeye yönelik mesleki kurslar, çiftçilere yönelik çeşitli desteklemeler, tarım sektöründe çalışanların sosyal güvenliği, kadın çiftçilere uygulamalı girişimcilik eğitimleri, kırsaldaki kadın ve çocuklara yönelik mahremiyet eğitimleri ve bunların dışındaki sosyal destek projeleridir. Aşağıda yer alan ifadelerden de bunlara benzer birçok çalışmanın ilçe kırsalında yürütüldüğü görülmektedir.

Kurum olarak 270 bin tl lik destekleme ödemesi yaptık çiftçilere. Bu destekleme ödemesinin hemen hemen hepsi kırsal kalkınmaya yönelik ödemeler. Bunlar içinde özellikle bizim “Genç Çiftçi” projemiz var; bunların hepsi kırsal nüfusun yerinde istihdamı, aynı zamanda şehirde olup da kırsala dönmek isteyenlere yönelik proje. (4K)

(Kurum olarak) 2011, 2013'te sosyal içerikli programlar uyguladık, dezavantajlı gruplara yönelik sosyal içirme programları uyguladık, altyapıyı destekledik..Teknik destek diye bir projemiz var, projelere eğitim desteği sağladık, personelin eğitimlerine yönelik... Sanayi Bakanlığı'ndan çeşitli destekler aldık, genç istihdamı ile ilgili bir proje uyguladık, endüstriyel tasarım alanında, kayıt dışı istihdamla ilgili desteklerimiz oldu...Geçen yıl sosyal inovasyon çalıştayı yaptık, aslında orada işlediğimiz tema kırsal alanlardı, raporu da çıkacak, saha ziyaretleri yaptık, Merzifon'da kadın kooperatiflerini ziyaret ettik, katılımcılar ulusal ve uluslararası katılımcılardı. Sürmeli köyü var (Samsun'un farklı bir ilçesinde), orda bir kırsal oluşum var, oradaki derneği ziyaret ettik, aslında kapsam şuydu; insanlar kendi ihtiyaçları için yerelde bir şeyler yapıyor, ekonomik boyutu var ama kadın boyutu, kadının güçlendirilmesi boyutu da var. Kooperatifçilikle ilgili bir sempozyum, çalıştay yaptık; orda aktörleri toplayıp iyi uygulamaları, paydaşları getirdik.. Biz kırsal alanda doğrudan yer almadık ama dolaylı olarak bu gibi modelleri farkındalık oluşturmak üzere bölgede yaymaya çalışıyoruz, böyle bir misyonumuz var. (6K)

Vezirköprü'de Vezirsuyu tabiat parkını destekledik, turizm ile ilgili çalışmalarımız oldu, sosyal yardımlaşma vakfının bir çalışmasını desteklemiştik, dezavantajlı çocuklarla, özel eğitimle ilgiliydi, ailelere yönelik eğitimler verildi, işaret dili eğitimleri verildi, bireylere, öğretmenlere, rehabilitasyon merkezleri ile işbirliği yaptık orda, rehberlik merkezleri, yardımlaşma vakfı, aileler, öğretmenler ve çocukların dahil olduğu diğer öğrenciler de vardı, biliyorsunuz eğitim altyapısı her yerde iyi olmuyor, işitme engelli çocuğunuz var okul yok veya özel öğretmen yok, o eğitimi alamıyorsunuz, o kapsamda bir eğitim yapmıştık, bunun dışında, Sarıdibek, Susuz, Tahtaköprü köylerinde genç kadınlara yönelik projeler yaptık. Yöresel dokumalar üzerinden kadınların sosyal yaşamlarına katılımı ve güçlendirme ile ilgili çalışmalar yaptık, örneğin proje kapsamında kadınlar Beypazarı'ndaki uygulamaları gördü, Anıtkabir'e ziyaret oldu, İstanbul'da fuara katıldılar, böyle bir çalışmamız oldu. (6K)

Anlaşıldığı üzere özellikle ilçenin genç istihdam sorunu olduğu için buna yönelik projeler uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu yapılırken bazı kurumlar çalıştığı bölge kapsamına giren yörelerde gençler arasında girişimciliği arttırmak, kırsalda yenilikçi iş modellerinin ortaya çıkmasını teşvik etmek için topluluk bilinçlendirmesi üzerinde çalışmaktadır. Diğer bir deyişle, kurumlar kalkınmanın günümüzdeki felsefesi ile uyumlu uygulamalar yapmaktadır. Bunlar, kırsaldaki kadının güçlendirilmesi, sosyal içerme politikalarının uygulanması, kooperatifleşme gibi oluşumların yaygınlaştırılması yoluyla kırsal kalkınmaya hizmet etmektedir.

... Özellikle Vezirköprü bölgesinde, geçen kayınpederi ile gelin geldi, eşi inşaatta, gelinin üzerine proje yapılmış örneğin. Onda da bir farkındalık oluşacak, belki bu süreçte sosyalleşecek, ekonomik gücünü sağladığında daha dik ayakta duracak, ailesine katkı sağlamış olacak, yaptığı işi daha da sahiplenecek. .. Bizim desteklemelerimizin hepsi kar elde etmelerine yönelik destekler, bir yardım değil. Sosyal yardımlaşma vakfı gibi yardım yapan bir kurum değiliz, verdiğimiz yardım sonrasında karlı bir şekilde en az 10 yıl üretim projeksiyonunu da görmek istiyoruz, bu yardım sonrasında da en az on yıl ayakta duracak.
(2K)

Yukarıdaki ifadelerde katılımcı, kırsala yönelik uzun vadeli yatırımların yapıldığını ve bunların birey ve ailelerin yaşam kalitesine katkı sağlayacağını, çalışmaların kırsalda yaşayanların kendi kendilerini geçindirmelerini sağlamaya yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Dikkati çeken diğer bir nokta, desteklemelerin sürdürülebilirliği gözetmesidir.

Kırsalda gençlerin istihdamını arttırma, kadınları güçlendirme çalışmalarının dışında önleyici hizmetler de verilmektedir. Bunlar genellikle mahremiyet, toplumsal cinsiyet konulu eğitimlerdir. Bu eğitimler aile ve çocukları kapsamaktadır. Fakat, kırsalda bu tarz hizmetler sınırlı olmakta, süreç mevcut soruna müdahale yaklaşımı ile ilerlemektedir.

Tüm uygulamalar birlikte değerlendirildiğinde, katılımcılar tarafından dile getirilen “*on yıl ayakta duracak*”, “*yerinde istihdam*” gibi ifadeler birer önleyici hizmet kapsamındaki uygulamalar olarak değerlendirebilir. Çünkü daha öncesinde ortaya konulduğu üzere incelenen alandaki sosyal sorunların temellerinden biri geçim şartları olarak konumlandırıldığı için kurumlar tarafından yapılan uygulamalar bir bakıma buna çözüm bulma yoluyla diğer sorunları önleme üzerine kurulmuştur.

Bunların dışında, Samsun İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü (2018) verilerine göre; kırsalda istihdamı arttırmaya yönelik Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) ile ekonomik destek sağlanmakta olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Vezirköprü ilçesinde bu program kapsamında sekiz adet proje desteklenmiştir (Samsun genelinde toplam 139 proje içinde). Ayrıca, bitkisel üretim yapan küçük aile işletmelerine yönelik desteklemeler yapılmakta, devlet destekli tarım sigortası uygulaması devam etmektedir.

3.2.2.2. İyi ve Kötü Taraflarıyla Uygulamalar: Erişilebilirlik, Sürdürülebilirlik, Suiistimaller ve Diğer Engeller

Bu başlık altında, kırsal kalkınma sürecinde kurumlar tarafından karşılaşılan zorluklar, prosedürler, projelerin kalıcılığı ile ilgili ortaya çıkan bulgular çeşitli kurumlarda görev yapan katılımcıların bu konuları ilişkilendirdikleri sosyal gerçeklikler ve çalışma deneyimleri yoluyla aktarılmaktadır.

3.2.2.2.1. Ulaşılabilirlik

AB uyum süreci ile birlikte kırsala yönelik birçok hibe destekli projeler yürütülmektedir. Bu noktada, proje başvuru şartlarının yöre insanı açısından erişilebilirliği ve uygulanan projelerin devamlılığının sağlanması büyük önem kazanmaktadır. Özellikle AB kökenli projelerin işleyiş usulleri ağır olabilmektedir ve

proje hazırlama sürecinde insanların birtakım zorluklarla karşıya karşıya kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu süreçte kurumlar danışmanlık hizmeti (belli bir ücret karşılığında) vermektedir. Sürecin yerele uygun hale getirilebilmesine yönelik düzenlemelerin gerekliliği kurumlar tarafından göz önünde bulundurulmuş bir konudur. Fakat aşağıdaki katılımcının ifadelerinden de görüldüğü üzere hibelerden faydalanmak isteyenlerin bu danışmanlık ücretini karşılamakta zorlandığı durumlar da olabilmektedir.

Tek söyledikleri nokta prosedürlerin çok ağır olması, mutlaka bir danışmandan hizmet alması gerekiyor, çünkü iş planı var, bütçe analizi var, az çok bir muhasebe bilgisi gerekiyor....Danışmanlara bir ücret veriliyor, ama bu külfet geliyor insanlara. Vatandaş şunu istiyor; danışmana para vermeyelim biz bu masrafları bedava yapalım, devlet de bize para versin böyle de bir dünya maalesef yok. Biz şunu söylüyoruz; kimsenin masraf yapmasını istemeyiz, ulusal mevzuata uygun bir işletmeye sahipseniz gelin eksik olan kısımlarınızı tamamlayın, biz size hibe verelim, biz gidin bankadan kredi çekin borca girin demiyoruz, harcadığınız paranın yüzde 60-70 ini verelim. Özetle, bu proje sürecinde harcadıkları paralar biraz sıkıntıya yol açıyor, çünkü para yok, söyledim az önce biz yardımlaşma kurumu değiliz, destekleme kurumuyuz. (2K)

İfadelerden de anlaşıldığı üzere, gelinen noktada her ne kadar yüksek sayıda proje yapılmış olsa da hem başvuru aşamasında hem de sonrasındaki kriterler yöredeki tüm insanların karşılayabileceği nitelikte/nicelikte değildir. Katılımcı bunların farkında olduğunu, fakat kırsalda hukuka aykırı bir şekilde hüküm süren birçok durumun yaşandığını ve bu koşulların iyileştirildiği takdirde projelerin kabul edilebildiğini dile getirmektedir.

Şöyle diyebilirim, bizim prosedürün çok zor olduğunu söyleyenler var. Mesela diyorlar ki, "...proje yapmak çok zor, prosedürler çok ağır". Ben bu noktada şu cevabı veriyorum; Türkiye’de proje sayısında ilk sıradayız, proje bizim işimiz, zorlanan kişi bizim yanımıza gelsin, sıkıntılarını bize anlatsın. Eğer zor olsa, eğer torpil olsa, 1009 proje geçmezdi, bu projelerin hiçbirisi siyasi desteğe ihtiyaç duymadı, biz şeffaf akredite bir kurumuz, projeyi sunduğunuzda kaç puan alacağınızı biliyorsunuz, kriterler belli; örneğin, kadın girişimci ise,

15 puan alıyor. Ruhsatsız yapılmış, sonra kurum prosedürleri çok ağır deniyor. AB şunu söylüyor; Türkiye Cumhuriyeti Devleti ulusal standartlara uyan kişilere ben hibe vereceğim diyor ama dönüyoruz bakıyoruz, bizim vatandaş bizim mevzuata uymamış ki ...Ahır kaçak, evi kaçak, her şeyi kaçak; kaçak olanlar bizde proje yapamıyor. Tapu sıkıntısı olanlar yapamıyor, ...ama bunun sorumlusu biz olamayız herhalde, önce kendini uygun hale getirmesi lazım, onun kaçak yapmasına bugüne kadar kim müsaade etmiş?(2K)

İfadelere göre, başvuru şartlarının sağlanmasını engelleyen mevzuata uygun olmayan durumlardan kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Bu durum sadece proje sürecinde yaşanan aksaklığı göstermesinin yanında arka plandaki problemleri de ortaya koymaktadır. Bunun yanında, aşağıdaki katılımcı uygulama sürecinde kırsaldaki hanelerin yaşadıkları ekonomik zorluklar varken projelere başvurmayı gerçekçi görmemekte, kırsal kalkınmanın ancak yapısal sorunlara yapısal çözümler bularak sağlanabileceğini vurgulamaktadır. Özetle, tarımda mevcut yapısal problemler, kırsal kesimin hibe desteğinden yararlanmasının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir:

Üretici bugün mazotu alamıyor, yem alamıyor, hayvancılık yapan insanlar, tohumu alamıyor, siz yerli tohum üretmiyorsunuz, şimdi memleketteki tarımın, hayvancılığın, hayvansal üretimin hali böyleyken X şurada bir tane proje yapmış, onun kırsal kalkınmaya zerre kadar faydası yok, Y proje teklif çağrısına çıkmış Vezirköprü'den bir tane çiftçi proje sunmuş, kabul edilmiş onun kırsal kalkınmaya zerre kadar katkısı yok.. projesi kabul edilen çiftçinin kalkınmasına faydası olur (toplumun değil manasında söylüyor).

Biz proje kültürünü bile son yirmi yılda hala oturtamadık; son 20 yıldır yok Avrupa Birliği projeleri, yok diğer hibe destek kaynaklarına sunulan hibe destek projeleri. Proje hazırlarken geçen süre yaklaşık son yirmi yıl ama bu yirmi yılda bile hala daha oturtamadık proje kültürünü ki daha uzun bir zaman gerekiyor. Şöyle söyleyeyim, Vezirköprü'de 1500 öğretmen var, sadece 3 tane öğretmende oluşmuş bu proje kültürü yirmi yılda, sadece 3 tane öğretmen proje hazırlayıp sunabiliyor. Ben memleketteki eğitimcilerin durumundan bahsediyorum, vatandaşa inmiyorum, esnafa inmiyorum, tüccara inmiyorum ya da diğer

kurumlarda çalışan memurlara inmiyorum; son 20 yılda proje kültürünü sadece üç öğretmene öğretmişiz Vezirköprü ölçeğinde, 1500 öğretmen arasında... (7K)

Yukarıdaki katılımcı kırsala dönük yapılanları bazı noktalardan eleştirmiştir ve bir bakıma politikaların yerelde yansımalarının istenilen düzeyde olmadığını dile getirmiştir. Projelerin yöre insanının erişebileceği düzeyde (maddi olanaklar açısından) olmaması kırsaldaki gerçekliği göstermesi bakımından önemlidir ve bu konu sosyal ve ekonomik göstergelerin karşılaştırılması ihtiyacını da doğurur. Örneğin; Samsun ili, IPARD I döneminde proje sayısı ve ödemelerle destek kapsamındaki kırk iki il arasında ilk sırada yer almıştır. Bu veri, tarımsal desteklemeler açısından ciddi bir gelişme yaşandığı anlamına gelmekle birlikte, tarımda yaşanan bu gelişmelerin sosyokültürel çevreye yansımaları zaman alacağı için ileride kurumlar tarafından yapılacak etki değerlendirme çalışma sonuçlarına ayrıca bakılması gerekmektedir.

3.2.2.2.2. Sürdürülebilirlik

Kırsaldaki projelerin amacına ulaşması ve kalıcı birtakım etkilerinin çevresine yayılarak katma değer sağlaması projelerin belli bir plan, program, yöntem ve tekniklerle sürdürülmesine bağlıdır. Çalışmadaki katılımcıların tümünün kamu kurumlarını temsil ettiği hatırlanırsa buradaki projeler de kamu tarafından AB veya diğer kamu kurumlarıyla işbirliğinde yürütülen çalışmalardır. Dolayısıyla aşağıdaki ifadelerde bu tarz oluşumlu projelerin “anlık” olmamasına, kurumların halihazırda varoluş amaçlarının gereği olan çalışmaların yerini almaması gerektiğine ve uygulamaların gerçek manada bir boşluğu doldurmasının önemine dikkat çekilmiştir.

Kırsal kalkınma ile ilgili kurumların yaptıklarının hepsi lokal, hepsi çok kısa vadeli, 6 aylık 1 yıllık diyebileceğimiz; yani bu sene sunar on sene sunmaz o proje teklif çağrısını. Bu sene koyun yapar ertesi yıl farklı bir şey yapar; hiçbir bilimsel analize dayanmadan hazırlanan sunulan şeylerdir, bu bölge hayvancılık projesiymiş, buraya hayvancılıkla ilgili kırsal kalkınma projeleri yapilsın şeklinde hiçbir bilimsel veriye dayanan, bilimsel analize

dayanan bir şey değildir. Kurumun idarecileri veya merkezi idare bakanlıkta o gün popüler ne varsa onla ilgili sunulur, yani öyle tüm ülkeyi kapsayan tüm ülkenin kırsalını kapsayan işte onunla ilgili hükümetin oluşturduğu yahut bakanlığın oluşturduğu tüm Türkiye genelinde bir tarihte başlayıp da şu tarihe kadar devam edecek şekilde aşamaları belli olan, takvimi belli olan, faaliyetleri sırasıyla belli olan bir politika bir proje ben duymadım görmedim bilmiyorum; olduğunu da sanmıyorum, hepsi lokal, hepsi günlük hepsi popüler, hepsi kısa vadeli, hepsi bilimsel dayanaktan yoksun, bilimsel araştırmadan yoksun işler, icraatler, politika demek doğru olmaz, kısa vadeli işler. (7K)

Projeler yapılıyor, güzel projeler de yapılıyor ama vatandaşa götürülen hizmetlerde süreklilik arzı önemli. Bugün geldiniz bana iki tas çorba verdiniz, bir çay demlediniz, ikram ettiniz, sadece bugün için o, planlanan hizmetler süreklilik arz etmesi gerekiyor, insanları takip edeceksiniz, uygulanabilirliği olacak projelerin, geldiniz iki sene uyguladınız, iki sene sonra ne olacak? Alıyorsunuz eşyaları iki sene sonra bitiyor, genelci düşünmek lazım. Projeler hizmetleri geliştirme açısından önemli, onlar bir ön çalışma olabilir. Buna bir çerçeve kazandırmak lazım, daha profesyonel olması lazım, bir de kurumlar asli görevlerini proje olarak yapmaya başladı son zamanlarda; örneğin, çocuk okula gitmiyor çocuğu okula döndürme projesi, böyle amacının dışına çıkmış projeler. Ama başka projeler yapılabilir, çocuğun okula gitmesi kurumun asli görevi, çocuğu okula kazandıracak, devamlılığını sağlayacak, bunlar projeyle olacak iş değil, zorunlu eğitim diyoruz biz. Adı üstünde zorunlu eğitimi proje ile mi halledeceksiniz? (3K)

Projedeki amaç şu, gidersiniz yapacağınız işin uygulanabilir olup olmadığını test edersiniz; yararlı. Yeni bir şey geliştireceksiniz örneğin; Vezirköprü’de arıcılık yok, arıcılıkla ilgili bir proje geliştireceksiniz, buradaki amaç nedir? O yöredeki insanların ekonomik kalkınmasını sağlama düşüncesi ile yaptınız, baktınız güzel verim var... (3K)

Proje için, gelecekler araştıraraklar, iyice incelenecek orda, ezbere olmaz. Örneğin, iki tane örgü ördün, böyle bir şey değil, o sürmüyor, bizde de oldu biçki, dikiş nakış el örgü iki gün sonra bakıyorsunuz bitti, devamı yok. Orda kalıcı olacak işlerin yapılması lazım, hem sosyal yönü gelişecek hem ekonomik yönü ikisi bir arada. Sadece ekonomik yönünün gelişmesiyle olmaz, birbiriyle bitişik vaziyette olmalı. (4_1K)

Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden görüleceği üzere, kırsaldaki uygulamaların bölgede sosyoekonomik açıdan gelişmişlik yaratmasının önündeki engellerden biri sürdürülebilir olmamasıdır. Bu; projelerin belli bir çerçevesinin olmamasını, kısa vadeli planlanmasını, bilimsel tekniklere uygun bir şekilde analiz edilmediği için tam olarak yörenin ihtiyaçlarının yansıtılmamasını ve kırsalda tam manasıyla proje başvuru kriterlerini karşılayacak ortamın mevcut olmamasını içermektedir.

Projelerle ilgili ön plana çıkan diğer bir nokta katılımcıların tespit ettiği şekliyle yerelin sahip olduğu kültürün kimi zaman bir direnç oluşturarak uygulamaların planlandığı gibi yürümesine engel olmasıdır. Bununla ilgili bir örnek aşağıda yer almaktadır.

Bizim kırsalda fabrika kuracak halimiz yok, peki biz ne yapacağız? Sosyal hizmet ve tarımsal olarak yüksek gelir sağlayacağı ürün grubu çeşitini artırırız. Süt keçisi projemiz vardı mesela, burada amaç keçinin sütünü değerlendirerek kırsaldaki ekonomiye katkı sağlamak. Bu bir sosyal projedir, ben bu projeyi kadınlar üzerine yapmıştım. Ama geri dönüşlere bakıldığında, ne sen sor ne ben söyleyeyim; o kültürde dönüş yok, o projeyi Vezirköprü’de iptal ettim, Havza’ya aldım. (1K)

Özetle, katılımcılar tarafından, yapılan projelerin sürdürülebilirliğinin olmasına dikkat çekilmiştir. Bunun için de yörenin ihtiyaçlarının bilimsel yöntemlerle analiz edilerek tespit edilmesinin, planlamanın, uygulamanın ve takibinin iyi yapılmasının önemi vurgulanmıştır.

3.2.2.2.3. Suistimler

Kırsaldaki uygulamalarda uygulamalara, hizmet ve yardımlara yönelik suistimler olabilmektedir. Bazı kurumlar bu tarz sorunları engellemek için başvuru süreçlerinde katı kurallar koyduklarını vurgulamışlardır. Fakat bu durumun özellikle sosyal yardım ve sosyal hizmet veren kurumlar tarafından yaşandığı anlaşılmaktadır. Özellikle sosyal

yardımlarda kırsala yönelik gelir getirici projelerde düzenli ödemelerin yapılmayarak, icra takibine düşülmesi gibi durumlar olabilmektedir. Bunun dışında yöre halkının bilinç ve farkındalığı ile ilgili olarak hanedeki engelli bireyleri tarla işlerinde çalıştırma, aldığı yardımla engelli bireyin ihtiyacını karşılamama gibi birtakım sorunlar yaşanmakta ve bu sorunlara şikayet yoluyla müdahale edilebilmektedir.

3.2.2.2.4. Çalışmaların Önündeki Diğer Engeller

Kırsalda tarımsal desteklemeler, genç çiftçi desteği gibi birçok program uygulansa da kurumlar nezdinde dezavantajlı kesimlere yönelik çalışmaların boyutunu sınırlayan hususlar vardır. Bu hususlardan biri, kurumun görev tanımları içinde net bir biçimde böyle bir sorumluluğun yer almamasıdır. Aşağıdaki katılımcı, kurumun sosyal politika ve hizmeti kapsayan alanlara, bu alanlarla ilgili halihazırda sorumlu kurumlar olduğu için doğrudan bir destek verilemediğini belirtmiştir.

Biz özellikle sosyal hizmet alanı, eğitim alanı gibi alanları da çok önemsiyoruz. Bize bu tarz projeler geldiğinde de teknik destek kapsamında öncelikli olarak desteklemeye çalışıyoruz. Ama büyük ölçüde mali destek programları gibi sosyal hizmet alanlarına çok giremedik bunlar kamusal hizmet olarak görüldüğü için kamunun normal yükümlülüğü olarak görülüyor ve bizim gibi kurumların doğrudan bu alanlara destek sağlamasından ziyade devlet buna kaynak ayırmak zorunda deniyor.

Aslında bizim ekibimiz çok daha güçlüydü bu alanla ilgili bir arkadaşımız vardı, sosyal alanda çok ciddi çalışmalar yapıyorlardı ve maalesef onlar ayrıldılar ajanstan, onlar ayrılınca tabii dedim ya biraz önce onlar gönüllü çalışıyorlar, aslında yöneticimiz de vizyoner onlara zaman ve kaynak ayırıyordu ama onlar gidince bir anda o çalışmalar söndü, kurumun misyonuna veya görev tanımına bunu zorunlu olarak sokarsanız kişiler gitse bile kurumda çalışmalar devam ediyor. Onlar saha çalışmaları da yapıyordu.

Dezavantajlı kesimler, sosyal içerme, sosyal hizmet bu gibi konular çok kritik ve önemli konular, masanın ucunda konuşulacak şeyler değil, işlerimizi yapalım zamanımız kalırsa kadınlarla ilgili çalışmalar da yapalım..Şimdi, Türkiye’de önemli bir sıkıntı bu aslında, bu tarz kurumlarda bu konuların tam merkeze alınması gerekiyor ve kaynakları, insan kaynağını buralara yönlendirmek gerekiyor, sizler de sosyal çalışmacılar olarak bunu kabullenir ve bununla yetinirseniz mesafe almanız da mümkün değil, politika üretirken ya da yönlendirirken bu konuların merkezde olması gerektiğini bir defa kabul etmek gerekiyor, diğer türlü yol alamıyoruz. Şöyle, “legitimizing” diye bir kavram var; meşrulaştırma, bunu takdir etmeniz ve yaymanız lazım...Gönüllü çalışmayı veya örneğin sosyal hizmet konularını mevzuatın içine koyarsanız o zaman insanlar gönül rahatlığıyla mesai harcayabilirler. (6K)

Katılımcı ifadelerinden anlaşıldığı üzere sosyal kalkınmayı desteklemede kurumları sınırlayan engellerden biri ve en önemlisi “meşrulaştırma”, bir diğeri de sosyal alanda çalışanların da bu kurumları önemli bir kaynak görerek, kaynakları harekete geçirme gibi mesleki rollerinin kullanmalarındaki eksikliktir. Engelleyen diğer sebepler de dolaylı olarak destek sağlayan kurumların yaptıkları hizmetlerin kurumun kültüründen taviz vermeden ve yerine getirmekle yükümlü görevleri ile birlikte mevzuat gereği yerelde çalışma yürütebilmesidir. Aksi takdirde, yapılan çalışmaların yerel halka ulaşamama riski doğmakta, yapılanlar yalnızca bir etkinlik olarak faaliyet raporlarında yer almaktadır. Dolayısıyla, katılımcının ifadelerinde de vurgulandığı gibi, sosyal kalkınmaya dair konuların kurumdaki çalışanların inisiyatifine kalmaması için kurumlar tarafından da meşrulaştırılması ihtiyacı doğmaktadır.

İkincisi, Türkiye’de kırsal kalkınmayı desteklemek için kurulan ayrı bir kurum olduğu için ve AB fonlarıyla bu kurum ciddi bir şekilde desteklendiği için ajanslar doğrudan kırsal kalkınmayı hedeflemedi; ama dolaylı olarak biz kırsal alanlarda turizm projelerini destekledik, sosyal projeleri destekledik ama ana amacımız kırsal kalkınma olmadı doğrudan. Burada da, o alanda çalışan bir kurumun olması etkili oldu; mükerrerlik oluşmasın diye ..., Ama biz yatay olarak kapasite oluşturma alanında - mesela kırsal kalkınma kurumunu destekleme diye alanlar var, LEADER’ da yine o alana giriyor- destekler vermeye çalıştık ama ana amacımız kırsal kalkınma olmadı yatay olarak destekledik. (6K)

Farklı bir katılımcı, sosyal içerikli projeler üretme noktasında diğer kurumlarla çalışma ya da kendi kurumları bünyesinde biraraya gelerek fikir üretme konusundaki eksiklikleri, kurumların kendi iç işleyişindeki altyapı eksiklikleri, personel yetersizliği ve çalışma anlayışına bağlamıştır. Dolayısıyla kırsala kalkınmacı bir yaklaşımla - ki burada önleyici hizmetler kırsalda kalkınmanın önemli bir göstergesi olarak sunulmaktadır- yaklaşmaktan ziyade daha önce de belirtildiği gibi sorun odaklı müdahalede bulundukları çıkarımı yapılabilmektedir. Kırsala yönelik kaynakları harekete geçirme rolü sosyal hizmet açısından belli bir seviyede kalmaktadır. Fakat kurumların bu konuda yönlendirilmeye görev tanımları içinde yer aldığı takdirde açık oldukları anlaşılmaktadır. Sosyal hizmet uygulamasında ise en azından kırsalda bunun pek mümkün olamadığı sebepleri ile birlikte burada ortaya konulmuştur.

3.2.2.3. İhtiyaç Analizi Süreci

Bu başlık altında kurum katılımcıları tarafından dile getirilen ihtiyaç belirleme sürecinde takip ettikleri yol ve yöntemler ile bu süreçte karşılaştıklarını belirttikleri koordinasyondaki aksaklıklar aktarılmıştır.

3.2.2.3.1. Yerelin İhtiyaçlarını Belirlerken İzlenen Yol ve Yöntemler

Kurumların kendi çalışma şekillerinden kaynaklanan farklı ihtiyaç belirleme yol ve yöntemleri bulunmaktadır. Çalışmada, özellikle yerelin ihtiyaçlarında yerel halkın da bir paydaş olarak kendi savunuculuğunu yapabilmesini yaratacak ortamların yaratılıp yaratılmadığı sorgulanmaya çalışılmış ve kurum temsilcilerinin hem kişisel hem de kurum bazında bu konuya verdikleri önemin anlaşılması amaçlanmıştır. Ortaya çıkan tabloda, genel olarak yeni kırsal kalkınma paradigmasının uygulamaya koyduğu bakış açısı ile yaklaşıldığı; kırsal halkın bu süreçteki katılımçılık rolünün benimsendiği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, kurumların kırsala yönelik vereceği desteklerin temel konuları

merkez tarafından belirlenmiş olsa da ildeki temsilcilikler aracılığıyla ilçelerdeki paydaşlarla irtibat kurularak sürecin yönetildiği görülmektedir.

Kurum için sektör analizlerini bakanlık yaptı, hangi sektörlerde potansiyel var, hangi sektör ne durumda, çalışma yapıldı. IPARD, merkez tarafından hazırlandı, onun içindeki başlıklar noktasında biz kendimiz öneri sunabiliriz.. Dolayısıyla, zaman zaman biz de ekliyoruz, Vezirköprü Kaymakamı benden rica etti; “Karabuğday çölyak hastaları için çok önemli, bunu ekleyebilir misiniz?”, Üniversiteden görüş aldık, aromatik bitki sayılıp sayılmayacağına dair ve resmi yazı hazırlandı. Talep gelince ilaveleri de yapabiliyoruz. Vatandaşın talepleri doğrultusunda kendimize şekil verebiliyoruz. (2K)

Aşağıda yer alan katılımcı ise, kırsal kalkınmanın yerelde daha etkin işleyebilmesi için alınmış bir tedbir olan LEADER yaklaşımının yerelin ihtiyaçlarını belirleme potansiyeli olması bakımından önemini vurgulamıştır.

Size çok önemli bir çalışmadan bahsedeyim; LEADER. Bunun için her ilden iki tane bölge seçildi; Samsun’da 19 Mayıs ilçesi, bir de Alaçam Yakakent, iki dernek kuruldu, bu derneğin amacı ne biliyor musunuz? Tepeden değil, tabandan yukarıya doğru. Tüm taslağını biz hazırladık, toplantılar yapıldı, dedik ki bir dernek kuracaksınız, bu dernekte kamu, gerçek kişi, tüzel kişi, genç, kadın yerelde söz sahibi olan herkes her kesim olacak, kimsenin %50’den fazla söz hakkı olmayacak, kararları birlikte alacaksınız, yerel kalkınma stratejisini oluşturmak üzere dernek kuruldu, amaçları bu. Yakın zamanda yerel kalkınma stratejilerini toplamak için çağrıya çıkacağız. Bu stratejiyi oluşturma sürecinde yereldeki köylü, genç, kadın, kaymakam, belediye var. Biz onayladığımız anda Yerel eylem grubu (YEG) olacaklar; şu an dernekler. Daha sonra ne yapacak onlar; gerek bizim desteklerimizle gerekse de kendi üyelerinden topladıkları paralarla o bölgenin kırsalının istekleri doğrultusunda çalışmalar yapacaklar, kalkınma dinamiklerini onlar harekete geçirecekler, onlar en iyisini biliyor ve onları canlandıracaklar ve biz de destek olacağız, işbirliği projelerini finansmanlarını biz sağlayacağız, bir turizm proje önerisi geldiyse YEG’lerden ve o bölgedeki yerel kalkınma stratejisine eklenmişse 10 puan öncelik verilecek. Kendisi de küçük ölçekli projeler yapabilecek, finansmanı biz sağlayacağız. LEADER sosyal kalkınma anlamında ciddi destek

verecek, misyonu öyle.. Bunun haricinde herkesin bir şey söylemesi güzel. Şimdi bakıyorum herkes katkı veriyor, herkesi dinliyorlar, ona göre strateji yazacaklar. (2K)

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, arz odaklı hizmet sunumu ya da yerel eylem gruplarının oluşması gibi daha özel yerel odaklı çalışmalar yoluyla özellikle kamu hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmayan, bilgiye erişimde zorluk yaşayabilen hanelere ulaşarak onların da bu hizmetlerden yararlanma hakkına sahip olması sağlanmaktadır. Örneğin; Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) bu amaca hizmet etmektedir. Bu sayede, sosyal sorunu tespit edip çözüm yolları üretmek, yereldeki aileyi bütün özellikleri ile analiz etmek, durum tespit raporları yoluyla ihtiyaçlarını belirlemek mümkün olmaktadır. Bu uygulama için dikkat gerektiren nokta, öncelikli hizmetin hizmeti talep edenlere ve sorun türüne göre daha acil nitelikte olana verilmesi ile arz odaklı hizmetler için daha fazla zamana ve nitelikli insan kaynağına ihtiyaç duyuluyor olmasıdır.

Ayrıca, katılımcılar tarafından ihtiyaç belirleme sürecinin hassasiyetle yapılmasına dikkat çekilmiştir. Bu noktada, sosyal hizmetin eklektik bilgi temelini ve aynı zamanda mesleki uygulama deneyiminin ihtiyaç analizi sürecindeki önemi anlaşılmaktadır. Bunun yanında, katılımcıların ifadelerinden de anlaşılabileceği üzere, yerele hizmet veren farklı kamu kurumlarında yerelden hizmet sunumunun önemi benimsenerek buna yönelik kurumsallaşma çalışmalarına gidilmeye başlanmıştır. Özellikle sosyal hizmetin “arz odaklı sunumu” ile yereldeki insanın ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır. Uygulamada hem ülke coğrafyasının küçük ve dağınık birçok kırsal yerleşkeden oluşması hem de insan kaynağı eksikliğinden dolayı zorluklar yaşansa da katılımcı bu tarz alan odaklı çalışmalarda yerel yönetimlerle işbirliği kurularak sürecin kolaylaştırılabileceğini ifade etmiştir. Diğer taraftan, kırsal alanlarda etkin, bilimsel ve katılımcı bir ihtiyaç analizinin hedeflendiği gibi yapılamamasındaki aksaklıkların ilçedeki yerel yönetimlerce de yaşandığı bilgisi ilçe faaliyet raporunda da yer almaktadır. Buna göre, Samsun Yerel Eşitlik Eylem Planı kapsamında belirlenen müdahale alanlarından biri olan “cinsiyete duyarlı politikalar oluşturma” kapsamında

kadınların ulaşım, barınma gibi hizmetlerin kadınların ihtiyaçları ile uyumlu olup olmadığının ve kadınların “öncelikli ihtiyaçlarının” tespit edilmesine yönelik çalışmaların 2018 yılı içinde yine personel kaynağındaki sıkıntıdan dolayı gerçekleştirilemediği bilgisi yer almaktadır (Vezirköprü Belediyesi Faaliyet Raporu, 2018).

Aşağıdaki ifadede, diğer bir kurum temsilcisi, sunulan desteklerin sınırlarının net çizgilerle belli olduğunu, özellikle yerel ölçekte çok büyük değişikliklerin olmadığını ifade etmiştir. Bunun yanında, planlamaları yaparken paydaş fikirlerinden, sahada uygulanan anketlerden faydalandıkları öğrenilmiştir. Katılımcının burada vurguladığı önemli bir husus vardır; şöyle ki, kırsala yönelik çalışmalarda, veri ihtiyacının esas hizmetten yararlanması planlanan yöre insanındansa, daha dolaylı yollardan karşılanmakta olduğudur. Esas yararlanıcılara ulaşabilmek için farklı yol ve yöntemlerin kullanılmasına kurumlar nezdinde de ihtiyaç duyulduğunu açıkça göstermesi, hem de yerel sorunlara özgü daha niş çözümlerin üretilebilmesini salık veriyor olması bakımından bu bilgi yararlıdır. Hepsinden öte, katılımcıların ifadelerinden kurumların bazılarının kırsaldaki dezavantajlı grupların da süreçte yer aldığı bir kırsal çalışma için gereken bilgi, beceri ve deneyime sahip olup fakat yeterli zaman ve kaynağı bulamadıkları, aksine bunlara sahip olup istenilen ölçüde yöre insanına ulaşamayan kurumların da olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kurumların birbirlerinin güçlü yanlarından faydalanması için ortak çalışmaların üretilmesi kaçınılmazdır.

Şöyle oluyor; ajansın sağlayacağı desteklerin maalesef çerçevesi mevzuatla belirlenmiş ve sınırlı. Bunların dışına çıkamıyoruz. Örneğin; ajans bölgedeki ekonomik potansiyelleri harekete geçirebilecek, proje havuzunu güçlendirecek konularda fizibilite desteği sağlar diyor ama çerçevenin dışına çıkamıyoruz. Onun dışında tabii, bunları hayata geçirirken kendi stratejilerimize atıfta bulunuyoruz, eylem planlarımıza...Bunlar nasıl hazırlanıyor?; çalıştaylar, anketler yoluyla, paydaşlardan gelen görüşler ve yerinde yapılan toplantılar yoluyla belirleniyor. Dolayısıyla, katılımcı hazırlanıyor, yerel paydaşlar stratejik planlar hazırlanırken görüşleri alınıyor bir ölçüde, biz de tüm çalışmalarımızı onlara

dayandırmaya çalışıyoruz. Aynı zamanda, TÜİK gibi, ikincil verilerin tamamına erişimimiz var, çalıştaylar sempozyumlar, eğitimler yapıyoruz insanlarla bir araya geliyoruz, paydaşlarımızdan geri bildirimler alıyoruz ama benim kastettiğim şey şu; hedef kitle nezdinde biz hep hedef kitlenin aracıları ile görüşüyoruz toplantılarımız genelde otellerde, toplantı salonlarında oluyor, görüyorsunuzdur belki internette böyle bir ağacın altında insanlar bir araya toplanıp toplantılar yaparlar, Dünya Bankası'nın çalışmalarında vardır, UNDP'nin (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) vs. Kastettiğim o, bizim bizzat ve net sahaya inip gözlem yaparak biraz daha derinlemesine bilgiler toplayarak ihtiyacı analiz etmemiz gerekiyor. Şimdi online anket yapıyoruz, Türkiye'de dijital okuryazarlık düşük biliyorsunuz, çok az insana ulaşıyor. İnterneti kullanıyoruz, survey monkey kullanıyoruz ama kırsal için söylüyorum, zaten diğer kesimlerle örneğin özel kesimle çalışırken çok sıkıntımız olmuyor bu konuda. Kırsal kesim söz konusu olduğunda veri toplama ve analiz tekniklerimizi değiştirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Hedef kitleye bağlı olarak daha çok tabanla buluşabileceğimiz yöntemleri kullanmamız gerekiyor. (6K)

Benim düşüncem; hedef kitlelerle doğrudan odaklı toplantılar yapmak lazım. Sizin amacınız gençlerse gençlerle de bir araya gelmek lazım. Daha alt birimlere inmek lazım, bu tabii ki zaman ister, kaynak ister ama bizim aslında zamanımız da kaynağımız da var kurum olarak o konuda çok sıkıntımız yok. Benim düşüncem o, o yüzden gerçek ihtiyaç ve sorunları biz ısıtıyor olabiliriz veya daha somut ya da doğrudan hedef kitleye etki edecek çözümler üretemiyoruz veya programlarımızı özelleştiremiyoruz bu hedef kitleye belki. (6K)

Aşağıdaki katılımcı bireysel çabasını kendi köyünden bir örnek sunarak açıklamıştır. Katılımcının ifadelerinden özellikle yereldeki çalışmalarda bağımsız, tarafsız ve “göstermelik” icraatlerden uzak çalışmanın öneminin vurgulandığı görülmektedir. Katılımcının belirttiği gibi söz konusu toplantı belki çok farklı bir niyetle sürdürülüp esas sorunlar görmezden gelinirken katılımcı kendi çabalarıyla kaynak kişi ile bağlantı kurmuştur. İyi tarafından bakıldığında bu tarz toplantıların yararlanıcılar için önemli bir ortam sağladığı ve imkan yarattığı görülmekle birlikte tüm yöre insanının meselelerini içermekten uzak olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kırsaldaki

uygulamaların planlama sürecinde uzak bölgelerdeki mahalle ya da daha küçük ölçekteki yerlerde yaşayan temsilcilerin katılımlarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Kırsal kesimdeki köylerin tamamıyla ayrı olarak bağımsız ilgilenecek, kimseden yetki almayacak, anket yapacak ama anketi atmayacak; bunun artısını eksisini ortaya koyacak, unuttukları varsa soracak ama bunun için de bir program yapacak. Ben Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden hocayı getirdim buraya. Onu konuşmacı olarak getirtmişlerdi Vezirköprü'ye, davet edenler kadını dinlemedi, içme suyu peşindeler, kadın önemli yerler anlatıyor, diğerleri de içecekleri su bana yeter mi yetmez mi bunun hesabını yapıyorlar, o (hocayı kastediyor) gittikten sonra tanımam etmem, aradım kendisini, dedim bunlara mı eğitim veriyorsun?; "Biz profesör getirdik" seçim öncesi güya. Bu böyle olur mu; bir profesör senin ayağına geldi sonuçta. Ben davet ettim, geldi hoca, asistanları ile birlikte geldi, yaylaya götürdüm, arazi incelettirdim, dağları ormanları gezdirdim, götürdüm; çünkü hocada bir bilgi var. (10K)

Aynı katılımcı, kırsal kalkınma sürecinde katılımcılık ilkesinin önemini vurgulayan şu ifadeleri dile getirmiştir:

Ankara'dan geldiler hayvancılık için, hibeyi sığırlara vermiyorlar, mandaya veriyorlar, sonra buraya geldiler 15-20 kişi vardı onlar, dolaştılar ettiler, dedim ki benim görüşümü niye almyorsunuz; o da dedi ki, "Senin mandan var mı? Senin görüşünü almak için senin mandan olacak". Siz dedim mandalara 800 milyon verince, sığıra vermiyorsunuz, bu adam mandaya alıştıysa bu adamın geçim kaynağı buysa 400 bin lira verin. Bu adam yine o mandasına bakacak ama sığıra da verin desteği. Ona 800 bin verirken, ona 200 bin lira verin. Şimdi ona da döndüler, veriyorlar. (10K)

Dikkat çeken diğer bir nokta ise, köydeki temel ihtiyaçları çok iyi bilen tarafların bu konuda yaşadıkları zorluklardır. Katılımcıların aktardığına göre, köy halkı kendi çabaları ile birtakım işlerini yapabilmektedir, fakat bazı konularda çevre desteği alamadıkları anlaşılmaktadır.

Daire başkanına, gittim kaç sefer; proje yapıyormuş, dört sene bekledim, gittim geçen sene köylüyü de topladım, imzama attım, boruları aldım yedi gün içerisinde dağdan dağa aşırđım üç buçuk kilometre suyu getirdim yapıya soktum, 11 bin metreye yakın boru döşemişimdir, cepten. Aşağıda kadınların attığı çöplüklerin hepsini topladım özel kepçeyle attım oraya çam yaptım, çam yetiştiriyorum..(10K)

Birçok kuruma başvurdum, burada hayvan yıkamak yasak diye bir tabela yazdıramadım. “Orada kaç kişi var ki?” diye soruyorlar. Ben beş senelik bir muhtarım, daha önceden muhtar değildim. Bir de ben muhtar olmadan önce bu köy tozdan dumandan görünmüyordu, bu betonu döktüm. Ben muhtar olduktan sonra köye yardımlaşma derneğı kurdum, Köyü Yaşatma, Güzelleştirme, Yardımlaşma adında bir dernek kurduk, bu köyün derneğini ilk defa ben kurdum (4 sene olmuş). Mahalle oldu, resmi isteklerimizle ilgilenmediler, dernek kanununa göre işleme koymaya başladık, başka türlü yürütemedik, onu da azınlık (Çerkez) olduğumuz için kendimizi dinlettiremiyoruz, bir de hepsinden önce sonuçta köylü çocuğuyuz, on yaşından sonra Türkçe’yi öğrendik, 25 yaşından sonra okuma yazmayı öğrendik, onun için teknolojiye ayak uyduramıyoruz, geriden takip ederek halletmeye çalışıyoruz. Nüfusun azlığı da daha kötünün kötüsü yaptı okulun buradan taşınmasıyla, önceden bir öğretmen varken köyde vatandaş gidiyordu öğretmene danışıyordu, burada danışılacak adam da kalmadı.. (11K)

Köylerde nüfusun yaşlanması ile birlikte yukarıda aktarıldığı üzere, var olan nüfusun da eğer okuma yazma düzeyi yeterli değilse, kamu kurumlarına ulaşmada zorluk yaşanmakta ve danışmanlık desteğine ihtiyaç duyulmaktadır.

3.2.2.4. Sivil Oluşumların Kırsal Uygulamalardaki Rollerini (Katılımcılık Bağlamında)

Kırsal kalkınma sürecinde bir diğer önemli paydaş olan sivil toplum kuruluşları ile ilgili bu başlık altında kurum katılımcılarının fikirleri, kırsal kalkınma sürecindeki katkılarını nasıl değerlendirdikleri ve bölge özelinde sivil oluşumun önündeki engellere dair görüşleri aktarılmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu sivil toplum kuruluşlarının önemini kabul ederken bazı katılımcılar gerçeklikten uzak işler yapıldığını dile getirmişlerdir.

Bu alanda sivil oluşumların desteklenmesi geliştirilmesi lazım, örneğin toplantı yaptığımızda toplantıya katılan kişiler sınırlı oluyor, ama bizim politika yapma süreçlerimiz toplantılar değil, bizle her türlü toplantı yaparak bizim politika süreçlerimizi destekleyip sosyal hizmet, topluluk kalkınması gibi konuların bizim gündemimize girmesini sağlayabilirler. Politika yapma, havada kendi başına oluşmuyor, dolayısıyla aktif olarak politika ve programları yönlendirmek için bu alandaki sivil oluşumların daha çok güçlendirilmesi gerekiyor, şahsi fikrim. (6K)

Dernekçilik çok önemli, köyün kalkınması için, şehirle köy bağlantısının kurulması için köy dernekleri çok önemli bir görev üstleniyor. Bunları başarılı yapan da var yapmayan da. (1K)

Hepsi show business, hiçbir gerçek hayatla uzaktan yakından alakası olmayan, Türk milletinin, Türk kültürünün karakteri ile uzaktan yakından bağdaşmayan işler bunlar; yok kadın sivil toplum kuruluşlarıymış, yok gençlik sivil toplum kuruluşlarıymış. Burada kadın STK'sı kurmaya çalışsanız, iki tane kadını getirip de derneğe üye edemezsiniz. (7K)

Kooperatifin amacını çok iyi tanımlayabilirsek, insanların amacını bilerek bir araya getirebilirsek niye olmasın. Türkiye'de çok kötü kooperatif örnekleri var, gelişmiş ülkelerde çok güzel kooperatif örnekleri var. (5K)

Görüldüğü üzere katılımcılar farklı görüşlere sahiptir, katılımcılardan bazıları sivil oluşumları, politika yapma sürecinde güçlendirildikleri takdirde aktif birer potansiyel olarak görmekte iken, bir kısmı kültürel yapıya uyumlu olmadığı için insanların bu oluşumlar etrafında toplanarak iş yapmasını gerçekdışı olarak tanımlamaktadır.

İl özelinde özellikle kırsalda sivil toplum oluşumuna yön verecek kültürün oluşmamasının nedenleri sorgulandığında bir katılımcı bunun sebebini aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir.

Karadeniz'de herkes efe, herkes patron. Kimse karşısında lider istemez, burada öyle bir yapımız var. Kooperatif olmamasının, ortaklığın olmamasının tek sebebi bu; herkes lider olmak istiyor. Ama olması gereken ne; profesyonel bir yönetim kuracaksınız, sen de ortak ol ben de ortak olayım ama bizi başka bir profesyonel yönetici yönetsin..Bu ağalık sıkıntısını neyle aşacağız; eğitimle aşacağız. Samsun Büyükşehir Belediyesi Tire Süt Kooperatif başkanını Samsun'a getirdi. Bu şekilde, örnek modelleri getirmemiz, anlatmamız, ikna etmemiz lazım. Sürdürülebilirliğin ne olduğunu bilmesi lazım, geçici kazançların kar olmadığını bilmesi lazım. Ama vatandaşın derdiyle dertlenmeyince niye anlatayım diyorsun, ben dertliyim. Dertlenince başarı da gelir, ama çoğu zaman da tek kalıyorsun..Kaynak çok, kaynaklara ulaşma sıkıntısı var. (2K)

Bir de Türkiye'de kooperatif geçmişi karanlık. Kooperatif derken hep şunu anlıyorlar; konut kooperatifi akla geliyor; bitmeyen aidatlar, bitmeyen taksitler, kötü bir algı var, vatandaş ucunu görmeli; şeffaf olduğunu görmeli..Burada bilinç oluşması lazım. Vatandaş kooperatifin önemini bilmediği zaman kendi kendine satmaya çalışıyor, ama bir zaman geliyor ortada kalıyor. (2K)

Özellikle sivil toplum kuruluşlarının kırsala yönelik sosyal proje ürettikleri ve bunun da neoliberal politikaların da desteklediği şekilde gittikçe yaygınlaştığı bilinmekle birlikte bu oluşumların Vezirköprü ilçesi özelinde de mümkün olup olmadığı sorgulandığında, tüm katılımcı görüşlerinden hem ilçede yaşayanların buna henüz hazır olmadığı hem de uzmanlık açısından böyle bir örgüt kültürünün oluşmasında kültürel engellerin olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü bu tarz sosyal ekonomiye yön verecek kurumlarda işbirliği yönetimi, paylaşımcılık ve şeffaflık esastır.

Son olarak, sivil hareketlerin oluşumunun önündeki engellerden bir diğeri de, sivil toplum kuruluşlarının idari açıdan zayıflıklarının pasif olmalarında önemli bir etken olduğunu vurgulayan katılımcı ifadesi ile şu şekildedir:

... çoğunlukla maalesef pasifler, yönetim problemleri var ve ödenek istediğinde size “birliğe üye olmak zorunlu” diyor. Aslında biraz örgütlenmeyi teşvik için bu var, ama şu an birliklerin rolü bununla sınırlı maalesef, biz bu yönde de onları desteklemek istiyoruz, örneğin fındık üreticileri birliği ile çalıştık, anlatıyorlar şunu yapıyoruz bunu yapıyoruz, “Faaliyet raporunuz var mı?”, “Yok”; diyorum ki, “Neden yaptıklarınızı bir faaliyet raporu haline getirip paylaşıyoruz üyelerinizle ve diğer kurumlarla”, “Tamam” diyorlar oluşturuyoruz şablonları ama devamını getiremedik, çünkü kurumsal değiller. Teknik destek programımızı anlatıyoruz ama başvuramıyorlar, çok teşvik ediyoruz aslında. İnsan kaynağı sıkıntısı var, en önemli problem; üreticilerin eğitim düzeyi düşük, kendi yönetimleri nezdinde bir misyonları vizyonları var, yalnız birliği kurumsallaştırma konusunda geride kalıyorlar, belki bizim tarafımızdan eleştirilecek husus da biz onlar için içerik çok fazla üretmiyoruz, daha nötrüz; bütün sivil toplum kuruluşlarına eşit mesafedeyiz, böyle renksiz bir programla karşılarındayız. Onlar için çok fazla içerik, ihtiyaçlarına daha somut karşılık gelecek programlar geliştirmiyoruz belki. (6K)

3.2.2.5. Uygulamada Yaşanan İnsan Kaynağı İhtiyacı

Vezirköprü ilçesinin hem sahip olduğu sosyal donatı alanlarının kısıtlı olması hem de merkeze olan uzaklığı nedeniyle yeterli insan kaynağını barındırmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcı, bu konunun kırsala sunulan hizmetlerin nicelik ve niteliğini olumsuz açıdan etkilediğini belirtmiştir.

Vezirköprü’nün buradan uzak olması, kırsal nüfusun fazla olması gelişmişliği de olumsuz yönde etkiliyor. Bizim Vezirköprü’deki personel yapısını olumsuz yönde etkiliyor, devlet memuru, öğretmen de dahil diğer yerlere kıyasladığın zaman en olumsuz bölge olarak görüyorlar. Siz de bugün orda göreve başlasanız bir yıl sonra bir an önce daha iyi yerlere gitme yönünde çaba sarf edeceksiniz. Kendi kurum personelini de biran önce oradaki görev

süremi bitireyim gideyim düşüncesinde olduğu için personel sayısı anlamında da bir yetersizlik söz konusu. Bu otomatik olarak kırsal kalkınmadaki bütün faaliyetlere olumsuz yansıyor. Vezirköprü'nün uzak olması her sektörün oraya hizmet götürmesini olumsuz etkiliyor. Şu anda benim kurumumda genel toplama bakarsanız personel yeterli sayıda, ama ilçelere baktığınızda bundan en az faydalanan Vezirköprü. Çünkü personel oraya gitmez; çocuğum okuyor, annem hasta, babam hasta, sosyal hayat orada zayıf. O yüzden orada personel sayısının azlığı giden hizmetin kalitesini ve miktarını ister istemez etkiliyor. Bu tarımda böyle, eğitimde böyle, sağlıkta böyle hemen hemen bütün sektörlerde bu konuda sıkıntı var, doktor bulamazsınız, özellikle branş doktoru, uzman doktor her zaman sorundur orda. (4K)

Katılımcının, “kırsal kalkınmadaki bütün faaliyetlere olumsuz yansıyor” ifadesi ihtiyaç belirleme sürecinde katılımcıların belirttiği insan kaynağı sıkıntısını akla getirmektedir. Dolayısıyla, bilimsel dayanakları ve yenilikçi yöntemleri gerektiren ihtiyaç tespiti aşamasında kırsal planlama ve uygulama süreçlerinin yürütülmesinde aksaklıkların çıkmasının temel sebeplerinden biri de personel eksikliğidir.

Şimdi biliyorsunuz, şimdiki devlet memuru zihniyeti ile biz merkezde çalışalım, her şeye ulaşalım, ilçelere gitmeyelim. İlçelere gidenlerin de bir an önce merkeze gelme düşüncesi var. Maalesef oraya gidiyor, üç gün sonra, “Ben ile gelmek istiyorum”. Orası mahrumiyet bölgesi anlayışı sorunu söz konusu. (3K)

Personel olarak sıkıntı var. Az önce dediğim gibi personel yarım saat durabiliyor bir hanede diğer müracaatçıya da vakit ayırabilmek için. (9K)

Özellikle ilçe bazında kalkınma planlarını oluşturmak için yola çıkan bir katılımcı söz konusu sorun hakkında şunları dile getirmiştir:

....Siz orda insanların keyif alacağı moral bulacağı alternatif farklı yaşanabilir alanları oluşturamadıktan sonra üst düzey bürokratları da memurları da orada (Vezirköprü’de) tutamazsınız. Bu, A’dan Z’ye birlikte düşünülmesi gereken bir konu. (5K)

İlçenin esasen birçok alandaki gelişmesini de engelleyen bu sorun yukarıdaki katılımcının ifade ettiği gibi sosyal imkanların arttırılması ile çözülebilir ya da Vezirköprü’de ikamet eden ya da yöreyi tanıyan eğitimli insan kaynağının kurumlar tarafından tercih edilmesi de kısa ve orta vadeli planlar için en azından bir çözüm olarak düşünülmektedir.

3.2.2.6. Uygulamada Yapılan İşbirlikleri ve İşbirliği Gereksinimi

Kalkınma yaklaşımlarının değişmesi ve bu değişimin uygulamaya yansması farklı düzeydeki paydaşların birlikte çalışmasını kaçınılmaz kılmıştır. Literatürde “yönetişim” olarak da adlandırılan bu bir araya geliş sürecinde rol alacak başlıca aktörler “kırsal halk, kamu, sivil toplum, yerel yönetim ve özel sektör” dır (Gülçubuk, 2013).

Tarımla birlikte bütünü kapsayacak bir gelişmeyi yakalama fikri ile kırsala yaklaşıldığında, kırsal alan sadece alan olarak değil orada yaşayan kesimi de içinde barındıran haliyle birçok kurumun (kamu/özel/stk) sorumluluğunda olmaktadır. Sosyal kalkınmanın ekonomik, fiziksel, kültürel vd. bileşenlerini içeren bir anlayışa duyulan ihtiyacın katılımcı tarafından uygulama alanında da hissedildiği anlaşılmaktadır. Bu durumu katılımcı şu şekilde ifade etmektedir:

Vezirköprü’yü bütün olarak değerlendirmek lazım; geleneği, göreneği, nüfusu, doğal güzellikleri, coğrafi koşulları, tarihi özellikleri açısından değerlendirmek lazım, genel olarak değerlendirip kalkınmasını öyle planlamak lazım; devletin bütün kurumları ile ortaklaşa çalışıp bu işi başarmak lazım, köyde ne yapılabilir, nasıl yapılabilir, oradaki insanlar nasıl eğitilebilir, yapabilecekleri iş konusunda nasıl bilgilendirilebilir, hayvancılık yapılacaksa da bilinçli yapılması gerekir, başka iş yapılacaksa da.. (3K)

Aşağıdaki katılımcı ifadeleri kurumların faaliyetlerinde diğer kurumlarla belirli bir düzeyde işbirliği halinde olduklarını göstermektedir. Bu işbirlikleri esasında yapılan işin doğası gereği mecburidir, özellikle kırsalın ekonomik kalkınma boyutunda yereldeki

kamu kurumlarının kendi aralarında görev dağılımı bulunmaktadır fakat burada asıl sorgulanan özel olarak yapılan çalışmaların olup olmadığıdır. Kırsal alanlarda yaşayan insanların da etkileşimde bulunduğu bir sistem vardır. Dolayısıyla aşağıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere kırsalda çevresi içinde birey anlayışı ile hareket edilerek, mevcut sistemler dahilinde problemlerin ele alınmasının önemi vurgulanmaktadır. Böylelikle, kırsaldaki ihtiyaçların bu sistem içerisinde tanımlanması sağlanmış olmaktadır.

“Politikaları belirlerken tek başınıza belirleyemezsiniz, sizin paydaşlarınız var.” (8K)

...Tabii ki, bunu gerçekleştirirken ihtiyaç duyduğumuz kurumlar var; örneğin, halk eğitim. Halk Eğitim kadınların mesleki yeterlilikleri noktasında açacakları kurslarla bize destek veriyor. El sanatları ile ilgili bir kursa katılan kadının oradan alacağı 15 puanı getiriyor o sertifikayı bize sunduğunda projenin geçme şansı yükseliyor, sıralama kriterlerinde pozitif avantaja sahip oluyor, bunun yanında proje bilincinin oluşmasında, projenin sürdürülebilirliğinde bu eğitimler çok çok önemli. Halk Eğitim ve Milli Eğitim projenin içinde yer alıyor. Belediyelerle sürekli mesai harcıyoruz; inşaat ruhsatlarının alınması noktasında belediyeler yetkili, yapılacak yatırımların temelinde belediye var, belediye ruhsat vermezse biz adım atamıyoruz zaten. Dolayısıyla, belediyelerle sürekli işbirliği halindeyiz, yaklaşık on sekiz kurumla protokolümüz var. Bu protokolün amacı şu, vatandaş projesini sunduğu zaman, öncelikli olarak projesi değerlendirilecek...bunlar hep vatandaşın lehine, projelerini daha da kolay yapabilsinler diye. Örneğin; Turizm İl Müdürlüğü, vatandaşta farkındalık oluşması, bilinçlenmesi konusunda katkı sağlayabilirler bize, biz otelleri de destekliyoruz, turizm amaçlı tesisleri destekliyoruz. Turizm İl Müdürlüğü bizi kullanmalı biz de kullanmak zorundayız. Projenin önündeki engelleri aşmak adına, süreçte karşılaşılabilecek sorunları aşmak adına veya sorun demeyelim süreci hızlandırmak adına bu kurumlarla protokollerimiz var. (2K)

Ayrıca, üniversite hocalarımızla sürekli irtibat halindeyiz, her türlü bilgiyi, belgeyi ücretsiz vermeyi taahhüt ediyorlar, sağolsunlar. Defalarca onlarla birlikte saha çalışması da yaptık, herhangi bir sıkıntı yok, onlarla görüşebiliyoruz, gençlerle görüşebiliyoruz. (2K)

SBB ilçe belediyeleri ve ilçe Tarım Müdürlüğü ile birebir çalışıyoruz. Üretici birliklerinin hepsi ile birlikte çalışıyoruz. Turizm olarak da çok destek veriyoruz. Kanyonun gelişmesi için çok emek verdik, o yol sıcak asfalt, köylü şehirde gördüğü konforu köyde görüyor. Yolların kenarında ürünlerini çok rahatlıkla satabiliyorlar. Ekonomik olarak köye çok katkısı oldu bunun. Bu sayede köye yurtdışından, yurt içinden gelenler var. (1K)

Gençlik hizmetleri ile birlikte suça sürüklenmiş çocuklar ile ilgili proje kapsamında çalıştık. Ayrıca, tarım ilçe, kaymakamlık ile yaptığımız çalışmalar oluyor; örneğin köylere gidiyoruz ve herkes kendi hizmetini anlatıyor. Köy halkı ve muhtar bey orada oluyor. Örneğin defne dikimi, defneyi nasıl yetiştireceklerini kırsaldaki insan doğal olarak bilmiyor. Bunun eğitimi yönünde tarım ilçe ile görüşmeler yaptık, neticesinde de köylere gidilip eğitimler verildi. Yine, bütün ilçedeki müdürlerle görüşüyoruz; siz gelmeden önce tarım ilçe müdürü ile görüştüm. Bu iletişim konusunda birimlerle aktif haldeyiz, multidisipliner çalışıyoruz ki öyle olmazsak o zaman çevresi içinde birey anlayışını unutmuş oluruz, diğer disiplinleri harekete geçirmedik, sadece biz yetersiz kalırız. (9K)

Görüldüğü üzere, katılımcılar kırsal kalkınma sürecinde farklı konularda biraraya gelmektedir. Özellikle, üniversite, halk eğitim ve tarım il müdürlükleri kırsal insanı güçlendirici çalışmalarda ortaklaşa çalışmaktadır.

İşbirliği yönetiminde karşılıklı olarak kazan kazan ilkesinin hayata geçiyor olması taraflar için esastır. Aşağıdaki katılımcı işbirliğinin istenilen seviyede olmadığını vurgularken bunu bölgenin hakim sosyokültürel özellikleri ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Buna göre, işbirliği için gerekli olan karşılıklı bilgi alışverişi, paylaşma isteği gelir getirici bir ortaklık kurularak mümkündür:

Kurumlararası istediğimiz düzeyde olduğu hiçbir zaman söylenemez, daha doğrusu işbirliğine yatkın değiliz, inanmıyoruz. Türkiye genelinde işbirliği biraz daha yüksek, bireysel şahıs yetenekleri daha düşük; Karadeniz’de işbirliği daha düşük, bireysel şahıs yetenekleri daha yüksektir, o açığı ordan kapatır, iki kişiyi bir araya getirip bir iş için koşturamazsınız ama her biri bir site diker, örneğin. Burada da beraber yürümek için insanların inancını

arttırabilmeniz lazım, insanlar farklı bir şey görmeliler. Gerçekten de işbirliğini arttırmamız lazım, ama neye göre, Vezirköprü’de ne yapacaksınız da işbirliğini arttıracaksınız? Buğday ekerek işbirliğini arttıramazsınız, kooperatif de kursanız bir kıymeti olmaz. Ama siz bin dönüm süs bitkisi dediğiniz zaman, bu ilave yirmi milyonluk bir yatırım demekse o süs bitkisini yapan yatırımcılar bir kooperatif kurarak beraber hareket edebilirler. (5K)

Bir diğer katılımcı ise farklı olarak paydaşlarla iletişim kurma ile ilgili ilişkisel manada bir sorun olmasa da birbiriyle ilintili yapısal birtakım sorunların olduğunu dile getirmiştir. Bunlardan biri işbirliği sürecinin “sistematik” olmamasıdır. Yapılan toplantıların yasal mevzuatlara dayanmaması bu sorunu beslemektedir. Şöyle ki;

Hem kamuda hem özelde insanlar iletişime açık ve işbirliğine açık, görüşebiliyorsunuz, konuşabiliyorsunuz, planlama aşamasında bir araya gelebiliyorsunuz ama şurada sıkıntı var; kendi gördüğüm benim, kurumların kendi agendaları var, öncelikleri biraz farklı, sizin fikrinize katılıyorlar biz de onların fikrine katılıyoruz ama herkesin agendaı farklı. Silo mantığı diye bir şey var; siz şu kurumsunuz biz bu kurum, belediye şurada, üniversite burada, hepimiz biraraya geldiğimizde hemfikiriz ve güzel anlaşıyoruz ama kendi silolarımıza ayrıldığımızda ayrı şeyler yapıyoruz, işlerimiz birbirini çok tamamlamıyor, sistematik bir işbirliği yok, fiktisel düzlemde işbirliği var, öncelikler bağlamında örtüşüyoruz ama kısmen mevzuatınızdan kaynaklanıyor, bağlı olduğunuz kurum ve kuruluşlar yasal mevzuatınıza bunu derçetmiyor; ilke olarak deniliyor işbirliği yapalım işbirliği önemlidir ama mevzuatlarda bu işbirliğinin sistemleri, mekanizmaları tasarlanmadığı için somut olarak bu, strateji düzeyinde kalıyor. (6K)

Benzer şekilde diğer bir katılımcı yapılanların sınırlı olduğunu dile getirmiştir.

Yerele inildiğinde aslında ufak yerlerde kurumlararası iletişimler daha güçlü, ancak kurumların yapabilecekleri şeyler sınırlı, insan ilişkileri iyi ama bunu ileri aşamaya taşıyacak imkanlarınızın olması gerekiyor, biz verdiğimiz hizmetlerde kurumlarla işbirliği yapıyoruz. (3K)

Uygulamada, işbirliği sürecinde karşılaşılan önemli sorunlardan biri de paydaş grubunun en önemli tarafını oluşturan toplulukların bu sürece katılımının “zaman kısıtlılığı”, “imkanların yetersizliği” gibi nedenlerden ya da kurumların yapısından kaynaklanan sebeplerden dolayı sağlanamamasıdır:

... Yapılan çalıştayların, toplantıların, beyin fırtınalarının hepsinde aslında biz bölgedeki paydaşların görüşlerini almaya çalışıyoruz ama tabii uygulamada yapılan toplantılara katılım vs. biraz paydaşların kendisine kalıyor, şunu söyleyebilirim; kırsal kesimde, köylerde yaşayan insanlar ancak muhtar nezdinde belki temsil edilebilir. ..Bizim kurumda, başvuru sahipleri tüzel kişilik olduğu için tüzel kişilik nezdinde katılımcı alıyoruz aslına bakarsanız. Yani bireyler nezdinde, dedim ya topluluk kalkınmasından bahsettim, alt birimlere inemiyoruz; zaman kısıtlılığı, imkanların yetersizliği..(6K)

Diğer taraftan, kalkınma anlayışındaki farklılıklar da paydaşların birlikte iş yapma süreçlerinde etkili olabilecek önemli bir husustur. Kalkınmaya bütüncül bakış tüm kurumlar tarafından sahip olunan bir anlayış değildir. Şöyle ki;

Paydaşlar nezdinde biz şu sıkıntıyı yaşıyoruz; biraz ekonomik odaklı ve kaynak odaklı bir bakış açısı var. Maalesef insan temelli ve insanların kendi sorunlarını çözmelerini harekete geçirme konusu şu an Türkiye’de yeni yeni konuşuluyor... Bunun yeni yeni farkına varılıyor çünkü kaynak dediğiniz şey kısıtlı ama insanların zamanı, enerjileri, katılımları, katkıları çok önemli. (6K)

Kurumlar, destekleri halka ulaştırma sürecinde de çeşitli kurumlar aracılığıyla bunu sağladıklarını dile getirmişlerdir:

(Projelerin kırsal yöre insanına duyurulmasında) Kaymakamlara çok iş düşüyor bu noktada, çünkü kaymakamlar o bölgedeki kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri. Burada 1 milyon 290 bin nüfus var, tabii her biriyle görüşemeyiz. Kaymakamlarımızın muhtarlarla düzenli toplantıları var. Bir muhtara ulaştığınızda o köye ulaştığınız demektir. İl kooperatif

başkanına ulaştığınızda belki yüzlerce üyeye ulaşmışsınız demektir. Biz öncelikle bunlara ulaşıyoruz. Onlarla diğerlerine ulaşmaya çalışıyoruz, bazı büyük köylerde de toplantı yapıyoruz ama neticede köylüler önlerindeki lidere bakarlar. Liderin söylediğini yaparlar, bir kooperatif üyesi, kooperatif başkanı harekete geçirmedikten sonra siz ne kadar ne anlatırsanız anlatın onu etkileyemezsiniz. Biz konuyu anlatıyoruz, önemini anlatıyoruz, siz de üyelerinize bunu aktarın diyoruz. Bazen, toplantılara biz dahil oluyoruz, biz anlatıyoruz. İlçede yapacağımız toplantıları Kaymakamlığımız başkanlığında belediye başkanlarımızı, ilçe tarım müdürümüzü, halk eğitim müdürümüzü, köy muhtarlarımızı, tarım sektör temsilcilerini, kooperatif birlik başkanlarının tamamını ve potansiyel çiftçilerimizin tamamını çağırarak (200-250 kişi) Vezirköprü’de 450 kişilik toplantı yaptık, bu tarz toplantılar yapıp bu desteklemeleri anlatıyoruz. İlgilenen kişileri özellikle tespit ediyoruz, birebir çalışma yapıyoruz, yeri geliyor işletmesine gidiyoruz uzmanlarımızla, yeri geliyor kendileri bizim ofisimize geliyor, burada yüz yüze görüşüyoruz. Daha sonra danışmanlara yönlendiriyorlar, birlikte bu süreci tamamlıyoruz ve projeleri alıp değerlendiriyoruz, eğer uygun olurlarsa sözleşmelerini imzalıyoruz, zaten sürekli sahada vatandaşımızla birlikte projelerin hayata geçmesi için çalışıyoruz. (2K)

3.2.3. Kırsaldaki Politika Başarısının Dayanakları

Bu başlık altında katılımcıların kırsaldaki politikaların başarıya ulaşması ya da başarılı politikaların üretilmesi için öngördükleri birtakım başlıklar yer almaktadır. Bunlar; “tarımdaki yapısal sorunların iyileştirilmesi, çalışmalardaki planlamaların ve özellikle ihtiyaç analizinin doğru bir şekilde yapılması ve kurumlararası koordinasyonun sağlıklı bir şekilde kurulmasıdır.” Bu başlıklar katılımcı ifadelerinden edinilen alıntılarla aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.2.3.1. Tarım Sektörünün İyileştirilmesi

Katılımcılar tarafından ilçede kırsal kalkınmanın hayata geçirilmesinde öncelikle ülke genelindeki küçük ölçekli yapı sorunun çözülmesi esas kabul edilmektedir.

“Kırsalda kalkınmayı sağlayabilecek tek sektör tarım ve hayvancılıktır. Başka bir sektör yok, çok spesifik bazı yerlerde kırsal turizm bulabilirsiniz ama kaydadeğer bir şey değildir. Toprak reformunu hayata geçirmeniz lazım, tarımı sübvansetmeniz lazım. Tarım ve hayvancılık sektöründe kalkınmayı sağlayabilmeniz için de bunu bir devlet politikası haline getirmelisiniz. Böyle bir kırsal kalkınma politikası olduğunu düşünmüyorum. Bize aktarılan bir politika bu zamana kadar duymadım, o yüzden elimde işleyecek değerlendirecek bir veri yok... Öyle bir politika görmedim, uygulama açısından görmedim. Kırsal anlamda kalkınma için şu politikaları uygulayacağız, sırasıyla şunları şunları yapacağız diye ne talimat geldi bu zamana kadar ... Ne böyle bir seminer verildi, ne yazı geldi, duymadım... (7K)

Konu, tarımın %50'lik sorunu, şimdi biz bunu çözmeden diğer sorunlarla boğuştuğumuz sürece sorunun ancak %50'sini çözebiliriz, geri kalan hep sorun olarak kalacak veya ilerleme kaydetme anlamında bizi yoracak, bu çözülürse diğerlerinden çok çabuk netice alabileceğiz...Politikaların sonucunda ekonomik anlamda bir getiri olursa bu yapı sürdürülebilir bir yapı olarak devam eder. Eğer proje ekonomik kazanca dönmezse başarıyı yakalamak çok zor. Bana göre tarımın en büyük sorunlarından bir tanesi küçük ölçekli yapı, bu küçük ölçekli yapı sorununu çözemedikçe kalıcı, ileriye dönük sağlıklı adım atma şansımız çok zor, çünkü; küçük ölçekli yapı ile orda kalacak kişi kendine gelecek görme noktasında net bir bakış açısı sağlayamayacaktır. Orda kalacak kişi kendine bir gelecek görecek ki devam etsin. (4K)

İfadelerden de görüleceği üzere, tarımdaki yapısal sorunlar kırsalda geçimin sağlanmasının önünde bir engel olarak görüldüğü için katılımcılar tarafından öncelikli çözüm önerisi olarak görülmektedir. Dolayısıyla, kırsalda geçimin sağlanması için gerekli imkanların yaratılması ve bunun tüm ülkeyi kapsayacak bir politika düzeyinde örgütlenmesinin sağlanarak yerelde çalışanların süreçler hakkında bilgilendirilmesi de kırsal kalkınmanın sağlıklı yürütmesi, kırsalda birtakım değişimin başlatılması, insanların iyilik haline kavuşması ve kendileri için gelecek görebilmeleri için ilk koşul olarak açıklanmaktadır.

3.2.3.2. Planlama, İhtiyaç Analizi ve Değerlendirme

Katılımcı görüşlerine göre, kırsalda başarılı bir politika yürütmenin temel şartları kırsalda yaşayanların ihtiyaçlarının belirlenmesi, katılımcılık, sürdürülebilirlik ve ilçe bazlı planlamanın hayata geçirilmesidir. Katılımcıların özellikle ihtiyaçlar konusunda duyarlılık sahibi oldukları görülmektedir.

Kırsalda yaşayanın ihtiyacına bağlıdır. Kırsalda yaşayanın en büyük ihtiyacı ne? Köy meydanı mı, köy okulu mu, halk eğitim merkezi mi veyahut tarımsal üründe değişiklik midir veyahut hayvancılık gelişmiştir de sütün değerlendirilmesi midir, ya da bunu değerlendirmek için küçük sanayi midir, bölgesel ihtiyaca göre değişir o. (1K)

Kırsal kalkınmada başarı; bir; politikaların iyi planlanması gerekiyor, ihtiyaç olmayan bir yere değil, “Vatandaşın neye ihtiyacı var, ne yapılabilir?” bunun planlamasını yapacak ehil insanlara ihtiyaç var ve bir de ihtiyaç tespitinin düzgün yapıp planlamanın ona göre yapılması gerekiyor. Bunu yapmadığınız zaman yaptıklarınız atıl durumda kalır, hiçbir işe yaramaz, sebze meyve yetişmeyen bir yere konserve kurduğunuz zaman ne olacaktır, planlamayı yapacak arkadaşların o bölgenin ihtiyaçlarını çok iyi bilmesi gerekiyor, insanların genel olarak ihtiyaçlarına cevap verecek hizmetlerin götürülmesi gerekiyor, bir kesime, bir gruba, bir zümreye hizmet edecek kuruluşların değil de genelin kalkınmasını sağlayacak yatırımların yapılması gerekiyor. Ya da hastane yaptınız, bütün hizmetleri ile hastane olmalı; bir tahlili orda biri Samsun’da (olmaz), hizmetlerin de ona göre planlanması gerekiyor. Bir arkadaş şöyle örneklendirmişti; yeni araba aldınız, yolunuz yok, yolunuz olmayınca ne olacak, arabaya vermiş olduğun para da boşa gitti, anlamı kalmadı, kilit bu, ben açım, siz bana oyuncak getiriyorsunuz. İhtiyaçlar hiyerarşisi var ya ona göre değerlendirmek lazım. (3K)

Bireysel proje yapılmayacak, bireysel projeleri iptal edeceksin başarıya gidemezsin, diyelim ki şurada arı işi yapacağım diyor sana arı projesi yazıyım, sen mesela süt ineği aldın ya da koyun, al sana 50 tane koyun. Ben onu istemiyorum; köyde 50 tane sana 20 tane ona.

Bir köy neye ihtiyaç duyuyor, hayvan sayısı da belirlenecek köydeki, herkesin hayvanını toplayacaklar, diğer konular için de öyle, bütüncül..(4_1K)

Yukarıdaki katılımcı ifadeleri ile ortaya koyulan diğer önemli bir nokta da kırsala dönük çalışmaların tüm yöre insanını kapsayacak, hitap edecek şekilde adil olmasıdır. Aynı zamanda planlamada tüm basamakların bir bütün şekilde ortaya konularak ele alınması ve müdahale edilmesi yörede yaşayanların karşılaşması muhtemel aksaklıkları ve dağınıklıkları önleyecektir.

Türkiye’de yıllardır kalkınma planları hazırlanmaktadır. Verimli, etkili bir kırsal kalkınma için de planlamanın önemli bir unsur olduğu bu çalışmada ortaya konulmuştur. Ek olarak, kırsal kalkınmada planlama için ayrıca uzmanlaşmış bir ekibin olmazsa olmaz olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu planların yöredeki insan tarafından sahiplenilmesinin önemi de anlaşılmaktadır:

Kalkınmayı konuşuyorsak öncelikle planınız olacak. Bir; plansız kalkınma olmaz, yol haritanız olacak, iki; bir beyin takımınız olacak, tam zamanlı, hesap sorulabilen, kalkınmaya dair kafa yoran bir beyin takımınız olacak, planı hazırlayan adım adım sekretaryasını yürüttüğü karar alıcıların da üzerine eğildiği bir üst yönetimin olması lazım. Hiçbir ilçemizde o da yok, buradan bakarsak Samsun’da kalkınmanın olduğunu söyleyemeyiz. Çözüm nedir; önce bir beyin takımı oluşturacaksınız, ilçelerin kalkınma planı oluşturacaksınız, beraberce kendi kalkınma planımızı kendimiz yapacağız. Bazı ilçeler var, Samsun’da değil de ülke genelinde, ihale ile kalkınma planı yaptırıyorlar, hiçbir kıymeti yok, hiç kimse de okumuyor, rafta duruyor boşuna. İlçede bir kişi, kaymakamlıktan bir kişi, ilçeden ekip oluşturuyoruz, bu kişileri uluslararası ufuklu eğitimlere tabii tutuyoruz. Peşinden bizim de desteğimizle beraber yürütüyoruz süreci. Dolayısıyla cafcıflı cümleleri olmayan daha sade daha net kendi önerilerimiz, kendi vizyonumuzdan oluşan, dışarıdan da birtakım görüş ve önerilerimizle zenginleştirdiğimiz bize ait bir plan olmuş oluyor. Hep beraber inandığımız, beraber yürüyeceğimiz bir yol haritası...Kaymakam beyin, belediye başkanının değil bekçinin, köydeki çiftçinin, korucunun, marketçinin, bakkalın bildiği okuduğu inandığı bir yol haritası.

(5K)

Dikkati çektiği üzere, yukarıdaki katılımcı kırsal kalkınma planlarının köydeki herkes tarafından bilinmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca katılımcı, kendi kültürüne ait ve o kültüre aşina olan bir ekiple bu işi planladıklarını anlatmıştır. Böylelikle, tüm paydaşları içeren bir planlama sürecinden geçerek oluşturulması niyeti üzerine temellendirilmiştir. Aşağıdaki katılımcı ise, dezavantajlı kırsal alanlarda kırsal kalkınma planlarının beklentilerinin karşılanmasının güçlüklerine değinmiştir:

Bazen önümüze geliyor ki (mevcut planları kastediyor) kesinlikle müracaatçının bulunduğu yerden başlamıyor, örneğin; müracaatçının o an Samsun'a gitmeye parası yok, ama kalkınma bizden istiyor ki baloda kırmızı elbise giysin. Kırsalı bilen, anlayan, gerçekten kırsalın ihtiyacına binaen planlar yapılırsa daha sağlıklı olur. İhtiyaç analizi birebir görüşülerek planlar yapılırsa daha verimli olacağını, insanların hayatlarına daha çok dokunabileceğimizi düşünüyorum. Böyle biraz yavan kalıyor, üstte kalıyor. Dolayısıyla, yerele inmiş kişilerin, sahadaki elemanların da politika yapma süreçlerine dahil edilmesi önemli. (9K)

Kalkınma planlarını hazırlayan çok özel, Türkiye'nin en önemli en gelişmiş insanların yetiştiği bir kurum vardı; Devlet Planlama Teşkilatı. 1960'lardan bu yana kalkınma planları hazırlanır, halihazırda da vardır bir tane, bir işe yarar mı, hiçbir işe yaramaz, haberimiz olur mu, insanları geçtim sokaktaki insanları, kamu idaresinden insanların haberleri olur mu, hayır kesinlikle haberi olmaz. O kalkınma planlarının yıllık planları da vardır, ondan da kimsenin haberi olmaz, ne bürokratın haberi olur, ne siyasetçinin haberi olur ne memurun ne amirin, ne sanayi ticaret odasının haberi olur ne esnaf odası başkanının haberi olur, uygulanabilirliği yoktur. Bizim karakterimize ters, biz daha o kültürü; planlama yapmak, o planı uygulamak bizim karakterimize ters, onun için daha çok zaman geçmesi lazım. (7K)

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, kırsala yönelik planlamaların kırsalın sahip olduğu kaynakları temel alarak oluşturulmasının ve yereldeki ilgili birimlerle üzerinde çalışılmasının önemine dikkat çekildiği görülmektedir. Böylelikle, yereli yansıtan planlamaların uygulanabilir olacağı özellikle vurgulanmıştır.

Programların tasarım süreçlerinin iyi planlanması, iyi yapılmasına bağlı; saha analizlerine dayanması gerekiyor. Kararların sağlıklı alınması lazım. İkincisi, bunların sonuçlarının ve etkilerinin takip edilmesi hem uygulama döneminde hem sonrasında, buna bağlı olarak da iyileştirmeye gitmek lazım. Mükemmel başlangıç yapamayabilirsiniz ama her yıl bir önceki yıla göre politika tasarımını ve uygulamalarını iyileştirmeniz gerekiyor. Değerlendirme konusunu kurum kültürünün parçası haline getirmek, bence en önemli faktör kalkınma alanında bu. (6K)

Yukarıdaki katılımcı benzer şekilde planlama ve sahadaki ihtiyaç analizi süreçlerinin sağlıklı yürütülmesi hususunu politikaların başarılı olmasında önemli birer etmen olarak dile getirmiştir. Katılımcının, diğer katılımcılardan farklı olarak planlamalarda değerlendirme aşamasının önemine değindiği dikkat çekmektedir. Kırsaldaki politikaların sürdürülebilir olmasında ve kurumun kendi karnesi ile yüzleşerek öz değerlendirmesini yapmasında önemli bir araç niteliği taşıyan etki değerlendirme çalışmalarının kurumlar tarafından dikkate alınması gerekli görülmektedir.

3.2.3.3. Kurumlararası Koordinasyon ve İletişim

Kırsaldaki çalışmalarda işbirliğine duyulan gereksinim ve özellikle projelerin duyurulmasında kurulan irtibatlar ve aynı zamanda ortaya çıkan bu işbirliğinin devamlılığını engelleyen birtakım sorunlara daha öncesinde kurum katılımcıları tarafından değinilmişti. Buradan yola çıkarak, katılımcıların politika başarısında kurumlararası koordinasyonu önemli bir belirleyici olarak dile getirdikleri görülmüştür.

Başarı etkili iletişim ve koordinasyonla sağlanır. İyi bir koordinasyon sağlayabilirsek, bizim çok ciddi kaynaklarımız var ülke olarak, bunları arttırmak zor ama mevcut kaynakları öncelikle verimli kullanalım, tam istihdama doğru adım atalım sonra iletişimimizi iyi sağlayalım, kurumlarla aramızdaki koordinasyonu iyi sağlayalım bu kalkınmanın önündeki tüm engelleri rahat bir şekilde aşabiliriz. Tanıtım faaliyetlerini hep birlikte yaparak,

insanların bilinçlenmesini motivasyonunu hep birlikte sağlayarak. Bir de çifte finansmanı engellemeye yönelik prosedürlerimiz var. Bizim desteklediğimiz bir yatırımı başka biri desteklemiyor ama bizim tamamlayıcı desteklemelere de ihtiyacımız var. Koordinasyon dediğim bu, iletişim dediğim bu. Birbirimizden haberdar olmalıyız. Bizim desteklediğimiz bir kalemi diğer bir kurum desteklememeli ama zaman zaman gördük bunu... Sanayiciler ve üniversiteler toplantı yapıyoruz. Üniversite hocalarımız yardıma hazır, bilgilerini aktarmada heyecanlılar ama bilgiyi almayı da bilmeliyiz. Kamu kurum kuruluşları, vatandaşlar arasındaki bu birlikteliği sağlayarak, bu köprüleri oluşturmaliyiz. Donanımız var, uzmanlar var, destekleme ajansları var, çok kaynak var, yeter ki sürdürülebilir kaliteli projeyi çıkartalım, planlamayı güzel bir şekilde, sosyoekonomik yapımıza uygun olarak yapalım. Prosedürlerimizi de ona göre yapalım, yani ulaşılabilir hedefler koyalım. (2K)

Yukarıdaki katılımcının ifadelerinden mükerrer hizmetleri önlemek adına prosedürler olmasına rağmen uygulamada çok başlılık olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bunun önüne geçebilmek için de kurumların arasında etkin iletişim kanallarının devreye sokulması önemsenmektedir. Kurumlararası işbirliğinin “tamamlayıcı desteklemeler” için kullanılması gerektiğini dile getirmektedir. Bunun dışında, üniversite, sanayi ve diğer kurumlar arasında kırsal kalkınmaya yönelik bilgi alışverişinin sağlandığı anlaşılmaktadır.

Farklı bir katılımcı ise konu ile ilgili olarak şunları dile getirmektedir:

Şöyle de ciddi bir handikap var, birçok zorunlu hizmetlerde de sıkıntı yaşanabiliyor; bakın çok ilginç şekilde geçen bir programda tartıştık; bakış açısı şu, bu zaten bu kurumun görevi buna siz girmeyin, siz desteklemeyin, ama o kurum bunu yapmıyor ki, bunu yapamıyor ki, ince bir çizgi var, eğer bu kurumun bu göreviyse ve bunu yapamıyorsa, kaynakları yetmiyor olabilir. O zaman bizim onları teşvik etmemiz, motive etmemiz lazım. Bu onun görevi deyip çıkamayız. (6K)

Yukarıdaki iki katılımcının da ortak söylediği gibi tamamlayıcı konularda kurumların birbirlerini desteklemeye hazır oldukları anlaşılmaktadır. Halihazırda,

planlama süreci çok ayağı olan ve birçok bileşeni içeren bir süreç olduğu için farklı kurumların alanda yer alması kaçınılmazdır. Bununla ilgili olarak aşağıdaki katılımcı şu şekilde ifadelerde bulunmuştur:

Hangi sektörde olursa olsun, kalkınma bir kuruma ait bir yolculuk değildir. Dolayısıyla, hangi kuruma gitseniz bir yol haritası olması lazım, tüm kurumları ve birimleri ilgilendiren büyük bir yolculuk bu. (5K)

Dolayısıyla bu süreçte kurumların kendi “yol haritalarının” yanında diğer kurumlarla işbirliklerinin bulunması gerekmektedir.

3.2.4. Birtakım Potansiyelleri İle Vezirköprü ve Kurumların İlçeye Dair Planları

Bu kısımda özellikle katılımcıların Vezirköprü kırsalına yönelik gelişmeyi başlatma potansiyeli gördükleri alanları ve planlarını hangi kaynaklar üzerine inşaa ettiklerini de ortaya koymaktadır ki bunlar gelecekteki çıktıları da belirleyecektir.

Aşağıdaki alıntıda da katılımcıların vurguladığı üzere, Vezirköprü ilçesi sahip olduğu doğal güzellikleri ve tarihi geçmişi dolayısıyla turizm açısından değerlendirilebilecek alan olma niteliği taşımaktadır.

Aslında doğal güzellikleri olan güzel ilçelerimizden bir tanesi, turizm açısından, hayvancılık açısından değerlendirilebilecek bir ilçemiz olmasına rağmen maalesef bu yönleri değerlendiremiyor. (3K)

Vezirköprü Samsun'un ovalarından biri. Samsun'un önemli ilçelerinden biri, bir tarih ve tarım şehridir. Ciddi anlamda sulama projesi var, sıkıntısı anayol üzerinde olmaması, uyuyan bir dev, çok ciddi turizm değerleri var. Turizm ve ticari fonksiyonların birleştirilmesi gerekir. İkincisi; ilçenin sahip olduğu kanyonu, kunduz yaylası, Kızılırmak uzantısı,

balıkçılığı, ormanın olduğu yerde avlağı ile (işlemiyor), geyik üretme çiftliğiyle turizme hazırlanması lazım. (5K)

Katılımcı görüşlerine göre, geçim kaynakları açısından sahip olduğu güçler değerlendirildiğinde ilçede tarım ve hayvancılık ciddi bir değer taşımaktadır. Bunun için ürün çeşitliliğine gidilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Vezirköprü ovasının sunduğu imkanlardan faydalanılması amaçlanmaktadır.

Yine söylüyorum, özellikle Vezirköprü göçün kesinlikle durdurulması gereken bir ilçe, büyük bir ilçemiz, potansiyeli olan bir ilçe, tarımsal potansiyeli de var, hayvancılık potansiyeli de var, bizim Bafra ve Çarşamba ovası dediğimiz gibi bir de Vezirköprü ovası vardır, sulanan ciddi alanlar var, sulanabilecek alanlarımız var, bu yüzden hayvancılığın yanında bitkisel üretime de çok çok uygun..(2K)

Yukarıdaki katılımcı da tarımsal potansiyelin, ilçeden dışarı verilen göçü önleyici bir etki yaratacak kadar büyük olduğunu vurgulamıştır. Tabii buradaki öncelikli amaç göçten ziyade yöre insanının iyilik halinin yaratılmasıdır, hem çalışmalardaki niyetler yapılacak planlamalarda daha sağlıklı kararların alınmasını sağlayacaktır.

Diğer bir kurumun ise yöreye dair gelecek planlarının hayvancılık ve süs bitkisi yetiştiriciliği yoluyla geçim olanaklarının iyileştirilmesi olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca, yerel yönetim ile birlikte yöredeki turizm değerlerini öne çıkaran çalışmaların planlanmakta olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Geliri arttırmadan insanları Vezirköprü'de tutamayız, hiçbir ilçede de. Çok ciddi bir göç veren ilçemiz. Oraya radikal projeler üretmemiz lazım. Bizim birinci olarak üzerinde çalıştığımız alan süs bitkisi, şu an hiç yok, biz önereceğiz. Şöyle düşünün; biz orda uzun vadede bir on yılda en az bin dönümlük iş istiyoruz, öngörüyoruz. Ortalama 20 milyonluk yıllık gelir artışı demek bu, yoksa bir ilçeyi ilave bakkal market açarak kalkındıramayız. Böyle ilave 1000 dönüm bin istihdam demektir, ilave istihdam sahaları oluşturacak büyük

ölçekli yatırımlara gereksinim var. Dönüm başı geliri yirmi kat arttırdığımızda dışarı göç olmayacaktır. Vezirköprü’de her yıl şu kadar kişiye istihdam sahasını nasıl açarız? Vezirköprü’de sorulacak bir tane soru bu, bunu yapmadan sosyal hizmet, kaymakamlık, belediye, ticaret odası, köy, muhtar hiçbirisinin bir önemi yok, işsizliği sıfırlamamız lazım. Para nerde? Para işsiz ve evde oturuyor (maddi kaynakların işlenmemesini kastediyor); tekstil olur, turistleri ağırlama olur. (5K)

Bizim, Vezirköprü ile ilgili yaylalarının tamamını organize küçükbaş bölgesi gibi planlıyoruz; yani koyunun keçinin ayak basmadığı bir metre yer kalmasın istiyoruz yaylalarında. İlçe bazında Vezirköprü, Samsun’da mandacılık konusunda ikinci sırada yer alır. Mandayı çok özel çalışabiliriz. Sulanabilir arazilerde ise, birinci sırada Vezirköprü’ye önerdiğimiz süs bitkisi yetiştiriciliği... (5K)

Vezirköprü’de belediyenin politikası Şahinkaya kanyonu³⁰ vs. turizm ağırlıklı, biz de destekliyoruz kırsal turizmi, oradaki turizm aktivitelerini. (6K)

Ayrıca merkezi yönetim tarafından kenevir üretimi ile yapılan açıklamaların da etkisiyle, halihazırda uzun süredir Ondokuz Mayıs Üniversitesi tarafından kenevir bitkisi üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar neticesinde Vezirköprü ilçesinin yatırım için uygun bölge olarak seçildiği ve çalışmalara başlandığı bilgisine ulaşılmıştır (Budanoğlu, 2019).³¹

İlçe tarımsal zenginliğe sahiptir ve yukarıda aktarıldığı üzere ekonomik yatırımların genellikle tarım ve hayvancılık üzerine yoğunlaştırılması planlanmaktadır.

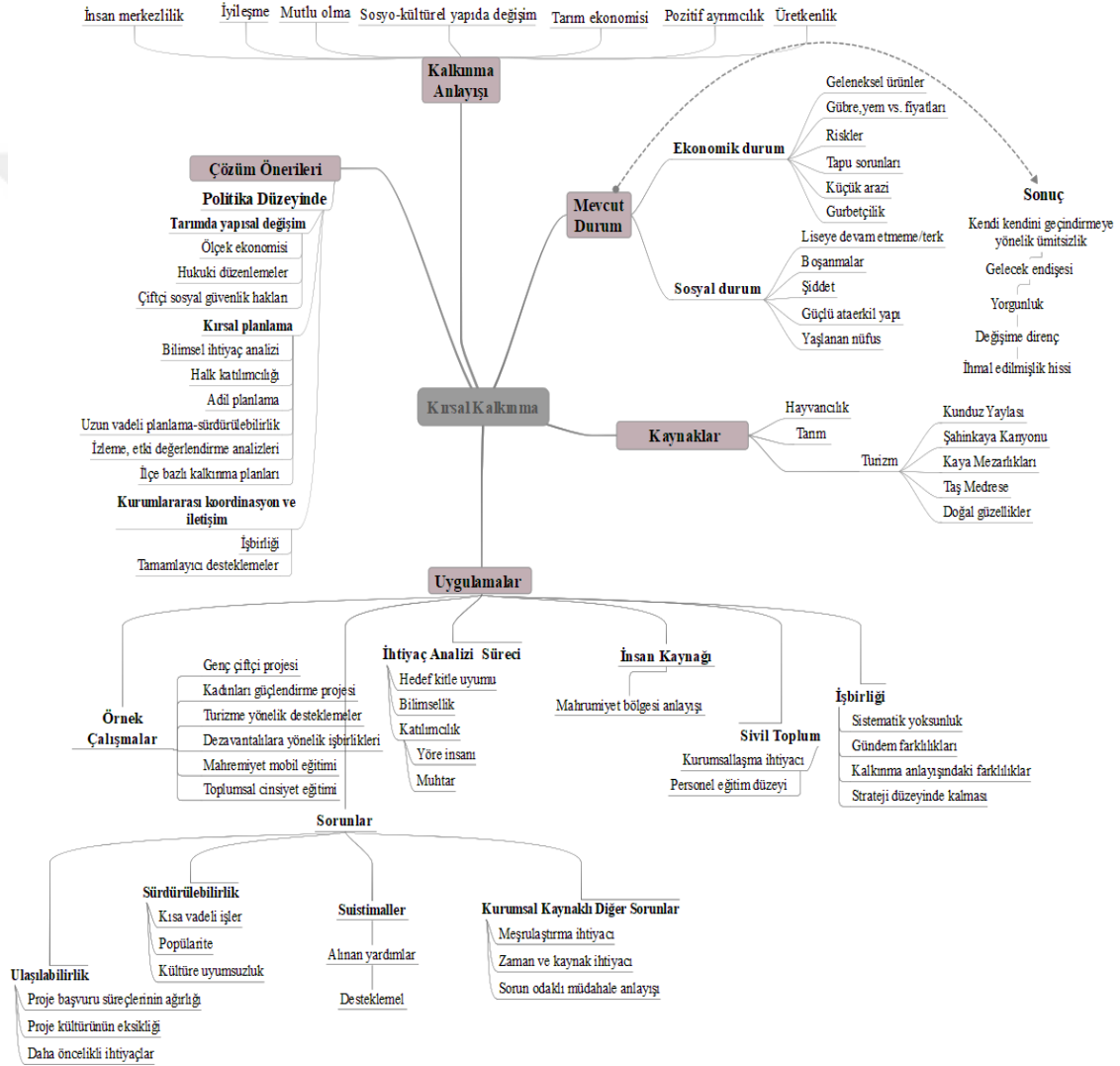
Son olarak, araştırma bulgularına göre çıkarılan kavram haritası incelenen kırsaldaki mevcut durum-sorun-ihtiyaç bağlamında Şekil 3.2.’de ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

³⁰ Vezirköprü Şahinkaya Kanyonu’nda 2017 yılından itibaren uluslararası ekstrem sporlar festivali düzenlenmektedir.

³¹ “Türkiye Kenevir Sektörü Buluşması”; “Tarım ve Orman Bakanlığı, Samsun Valiliği, Samsun Büyükşehir Belediyesi , Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ), Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), Samsun Ticaret ve Sanayii Odası ile MÜSİAD, Samsun Ticaret Borsası, Vezirköprü Belediyesinin işbirliği ile düzenlenmiştir.” (Budanoğlu, 2019).

Şekil 3.2.'de ortaya konulduğu üzere, incelenen ilçe kırsalı özelinde mevcut durum sosyal ve ekonomik açıdan iki boyutta ele alınarak ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda kırsal alanın makro ve mikro sebeplerden kaynaklı ekonomik sorunları; küçük ölçekli tarım arazileri, bu arazilerdeki geçmişten kalma tapu sorunları, yöre insanının geleneksel ürünleri zor şartlar altında sürdürmeye çalışması, ilçede farklı iş kollarının olmaması, kadınların temel ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik özgürlüklerinin olmaması ve eşlerinin çalışma amaçlı şehir dışında olduğu zamanlarda özellikle bu sorunun büyümesidir. Sosyal açıdan değerlendirildiğinde, sahadan elde edinilen bilgilere göre ilçe kırsalında liseyi terk etme veya liseye devam etmeme durumları görülmektedir. Özellikle lise çağındaki erkeklerin çalışma amaçlı şehir dışına gittiği bilgisine ulaşılmıştır. Yine kurum dokümanlarından elde edilen bilgilere göre boşanmalar azımsanmayacak derecededir. Güçlü bir ataerkil yapının hem bahsedildiği hem de hissedildiği kırsal alanda özellikle dağ köylerinde nüfusun yaşlanmakta olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Tüm bunların neticesinde yöre insanından özellikle geçimini geleneksel ürünlerle ve yöntemlerle sağlamaya çalışanlarda değişime yönelik bir inançsızlık ve tarımda çalışmaktan dolayı bir yorgun olma hali bulunmaktadır. Yöre insanından elde edilen bilgilerin, görüşmeler neticesinden çıkan bulgularla karşılaştırıldığında, incelenen alana hizmetle yükümlü kurum yöneticileri ve çalışanları tarafından doğrulanmış olduğu görülmektedir. Kırsal kalkınma dinamiği birçok paydaşı içeren bir yönetim süreci olarak ele alındığında hem yöre insanını hem de hizmet veren kesimleri buluşturan bu çalışmada kurumların kendi uygulamalarındaki sorunlar da ortaya konulmuş ve ilçeye sağlıklı bir hizmet verilebilmesi için nelerin önceliklendirilmesi gerektiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, kurum katılımcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda, kurumların ihtiyaç analizlerinin bilimsel dayanaklara dayanması ve işbirliklerini özendirici yasal birtakım düzenlemelerin yapılması ihtiyacı gündeme gelmiştir. Diğer bir sorun alanı kurumların yereldeki insan ve muhtarlarla biraraya gelmesi ve bunların sistematize halde işlemesi konusudur. Bu konular kurumlar tarafından kırsala yönelik planlanan projelerin sürdürülebilir ve ulaşılabilir olmasını engellemektedir. Dolayısıyla kültüre uyumlu, sonuçla birlikte sürece de odaklı, dezavantajlı grupları tanıyan çalışanları sürece dahil

edip karar mekanizmalarına katılımını güçlendirici çalışmalara ve kalkınma felsefesine sahip uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Şekil 3.2. Vezirköprü İlçesi Kırsal Mevcut Durum-Sorun-İhtiyaç Haritası

4. TARTIŞMA

Çalışmanın bu kısmında, köylerde gerçekleştirilen saha araştırmasından elde edilen nicel bulgular ve paydaş görüşmelerine ilişkin nitel bulgular literatür özelinde tartışılmıştır. Çalışmanın iki ayrı örneklem grubu olduğu için önce nicel verilere dayanarak elde edilen bilgiler, sonrasında ilçe özelindeki kırsal kalkınma süreci hakkındaki paydaş görüşmelerinden elde edinilen bilgiler değerlendirilmiştir.

4.1. Vezirköprü Kırsalının Sosyoekonomik Profiline İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan hane üyelerinin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, örneklemde yer alan kadın katılımcıların erkek katılımcılara nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Şöyle ki; katılımcıların %87,1'i kadın, %12,9'u erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Bu durum üzerinde, öncelikle, araştırmanın sahada yapıldığı dönem olan yaz döneminde çalışmanın yapıldığı ilçe kırsalında hanedeki erkeklerin inşaat sektöründe farklı iş kollarında çalışmak üzere il dışında bulunmaları etkili olmuştur. Bunun yanında çalışmada kadın oranının yüksek olmasında ilçenin hakim ataerkil yapısı da rol oynamıştır. Kadın ve erkeğin bir arada mevcut olduğu hanelerde genellikle kadınlar araştırmaya katılımı tercih etmişler, bazı köylerde ise bunun tam tersi durumlara nadiren de rastlanmıştır, kadının yoğun olduğu bir zamanda eşi araştırmaya dahil olmuştur.

Araştırmaya katılanların %14,5'i 18-25, %10,6'sı 26-33, %18,1'i 34-41, %16,5'i 42-49, %14,8'i 50-57, %12,3'ü 58-65, %13,2'si 66 ve üzeri yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan hane üyelerinin büyük bir çoğunluğu (%78,7) evli, %12,6'sı bekar, %8,7'si ise duldu. Katılımcıların yarısından fazlası (%51,9) ilkokul mezunu, %4,8'i sadece okuryazar, %17,7'si okuryazar değil, %14,8'i ortaokul mezunu, %9,7'si lise mezunu, %1'i ise üniversite/yüksekokul mezunudur. Bu oranlar ile, Samsun ilçeleri

arasında Vezirköprü ilçesinin eğitim düzeyi diğer ilçelere nispeten düşüktür (OKA, 2018a). Köylerdeki hane nüfusu büyük çoğunlukla (%37,4; 4-6 kişi, %32,6; 7-9 kişi) 4-9 hane üyesinden oluşmaktadır. Bununla birlikte, 1-3 arasında hane nüfusuna sahip olanların oranı %23,5; 10 ve üzeri hane nüfusuna sahip olanların oranı ise %6,4'tür.

Katılımcı hanelerin büyük çoğunluğu (%64,5) geçimini tarımdan elde ettikleri gelirle sağlamaktadır. Katılımcıların %45,5'i ücretli bir işte çalışarak, %24,5'i emekli maaşı ile, %8,7'si devlet yardımları ile geçinmektedir. Ayrıca, hane üyelerinin %71'inin sosyal güvencesi bulunmaktadır, %29'u herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir. Kılıç ve ark. (2012) tarafından Samsun ilinin kırsal alanlarındaki yoksulluk düzeyinin ortaya konulması amacıyla yapılan çalışmada, Vezirköprü ilçesi kişi başına gelirin düşük olduğu ilçeler arasında yer almaktadır. Aynı araştırma bulgularına göre, ilçenin yoksulluk indeksi % 41,8'dir (4,18)³². İlçede, yoksulluk indeksinin düşük olmasında kişi başına düşen brüt gelirin düşük olması ve aynı zamanda ilçedeki hane halkı nüfusunun fazla olması önemli etmenler olarak bulunmuştur (s:308-311).

Araştırma yapılan köylerde üretilen ürünler arasında %55,9'luk oranla ilk sırayı buğday ve mısır almaktadır; hanelerin %14,5'i tütün, %12,8'i süpürge ve buğday, %6,4'ü sadece süpürge yetiştirmektedir. Katılımcıların %1'i ise *"kendimize yetecek kadar yapıyoruz"* cevabını vermişlerdir. Farklı bir çalışmada benzer durum, kırsalda yaşlı nüfusun artması gençlerin de eğitim ve çalışma imkanlarından dolayı şehre yönelmesi ile tarımdaki aktif işgücünün azalarak, üretimin geçimlik amacıyla devam ettirildiği şeklinde ortaya konulmuştur (Bıçkı, 2011, s:175).

Katılımcıların eş/ebeveynlerinin %30'u Samsun ili dışında çalışmaktadır. Bunların %92'si inşaat sektöründe istihdam edilmektedir. Geri kalan %8 ise diğer meslek gruplarında çalışmaktadır (fabrika vs.). Hane içinde ebeveynin dışında "çocuk, yeğen, kayın, kayınpeder, torun, amca, kardeş" gibi yakınlar da mevsimlik inşaat işçisi olarak

³² Samsun genelinde bu oran; % 41,7 (Kılıç ve ark., 2012, s:308-311).

şehir dışında çalışmaktadır (hanelerin %26,5'inde (n=82) bu durum mevcuttur). Bunlardan en yüksek oran ile (%67) katılımcının çocuğu olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma hayatına geçiş, ortaokuldan mezun olduktan sonra liseye devam etmeme ya da liseyi terk etme gibi durumlardan sonra olmaktadır. Genellikle, daha önce iş için şehir dışına çıkmış olan ya da tamamıyla göç etmiş olan hane üyesinin bulunduğu şehir seçilmektedir. Samsun merkez ilçesine bağlı kırsal alanlarda yapılan farklı bir çalışmada ise, mevsimlik çalışmaya gidenlerin %84,5'inin inşaat işlerinde çalıştığı, yaşlarının 18-48 aralığında, %65'i evli, % 35'i bekar ve %73,3'ünün 30 yaş altında tespit edilmiştir. Çalışma süreleri bir yılda iki ila sekiz ay arasında değişmektedir (Yılmaz, 2001).

Hanelerin Sağlık, Çocukların Eğitimi ve Diğer Konulara İlişkin Bilgileri

Kırsal alanın gelişmişlik göstergelerinden en önemlileri sağlık ve eğitim hakkına erişimdir. Öncelikle katılımcıların tümü sağlık sorunlarında ilk olarak ilçe devlet hastanesini tercih etmektedir (%93,2). Yalnız, katılımcılardan zorunlu hallerde ulaşım ve sosyal güvencelerinin olmamasından dolayı sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşamakta olanlar bulunmaktadır (her ikisi için de oran; %29,7'dir.), dolayısıyla düzenli tedavi olamadığını bildirenler olmuştur (%48,7). Sağlığa erişimi kısıtlayan diğer sebepler ise %10,8 ile işlerin (tarla-ev) yoğun olması, %8,1 ile hastalığını önemsememe ve %5,4 ile ilçe kamu hastanesinde sahip olduğu hastalığı ile ilgili uzman doktorun mevcut olmamasıdır. Katılımcıların çocukları emanet edecek birilerini bulamaması, tedaviden korkma ve ilaç kullanımından “bunalma” gibi sebeplerden dolayı da düzenli tedavi olamadıkları ortaya çıkmıştır. Samsun İli Sağlık Eylem Planı (2018-2023)'nda konu ile ilgili olarak uzman hekim sayısının düşük olduğuna dair bilgi bulunmaktadır (OKA 2018b, s:15). Benzer şekilde, ilçedeki hastanede branş doktorunun yeterli olmaması nitel görüşmeler sırasında da elde edilen bir bilgidir. Ayrıca, OKA (2015) raporunda da bu konuya değinilmiştir (s:29). Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada, sağlığa erişimi engelleyen hususlar “demografik özellikler, maddi olanakların yetersizliği, sağlık hizmetlerindeki altyapı yetersizlikleri vs. ve ulaşım” olarak tespit edilmiştir (Gözlü ve Tatlıdil, 2015, s:159).

Hanelerin %13,2'sinde engelli bireyin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Engel türleri %31,7'sinin bedensel, %24,4'ünün zihinsel, %22'sinin görme, %9,8'inin işitme, %7,3'ünün konuşma engeli ve %4,9'unun ruhsal sorunu olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Araştırma yapılan hanelerin %8,4'ünde hanede bakıma muhtaç yaşlının olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Vezirköprü ilçesinde son üç yıl içindeki 65 yaş ve üzeri nüfus verileri 2016 yılında 9.789; 2017 yılında 9.906; 2018 yılında 10.225 kişidir. Son bir yıl içindeki yaşlı nüfus oranı %3,22'dir. Samsun geneli için bakıldığında ildeki yaşlı nüfusun (%11,15) Türkiye'deki yaşlı nüfus ortalamasından (%8,7) yüksek olduğu görülmektedir (TÜİK, 2019). Köyler üzerinde yapılan çalışmalarda göçlerin sürmekte olduğu ve geride gittikçe yaşlanan bir nüfusun kaldığı bilgisi mevcuttur (Yulaı ve Sayılı, 2015, s:416). Bu araştırma özelinde, hem çalışma amaçlı hem de lise eğitime erişimden dolayı dışarı göçlerin yaşanmakta olduğu geride yaşlı, kadın ve çocuk nüfusun kaldığı bilgisine ulaşılmıştır. Örneğin, Duruçay köyü büyük oranda yaşlı nüfustan oluşmaktadır. Yaşlı nüfusun artarak genç nüfusun azaldığı bir tablo ortaya çıkmakta ve bu durum çalışma yaşamını ve sunulacak sosyal hizmet modellerini etkilemektedir.

Hanedeki çocukların eğitimleri ile ilgili bilgiler değerlendirildiğinde; hanedeki çocuk köydeki okula devam ediyorsa çocuğun takibinin daha çok yapıldığı, fakat özellikle lise için ilçeye gitme durumu söz konusu olduğunda öğretmenlerle görüşme durumunun çok seyrek olduğu görülmekle birlikte genel olarak (%41) katılımcılar çocuklarının eğitimleri ile ilgilenmektedir. Çocukların eğitimdeki başarı düzeyleri %21,1 ile çok iyi, %56,6 ile iyi ve %20 ile orta düzeydedir. Çocukların %78'inin geleceğe dair bir planı varken, %22'sinin yoktur. Katılımcılardan edinilen bilgilere göre, çocuklar bir işte çalıştırılmamakta (%91,4), %8,6'sı ise genellikle tarlada ve hayvancılıkta çalışmaktadır. Çocukların ortaokuldan sonra liseye devam etme oranları çok yüksek değildir. Şöyle ki, çocukların %34'ü ilköğretimden sonra lise eğitime devam etmemekte, %66'sı ise lise eğitime devam etmektedir. Lise eğitimi için çoğunlukla ilçe merkezi tercih edilmekte, ayrıca açıktan lise ve şehir dışında liseye devam edenler de bulunmaktadır. OKA (2015) tarafından yapılan çalışmada benzer şekilde, lise ve üniversite mezuniyet oranının düşük olduğu bilgisi yer almaktadır (s:15).

Bu noktada, TNSA (2013) lise düzeyinde okullaşma oranına bakıldığında bu çalışmadakinden az farkla kırsalda bu oranın yaklaşık %59 olduğu görülmektedir (kadın %53,2; erkek %64,3) (TNSA (2013) sonuçlarına ayrıntılı olarak bakıldığında, sekizinci sınıftan terk oranlarının yüksek (%12,4) olduğu görülmektedir. Şöyle ki, kırsalda erkeklerin %4,5'i, kadınların %8,8'i sekizinci sınıfta okulu terk etmektedir.) Bu araştırma kapsamında hane ziyaretleri sırasında; parçalanmış aile yapısı, servislerin kalabalık olmasının kız öğrenciler için uygun olmaması, ailenin başka bir şehre göç etmesi sonucu köyde kalan yaşlı yakınları ile ilgilenme yükümlülüğünden ya da erken yaşta “kaçarak” evlenmelerden dolayı liseye devam etmeme durumunun yaşandığı bilgisi edinilmiştir. Bu durum tüm köyler için geçerli olmamakla birlikte “kaçma” olgusunun ilçenin genelinde yaygın bir “kültür” olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Katılımcıların %31'i köylerde düzenlenen halk eğitim faaliyetlerine katılmaktadır. Bu oranının düşük olmasının sebebi kadınların genelde ev işleri ve küçük çocuklarına bakmakla yükümlü olmalarıdır. Diğer sebepler ise; hanede bakmakla yükümlü olduğu yaşlı üyenin olması, yaşlı ya da hastalık geçirmiş olması, verilen eğitime ilgisinin olmaması, hanede bakmakla yükümlü olduğu hastasının olması, öğrencilik, etkinlik materyallerinin masraflı olmasıdır. Bunun dışındai köydeki kurslara eşinin izin vermemesinden ya da mesafeden dolayı katılamadığını belirten de olmuştur. Samsun ili ve ilçelerinde düzenlenen meslek edindirme kurslarına kadınların benzer sebeplerle katılım sağlayamadıkları bilinmektedir (OKA, 2015, s:42). Buna rağmen, kursa katılanlardan %79'u katıldıkları kurs sayesinde yeni şeyler öğrenmekte, kendilerini geliştirdiklerini hissetmekte, %13'ü de bu sayede sosyalleşme imkanı bulduklarını düşünmekte ve %8'i gelirlerine katkı sağlamaktadır. Bu noktada, kadınlar geleneksel rollerin hakim olduğu kırsal kültürel yapının içinde genellikle tarla işlerinde çalışmakta, artan vakitlerinde ev işlerine zaman ayırmaktadır. İlçenin hem kooperatifleşme, girişimcilik kültürü gibi henüz böyle bir kültürel sermayeye sahip olmaması aynı zamanda da kayıtlı bir işte istihdam edilebilme imkanlarının ilçede mevcut olmaması göz önünde bulundurulduğunda halıcılık kursu kadınlar için ayrıca önem kazanmaktadır.

Katılımcıların %96'sı yaşadıkları köyde kendilerini güvende hissetmektedir. Dolayısıyla yaşadıkları köyde güveni tehlikeye sokacak riskli bir durumun olmadığını belirtmişlerdir, buna rağmen %4,5 riskli bir durumun olduğunu düşünmektedir. Risk durumu olduğunu belirtenlerin %80'i yardım toplamak için köylere gelen yabancı kişilerden, geri kalan %20 ise köylerde alkol kullanımını, düğünlerde silah kullanımı ve yollarda ışıklandırma olmamasını kendileri ve köy için riskli birer durum olarak tanımlamışlardır.

Araştırmaya katılan köy halkının köyde ortak katılımı gerektiren işlere yönelik davranışlarının boyutu sorulduğunda %62,3'ünün katılım gösterdikleri, %27,1'inin katılmadığı, %10,6'sının da zaman zaman katıldığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %71,6'sı köydeki sorunlara karşı duyarlı olduğunu aktarmıştır. Katılımcıların %88'i birbirlerine destek olduklarını, %6,5'i köylülerin birbirine destek olmadığını ve %5,5'inin bazen destek olduklarını belirtmişlerdir. Köylüler cenaze, camii temizleme gibi köyde ortak yapılması gereken işlerde ve yangın gibi zor durumlarda birlikte yapabilecekleri ve köylerde artık gelenekselleşmiş işlerde biraraya gelebilirken, köyün gelişmesine yönelik bir dayanışmanın olduğu söylenememektedir. Bunun önemli bir göstergesi de araştırma kapsamındaki köylerin sadece birinde dernekleşmenin olmasıdır.

Köyde yapılacak önemli değişikliklerde köyde yaşayanların fikirlerinin alınıp alınmadığı sorgulandığında katılımcıların %30'u köyde alınan kararlarda fikrinin alındığını, %70'i alınmadığını belirtmiştir. Analiz sonuçlarına göre, köyde alınan kararlarda kadınlara nazaran erkeklerin, büyüklerin, yaşlıların fikirleri alınmaktadır.

Keleş (2014) tarafından, kırsaldaki sosyal sermayenin belirleyicilerinin ortaya konulduğu araştırmada incelenen kırsal alanda örgütlenme düzeyinin düşük olduğu ortaya konulmuş; mesleki birlik, dernek, kooperatif gibi işbirliği ve girişimcilik modellerinin eksikliği saptanmıştır. Bunun yanında, kırsaldaki “komşuluk ilişkileri ve sosyal kaynaşmanın” kırsalın kendi toplumsal yapısı içinde mevcutken topluluk dışına

karşı bir sınır görevi görmekte olduğu, dolayısıyla “topluluk dışı” sermayeyi negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadaki bulgular ile birlikte değerlendirildiğinde, köylerde ortak yapılması gereken işlerde birlik-beraberliğin devam ettiği, diğer bir deyişle topluluk içi güven ve dayanışmanın sürdüğü fakat Keleş (2014)’in çalışmasında ortaya konulduğu gibi dışarıdan gelen yabancılara karşı mesafeli yaklaşıldığı kısmen de olsa söylenilebilir. Burada önemli olan nokta, yazarın da vurguladığı gibi bu sonuçların doğrudan dayanışmanın olmaması ile açıklanmaktansa, “topluluk içi” ve “topluluk dışı” güven ayırımına dayandığının dikkate alınmasının daha doğru bir yorumlama olacağıdır.

Sosyal Hizmet ve Yardımlar Hakkında Bilgi Sahibi Olma, Haber Kaynaklarına İlişkin Bilgiler ve Halk Tarafından Belirlenen Sorunlar ile Köylerin Olumlu Yanları

Örnekleme dahilindeki kırsal kesimde kamu tarafından sunulan sosyal hizmet ve yardımlar hakkında bilgi sahibi olma durumu sorgulandığında hane üyesi katılımcıların %67,2’sinin bu hizmetlerden haberdar olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan hane üyelerinin sosyal hizmet ve yardım kurumlarından haberdar olanların bilgi edinme kaynakları arasında komşu ve akrabalar ilk sırayı almaktadır. Şöyle ki, katılımcıların %56,7’si köydeki komşu ve akrabalarından, %27,4’ü ikamet ettikleri köyün muhtarından, %19,2’si televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarından ve %13,5’i çocuğunun okuduğu okuldaki (köy ya da civar köy okullardaki) öğretmenden ya da hastane gibi kamu kurumlarından bu bilgiye erişmektedir. Kırsaldaki hanelerin sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanma düzeyleri incelendiğinde %67,4’ünün herhangi bir hizmet almadığı, %27,7’sinin halihazırda aldığı, %3,2’sinin geçmişte aldığı bilgisine ulaşılmıştır. Hanelerin özellikle kömür yardımı (%28,2), çocuk parası (%23,1), bakım aylığı (%18,7), engelli maaşı (%15,4), dul aylığı (%7,7) ve diğer yardımlardan (%10,3) faydalandıkları görülmüştür.

Katılımcıların %36,1'i sağlık hizmetlerine erişimlerini yeterli görmekteyken %27,1'i kısmen yeterli, %32,9'u yetersiz olarak tanımlamıştır. Hanelerin %51,9'u engellilere yönelik hizmetlere erişimlerini yeterli bulmaktayken, %11,6'sı kısmen yeterli ve %17,4'ü yetersiz olarak tanımlamaktadır. Yaşlılara yönelik verilen yardım ve destek hizmetlerine erişebilme düzeyleri değerlendirildiğinde ise hanelerin %49'unun yeterli, %10,3'ünün kısmen yeterli, %11'inin yetersiz olarak tanımladıkları görülmektedir. Taşınmalı eğitim hizmetlerinin hanelerin ihtiyaçlarını karşılamadaki oranları incelendiğinde; %70,3'ünün bu hizmetleri yeterli gördükleri anlaşılmaktadır.

Bu araştırma kapsamında, köylerde katılımcılar tarafından genellikle alt yapıya ilişkin problemlerin olduğu dile getirilmiştir. Özellikle katılımcıların %37,4'ü içme suyu problemi olduğunu belirtmiştir. %25,3'ü ise ilçede yeterli iş sahalarının olmamasını kendileri ve köylerde yaşayan genç kesim için bir problem olarak tanımlamıştır. Katılımcıların %13,5'i sağlık hizmetlerini, %13,5'i ulaşım/yol durumunu, %6,4'ü çöp atıklarının toplanmamasını, %3,4'ü çiftçilikten gelen sorunlar ve tapu ile ilgili problemleri, %0,7'si çocukların eğitiminin yetersizliğini sorun olarak tanımlamıştır. Katılımcıların %4,2'si yaşadıkları köyde hiçbir problem olmadığını düşünmektedir. Kırsaldaki kadınların sosyoekonomik durumlarının incelendiği bir çalışmada benzer şekilde, kadınların köyleri ile ilgili öne sürdükleri sorunların başında tarımsal faaliyetler (%33,0) ve köyün altyapısının yetersiz olması gelmektedir (%16,0) (Kaya ve Atsan, 2012). Ayrıca, fiziki altyapının yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen bir raporda, özellikle az gelişmiş ülkeler için, tek başına yolların yapımına yönelik düzenlemelerin dahi hem büyümeyi hem de sosyal manada (Fas'ta kızların ilkökula kaydında artış gibi) gelişmeyi sağladığına dair bulgulara rastlanılmıştır (Pouliquen, 2000).

Kırsal alanlarda tarım dışı gelir getirici faaliyet kolu yetersiz olduğunda ve tarım hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen gelir yetersiz kaldığında kırsalda yaşayanlar dayanışma ağlarını kullanarak şehir dışında çeşitli mevsimlik işlerde çalışmaktadır. Bu konu, katılımcılar tarafından yukarıda değinildiği üzere ikinci sorun alanı olarak tanımlanmıştır. İş alanlarının yetersizliği birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Şöyle ki, saha çalışmasında kadınlardan bazıları temel kişisel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çektiklerini, eşin yokluğunda kayınpeder ile her konuyu paylaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Yine bu durum, daha öncede bahsedildiği gibi sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için köy dışına çıkma noktasında zorluklara sebep olmaktadır. Kadınların bu konu içinde özellikle vurguladıkları diğer bir sorun kendilerini yalnız hissetmeleridir. OKA (2015) raporunda, ilçedeki bu durum yine ilçede yüksek olan boşanma durumu ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Bu çalışma kapsamında boşanmış hane üyesine rastlanılmamış olmakla birlikte, sosyal hizmet merkezinde çalışma için yapılan ön hazırlık sırasında incelenen dosyalarda boşanmaların olduğu görülmüştür.

Yulafcı ve Sayılı (2015) tarafından aralarında Vezirköprü ilçesinin de bulunduğu Samsun iline bağlı ilçe köylerinde yapılan araştırmada (araştırma bulguları iç kesim ve dış kesim olarak sunulmuş, Vezirköprü ilçesi iç kesimde yer aldığından dolayı bu araştırma özelinde, çalışmanın iç kesime ait bulguları esas alınmıştır), köylerdeki tarım dışı gelir kaynakları; emekli, dul ve yetim maaşlarından elde edilen gelirler (%42,59) ve (%18,61) köy dışında mevsimlik işçilikten elde edilen kazançlardır (s:412). Yaşlılık maaşı alanların oranı %7,2'dir. Köyleri dışındaki akrabalarından düzenli maddi destek alanların oranı ise %5,11'dir. Aynı çalışmada kırsal ile ilgili dile getirilen problemler, benzer şekilde, %62,5 köy yollarının kışın olumsuz hava şartlarından dolayı kapanması, %31,25 ile içme suyunun yetersiz olması gibi altyapıyla ilgili çeşitli sorun alanlarıdır. Bu konulara sosyal kalkınma açısından bakıldığında ve yukarıda da ayrıntıları ile birlikte düşünüldüğünde birçok meseleyi beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, altyapı olanaklarından (telefon, internet, yol, ulaşım, köprü vs.) yoksun olma hali özellikle merkeze uzak ve dağlık kırsal alanlar için “dış hayattan izole” şeklinde yaşama anlamına gelmektedir. Hatta bu durum küresel yoksulluğun en önemli sebepleri arasında sayılmaktadır (Myers, 2018). Çözüm olarak, kırsalda yaşayanların birlikte oluşturduğu sosyal kooperatifler aracılığıyla kırsalın kendi imkanlarıyla bu hizmetlere erişimlerinin sağlanması önerilse de, bu öneri daha çok gelişmiş ülkeler için uygundur (Bertolini, 2019, s:9). Bu çalışmada muhtarların kendi girişimleri ile bu tarz sorunlara

özüm bulmaya çalıştıklarını anlatan ifadeler hatırlanıldığında çabalarının sonuç vermediğı ve bireysel imkanları ile soruna yaklaştıkları bilinmektedir.

Kırsalın zorlukları şeklinde nitelendirilebilecek coğrafik özelliğe bağılı olarak ortaya çıkan ulaşım, yolculuk, toplu taşıma araçlarının yokluğu ya da sınırlılığı genç, kadın ve işsizlerin eğitim ve istihdam programlarına ulaşmalarını engellemektedir (Sjostedt, 1993, s:5). Kırsalda yapılan bir çalışmada katılımcıların %40'ı ulaşımı hizmetlere erişimi engelleyici bir sebep olarak belirtmiştir (Parents, 2014, s:38; Harderco, 2017, s:14). Kırsal alandaki sosyal hizmet uzmanları üzerinde yapılan bir çalışmada, hem çalışanlar hem de müracaatçılar için genel problem olarak ulaşım ve coğrafyadan kaynaklı zorluklar kırsalda sosyal hizmet uygulamasında karşılaşılan bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Buna ilaveten diğerk sorun alanları; kaynakların yetersizliğı, ruh sağılığı hizmetlerine erişimin kısıtlı olması (örneğin; tek bir doktor olduğı için muayeneyi uzun süre beklemek) ve meslek elemanlarının kariyer gelişimlerine katkı sağılayıcı eğitimlere katılmalarındaki engellerdir. Özellikle, ekonomik kaynakların yetersizliğinden dolayı sağılıklı bir müdahale süreci işletilememesi söz konusudur (Mackie, 2012).

Hane üyelerinin yaşadıkları köyün güzel taraflarına ilişkin fikirlerine dair bulguları değerlendirildiğinde %42'si tarım ürünlerinin çeşitliliğini bir zenginlik olarak tanımlamış oldukları görölmektedir. Geri kalan %14,5 köylerindeki dayanışmayı, %13'ü eğitilmiş nüfusun artmasını, %9,9'u yaşadığı köydeki doğal güzelliği, %5,4'ü turizm açısından sahip olduğı olanakları, %2,3'ü festival ve şenliklerin yapılmasını ve %2,3'ü bütün bunları köyleri için birer zenginlik olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların %10,7'sine göre ise yaşadıkları köyde herhangi bir güzel taraf bulunmamaktadır. Burada araştırmacının gözlemine göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu soruyu cevaplarırken oldukça zorlanmışlardır; birtakım kaynaklara sahip olduklarını belirtmelerine rağmen geçim sıkıntısı, gelecek kaygısı, ümitsizlik ya da kaynaklara olan alışmışlık gibi çeşitli duygu durumlarının bu soruya cevap verirken oldukça düşünmelerine yol açtığı söylenebilir.

4.2. Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi

Bu başlık altında nitel yöntem kullanılarak ulaşılan bulguların değerlendirilmesi yapılmaktadır. Dolayısıyla, burada, katılımcıların kırsaldaki sorun tanımları, sosyal kalkınma içerikli uygulamalarının değerlendirilmesi, süreçteki rolleri ve başarılı bir politika sürecinin yürütülmesinde gerekli olduğunu düşündükleri konuların incelemesi yapılmıştır.

Tarihsel süreç içinde geline nokta kırsal kalkınma politikalarında bütüncüllük, sürdürülebilirlik, tabandan tavana yaklaşım hakim olmaya başlamıştır. Bu yaklaşımların yanında yerelde çalışanların kırsal kalkınmaya ya da daha geniş planda kalkınma fikrine nasıl baktıkları, hangi anlamları attettikleri de önemlidir. Katılımcıların bu hususta kalkınma bağlamında kırsala bakış açıları birbirine yakın olmakla birlikte tarım odaklı kırsal kalkınmanın yerini modern kırsal kalkınma anlayışına bıraktığı yönündeki söylemlere zıt bir söylemin ortaya çıktığı söylenebilir. Bu esasen incelenen alana özel ve gerçekçiliği yansıtması olarak yorumlanabilse de bu tez kapsamında incelenmemiş olan politik görüşlerin de etkisini taşıyor olma ihtimali vardır. Tüm bunların ötesinde, katılımcılar tarafından kırsal kalkınma “insan merkezilik, iyileşme, tarım ekonomisi odaklı kalkınma, sosyokültürel gelişim, pozitif ayrımcılık, üretkenlik, mutluluk” olarak tanımlanmıştır.

Kırsalda güncel yaklaşımlar politika belgelerinde yer almalarına rağmen kırsaldaki kültürel, fiziki, coğrafik yapının çeşitliliği ve kurumların kapasitelerindeki eksiklikler kırsal yöre insanının içinde bulunduğu koşulların kırsal politikalara yansımaları engellemektedir (Güven, 2017, s:224). Çalışma alanı için de bu durum söz konusudur. Özellikle kalkınma planları, halkın ihtiyaçlarını tam olarak yansıtmaması yönüyle eleştirilmektedir. Bu noktada ilçe bazlı kalkınma planları ya da yerelden yürütülecek sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı oluşumlar çözüm olarak düşünülmektedir. Sosyal hizmet sunumunda ise arz odaklılık esas alınmıştır.

Katılımcılara göre, kırsal kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri tarımdaki parçalı arazi yapısıdır. Araştırma bulgusu ile benzer şekilde, Vezirköprü ilçesinde yer alan köylerin de örnekleme yer aldığı bir çalışmada, köylerdeki tarıma dayalı sorunlar arasında %94 ile ilk sırada, “arazinin çok parçalı ve dağınık olması” ve %88 oranı ile ikinci sırada hane başına düşen tarım arazilerinin yeterli oranda olmaması gelmektedir (Yulafçı ve Sayılı, 2015, s:416). Farklı bir araştırma olan tarım işletme yöneticileri ile yapılan çalışmada (Akın, 2015), kırsaldaki en önemli problemlerin başında arazinin parçalı olması ve ürünlerin gerçek değerlerinin altında satılması gelmektedir. Ayrıca, Vezirköprü ilçesinde yetiştirilen ürünlerin gelir getirici nitelikte olmaması hanede kişi başına düşen geliri olumsuz etkilemektedir (Kılıç ve ark., 2012, s:309). Kurum temsilcileri ile yapılan görüşmelerde katılımcılar, ilçede üretilen ürünlerde değişikliğe gidilmesi gerektiğini, kar getirecek farklı bitki yetiştiriciliği planlamalarının olduğunu dile getirmişlerdir.

Kırsaldaki Uygulama Süreçleri

Kırsal kalkınmaya doğrudan ya da dolaylı olarak hem ekonomik hem de sosyal gelişime hizmet eden kurum katılımcıları ile yapılan görüşmelerde, uygulamada kurumların sosyal içerikli birçok çalışması olduğu görülmüştür.

Sosyal kalkınmayı destekleyici çalışmalar

Çalışma kapsamında görüşülen kamu kurumlarının kendi çalışma alanlarına yönelik kırsalda yaptıkları faaliyetlerin sosyal kalkınmayı desteklemeye yönelik olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bunlar genellikle sosyal içerme politikaları kapsamındadır. Bunun yanında ilçedeki işsizlikle mücadele için, gençlere çiftçiliği özendirici destekleyici çalışmalar yürütülmektedir. Ayrıca kurumların daha yenilikçi çalışmaları da gündemlerine aldıkları görülmüştür (sosyal inovasyon çalışmaları gibi). Özellikle

kırsalda kadının güçlendirilmesi, kooperatifleşme bilincinin oluşturulması gibi farkındalık çalışmaları yapılmaktadır.

Kalkınma politikalarında karar verme aşamalarında insan odaklı anlayışlara yönelik talebin arttığı bilinmektedir. Bu süreçte, sosyoekonomik kalkınmanın yerelde sağlanmasında kalkınma ajanslarının önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Türkiye’deki mevcut kalkınma ajanslarının sosyal politika ile ilişkisini ortaya koyma amacıyla yapılan bir çalışma bulgularına göre; bazı ajansların sosyal hizmet müracaatçı gruplarına dair verilere durum analizlerinde yer verdikleri ancak verilerin yeterli olmadığı ve dolayısıyla dezavantajlı gruplara yönelik planlamaların da eksik kaldığı saptanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen yirmiden fazla (26) kalkınma ajansından yarısının sosyal politika ve sosyal hizmet odağında bir çalışma yapmadıkları tespit edilmiştir. Bu bulgu, ajansların diğer kurumların faaliyet alanlarına girmekten imtina ettikleri şeklindeki bulgu ile açıklanmıştır. Sivil toplum kuruluşları ile henüz sistematik bir işbirliği içinde olunulmadığı, ilişkinin kaynak sağlama düzeyinde olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında, bazı kurumlar, sosyal politika alanında araştırma yapmakta, kurumlar arası koordinasyonu sağlamakta ve uluslararası kuruluşlarla çeşitli işbirliklerinde bulunmaktadır. Ayrıca sosyal politika alanına giren konulara karşı duyarlılıkları vardır. Bu alanlar genellikle, “istihdam, kadın, yaşlı, engelli, sosyal içerme ve kültür” gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Çalışmada bölgesel kalkınmayı sağlamak için ajanslar tarafından müdahale edilmesi gerekli görülen gruplar %22,2 ile yoksullar, %16,6 ile göçle gelenler (büyükşehirlere) ve %13,8’lik oranla gençlerdir. Kalkınma ajansları bulundukları bölgelerdeki göç, yoksulluk, kırsaldan göçle gelen nüfusun kente adaptasyonu, engelliler, tarım işçisi kadınlar, kırdan kente göç sonucu arkada kalan yaşlı nüfus gibi konulara yönelik çalışmaktadır. Samsun ilinin de dahil olduğu TR83 Bölgesinden sorumlu kalkınma ajansının bu bölge için belirlemiş olduğu “öncelikli müdahale gerektiren” alan, bu araştırma sonucunda da ulaşıldığı gibi, işsiz kalan gençlerin dışarıya göç etmesi, aslında işsizlik sorunudur (Kuzu ve ark., 2012).

Çalışmalarda yerel yönetimlerin uygulamalarına bakıldığında, Samsun Yerel Eşitlik Eylem Planı (2016-2018) belgesinde aralarında Vezirköprü ilçesinin de bulunduğu çeşitli ilçelerde “toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet, şiddetin etkileri, erken evlilikler, cinsel istismar vb.” gibi toplumsal konularla ilgili din görevlilerini ve halkı (ebeveynler) bilinçlendirmeye yönelik çalışmaların planlandığı görülmektedir. Aynı eylem planında Samsun kırsalı için kız çocuklarının eğitime devamı, kadınların kooperatifçilik faaliyetlerine katılımı, kadınların gelir getirici faaliyetlerde yer almasını sağlama ve kırsaldaki kadınların ilçe merkezlerine ulaşımının sağlanması konuları üzerinde durulmuştur (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Tarım sektörünün iyileştirilmesine yönelik hazırlanmış olan Samsun Tarım ve Kırsal Kalkınma Eylem Planı³³ bünyesinde, Samsun ilindeki tarım alanlarının güçlü ve zayıf yanları ortaya konularak buna uygun stratejiler belirlenmiştir. Daha ayrıntılı baktığımızda, kırsalda devam eden göçün önüne geçebilmek için gençleri³⁴ çiftçiliğe yönlendirecek projeler, kadın girişimcilere desteğin arttırılması, “kooperatifçilik, ev ekonomisi, tarımsal üretim, girişimcilik” alanlarında kadınlara eğitimlerin verilerek güçlendirilmeleri, kırsalın altyapı problemlerinin düzeltilmesi ve sosyal imkanların sağlanması (bu kısım çok net değildir planda) gibi konuların hedeflendiği görülmektedir (OKA, 2018c).

Erişilebilirlik, Sürdürülebilirlik ve İhtiyaç Analizi Sürecindeki Durum

Katılımcı görüşmelerinden sonra kırsaldaki kalkınmaya yönelik kurumların uygulamaları ile ilgili ortaya çıkan tabloda iki nokta dikkat çekmiştir; birincisi, kırsal

³³ Eylem Planı, Samsun Valiliği bünyesinde hazırlanmıştır. Sürecin yürütülmesinde “Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Samsun İl Müdürlüğü, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı” destek vermiştir. Çalışmaya, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi’nden bir öğretim üyesi moderasyonluk ve raportörlük yapmıştır. Ayrıca, GTHB ilçe müdürlükleri ve süt üreticileri ile hayvan birliklerinin de çalışmaya katılan paydaşlar arasında yer aldıkları görülmektedir (OKA, 2018c, s:77).

³⁴ Plan’da, 40 yaş ve altını kapsamaktadır.

ekonomik kalkınmayı canlandırma amaçlı verilen ve kırsalda sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi için birtakım prosedürlere bağlanmış olan hibe desteklerinin kırsal yöre insanını zorlamakta olduğudur, diğer bir deyişle hukuki ve ekonomik açıdan kırsalda şartlar henüz hazır değildir. Bu noktanın bir uzantısı ise, bu proje sürecine kırsaldaki insanın henüz kültürel açıdan da hazır olmamasıdır. Çünkü proje kültürü, bütçe planlamadan yönetime kadar belli bir bilgi, eğitim gerektirmektedir, bazı kurumlar bunu ücretli danışmanlık sağlayarak çözmektedir. Ortaya çıkan ikinci nokta ise, bu projelerin çıktılarının kırsaldaki sorunlarla mücadele etmekten çok, örneğin kırsaldaki işsizlikle mücadele etmek, bireylerin sadece kendilerini geçindirmelerine yardımcı olacağı yönündeki düşüncedir. Bununla ilgili katılımcıların olumsuz tutumları olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, kalkınma projelerinin etkisinin değerlendirildiği bir çalışmada kurum temsilcileri ile yapılan görüşmelerden katılımcıların da benzer olumsuz yargıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki, incelenen bölgedeki Kalkınma Ajansı ve SODES tarafından yürütülen çalışmaların kalkınmaya etkisinin sorgulandığı söz konusu araştırmada genel itibariyle, bölgedeki koşullar ile uyumlu adımların atılmaması ve kurumlar tarafından yapılan projelerin yeterince duyurulmaması gibi birtakım gerekçelerle uygulamaların kalkınma sürecine dönüştürücü bir ivme kazandırıp bölgedeki mevcut eşitsizlikleri gidermede kalıcı ve sürdürülebilir bir katkı sağlamaktan çok, yararlanıcıların yaşam kalitelerinin yükseltilmesinde rol oynadığı ortaya konulmuştur (Aslan ve Çabuk Kaya, 2018). Diğer bir çalışmada ise, yürütülen çalışmaların o bölgenin kalkınmasına katkı sağlasa dahi diğer bölgeler arasında özellikle sosyal hizmetlere erişim, eğitimin niteliği gibi toplum refahını artırıcı rolünün kısıtlı kaldığı vurgulanmaktadır (Özer ve ark., 2018). Anlaşıldığı üzere, projelerin sonlandıktan sonra takibinin ve etki değerlendirme çalışmalarının yapılması büyük önem taşımaktadır. Çalışmaların makro çapta bir değişim yaratıp yaratmadıkları ancak bu şekilde ölçülebilecektir.

Toplum kalkınması çalışmalarının politika düzeyinde nitelendirilebilmesi için tek başına bireyin iyiliğini hedeflemekten daha fazlasını içeriyor olmasına yapılan vurgu yukarıda değinildiği gibi önemlidir. Buna kırsal kalkınma kapsamında yapılan projeler

de dahil edilmiştir. Buna rağmen, genel olarak bakıldığında, görüşülen kurumlarda özellikle farklı kurumların çalışmaları birlikte düşünüldüğünde bireysel yardımlarla birlikte toplum temelli çalışmaların uygulanıyor olduğu anlaşılmaktadır. Fakat eleştirilen noktalara farklı çalışmalarda da rastlamak mümkündür. Örneğin; Akın (2015) tarafından, proje başvurusunda alınan ücretlerden dolayı alt gelir grubuna sahip kırsal yöre insanının hibe desteklerine başvurmak istemediği sonucuna ulaşılmıştır (s:233). Kırsal kalkınmanın sağlanması için yürütülen başka bir programın incelendiği farklı bir çalışmada, benzer olarak, hibelerin programın hedefinde olan kırsal yöre insanından ziyade kırsala yatırım yapmayı amaçlayan dışardan yatırımcılar tarafından tercih edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Kırsal hibe faydalanicıları üzerinde ise, hibelerin “yerelde istihdam olanaklarının artması, ülke ekonomisine katkı sunması, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azalması, yaşam kalitesinin artması ve kırsalda üretimin artması” gibi katkılarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çimen, 2017).

Katılımcılar kırsal kalkınmaya yönelik yapılan çalışmalarda, yukarıda da bahsedildiği üzere, projelerin çevresine yaydığı etkinin önemine dikkat çekmişler, projelerin kısa süreli olmasının bu pozitif dışsallığı azaltacağını vurgulamışlardır. Katılımcıların burada özellikle altını çizmek istedikleri husus, esasında, projelerin sürdürülebilir uygulamalara öncülük etme niteliği taşımasının önemidir. Aksi takdirde, uygulamalar kırsal kalkınma politikaları bağlamında ele alınmaktansa “günübirlik icraat” olarak nitelendirilen “popüler” iş konumuna düşebilmektedir. Bu noktada öne çıkan diğer bir husus, bu çalışmaların artık kurumların “asli görevlerinin” yerini almaya başladığı fikridir. Bazı önemli konuların projeler aracılığıyla -süreklilik taşımayan hizmetleri kapsayan uygulamalar olarak- ele alınıp etkili olarak çözülememe endişesi bulunmaktadır. Bu durum, yukarıda belirtildiği gibi kısa vadeli işlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Örneğin, Gaziantep ilinde, özellikle kır kökenli kişilerin kente eklemelenme süreçlerinde ortaya çıkan işsizlik, sosyalleşme ve bunların yol açtığı dışlanma ile mücadelede SODES’in etkisinin ölçüldüğü ve bölgedeki kalkınma ajansı tarafından hazırlanmış raporda (İKA, 2011), projelerin süresinin kısa olması (7-9 ay) proje yürütücüleri tarafından devamlılığın sağlanmasında sekteye uğraticı bir sebep

olarak ortaya konmuştur. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını faaliyetlerin devam etmesini istemektedir. Dolayısıyla bu tarz projelerde katılımcıların aldıkları sosyal desteğe yönelik bir inancın ve güvenin oluştuğu söylenebilir ve kırsalda yapılan işlerin yöre insanında bu tarz duygular yaratması nicelikten daha önemli olmaktadır (İKA, 2011; Yüksel, 2015). Kırsal çalışmaların kalıcı olamamasının önündeki engelleri açıklığa kavuşturması yönüyle, Hindistan'daki Bütünleşik Kırsal Kalkınma programlarını incelediği makalesinde Reddy (1986), sosyal değişim için iki önemli bileşen olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan biri, teknoloji gibi dışsal araçlarla insan ve çevresinin geliştirilmesi, diğeri ise sosyal ve entelektüel farkındalık gibi içsel araçlarla kalkınmanın sağlanmasıdır. Yazar, kırsal kalkınma programlarına söz konusu bu değişimler ışığından bakarak yöneticilerin değişimi bir an önce sağlamak için çoğunlukla dışsal araçları tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Dolayısıyla içsel yollarla yürütülecek bir kalkınma anlayışının uzun vadede sağlayacağı niteliksel etkiler hesaba katılamamaktadır.

Projelerin sürdürülebilirliğine getirilen eleştirilerde katılımcı ifadelerinde ortaya çıkan ortak nokta uygulamaların planlanmadan önce ön hazırlık sürecinin bilimsel analize, saha araştırmalarına dayanması konusudur. Literatür kısmında aktarıldığı üzere, özellikle kırsal topluluklarla yapılacak kalkınma odaklı çalışmalarda yöre insanının katılımı çalışmanın devamlılığında ve niteliğinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Yanardağ'ın (2018, s:135) sivil toplum örgütleri özelindeki toplum kalkınması çalışmalarından aktardığına göre, kırsaldaki sorunların ve ihtiyaç analizinin sadece süreçte çalışanlarca belirleniyor olması riski de bulunmaktadır. Çalışma sırasında böyle bir bulguya ulaşılmamakla birlikte katılımcıların çoğunluğu yaptıkları çalışmalardan önce çeşitli paydaşlarla ayrıntılı ön çalışmalar yaptıklarını, mahalle çalışmalarına önem verdiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, bunun birebir halka ulaşmaktan öte olduğunu, dolayısıyla kırsal ihtiyaç analizlerinde farklı tekniklerin kullanılmasına gereksinim duyulduğunu dile getirenler de olmuştur. Özellikle sosyal hizmet tarafında ise arz odaklı hizmet sunumundan dolayı sahada ihtiyaç odaklı çalışmaların yaygınlaştığı vurgulanmıştır.

Bir toplumun ihtiyaçlarını tespit etmenin metotlarından biri araştırma yapmaktır. Yerel araştırmaların yeterince ya da hiç yapılmadığı durumlarda topluma uygun olmayan modellerin hayata geçirilmesi söz konusu olmaktadır (BM, 1955, s:122). Diğer taraftan, kırsal çalışmalarda, kırsal kendi doğal yapısından kaynaklı ortaya çıkması muhtemel zorluklar bulunmaktadır. Bunlar; halkın okuryazar olmaması, katı gelenek görenekler, verilen yardımlara karşı aşırı bir bağımlılık halinin olması, taşıdığı risklerden dolayı yeniliklere karşı yöre halkının açık ve istekli olmamasıdır. Diğer taraftan yöre halkının yaşamlarındaki “engellenmişlikleri” sorun olarak tanımlamamaları da uygulamaların özellikle planlanması aşamasında dikkate alınması gereken önemli bir ayrıntıdır (Molefe, 1996). Bu alışma özelinde de saha çalışması sırasında kadınların bazı sorunların özömlenmemesini “köy yeri” anlayışına bağlayarak normalleştirmeleri ya da en temel ihtiyaç olarak kişisel ihtiyaçları yerine altyapı ihtiyaçlarını daha rahat ifade edebilmeleri oldukça engellenmişlikle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Görüşme kapsamındaki kurumlarda kırsalda uygulamayı olumsuz etkileyen önemli sebeplerden biri insan kaynağının yetersiz olmasıdır. Kırsaldaki çalışmalarda özellikle ilçe özelinde yeterli sosyal imkanların olmamasından dolayı, söz konusu kırsal insan kaynağının tercih etmediğı alan olarak konumlandırılmıştır. İnsan kaynağı ihtiyacı ile ilgili benzer şekilde bir sorunun eğitim alanında da yaşanmış olduğu anlaşılmaktadır. OKA (2015) tarafından yapılan çalışmada, Vezirköprü ilçesinin de aralarında bulunduğı bazı ilçelerdeki eğitimcilerin ilçede uzun süre kalmak yerine merkezi tercih ettikleri bilgisi yer almaktadır (s:21).

Çalışmada Kırsalda Yürütölecek Politikaların Başarılı Olmasının Dinamikleri

Vezirköprü ilçesindeki uygulamalar üzerinden yola çıkarak geniş manada kırsal kalkınma programlarının başarısı katılımcılar tarafından; tarım sektöründeki mevcut ve olası sorunların iyileştirilmesi, kırsaldaki saha analizlerinin etkin bir şekilde yapılması, kırsalda yaşayan insanların ihtiyaçları ile uygun planlamanın, etki değerlendirme

alışmalarının yapılması ve bu süreçte rol alan kurumlararasıdaki koordinasyonun etkili yürütölmesine bağlanmıştır. Uysal (2018) tarafından, medyada ve literatürde kırsal kalkınmada “başarılı olarak kabul edilen” örnek ilçeler üzerinden inceleyen ve kırsal kalkınma paydaşları ile yapılan anket çalışması sonuçlarında kırsal kalkınma uygulamalarında etkili olan sosyal inovasyonun belirleyicilerinden en önemlisi %38’lik açıklama gücü ile “sosyal sermaye faktörü” olarak tanımlanmıştır. Çalışmada ortaya çıkan diğler belirleyici faktörler sırasıyla; “politikalar ve olanaklar, altyapı, yöreye özgü sermaye, kırsal turizm, tarımsal potansiyel, ürün, maliyet ve gelir ve toplumsal cinsiyet ile güçlendirme” faktörleridir.

Tarımsal kalkınmanın sağlanması için tarım odaklı kırsal kalkınma programlarının “kırsal alanların kalkınmasına ve yerel ekonomik kalkınmaya olan etkilerini istihdam yaratma, tarım dışı sektörlerin yanısıra yan sanayiye katkı sağlama, küçük işletmeler yerine sürdürülebilir ölçekteki işletmeler ile üretimin arttırılması ve teknolojinin kullanılarak Türkiye standartlarının üzerinde üretimin sağlanması, girişimciliğın teşvik edilmesi, proje hazırlama kültürünün arttırılması, kaliteli ve sağlıklı üretimin yaygınlaştırılması ve işletmelerde daha uzman personelin istihdam edilmesinin sağlanması” beklenmektedir (imen, 2017, s:94). Bu alışma özelinde başarılı bir kırsal kalkınmanın tarımdaki hukuki düzenlemeler, çiftçinin haklarının gözetilmesi gibi yapısal özümlemlerle sağlanmasının önemine dikkat çekilmiştir.

İhtiyaç analizi kırsaldaki dezavantajlı gruplara yönelik ortak bir profil çıkarılmasına hizmet eder. Uygulamalı araştırmalarda da (Lombard ve Twikirize, 2014, s:322), müdahale alanlarının kırsal topluluklarla yapılan toplantılar aracılığıyla belirlendiğı görölmektedir. Burada, görüşmelerde katılımcıların özellikle vurguladığı bir nokta, ihtiyaçlar belirlenirken tüm geneli kapsayıcı nitelikte olması, “belli bir zümreyi” hedeflememesidir. Kırsalda ihtiyaç analizinin dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını önceleyecek şekilde daha adil olması için yerel bazlı oluşumlara, planlamalara gereksinim bulunmaktadır. Kurumlar tarafından bu yönde çalışmalar yürütöldüğü öğrenilmiştir. Bu çalışmalardan biri, topluluk temelli yerel kalkınma yaklaşımı olan

LEADER uygulamasıdır. Bu uygulama, kırsal kalkınma için planlamanın yerel taraflarca yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bu girişim, benimsemiş olduğu tabandan tavana yaklaşım sayesinde yerel aktörlerin sürece dahil olmasını da sağlayarak kuruldukları yörelerde verimli çalışmaların yürütülmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Koç, 2014). Halihazırda, amaçlanan kırsalda yaşayan toplulukları güçlendirerek harekete geçirmektedir. Böylelikle dezavantajlı grupların karar alma süreçlerine katılımları için kırsalda da zemin hazırlanmış olmaktadır (Tuğrul, 2018). Yapılan bir çalışmada, tarımla ilgilenen katılımcıların yarısından fazlasının kamunun köylü halkla birlikte karar mekanizmalarına katılımını savundukları, bunu talep ettikleri görülmektedir. Yazar, bu noktada LEADER yaklaşımının önemine değinmiştir (Akın, 2015). Benzer şekilde, araştırmada bu yerel eylem gruplarının önemine değinen katılımcılar olmuştur. Dolayısıyla, bu yeni oluşumun, eksikliği hissedilen kamu ve yerel halk arasındaki bağı yaratması beklenmektedir. Fakat bununla ilgili Türkiye’de henüz pek bir bilimsel araştırmaya rastlanılmamıştır, bu yerel eylem gruplarının çalışma şekilleri, faaliyetlerinin kırsal kalkınmaya ne düzeyde katkı sağlayıp sağlamadığı ilerleyen süreçte anlaşılabilecektir. Görüldüğü üzere kırsaldaki çalışmaların yerelden yürütülmesi ile ilgili bir fikir birliği vardır. Böylelikle, tabandan tavana (bottom up) yaklaşımın yerleştirildiği uygulamaların kırsalda etkili olabileceği beklenmektedir. Kırsal alanlar coğrafik, demografik ve kültürel açılarından birbirinden farklılaştığı için yerelden yürütülmesi önemlidir (Güven, 2017).

Halihazırda, tüm nitel veriler dikkate alındığında gelinen noktada bu tarz uygulamaların yavaş yavaş uygulamaya sokulduğu görülmüştür. Mevcut durumda ise kurumlararası koordinasyonun, bilgi ve deneyim paylaşımının, kapasitenin ve insan kaynağının geliştirilmesine olan ihtiyacın ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer taraftan kurumların kapasiteleri müsait olsa dahi kırsaldaki dezavantajlı kesimlere yönelik diğer kurumlarla işbirliğinin özendirilmesi ve saha çalışmalarında halkla buluşma gibi konularda sosyal hizmetin saha deneyimindeki rolü, ihtiyaç analizi yapabilme, kaynakları kullanarak bağlantı kurma rollerinin diğer kurumlarla gerçekleştirilecek

işbirliklerinde kullanılması için yasal zeminin kurulmasına ihtiyaç vardır. Diğer türlü sosyal hizmet mesleği bir katılımcı deyiimiyle “*kalkınmaya henüz varamayacak*”tır.

Kurumlar tarafından verilen hizmetlerde çok başlılık ve tekrarın yaşanmamasının ancak iyi bir koordinasyon ve iletişim ile önüne geçilebileceğine yönelik inanç, koordinasyon konusunun önemli bir alt tema olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fakat yukarıda da belirtildiği üzere kurumların kaynak eksikliklerinden dolayı bir de “tamamlayıcı desteklemelere” ihtiyaçları bulunmaktadır. Geçmiş bölgesel kalkınma ile ilgili yapılan toplantılarda “Kalkınma ajansları ve sosyal politika buluşmaları” toplantısında³⁵ yerelin ihtiyaçlarını belirlemek için kalkınma ajansları ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (mülga) arasındaki işbirliklerinin önemine dikkat çekilmesi (Kuzu ve ark., 2012) birlikte çalışmanın önemini teşvik etmesi yönüyle örnektir. Dolayısıyla, kırsal alanın kendi içinde barındırdığı yerel- merkez politika uyumsuzlukları, kurumlar arası bağlantıların ve kaynakların yetersizliği gibi birtakım engellerin olmasına rağmen kurumlar arası işbirliği kırsalın sahip olduğu kaynaklar kullanılarak değerlendirilmelidir. Sürdürülebilir sosyal hizmetleri etkili bir şekilde uygulamak için kırsaldaki okul, sağlık merkezleri gibi kurumların etkileşim içinde olması önemlidir (Cochran ve ark., 2002, s:114).

Özetle, katılımcılar tarafından kırsalda öncelikle geçim şartlarının iyileştirilmesinin önemi ortaya konulmuştur. Literatürde etkin bir kırsal kalkınmaya ulaşılması için birçok farklı kırsal kalkınma uygulama modelleri önerilmektedir. Yalnız tüm bunların temelinde altyapıdan, yöredeki kültürel özellikleri içerecek şekilde kırsalı bütün yönleri ile ele alan kırsal kalkınma yaklaşımlarının uygulamaya geçirilmesi kırsalda başarıyı sağlayan esas önemli faktör olarak görülmektedir (Çimen, 2017, s:99). Yine, uygulamalar için kırsal yöre insanının katılımının sağlanması, bunun için ön çalışmalarda bilgilendirici eğitimlerin verilerek uygulamaları sahiplenmeleri ve kalıcılığın sağlanması açısından etkili kırsal çalışmalar için önemlidir. Ayrıca, kırsal

³⁵ Toplantı 23.06.2012 tarihinde (mülga) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (mülga) Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları temsilcileri, milletvekilleri ve akademisyenlerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

çalışmalarda farklı disiplinlerin oluşturduğu bir çalışma ekibinin kurulması ve mevcut durum analizlerinin sosyoekonomik özellikler dikkate alınarak yöredeki mevcut kaynaklar değerlendirilerek yapılması da kırsal kalkınma politikalarının uygulamaya başarılı bir şekilde geçirilmesinde önemli faktörlerdir. Tarım sektöründeki sorunlar için ise tarımla uğraşan kesim için kendi kendine yardım mekanizmasını da oluşturan üretici birlikleri, kooperatif gibi birlikte karar alınıp işbirliğinde bulunacakları yapıların oluşturulması ve aynı zamanda tarım dışı faaliyetler için yetişkinlere ve gençlere yönelik alanların yaratılarak gerekli eğitimlerin verilmesi gerekli görülmektedir (Gülçubuk ve ark.,2010).

İlçenin Sahip Olduğu Potansiyeller zelinde Gelecek Planlaması

Kırsalın sahip olduğu kaynaklar onun zenginlikleridir ve bölgenin analiz edilmesinde bunların ortaya konulması kırsalın hem kendi kendine gelişebilir hale gelmesinde hem de uygulamaların yöre halkı tarafından sahiplenilmesinde önemlidir. Bu bağlamda, Vezirköprü ilçesinde, mobilya imalathaneleri, kereste ve un fabrikaları bulunmaktadır. Ayrıca yörenin kendine özgü geleneksel el sanatı ürünleri mevcuttur. Bunların dışında ilçe zengin bir tarihi ve doğal mirasa sahip olduğundan dolayı son zamanlarda turizmi geliştirmeye yönelik çalışmalarla bölge ekonomisine canlılık kazandırılmaya çalışılmaktadır (OKA, 2018a, s:99).

Tarım işletmelerinin küçük ölçekli olması, toprağa sahip olmayan ailelerin olması ya da tapu sorunları gibi mevcut sorunlar ya da bu çalışma özelinde ortaya konulmuş olunan “geçimlik” olarak ürün üretilmesi, yeni ürün üretilmemesi, ürün çeşitliliğinin olmaması bunun sonucu olarak ilçedeki insanların “yorgun” ve “mitsiz” duruma gelmesi başka çözüm yolları arayışlarına ihtiyacı doğurmaktadır. Bunlardan biri kurumlar tarafından planlanan turizmin canlandırılması bir diğeri de ürün çeşitliliğine gidilmesidir. Katılımcılardan zellikle Vezirköprü ovasının ve tarihi özelliğinin bölge için önemine dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, kırsal turizm ile yatırım, istihdam, tarım

dışı gelir getirici faaliyetlerin çeşitlenmesi yoluyla ekonomik getiri; sahip olunan kültürel değerlerin tanıtılması, kadın emeğinin doğru yönlendirilmesiyle hem sosyal hem ekonomik hem de kültürel bir getiri; altyapının geliştirilerek, konaklama imkanlarının artırılması yoluyla da fiziksel çevre aracılığıyla kırsal kalkınmaya katkı sağlanabilmektedir (Kuşat, 2014, s:71-72).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

“Maddi veya parasal zenginlikle mutluluk veya refah arasında ispatlanmış bir ilişki yoktur. Yerkürenin ekolojik durumu, büyüme olmadan elde edilebilecek mümkün bütün refah biçimlerini aramayı zorunlu kılıyor. Bunun için, çoğul bir ekonomi anlayışı içinde, üretilecek mal ve hizmetlerin bireysel, kamusal ya da müşterek olmalarına göre, piyasa ile kamu ekonomisi ve sosyal ve dayanışmacı ekonomi arasında bir denge kurmak şarttır.”
(Birlikte Yaşama Manifestosu, 2013)

Bu çalışma, hem teorik hem de kullanılan yöntemler açısından sosyal hizmetin daha iyi bir yaşam için fikir üretme ve uygulama anlayışı esasına dayanarak yürütülen bir çalışmadır. Bu kısımda, çalışmada kırsal kalkınma uygulamalarındaki mevcut durumu ve sorunları kamu paydaşları nazarında değerlendirerek çevresi içinde birey anlayışı gereği kalkınmanın bütüncüllüğüne hizmet eden bir anlayışla çalışmanın multidisipliner bir bakış kazanmasını sağlayan farklı kurum temsilcilerinden gelen öneriler ve literatürden elde edilen bilgiler araştırmacı önerileri ile birlikte aktarılmıştır.

Bu bölümde araştırma sonucundan elde edilen bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın nicel sonuçları:

Kalkınma odağından sosyal hizmet ele alındığında incelenen alanın öncelikle mevcut durumunun ortaya konması, temel öncelikli ihtiyaçları, eksiklerinin saptanması ve düzenlenecek hizmet politikalarının bütüncül olarak planlanması önemlidir. Dolayısıyla, araştırmanın ilk aşamasında gerçekleştirilen saha ziyaretlerinde amaçlanan kırsal bir alanda var olan sorun ve ihtiyaç tanımlarının sorundan bizzat etkilenen kırsal yöre insanları tarafından ortaya konulmasının sağlanması olmuştur. Bu amaçla, araştırma yapılan köylerde, mevcut durumda, araştırma kapsamındaki ilçe kırsalında sosyal hizmet ve yardımlara ulaşma ve yararlanma düzeylerinin yeterli olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. En çok yararlanılan hizmetler köylerdeki çocuk sayısı ile doğru orantılı bir şekilde çocuk parası ve kömür yardımlarıdır. Tek dikkat çeken nokta, sağlık hizmetlerinde ilçede uzmanlaşmış branşların yetersiz olması sonucudur. Diğer dikkat çekici bir nokta, incelenen köylerde engelli oranlarının azımsanmayacak ölçüde olmasıdır. Engellilere yönelik sosyal yardımlar yeterli görülüyor olmasına rağmen özel olarak hizmet verilmesi ve çalışmaların yoğunlaştırılması ihtiyacının olduğu sonucuna varılmıştır.

Köyde yaşayanların kamusal hizmetlere erişimlerinin sorgulandığı çalışmada, eşi çalışma amaçlı şehir dışında olan kadınların ulaşım aracı bulamadıkları ve maddi imkanları olmadığı için kamusal hizmetlerden yeterli ve düzenli bir biçimde yararlanamadıkları için yoksulluk ve yoksunluk içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma yapılan on köy içinde sadece birinde kadınlara yönelik gelir getirici faaliyetin olması halk eğitim kurslarına katılan kadınlar için hem sosyal hem de maddi açıdan iyileştirici bir rol üstlenmiş olsa da kurslara daha çok katılımın sağlanması için hedef grubun yaşam şekillerine göre (küçük yaşta çocuğu olma, tarla ve ev işlerinin yoğun olması ve evinde bakmakla yükümlü olunan yaşlı üyenin olması gibi) planlanması ihtiyacını doğurmakta olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla, halk eğitim faaliyetlerinin üretim yoluyla gelir elde etme amacının bu çalışma kapsamındaki köylerde gerçekleştirilemediği görülmüştür.

Tarım sektöründeki sorunlar kırsal halkı tarım dışı gelir getirici faaliyetlere mecbur bırakmış ve bu durum ilçenin ve bölgenin yeterli istihdam kapasitesine sahip olmaması kişilerin kendi dayanışma ağlarını kullanarak belli zamanlarda dışa göç etmeleri sonucunu doğurmuştur. Yapılan saha çalışmasında, köylerde kendi kendine kalkınma mekanizmasının mevcut kırsal yapı içinde sağlanması için gerekli dinamiklerin olsa da kullanılmadığı görülmüştür. Sonuç olarak, sağlanan sosyal hizmet ve yardımların ise geçim şartlarını hafifletirici ve iyileştirici bir rolünün olduğu ortaya çıkmıştır.

Kırsalda yaşayan katılımcılar tarafından tanımlanmış olan sorun alanlarını ortaya koymayı amaçlayan çalışmada özellikle altyapı sorunları ve geçim kaynaklı sorunlar ön plana çıkmıştır. Altyapı hizmetlerindeki yetersizlik köylerde sosyal hayattan dışlanma, kırsalda yaşayan dezavantajlı kesimin kendileri için düzenlenmiş olan sosyal refahı artırıcı programlara ulaşmalarını engellemesi yönüyle yoksunluklar yaratmaktadır. Dolayısıyla, fiziki gelişme ile sosyal kalkınmanın arasındaki ilişkiyi kanıtlayan diğer çalışma bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde kırsal kalkınmanın bütüncül değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, hem altyapı yatırımlarının eksikliği hem de bir taraftan sosyal yardım ve hizmetlerin de ulaştırılmaması kırsal alanlarda yoksulluğun derinleşmesine neden olacağı için incelenen köylerde sosyal yardım ve hizmetlerin bu derinleşmeyi engelleyici bir rol taşıdığı söylenebilir. Dolayısıyla sosyal hizmetin bu noktada soruna müdahale eden rolü ile kalkınmaya katkı sağladığı görülmektedir. Fakat, bunun yanında, kırsalın yapısal kalkınmacı ve bütüncül bir yaklaşıma ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın amaçlarından biri de kırsalın sahip olduğu güçlü tarafları ortaya koymaktır. Halkın uygulamaları sahiplenmesi, önderlik etmesi ve çalışmaların kalıcı hale gelmesinde belirlenmiş olan bu güçlü yönler üzerinde bir planlama yapılması önem taşımaktadır. Bu amaçla, kırsalda tarım ürünlerinin çeşitliliği, köy içinde dayanışmaya dayalı ilişkilerin olması, eğitilmiş nüfusun artması, doğal güzellikler, turizm açısından sahip olunan imkanlar, festival ve şenlik gibi düzenli olarak yapılan etkinlikler birer zenginlik kaynağı olarak halk tarafından tanımlanmıştır. Araştırma bulgularına göre ise, mevcut kaynakların her zaman için kırsalın gelişiminde doğru ve etkin bir şekilde kullanılamamakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın nitel sonuçları:

Kırsal kalkınmayı katılımcılık esasını gözetken yönü ile inceleyen bu çalışmada, çalışmanın öznelereinden biri köyde yaşayan halk, diğeri ise dolaylı ya da doğrudan

gelişme sürecine destek veren kurumlar olarak belirlenmiştir. Kurumların ilçeye yönelik sundukları bilgiler önemli sonuçlar içermektedir.

Tarihsel olarak, küreselleşmenin etkisiyle kırsal kalkınma politikalarında önemli paradigma değişimlerinin yaşandığı görülmektedir. Günümüze gelindiğinde çevre sorunları, gıda politikaları, kırsalda toplumsal cinsiyet odaklı çalışmalar gibi birçok farklı konu hem kalkınma anlayışının evrilmesi hem de artan ve değişen sorun türlerine eski yaklaşımlarla cevap alınmasındaki güçlükler neticesinde gündeme gelmiştir. Diğer taraftan, kırsalda geçim, diğer bir deyişle bu çalışmadaki kırsal alan özelinde, tarım sektörüne ilişkin sorunlar ciddiyetini korumaktadır. Bu çalışmada katılımcılar ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda ilçe ve ilçe kırsalının kalkınması sürecinde kurumların rolleri, uygulamalarda yaşanan sorunlar, çözüm önerileri ve planlamalar ortaya konulmuştur. Aynı zamanda bu konuları etkilediği düşünülen kalkınmaya dair katılımcı fikirleri de sonuç olarak değerlendirilmiştir. Görüşmelerde, güncel çağdaş kalkınma yaklaşımlarını takip eden veyahut kırsala bütüncül bakılmasını öneren katılımcılar olduğu gibi tarım ekonomisini önceliklendiren fikirler de olmuştur. Diğer taraftan çalışma özellikle kırsal kalkınma bakış açısındaki farklılıkları ortaya çıkarmayı amaç edinmemiş, yalnız bu bakış açıları mevcut durumu saptamada anlayış kazandırdığı ve aynı zamanda literatürü destekleyen sonuçlara ulaşıldığı için önemli kabul edilmektedir.

İnsan sermayesi, sosyal değişim ve yaşam kalitesi sosyal kalkınmanın bileşenleri olarak kabul edilmektedir. Bu noktadan gidildiğinde; araştırmanın nitel ve nicel bulgularında bunu destekleyen sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Şöyle ki, söz konusu bu bileşenler ve literatürde sosyal hizmetin kalkınmacı bakış açısında açıklandığı gibi diğer bileşenler (Örn.; Ife modeli) ile birlikte düşünüldüğünde sağlıklı bir gelişme sürecinin kırsal alanlar için mümkün olabildiği savunulmaktadır. Araştırma kapsamında derinlemesine görüşmelerde katılımcılar tarafından eleştiri getirilen nokta tek başına bireye dokunmanın kalkınmayı sağlamaktan uzak olduğudur. Kurum temsilcileri ile yapılan görüşmeler neticesinde, genel olarak kurumların kendi iç işleyişleri ve sorumlu

oldukları alanlar da göz önünde bulundurularak, ilçe kırsal ekonomik kalkınma odağının yanında konunun sosyal olan taraflara etkisi ile de ele alınmıştır. Dolayısıyla, katılımcılar kırsal kalkınmayı; “insan merkezilik, yaşam standartlarında iyileşme, mutluluk, tarım ekonomisi odaklı anlayış, üretkenlik, kültürel gelişme” olarak tanımlamışlardır. Diğer bir deyişle, atfedilen anlam, dinamik bir süreç içinde ekonomik, sosyal ve kültürel yapının insan odağında iyileştirilmesi olarak özetlenebilir. Dolayısıyla, kurumların karşılıklı (mevcut sosyal durum ve uygulamaların sosyal çıktısı) sosyal etkiyi dışlamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada ilçelerin kırsal kalkınma sürecindeki rolleri, yapılan sosyal kalkınma odaklı çalışmalar ortaya konulmadan önce ilçenin sosyoekonomik açıdan analizinin de ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu noktada katılımcılardan bazıları yapısal sorunlara değinirken bazıları da bütüncül bakışla yaklaşarak konuyu ele almışlardır. Fakat kırsalın geçim kaynağı tarıma dayalı olduğu için, bu noktadaki yapısal sorunlar diğer sosyal sorunların temeli olarak aktarılmıştır. Dolayısıyla, ülkedeki genel problem olan, kırsal kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri kabul edilen tarımdaki parçalı arazi yapısı bu çalışmadaki alan için de geçerlidir. Özel olarak incelenen köyler kapsamında değerlendirildiğinde ise, köylerdeki sorunlar yetiştirilen ürünlerin gelir getirici nitelikte olmaması ve ürün çeşitliliğinin olmamasıdır. Bu durum, kırsal halk üzerinde “yorgunluk” yaratmaktadır. Bu noktada nicel ve nitel bulgular birbirlerini desteklemiştir. Özetle, araştırma sonuçlarına göre, kırsaldaki geçimin birtakım zorlu şartlara bağlı olması halkın gelecek endişesi içinde olmasına yol açmıştır. Kırsal yöre insanı “kendi kendini geçindirmeye yönelik inançsızlık, ihmal edilmişlik düşüncesi, değişime yönelik direnç ve mutsuzluk” içindedir.

Çalışmanın diğer bir amacı, kırsaldaki dezavantajlı gruplara yönelik yapılan çalışmaları ortaya koymaktır. Kurumlar tarafından kırsaldaki tarım dışı geçim olanaklarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bunlar genellikle sosyal içerme politikaları kapsamındadır. Çoğunlukla ilçedeki genç işsizliğini hedef alan gençlere çiftçiliği özendirici destekleyici çalışmalar yürütülmektedir. Bunun yanında,

sosyal inovasyon kapsamında yenilikçi çalışmalar da kurumların yaptıkları çalışmalar arasındadır. Özellikle işsiz kalan gençlerin il dışında farklı bir şehre göç etmesi ilçede yaygın olduğu için kalkınma ile ilgili olan kurumların sosyal içerme politikalarında bununla mücadele etmeyi öncelikledikleri sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda kurumların ilçede küçük yaşta evliliklerin, istismar ve şiddet vakalarının önüne geçebilmek için halkı bilinçlendirmeye yönelik okullarda çalışmalar yaptıkları ve kamuoyunu bilinçlendirici faaliyetlerde bulundukları dokümanlar ve görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Fakat özellikle ilçe yerel yönetimlerince bu faaliyetlerin sınırlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada bunun sebepleri; kurumlardaki personel yetersizlikleri, personelin kırsaldaki sosyal imkanların yeterli olmaması üzere ilçede çalışmanın tercih edilmemesi (ya da kısa süreli durulması), kurumlar için bu konuların (dezavantajlı grupları içeren ilçe özelindeki sosyal sorunların tümü) mevzuatla meşrulaştırılmamış olması, yapılan uygulamaların tüm yöre halkını kapsayıcı ve erişilebilir olmaması, sürdürülebilirliğinin sağlanmasında prosedürlerin zorlayıcı olması, kurumların daha çok sorun odaklı yaklaşımla çalışarak önleyici hizmetlere öncelik tanıyamaması, ihtiyaç analizi sürecinde yaşanan aksaklıklar, halk katılımcılığının sınırlı olması, kırsal halkın kamuya erişiminde bürokratik işlemlerin süreci uzatması ve kurumların işbirliği sürecinde farklı kalkınma anlayışlarına sahip olması olarak ortaya konmuştur.

Bu noktada, araştırma bulgularında, bir toplumda sağlıklı bir sosyal kalkınmayı tesis etmenin birincil şartının halkın da paydaş olarak istek ve ihtiyaçların belirlenmesi sürecinde söz hakkı olmasının gerekliliği önemli bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar oluşturulan kalkınma planlarının yerelde karşılığının olmadığını, yereli yansıtmadığını dolayısıyla yereldeki insan tarafından benimsenmediğini aktarmışlardır. Kurumların tümü uygulamada buna dikkat etmeye çalışsalar da birtakım eksikliklerin bunu engellediği sonucuna varılmıştır. Konunun biraz daha derinine inildiğinde uygulamaların kırsalda var olan eşitsizliklerin önüne geçen daha yapısal, erişilebilir ve kalıcı şekilde planlanıp planlanmadığı, ihtiyaç analizlerinin bilimsel analizlere, kırsal alana uygun teknikler ve halk katılımını içerici şekilde yapılıp yapılmadığı soruları gündeme gelmiştir. Bu çalışmada, literatürde de zaman zaman tartışılmış olan kalkınma

programlarının yapısal çözümler yaratıp yaratmadığı konusu kalkınma politikalarının önünde bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla her ne kadar politika konusu olsalar da uygulamaların radikal çözümler getirmediği noktasında eleştiriler gelmiştir. Sonuç olarak, böyle bir boşluğun olduğuna dair bir farkındalığın olduğu görülmüştür.

Amaçlarından bir diğeri de kırsal yönelik uygulamalardaki aksaklıkları ortaya koymak olan bu çalışma özelinde, kurumlar tarafından bütüncül bir ihtiyaç haritasının çıkarılması aşamasında kırsalda hizmet veren farklı idari birimlere ulaşılabilirdi fakat bunun yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Sonuç itibariyle, bu durum hem uygulamaların bütüne ulaşmamasına hem de kaynakların verimsiz kullanılmasına sebep olmaktadır.

Kırsalda başarılı bir kalkınma çalışması yürütmenin birçok önemli basamağı vardır. Araştırmada incelenen kırsal alan üzerinden bunların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma kapsamında hem incelenen alan bağlamında hem de genel manada görüşme bulguları sonucunda kırsal kalkınmanın başarıya ulaşmasında katılımcılar tarafından ortaya konan noktalar; tarım sektörünün iyileştirilmesi, kırsal çalışmalarda planlamanın bilimsel analizlere dayandırılarak yapılması ve sonucunda etki değerlendirme çalışmalarının yapılması ve kurumlararası koordinasyonun ve etkili iletişimin sağlanmasıdır.

Kırsal alanlarda kalkınma bağlamında kırsal sosyal hizmetin rolünün ortaya konulmasının amaçlandığı araştırma neticesinde, ilçe kırsalı özelinde, kırsal sosyal hizmetin kalkınma üzerindeki rolü zorlayıcı geçim şartlarını hafifletirici, engelleyici, koruyucu ve iyileştirici olarak bulunmuştur. Fakat görüşmeler sırasında elde edilen bulgulara göre, kırsal kalkınma için uygulanan diğer destek ve sosyal hizmetlerin önleyici birer hizmet olarak da sunulması gerekmektedir. Bu noktada, önleyici hizmetler, kimi kurumlar tarafından doğrudan kimi kurumlar tarafından dolaylı olarak sunulmaktadır. Şöyle ki, kurum katılımcıları tarafından plan ve programların kırsalda iş sahalarının yaratılmasına yönelik tasarlanmasının önemi aktarılırken bir yandan da

işsizliğin kırsaldaki dezavantajlı gruplara olan etkileri üzerinde durulmuştur ve bu girişimlerin ilçe kırsalındaki dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını karşılama amacına hizmet ettiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla, kırsala yönelik bu fikirler de birer önleyici hizmet olarak okunabilmektedir. Diğer taraftan, önleyici hizmetlerin yanısıra kırsaldaki sorunun niteliğine göre asli faaliyetlerin yerine getirilmesi ve kurum kapasitelerinin güçlendirilmesi ihtiyacı ise incelenen alan için daha önceliklidir. Sonuç itibariyle araştırmada, kırsal kalkınmanın sürdürülebilir olmasını sağlaması yönüyle ve sosyal refahın insan mutluluğunu ve yaşam seviyesini arttırmayı hedefleyen yönüne karşılık gelmesi ile önleyici hizmetler üzerinde çalışılması gereken bir alan olarak katılımcılar tarafından ortaya konulmuştur. Dolayısıyla sosyal hizmetin kalkınmacı rolünün ortaya çıkması çoğunlukla önleyici uygulamalarla sağlanacak gibi görünse de esasında incelenen alan için önemli olan kurucu ve yapıcı çözümlerin kurumsallaşma yoluyla sağlanmasıdır.

Öneriler

Katılımcıların vurguladığı üzere, tarım sektöründeki yapısal sorunlar için hukuki birtakım düzenlemelere gerek bulunmaktadır ve bu tarz çözümlemeler için ulusal çapta düzenlemelerin yapılarak bunların yereldeki halktan bürokrata tüm birimlerin görüşlerini içermesi ile kırsal kalkınma süreci bir politika olarak ele alınarak kısa vadeli projelerden ayrılması sağlanabilecektir.

Kırsal kalkınmanın kırsalda yaşayan yöre insanının ihtiyacına göre planlanmasına gerek vardır. Bunun için, kırsal planlamanın kırsal alandan elde edilen bilimsel analize tabii tutulmuş bir ihtiyaç analizi bulgularına dayandırılmış, bireysel ihtiyaca göre değil dezavantajlı yöre insanı ile birlikte tüm yöre insanını içerecek adil bir anlayışla olması gerekmektedir. Daha özel çalışmalarda da yine sadece bir gruba değil hangi sorun alanına müdahale edilecekse tümüne erişmeye çalışılarak adil bir ön çalışmanın yapılması sağlanmalıdır. Planlama sürecinde yer alacak çalışma ekibinin yereldeki

paydaşlardan oluşması ve özellikle saha deneyimi olan, alanı bilen kişilerin de sürece dahil edilmesi önemlidir. Dolayısıyla, görüşmelerde de vurgulandığı üzere, çalışmalar dışarıdan dayatılmamış, yöre insanının bu sürecin parçası olduğu için güven duyduğu bir “yol haritası” niteliği taşıyacaktır. Diğer taraftan bu programların çıktılarını görmek, takip ve izleme aşamaları da ihmal edilmeyerek etki değerlendirme çalışmasının “kurum kültürü” haline getirilmesi uygulamaların kalıcı, sürdürülebilir, yenilenmeye ve geliştirilmeye açık bir idare şeklini almasını sağlayacaktır.

Görüşmeler sırasında, ihtiyaç analizi süreci ve kırsal kalkınma planlarının tabandan tavana yaklaşımla yürütülerek kalkınmanın yerelde de etkin işlemesi için ilçe bazlı kalkınma planları hazırlığının olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu noktada, tartışma kısmında da değinildiği gibi, sorun artık kırsaldaki uygulamaların merkez tarafından planlanmış sosyal refah programlarına göre yürütülmemesi ya da planlanmaması değil planlamaların nasıl yapıldığı ve yerelle kurulan bağın düzeyidir. Dolayısıyla, oluşturulacak ilçe bazlı kırsal kalkınma planları özerk ve yekten bir oluşum olarak düşünülmemeli, halihazırdaki makro sorunların kaynaklarından bazılarına yerel paydaşlarla birlikte odaklanmak olarak okunmalıdır. Daha özele inildiğinde de çalışmada katılımcıların da aktardığı gibi yerelin çevresine sağlıklı hizmet verebilmesi için öncelikle kendi örgüt yapısı içindeki insan kaynağından, hizmet içi eğitimlere varan çeşitli sorunların çözülmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Toplanılacak olursa, bazı kurumların, katılımcıların aktardığına göre, bütçe ve zaman sıkıntıları yoktur dolayısıyla bu kurumların kırsal planlama ve uygulama sürecinde yerelde diğer kurumlarla işbirliklerinin özendirilmesi diğer kurumları da güçlendirecektir. Mükerrer hizmet ve desteklemelerin önüne geçebilmek için gerekli görülmekle birlikte, kurumların bu tezde de ayrıntılı bir şekilde ortaya konulduğu üzere mevcut birtakım eksikliklerinden dolayı “*tamamlayıcı desteklere*” ihtiyacı olmaktadır, dolayısıyla koordinasyon ve iletişimin sahada çeşitli işbirliklerinin kurulmasında da ayrıca önemi bulunmaktadır.

Nitel bulgularla ortaya konulduğu üzere, köylerde ekonomik kapasitenin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Literatürde, düşük gelirli bölgelerde LEADER

uygulamasının başarılı sonuçlar verdiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Türkiye’de bu yaklaşım henüz yeni olduğu için çıktılarını görmek uzun zaman alacaktır. Burada önemli olan husus, bu uygulama sürecinde kırsalın yeni karşılaştığı bu yaklaşıma karşı tutumu ve bunun o yöre için olmazsa olmaz bir girişim olup olmadığının belirlenmesidir. Samsun ilinde farklı ilçelerde LEADER yaklaşımı uygulanmaya başlanmıştır. Vezirköprü ilçesini kapsayan henüz böyle bir çalışma yoktur ve yerel birimler tarafından yörenin sosyokültürel yapısına uygun bulunmayacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, ilçede aktif sivil oluşumlara rastlanmamıştır. Dolayısıyla, bu tarz yeni oluşumların öncesinde sahada kırsal yöre insanının da yer aldığı çalıştayların düzenlenmesi gerekli olmaktadır. İlçe kırsalının sahip olduğu çocuk nüfusu, kadın ve yaşlı nüfus yoğunluğu kısaca demografik yapı göz önünde bulundurularak hizmet planlaması yapılmalıdır.

Kırsal alanda sosyal hizmet uygulamasının diğer sosyal hizmet uygulamalarından bir farkı, hedef sisteminin müracaatçılardan ziyade büyük çoğunlukla yönetici pozisyonlarını da içeriyor olmasıdır. Bir katılımcının ifade ettiği gibi bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının politika yapma süreçlerinde aktif olmaları ve sahadan elde ettikleri bilgileri sosyal hizmet değerleri ile birleştirerek politika yapıcılarla paylaşmaları çok önemlidir. Diğer taraftan, yurtdışındaki kırsala yönelik sosyal hizmet disiplini içinde yapılan uygulamalarda ve diğer kırsal sosyal hizmet uygulamalı araştırmalarında belirli bir sorun alanına özgü daha küçük ölçekte programların yürütüldüğü görülmektedir. Bu sayede, kalkınma kapsamındaki çalışmalar hedef gruba ulaşmaktadır. Dolayısıyla kırsalda yapısal değişimi önceleyen kalkınma anlayışı ile birlikte mikro düzeyde çalışmaların yapılmasının önemi de anlaşılmaktadır ve bu noktada sosyal hizmet mesleğinin sunacağı bilgi, beceri ve deneyim büyük önem taşımaktadır.

Tezde öne çıkan başlıklardan biri olan kırsal kalkınmanın iyi yürütülmesi sürecinde halk katılımının sağlanması konusunu, sosyal hizmet disiplini içinde mesleğin önemli bir değeri olan insanın değeri ve onuruna saygı kapsamında değerlendirmek kırsalda yaşayan engelli bireyden yaşlı bireye kadar tüm herkes için önemlidir. Böylelikle kırsal halk, değişimin önündeki engelin sebebini yaşadıkları yeri “köy yeri”

olarak görmek algısından çıkabilecektir. Diğer taraftan, ekonomik kalkınma üzerine çalışan kurumların değişen kalkınma anlayışı ile birlikte sosyal kalkınma kapsamındaki uygulamaları kalıcı işler statüsünde görerek kurum kültürleri haline getirmeleri, insanı odak alan ve bu konuda deneyimli meslek elemanları ile çalışmaya açık olmaları, halkın güçlenerek kendi kendine yardım edebilir hale gelmelerini desteklemeleri de gerekmektedir.

Çalışmaların devamlılığının sağlanması için kamu kurumlarının sosyal dışlanmaya yol açacak toplumsal problemlerin farkında olması gerekmektedir. Böylelikle çalışmalarda yerel politika yapma süreçlerine entegre olma imkanı doğmaktadır. Bu bağlamda, yereldeki uygulamalarda yerel aktörlerin de kararlara ortak olmasına olanak tanımak gerekmektedir.

Kırsal alanlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının diğer kamu, özel ya da sivil toplum kuruluşları ile ortaklaşa çalışmalar içinde olmaları önemlidir. Halihazırda, merkezi kurumlar tarafından bu tarz işbirliklerine örnekler yürütölüyor ve burada da bu çalışmalara yer verilmiş olsa da yerelde bunun profesyonel biçimde işletiliyor olması gerekmektedir. Bunun için, ilgili kurumlara birtakım yasal yükümlölüklerin getirilerek görev tanımları içine yerleştirilmesi önemlidir. Ayrıca, sosyal hizmet mesleğinin politika yapma süreçlerine katılımı yerel alanlardaki uygulamaları da etkileyebilmelidir. Bunun için yereli bilen, kırsalda birebir yöre insanı ile çalışan meslek elemanlarının bu politika yapma süreçlerine dahil edilmeleri gerekli olmaktadır.

Sosyal kooperatif iş modeli incelenen alan için gerekli kültürel ortamın ve ön müdahale çalışmalarının yapılması sonrasında hayata geçirilebilir. Kooperatifçilik modeli kültürel bölgeye özgülük arayan bir model olduğu için bu çalışmadaki bölgenin dernekleşme vs. gibi kültürlerinin dahi yaygın olmadığı göz önünde bulundurulduğunda mesafeli yaklaşılan bir konu olsa da bu sınırlılıkların aşılmaya başlanması dahi ilçenin gelişimine katkı sunacaktır. İncelenen ilçe için buna uygun bir yer tespiti yapılarak pilot

uygulama başlanılabılırsa de öncelikli olarak topluluk güçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca, kurulacak sosyal kooperatifin amacı buna yönelik de kurgulanabilir. Bu kapsamda topluluğun ihtiyacı olan farkındalık ve bilinç oluşturma çalışmaları planlanabilir.

Önemli noktalar özetlenecek olursa; kırsal alanlardaki uygulamalarda ilk olarak çalışılan topluluğun sahip olduğu kültürel özellikleri, kendi aralarındaki ilişki dinamikleri, zayıf ve güçlü yanları ve dışsal ve içsel güç kaynakları hakkında bilgi edinilmelidir. Diğer bir deyişle, çalışılan kırsal alanın coğrafik, kültürel, idari sınırlarının bilinmesi önemlidir. Kırsaldaki insanın sahip olduğu haklar, ihtiyaçları ve talepleri ile birlikte değerlendirilerek bilimsel analizlerle yürütölmüş ihtiyaç belirleme sürecinden sonra uygulamaya geçilmelidir. Uygulamalarda yörenin ihtiyaçları ile uyumlu olan kaynakları biraraya getirebilmek için çalışılmalıdır. Bu noktada, kırsalın önemli güç kaynağı olan doğal kaynakların korunması için yöre insanı bilinçlendirilmelidir. Cinsiyete duyarlı müdahalelerde bulunulmalıdır. Bu araştırma özelinde incelenen alan için özellikle ilçe yerelinde hizmet sağlayan kurumların kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. İl düzeyinde alınan kararların ilçelerde hayata geçebilmesi için bu gereklidir. Çalışma bulgularında ortaya çıkan engellilik oranları ve halk eğitimin yöredeki durumu göz önünde bulundurularak, bu konulara yönelik geliştirici çalışmaların yapılması gerekli görölmektedir. Engellilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlar hizmet alıcılar tarafından yeterli görölmekle birlikte daha özelleşmiş dil konuşma bozukluğu ya da ruhsal hastalıklar gibi sağlık sorunlarında meslek elemanları yönlendirici ve takibini sürdürücü roller içinde yer alabilir. Diğer taraftan, özellikle eğitime, üretme, istihdam gibi amaçları olan halk eğitim merkezlerinin incelenen bu araştırmada on köy içinde sadece bir köyde hayata geçirildiği, faaliyetlerin katılımcılarının sosyalleşmesini sağlamakla sınırlı kaldığı görölmektedir. Dolayısıyla, bu merkezlerin aktifleştirilmesi köylere büyük bir canlılık kazandıracak, en nihayetinde, kadınların temel gereksinimlerini karşılamalarına katkı sunacaktır. İlçede faaliyete geçen sosyal hizmet merkezi önemli bir gelişme iken bölgenin çocuk nüfusunun yüksekliği göz önünde bulundurulursa özel olarak çocuklara yönelik danışma merkezlerinin kurulması

yerel yönetimin planlamalarında yer almalıdır. Bunun dışında, ilde yürütülen yerel eşitlik eylem planlarının ilçe bünyesinde de etkin bir şekilde hayata geçirilmesi için ilçedeki yerel birimlerin sosyal hizmet merkezi ile işbirliği içinde çalışmalarının sağlanması için gerekli yasal düzenlemelerin ve kapasite güçlendirmelerinin yapılması önemlidir.

Bu çalışmanın metodolojik katkısı, hem nicel hem de nitel yöntemleri kullanmasıdır. Uygulamadaki çeşitli aktörlerin görüşlerinin alınması ve işleyiş dinamiklerinin incelenmesi çalışmaya derinlik katmış ve kırsaldaki müdahale çalışmalarına dolaylı etki yapma imkanı kazandırmıştır. Saha ziyaretleri aracılığıyla yöre insanı ile bir araya gelme olanağının elde edilmiş olması, çalışmanın sosyolojik açıdan da zenginleşmesini sağlamıştır. Gelecek çalışmalarda, kırsal ve uzak alanlarda yaşayan dezavantajlı gruplara yönelik erişilebilir hizmetlerin sağlanmasının yollarına ilişkin bilimsel araştırmaların yürütülmesi yararlı olacaktır. Ayrıca, gelişme ile sosyal hizmet bilgisinin nerde kesiştiğini ortaya koyacak, mesleğin olgusal bilgi temelini güçlendirilmesini sağlayacak hem bilimsel hem yasal çalışmalara ihtiyaç vardır. Sosyal hizmete makro açıdan bakma en temelde yeni sistemler üretebilme ve hem ekonomik hem sosyal diğer birçok alanı bu sistemler içine dahil edebilme imkanının olduğu bilincini kazandırır. Bu, kuramsal bilginin yanında, uygulamada işlerin sistematik ve olgusal bilgi temelini kuvvetli olmasını da gerektirir. Dolayısıyla, sosyal hizmet disiplini içinde kırsal alanları kapsayan makro temelli uygulamalı araştırmaların yaygınlaşması gerekmektedir.

Son olarak, bilimsel araştırma süreci ile ilgili önemli olan bir nokta, kalkınma süreçlerine tüm diğer paydaşlarla birlikte kırsalda yaşayanların katılması hususu ne kadar önemliyse, katılımcılığın sağlanması alan odaklı bilimsel çalışmalarda araştırmacının da dikkate alması gereken bir mevzuudur. Bu noktada, sosyal hizmet uzmanları kişisel ve literatürde karşılaşılabilecekleri -hatta buna araştırma süreci içinde araştırmaya dahil olan katılımcıların önyargıları da eklenebilir- önyargılara (aşırı genellemeci ifadeler, indirgemecilik gibi) karşı öz farkındalık kazanmaya ve bunu

önleyici kültürel esnekliği edinmeye çalışmalıdır. Ayrıca kırsaldaki yaşam hallerini, yaşanan mekanları damgalayıcı ifadeler bir araştırmanın sonucunda ulaşılanlar olmamalıdır. Aynı zamanda bu etiketlemeden kaçınma hali salt konuşma ve yazma dilinde uzak olmaktan çok daha fazla özeni gerektirmektedir. Araştırmacının burada öz farkındalığının gelişmiş olması beklenmekle birlikte bu durumdan kaçınmanın yolu esasında araştırmacının yürüttüğü çalışmanın içinde gizlidir ve bunu keşfetmek araştırmacının hem kendini keşfetmesi ile hem de araştırma sürecinin kendisine bu imkanı sunduğunun ayırımına varması ile olacaktır. Öyle ki, yapılan çalışmalarda araştırmacı dilediği kadar derinleşme ve yöre insanını çevresi ile birlikte bazen çevresini ondan bağımsız olarak tanıma imkanı bulabilir. Araştırmanın kendinden olan bu doğal akışı araştırmacının hiçbir karşılık beklemezsin sahaya inmesi ile mümkündür. Dolayısıyla, araştırmacının bu bilimsel bilgiye ulaşma merakındaki doğal haline yöre ve yöre insanı kendiliğinden cevap verecektir.

ÖZET

Kırsal Kalkınma Bağlamında Sosyal Hizmet: Samsun Vezirköprü Örneği

Kırsal alanlar sahip oldukları kaynaklarla zenginliğini korumaya devam ederken sosyoekonomik açıdan yaşanan dezavantajlılığın ortaya konması için yapısal kaynaklı ve kırsal yöre insanının ihtiyacına uygun toplum odaklı refah hizmetlerine ulaşmasının sağlanmasında adil çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında, kırsal alanlardaki dezavantajlılık durumları ve sorun tanımlamalarının, kırsal alanda yaşayanlar tarafından çeşitli değişkenler üzerinden ortaya konulması ve sosyal kalkınma yaklaşımı etrafında kırsal alanlara hizmet veren kurumların bu süreçteki rolleri ve uygulamalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Vezirköprü (Samsun) ilçesine bağlı tabakalı örneklem ile belirlenen on köyde yürütülen araştırmada, ilk aşamada nicel yöntem kullanılarak gönüllü 310 bireye, araştırmacı tarafından oluşturulmuş soru formu aracılığıyla yüz yüze anket uygulanmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında nitel yöntem kullanılmış, il (Samsun) sınırları içinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile belirlenen 12 kurum temsilcisi (10'u farklı 2'si aynı kurum) ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, kurumlardan temin edilen dokümanlardan ve çeşitli politika belgelerinden faydalanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ilçe özelinde ekonomik açıdan yoksunluk yaşayanların tarımda geleneksel ürünlerden farklı ürünlere ve modern tekniklere geçişte desteklenmelerine; sosyal gelişmenin sağlanması için kırsalda hakim olan kendi kendini geçindirmeye yönelik mevcut ümitsizlikle baş etmek için özellikle köyde bazı dönemler yalnız kalan kadınların güçlendirilmesi için yöreye uygun kalıcı, gelir getirici ve sürdürülebilir iş ve planlamalara gereksinim vardır. İlçe kırsalındaki nüfusu fazla olduğu bilinen çocuk ve engelli bireylere yönelik kırsal sosyal hizmet uygulamalarının önceliklendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında ilçe kırsalında gençlerin istihdam edilebilirliğinin arttırılmasına, sosyal yaşamlarını destekleyici düzenlemelere ve yaşlanan nüfusa yönelik planlamalara ihtiyaç bulunmaktadır. Kurumlar nezdinde ise öncelikle kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine, kırsala dönük işbirliğinin arttırılarak katılımcı ve tüm yöreyi kapsayan bir anlayışla yerel sorun ve ihtiyaç analizinin tespiti ile çalışmaların planlanmasına ve bu çalışmalara kurum mevzuatı ile bağlayıcılık kazandırılmasına gereksinim vardır. Son olarak, kırsaldaki sosyal hizmet uygulamalarının ve diğer kurum çalışmalarının kırsal toplumsal politikalar nezdinde belirlenmiş sosyal refah ve adalet anlayışının ürünü olarak sunulması gerekli olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kırsal Kalkınma, Kırsal Sosyal Hizmet, Sosyal Kalkınma, Sosyal Refah Toplumuyla Çalışma

SUMMARY

Social Work in the Context of Rural Development: The Case of Samsun Vezirköprü

While rural areas maintain their wealth with the resources they have, it is required that fair solutions are created for achieving community-oriented welfare services which are structure based and conform to the local people's needs in order that their socioeconomic disadvantages are presented. Within the scope of the study, it is aimed that disadvantages and problem definitions in rural areas are presented by people living in rural areas based on various variables and the roles and practices of organizations providing services to rural areas within the approach of social development in this process are evaluated. In that context, the research was conducted in two stages. In the study conducted in ten villages identified using stratified sampling in Vezirköprü (Samsun) District, face to face questionnaire was implemented on volunteering 310 household members by means of the question form created by the researcher in the first stage using quantitative method. In the second stage of the study, qualitative method was used and in-depth interviews were conducted with 12 organization representatives (10 from different organizations and 2 from the same organization) who were identified by maximum variety sampling method within the borders of the province (Samsun) using semi-structured interview form. In addition, documents and various policy documents obtained from the organizations were also used. According to the results of the research, they need support for transition from different agricultural products than conventional products and modern techniques in the district in order to achieve economic development. To achieve social development, permanent and sustainable planning suitable for the region are required to strengthen the women who are left alone in certain periods of time in order to cope with the hopelessness in relation to fending for oneself which is dominant in the rural areas. The high number of children in the district and the disabled person require that rural social work implementation should be focused on these issues. In addition, it is required that the employability of the young people is increased in the rural areas of the district, continuity of high school education is ensured, regulations are made to support their social lives and plans are made for aging population. On organizational level, it is primarily required that the organizational capacity is improved, rural cooperation is increased and works are planned by means of identifying local problems and needs analysis with a participative and inclusive perception and these works are made binding with the organization's legislation. Finally, it is required that social work practices and other organizational works in the rural areas are presented as the products of social welfare and justice understanding based on rural social policies.

Keywords: Macro Social Work, Rural Development, Rural Social Work, Social Development, Social Welfare

KAYNAKLAR

- AASW (2019). 13th Biennial National Rural Remote Social Work Conference 2017, Erişim:[<https://www.aasw.asn.au/events/event/RSWAPG-3th-Biennial-National-Rural-Remote-Social-Work-Conference-2017-TWO-DAY-PACKAGE>]
- AÇIKALIN O (2011). Kalkınma projelerinde toplumsal cinsiyet yaklaşımları: Doğu Anadolu örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, **66(1)**: 1-26.
- AKIN O (2015). Kırsal Kalkınma Politikalarının AB Politikaları Çerçevesinde İncelenmesi: Denizli İli Örneği. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- ARUN Ö (2016). Çağdaş Türkiye’de yaşlılık ve eşitsizlik. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, **6(2)**: 29-48. DOI: 10.13114/MJH.2016.287.
- ASLAN A, ÇABUK KAYA N (2018). Proje temelli kalkınmaya eleştirel yaklaşım: Muş ili örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 269-278. DOI: 10.18506/anemon.373049
- AYYILDIZ M, ÇİÇEK A, AYYILDIZ B (2016). 6360 sayılı Büyükşehir yasasının kırsal kesime olası etkileri. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, TARGİS Özel Sayı, 280-285.
- AZİZ A (2000). Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılımı. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- BAKIRCI M (2007). Türkiye’de Kırsal Kalkınma:0 Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar. 1. Baskı. s: 41-198, Nobel Yayın, Ankara.
- BERTOLINI P (2019). Overview Of Income and Non-Income Rural Poverty In Developed Countries. Expert Group Meeting on Eradicating Rural Poverty to Implement the 2030 Agenda for Sustainable Development United Nations Economic Commission for Africa. Erişim:<https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2019/03/bertolini-Overview-rural-poverty-developed-countries-1.pdf>

BIÇKI D (2011). Türkiye kırsalında yoksulluk sorunu: Çanakkale Kocalar köyü örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **30(1)**: 161-180.

BİRİCİKOĞLU H, DUYAR DD (2015). 6360 sayılı Yasa'nın genişleyen Büyükşehir Belediyesi hizmet sınırının etkinlik ve verimliliğe etkisi bağlamında değerlendirmesi: Sakarya Büyükşehir Belediyesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **20(4)**: 369-393.

BİRLİKTE YAŞAMA MANİFESTOSU (2013). Karşılıklı Bağımlılık Deklarasyonu. Erişim: [http://www.lesconvivialistes.org/18-revue-mauss]. Erişim Tarihi: 05.02.2018.

BM (2016). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW), Kırsal Kesim Kadınlarının Haklarına İlişkin 34 Sayılı Genel Tavsiye Kararı. Erişim: [(https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf)]

BM (1955). Toplum Kalkınması Aracı İle Sosyal Gelişme. (Çev.: Salih Nejat Candan). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, No: 49.

BROWN AR, WALTERS J, JONES A, AKİNSOLA O (2017). Rural social work: recruitment, job satisfaction, burnout, and turnover, *Contemporary Rural Social Work Journal*, **9(1)**.

BUDANOĞLU B (2019). Kenevir Üretiminde Samsun Lokomotif İl, OMÜ Haber. 26.06.2019. Erişim:[http://www.omu.edu.tr/tr/icerik/kenevir-uretiminde-samsun-lokomotif-il]. Erişim Tarihi: 27.06.2019.

CAN BA, ENGİNDENİZ S, CAN SO (2017). Kırsal kalkınmada kooperatiflerin rolü ve önemi: S.S. Çavuşlu tarımsal kalkınma kooperatifi örneği. *3.Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, **52**: 120-139.

CAVAYE J (2001). Rural community development - new challenges and enduring dilemmas. *Journal of Regional Analysis and Policy*, **31(2)**:109-124.

CHENOWETH L (2004). Educating practitioners for integrative rural practice. *Rural Society*, **14(3)**: 276-287.

- COCHRAN C, SKILLMAN GD, RATHGE RW, MOORE K, JOHNSTON J, LOCHNER A (2002). A rural road: exploring opportunities, networks, services, and supports that affect rural families. *Child Welfare*. **81**:837-48.
- COLLIER K (2006). Social Work with Rural Peoples. Third Edition. Vancouver: New Star Books.
- CRESWELL JW (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir (Çev. Ed.). 2. Baskı (Gözden Geçirilmiş), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- ÇAKMAK HK (2003). Kalkınma iktisadi literatüründe gelişme kavramının evrimi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **21(2)**: 49-68.
- ÇELİK ML (2014). 6360 Sayılı Kanunla Mahalleye Dönüşen Köylerin Durumu. *Türkiye Belediyeler Birliği İller ve Belediyeler Dergisi*. Şubat Sayı, **790**: 52-63.
- ÇEPNİ E (2008). Kalkın Kalkınım. Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- ÇETİN H (2009). Kalkınma sürecinde kooperatifçiliğin sosyal, ekonomik ve demokratik etkileri üzerine genel bir değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, **4(2)**: 35-50.
- ÇİMEN AO (2017). İpard Programının Kırsal Alanda Ekonomik Kalkınmaya ve Yararlanıcılara Katkıları Ve Beklentiler Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DALEY MR (2010). A Conceptual Model for Rural Social Work. *Contemporary Rural Social Work*. **2**: 1-7.
- DALEY MR, AVANT FL (2014). Down-home social work: A strengths-based model for rural practice. In: Rural social work: building and sustaining community capacity. Ed.: T. L. Scales, C. L. Streeter, H. S. Cooper. Chapter 1. 5-17, Second Edition. Wiley, Hoboken, New Jersey.
- DHAVALESHWAR C (2016). The role of social worker in community development. *International Research Journal of Social Sciences*, **5(10)**: 61-63.
- DİKA (2010). Dicle Bölgesi Sosyal Durum Raporu, Dicle Kalkınma Ajansı.

DİNÇER B, ÖZASLAN M (2004). İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması – 2004. Ankara: Kalkınma Bakanlığı. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.

DOMINELLI L (1997). Social work and social development: a partnership in social change. *Journal of Social Development in Africa*,12(1): 29–38.

DPT (2006). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013). Erişim: [https://kkp.tarim.gov.tr/Ukks2007-2013.pdf].

DPT (1989). Altıncı Beş Yıllık (1990 – 1994) Kalkınma Planı, Yayın No: 2174.

DPT (1963). Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967. Erişim: [http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Birinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1962-1967.pdf]

DUGUID F, DURUTAŞ G, WODZICKI, M (2015). Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu. Dünya Bankası.

DUYAN V (2014). Türkiye’de Kırsal Toplumun Sorunları ve Çözüm Önerileri, (Ed. V. Işıkhani, ss. 52-60), Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma, Ankara, Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği.

DUYAN V (2012). Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Yayın No:20, 2. Baskı, Ankara.

DUYAN V (2010). Kırsal bölgelerde sosyal gereksinimlerin belirlenmesi ve sosyal hizmet müdahalesi. Sosyal Hizmet Sempozyumu 2010: Sosyal Kalkınma ve Sosyal Hizmet (9-11 Aralık 2010). Ankara.

ERDENTUĞ N (1966). Ankara İli Köylerinde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Antropoloji Bakımından Bir Araştırma. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Araştırmaları, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı SHGM Yayınları, Ankara.

EUROPEAN UNION (2012). EU Rural Review LEADER and Cooperation, Erişim: [http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=C5783D0F-93AD-1BC6-83B6-2869BA396C36].

GANAPATHI B (2014). Social work profession and rural development. *International Journal of Multidisciplinary Advanced Research Trends*. 1(1): 55-68.

- GERAY C (2011). Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları. Phoenix Yayınevi, Ankara.
- GERAY C (1974). Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar. TODAİE Yayınları, Ankara.
- GİRAY FH, AKIN A, GÜN S. (2004). Kırsal Kalkınmada Yeni Perspektifler, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi (16–18 Eylül 2004), ss:161-168, Tokat.
- GLESNE C (2012). Nitel Araştırmaya Giriş. 1.Baskı. Çeviri Editörleri: Ali Ersoy, Pelin Yalçınoglu. Anı Yayıncılık.
- GÖKMEN YC (2017). Sosyal kooperatifçilik ve yerel deneyimlere güncel bir bakış. Yerel Yönetimler için Sosyal Kooperatifçilik Eğitimi, 23-24 Aralık 2017, İzmir. Erişim: [https://www.gencisi.org/wp-content/uploads/2017/12/Kavramsal-%C3%87er%C3%A7eve-Yerel-Y%C3%B6netimler-Koop-1.pdf].
- GÖYMEN K (2004). Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler. İçinde: Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü. Uluslararası Sempozyum Kitabı, Erişim: [http://research.sabanciuniv.edu/1427/1/KorelGoymen.pdf]
- GÖZLÜ M, TATLIDİL H (2015). Türkiye'deki 81 ilin kamu tarafından sunulan sağlık hizmetlerine erişim durumları. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, (5)2: 145-156.
- GÜLÇUBUK B (2018). Sürdürülebilir Kırsal kalkınma İçin Kooperatif Örgütlenmesi. İçinde: Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel Ve Kırsal Kalkınma. Özyeğin Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss.:283-301.
- GÜLÇUBUK B (2013). Yerel ve Kırsal Kalkınma Uygulamalarının Etkililiğinde “İyi Yönetişimin” Rolü”. 2.Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı.16-17 Mayıs, Elazığ.
- GÜLÇUBUK B, YILDIRAK N, KIZILASLAN DÖ, KAN M, KEPOĞLU A (2010). Kırsal kalkınma yaklaşımları ve politika değişimleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Ankara.
- GÜLER Z, GÜLER N, ÖZSEL D (2016). Kırsal kesimde “yaşlı kadın” olmak. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(2): 201-215.
- GÜMÜŞOĞLU F (2012). Kadınların toplumsal alanda güçlenmesine bir örnek: “Yağlar köyü tarımsal kalkınma kooperatifi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(10): 39-60.

GÜN S (2014). Köylerin ve kırsal alanın yeniden tanımlanması sürecinde tarım topraklarının kullanımı ve korunması. Samsun: 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 1: 473-478.

GÜVEN O (2017). Türkiye kırsal kalkınma politikalarının analizi. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (63), 209-227.

HARDERCO COMMUNITY RESEARCH (2017). Fresno County Rural Community Needs Assessment. 2015-2016.

ICA (2019). Cooperative identity, values and principles, Erişim: [https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity]

IFE J (2017). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Hak Temelli Bir Uygulamaya Doğru. Ankara: Nika Yayınevi. 1. Baskı. (Çevirenler: Ali Değirmenci, S. Erdem Türközü, Aslıhan Aykara, Göktan Koçyıldırım, M.Taha Tunç, Merve Deniz Pak, Nupelda Yüce, Munise Nur Aktan ve Gamze Ar, Mehmet Can Aktan, Abdullah Işık, Berk İlke Dünder.)

ILO (2011). Rural Development Through Decent Work, Rural Policy Briefs.

İKA (2011). SODES Etki Analizi Sonuç Raporu, İpekyolu Kalkınma Ajansı, Gaziantep.

KALDIRIM F (2012). Türkiye’de kırsal kalkınma politikaları: yerel yönetimlere katkısı kapsamında köydes projesi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

KARASU MA (2014). Şanlıurfa kentsel gelişmesi ve 6360 sayılı büyükşehir belediyesi kanunu. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, Özel Sayı, ss.: 178-193.

KARATAŞ K (1999). Toplumsal Kalkınmanın Önündeki Engel: İşsizlik ve Genç İşsizliği. İçinde Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Sempozyumu (20-21-22 Ekim 1999). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Diyarbakır. ss:75- 88.

KAYA TE, ATSAN T (2012). Kırsal kadınların sosyoekonomik durumları ve geleceğe yönelik beklentileri: TRA1 bölgesi örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 18(1): 1-11.

KELEŞ Ş (2014). Kırsal alanda sosyal sermayenin oluşumu üzerine bir araştırma: Erzurum ili örneği. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

KILIÇ B, SÖNMEZ İ, CEYHAN V, KILIÇ O, GÜNDÜZ O (2012). Samsun İli Kırsal Kesimde Yoksulluk Düzeyi, X. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya. ss:306-313.

KOÇ A (2014). Türkiye’de kırsal kalkınmanın yeni boyutları: “Leader yaklaşımı” ve kırsal kalkınma fonlarının genişletilmiş merkezi olmayan sistemde yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, **23(2)**: 49-78

KOÇYILDIRIM Ş (1992). Toplumsal Hizmetlerde Halk Katılımı. Ankara.

KOP (2019). “KOP Bölgesi’nde İlçe Bazlı Kırsal Kalkınma Programı Uygulanıyor”, Erişim: [<http://www.kop.gov.tr/haber/kop-bolgesi-nde-ilce-bazli-kirsal-kalkinma-programi-uygulaniyor/282>] ; [<http://www.gap.gov.tr/entegre-kirsal-kalkinma-projesi-sayfa-54.html>] (Erişim Tarihi: 23.02.2019)

KOYUNCU E, KÖROĞLU NT (2012). Büyükşehirler Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.

KRYSİK JL, FINN J (2015). Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması. Ed.: Ercüment Erbay. Nika Yayın, Ankara.

KUŞAT N (2014). Sürdürülebilir kırsal kalkınma için bir alternatif olarak kırsal turizm ve Türkiye’de uygulanabilirliği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, **10(2)**: 65-87.

KUT S (1999). GAP Bölgesel Kalkınma ve Sosyal Hizmet. İçinde Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Sempozyumu (20-21-22 Ekim 1999). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Diyarbakır. 27-30.

KUT S, İYİCİL F, GÜRAN N, BAŞÇI E, ERGUN EH, KONGAR E, KUNTBAY İ, RIZVİE M H (1968). Sosyal Hizmetler Politikası (VIII. Grup). İçinde III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı Raporu: Türkiye’de Sosyal Değişme ve Sosyal Hizmetler. T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları. Yayın No: 54. Türk Standartlar Enstitüsü, Ankara. 355-383.

KUZU İ, TORUN N, ŞAVLI T, KARAAĞAÇ A, SAYILGANOĞLU M, ÇALHAN M (2012). Kuruluştan Bugüne Kalkınma Ajanslarında Sosyal Politikalar Genel Değerlendirme ve Önerilerle. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı.

- KUZUTÜRK E, YILMAZ E (2016). Kırsal Alanda Yaşayan Çocuklar İçin Eşit Bir Başlangıç Projesi. Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (AÇEV). Taymaz Matbaacılık. Erişim: [https://acev.org/wpcontent/uploads/2017/11/ACEV_SOZ_kirsal_alanda_yasayan_cocuklar_icin_esit_bir_ba%C5%9Flangic_projesi-_18_04_2016.pdf]. Erişim Tarihi: 3.02.2018.
- LOCKE BL, WINSHIP J (2005). Social work in rural America. *Rural social work practice*. Ed.: Lohman, N., Lohman, R.A., New York, NY: Columbia University Press. 3-6.
- LOMBARD A, TWIKIRIZE JM (2014). Promoting social and economic equality: Social workers' contribution to social justice and social development in South Africa and Uganda. *International Social Work*, **57(4)**:313-325.
- MACKIE PFE (2012). Social work in a very rural place: a study of practitioners in the upper Peninsula of Michigan. *Contemporary Rural Social Work*, **4**: 63-90.
- MARTINEZ-BRAWLEY E (1987). From countrywoman to federal emergency relief administrator: Josephine Chapin Brown, a biographical study. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, **14(2)**: 9. Erişim: [https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol14/iss2/9].
- MIDGLEY J (1995). Social Development: The Developmental Perspective in Social Welfare. CA and New Delhi: Sage, London, Thousand Oaks.
- MİSER R (1999). Kalkınma, toplum kalkınması, yönetimi ve insan gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, **32(1)**: 101-112.
- MOLEFE SP (1996). Rural development in South Africa: Implications for social work practice. *Journal of Social Development in Africa*, **11(2)**: 21-31.
- MURTY SA (2014). Using an Assessment Framework for Research in a Rural Context. In T.L. Scales, C.L. Streeter, & H.S. Cooper (Eds.) *Rural social work* (pp.: 269-280). Hoboken, NJ: John Wiley and Sons.
- MUTLU A (2013). 6360 sayılı büyükşehir belediye yasası: Yasada kıra, kırdaki yasaya bakış, *Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 21: Mayıs-Haziran. 7-24.
- MUZAAL PJ (1987). Rural poverty, social development and their implications for fieldwork practice. *Journal of Social Development in Africa*, **5 (2)**: 75-85.

MYERS K (2018). The Top 9 Causes of Global Poverty. Erişim: [https://www.concernusa.org/story/top-9-causes-global-poverty/]

NASW (2009). Rural Social Work. In: Social Work Speaks: National Association of Social Workers Policy Statements, 2009- 2012. 297-302.

NETTING FE, KETTNER PM., MCMURTRY SL, THOMAS ML (2011). Social Work Macro Practice. 5th Edition. Pearson Publisher.

NEUMAN WL (2010). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar. Yayın Odası, İstanbul.

OKA (2018a). Samsun İli Sektörel Eylem Planları 2018-2023.

OKA (2018b). Samsun İli Sağlık Eylem Planı 2018-2023. (Hazırlayan: Prof.Dr. Murat Terzi). Erişim: [https://www.oka.org.tr/Documents/Samsun_Sağlik_Eylem_Planı.pdf]. Erişim Tarihi: 28.06.2019.

OKA (2018c). Samsun İli Tarım ve Kırsal Kalkınma Eylem Planı 2018-2023. (Hazırlayan: Prof.Dr. Mehmet Bozoğlu).

OKA (2015). Samsun İli Sosyal Analiz Raporu. No:30. (Hazırlayanlar: Hüseyin Akın Uğurlu, Z. Tuğba şavlı).

OKA (2014). TR83 Bölgesi İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi 2014. Erişim: [https://www.oka.org.tr/Documents/TR83%20ILCE%20SEGE.pdf]

OMER S (1979). Social development. *International Social Work*, **22(3)**: 11-26.

ONTARIO CENTRE OF EXCELLENCE FOR CHILD AND YOUTH MENTAL HEALTH (2013). Evidence In-Sight: Conducting a community needs assessment.

ÖZDEMİR U (1996). Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Bugün ve Gelecekte Sosyal Hizmete Duyulan İhtiyaç ve Sosyal Hizmetten Beklenenler. İçinde Sosyal Hizmet Sempozyumu: Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet (16-18 Ekim 1996). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu. Ankara. 35-47.

ÖZENSEL E (2018). Kır Sosyolojisi: Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü. Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ÖZER MA, AYHAN U, İRDEM İ (2018). Kalkınma ajansları ve sosyoekonomik politikalar: Doğu anadolu ve Serhat kalkınma ajansları örneğinde. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **5(12)**: 66-73.

ÖZMETE E (2012). Kırsal kalkınma için kadınların güçlendirilmesi: Sosyal hizmet modelleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, **1(1)**: 117-128.

ÖZMETE E (2010) Sosyal hizmette sürdürülebilir kalkınma anlayışı: Kavramsal analiz. *Aile ve Toplum*, **11(6)**: 79-90.

ÖZMETE E, ÖZDEMİR P (2015). Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma göstergelerinin analizi: Sosyal refah ve sosyal hizmetler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, **26(1)**: 111-130.

ÖZPINAR E, KOYUNCU E (2016). Türkiye’de insani gelişmişlik iller arasında nasıl farklılaşıyor? 81 il için insani gelişmişlik endeksi. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Değerlendirme Notu.

PARENTS P (2014). Rural Thurston County Needs Assessment. Erişim: [https://www.co.thurston.wa.us/health/sscp/PDF/RuralThurstonCountyNeedsAssessment_102014.pdf].

PATEL L, HOCHFELD T (2012). Developmental social work in South Africa: Translating policy into practice. *International Social Work*, **56(5)**: 690–704.

PATTON MQ (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir (Çev. Ed.). 2. Baskı. Pegem Akademi, Ankara.

PAWAR M (2014). Social work practice with local communities in developing countries: imperatives for political engagement. **4(2)**. SAGE Open. DOI: https://doi.org/10.1177/2158244014538640.

PISTELLA CL, BONATI FA, MIHALIC S_(2000). Social work practice in a rural community collaborative to improve perinatal care. *Social Work Health Care*, **30**: 1-14.

POLAT M (2012). Küreselleşen Kalkınma: Bir Eleştiri. Açılım Kitap, İstanbul.

POULIQUEN L (2000). Infrastructure and Poverty. Background paper to the World Bank's 2000/2001 World Development Report: Attaching Poverty. Erişim: [http://siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/WDR/Background/pouliquen.pdf].

PRADEEP M, KARIBEERAN S (2017). The 'community' in 'community social work'. *Journal of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, **22**: 58-64.

PUGH R, CHEERS B (2010). Rural Social Work: An International Perspective. The Policy Press, Bristol.

REDDY GN (1986). Social work components in the integrated rural development programme in India. *International Social Work*, **29(3)**: 207-214.

RIEBSCHLEGER J (2007). Social workers' suggestions for effective rural practice. *Families in Society*, **88(2)**: 203-213.

ROSS M (1963). Toplum Düzenlenmesi Teori ve Prensipleri. Çeviri: Dr. Yusuf Tunca, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

SAMSUN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (2018). Samsun Yerel Eşitlik Eylem Planı (2016-2018).

SANER G, UÇAR K, AĞIR HB (2012). Kırsal kalkınmada kooperatifçiliğin rolü: İzmir Seferihisar Gödençe tarımsal kalkınma kooperatifi" örneği. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya. 1054-1059.

SCHUMACHER EF (2018). Küçük Güzeldir: Önceliği İnsana Veren Bir Ekonomi Anlayışı. Çeviri: Osman Çetin Deniztekin. 7. Basım, Varlık Yayınları, İstanbul.

SEKER F (2015). Kalkınma Etiği ve Kapsayıcı Büyüme. 1. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

SENCER M (1984). Toplum Bilimlerinde Yöntem. Beta Yayınları.

SEVİLMİŞ G (2019). Avrupa Birliği'nde LEADER yaklaşımı ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Kırsal Kalkınma Dergisi*, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Yayını, **16**: 42-49.

- SIEGEL LM, ATTKISSON CC, CARSON LG (1978). Need Identification and Program Planning in the Community Context. In: Evaluation of human service programs. Ed.: C. C. Attkisson, W. A. Hargreaves, M. J. Horowitz, J. E. Sorensen. New York: Academic Press, 215-252.
- SINGH K (2009). Rural development: Principles, policies, and management. Sage, New Delhi; London.
- SJOSTEDT C (1993). Designed to fit: Matching services to social needs in rural areas. *Rural Society*, **(3)1**: 4-8.
- SPATSCHECK C, WOLF-OSTERMANN K (2009). Social space analyses and the socio-spatial paradigm in social work. *Working Paper 2009-1*, School of Social Work, Lund University. Erişim: [http://www.soch.lu.se/images/Socialhogskolan/WP2009_1.pdf.]
- SURI H (2011). Purposeful sampling in qualitative research synthesis. *Qualitative Research Journal*, **11 (2)**: 63-75.
- ŞENER Ü, DEMİRDİREK H, ÇAKIN A (2013). Samsun'da Kadının Durumu. TEPAV Yayınları. Erişim: [https://www.tepav.org.tr/upload/files/1367244923-1.Samsun_da_Kadinin_Durumu.pdf]
- TALEBREZA-MAY JW, JENSEN R, SHAY N (2017) . An assessment of the strengths and needs of rural social workers in the Northwestern United States, *Contemporary Rural Social Work Journal*, **9(1)**.
- TEKELİ İ (2010). Gündelik yaşam, yaşam kalitesi ve yerellik yazıları. 1. Baskı. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TKDK (2019). Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu. Erişim: [TKDK 2019 <https://www.tarimorman.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/TKDK.pdf>]
- TNSA (2013). Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.
- TUĞRUL İ (2018). Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikasında LEADER Yaklaşımı ve Türkiye İçin Potansiyeller. İçinde Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma. Derleyenler: Faik Gür, Murat Bayramoğlu. 1. Baskı, Özyeğin Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 329-350.

- TÜİK (2019). Nüfus ve Demografi İstatistikleri.
Erişim:[<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>]
- TÜİK (2018). Nüfus ve Demografi İstatistikleri.
Erişim:[<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>]
- TÜİK (2017). Nüfus ve Demografi İstatistikleri.
Erişim:[<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>]
- TÜİK (2015). İllerde Yaşam Endeksi. Erişim: [<http://www.istanbulplanlama.gov.tr/illerde-yasam-endeksi-aciklandi>]
- TÜİK (2012). Çocuk İşgücü Anket Sonuçları. Sayı: 13659. Erişim:
[http://www.uis.gov.tr/media/1071/tuik_cocuk_iscucu_haber_bulteni_2012.pdf]
- TÜRKAN M, SEZER S (2017). Yaşlı yoksulluğunun yarattığı sosyal ve psikolojik sorunlar: Muğla örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **4(4)**:35-57. DOI: 10.30803/adusobed.356218.
- TÜRNÜKLÜ A (2001). Eğitim-bilim alanında aynı araştırma sorusunu yanıtlamak için farklı araştırma tekniklerinin birlikte kullanılması. *Eğitim ve Bilim*, **26(120)**: 8-13.
- T.C.AÇSHB (2019a). Kadın Çiftçi Eğitimi İşbirliği Protokolü, Erişim:
[<https://kadininstatusu.aile.gov.tr/projelerimiz>]
- T.C. AÇSHB (2019b). Kadın Kooperatiflerinin Güçlendirilmesi İşbirliği Protokolü, Erişim:
[<https://ailevecalisma.gov.tr/media/14109/kooperatif-protokol-imzali.pdf>]
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). Kalkınma Planları. Erişim:
[<http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>]. Erişim Tarihi: 11.02.2018.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü (2017). Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı 2017-2023, Genel Yayın No:63, 1. Baskı, Ankara.
- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2015). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020). Erişim: [[https://kdp.tarim.gov.tr/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](https://kdp.tarim.gov.tr/UKKS%20(2014-2020).pdf)]

- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2012). Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi-Ulusal Eylem Planı (2012-2016).
- T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (GTB) (2012). Kooperatifçilik ve Kadın Kooperatifleri. Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü.
- T.C.Kalkınma Bakanlığı (2018). Beş Yıllık Kalkınma Planları. Erişim: [http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBD8FB4D720EB6A172]
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013a). İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011). Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara. Erişim:[http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFB13C239EE2D6723BE]
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013b). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2012). Sosyal Destek Programı. Erişim: [http://www.sodes.gov.tr/wp-content/uploads/2017/04/SODES_KITABI_2012.pdf]
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2018). Samsun Tarımsal Destekler Bülteni, El Kitapçığı, Samsun İl Müdürlüğü.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2019). Sosyal Kooperatif Treni. Erişim: [https://esnaf.ticaret.gov.tr/sosyal-kooperatif-egitim-ve-tanitim-treni-gaziantepde]
- ULUSLARARASI KOOPERATİFLER BİRLİĞİ (ICA). Kooperatifçilik temel ilkeleri. Erişim: [https://www.ica.coop/en]
- UTTING P (2010). Sosyal Politika ve Kalkınma: On Önemli Engel. 4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı, 19-20 Kasım 2009, TEPAV Yayınları, İstanbul. No:50, 29-39.
- UYANIK Y, YÜKSEL A (2018). Yaşlılara yönelik uygulanan sosyal politikaların kırsal bir bölgede yaşayan yaşlılara ulaşma durumunun incelenmesi. *İş ve Hayat*, **4(7)**:120-137.
- UYSAL P (2018). Türkiye’de Kırsal Kalkınmada Sosyal İnovasyon. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

VAZNONIENĒ G (2015). The role of rural community enhancing rural social infrastructure changes. *Research For Rural Development*. International Scientific Conference Proceedings (Latvia), 2, 176-182.

VEZİRKÖPRÜ BELEDİYESİ FAALİYET RAPORU (2018). Yayınlanmamış Rapor, Samsun.

VEZİRKÖPRÜ KAYMAKAMLIĞI (2008). Geçmişten Günümüze Vezirköprü. (Ed.:Necdet İğci, Bünyamin Kıvrak), Samsun.

YANARDAĞ U (2018). Toplumla Sosyal Çalışmaya Giriş. 1. Basım. Maya Akademi Yayıncılık, Ankara.

YAŞA D (2016). Kırsal Kalkınmada Kırsal Kalkınma Projelerinin Rolü: Sivas-Erzincan Örneği. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YAVİLIOĞLU C (2002). Kalkınmanın anlambilimsel tarihi ve kavramsal kökenleri. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1): 59-77.

YENİGÜL SB (2017). Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarına etkisi. *Planlama Dergisi*, 27(1): 16-25.

YILMAZ A (2001). Samsun merkez ilçe kırsal alanında seçilmiş dört köyde mevsimlik işgücü göçü üzerine bir araştırma. *Türk Coğrafya Dergisi*, 38: 129-144.

YILMAZ C (2018). Büyükşehir Statüsündeki İllerin Köylerine ve Kırsal Nüfuslarına Ne Oldu? Köşe Yazısı. Erişim: [<http://www.akasyam.com/buyuksehir-statusundeki-illerin-koylerine-ve-kirsal-nufuslarina-ne-oldu-158241/>]. Erişim Tarihi: 27.02.2018.

YILMAZ C (Ed.) (2014). Vezirköprü Araştırmaları. Vezirköprü Belediyesi Kültür Yayınları, No:2, Samsun.

YILMAZ T (2015). Kırsal Yoksulluk Ve Kırsal Emeğin Proleterleşmesi: Gökçe Ve Bakırca Köylerinin Karşılaştırmalı İncelemesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YİĞİT H (2011). Samsun ve İlçeleri. 5. Baskı. Bafra Ofset, Samsun.

YULAFCI A ,SAYILI M (2015). Samsun ilinde kırsal göç yaşanan köylerin genel özellikleri ve göçün köyler üzerindeki etkileri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, **0(32)**:403-426. DOI: 10.14781/mcd.43870

YÜKSEL D (2018). The role of social work in rural development: A systematic review. Joint World Conference on Social Work, Educational Social Development.

YÜKSEL Y (2015). A social inclusion program based on local dynamics: The case of social support program of Turkey. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, **15(35)**: 137-159.

ZEULI KA, RADEL J (2005). Cooperatives as a community development strategy: Linking theory and practice. *Journal of Regional Analysis and Policy*, **35(1)**: 1-12.

ZEYBEK Hİ (2013). Sosyoekonomik Kriterlere Göre Samsun İlinin Karadeniz Coğrafi Bölgesi ve Türkiye'deki Yeri. İçinde Samsun Araştırmaları: "İktisat Tarihi, Ekonomik Yapı, Turizm, Nüfus ve Coğrafi Çevre". (Ed.: Prof.Dr. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, 2. Baskı. 271-285.

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, RGT:08.02.2006, 26074.

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RGT: 06.12.2012, 28489.

641 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Tarihi (RGT): 08.06.2011, 27958.

703 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Tarihi (RGT): 09.07.2018, 30473.

EKLER

Ek-1. Bilgilendirilmiş Olur Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ OLUR FORMU

Değerli katılımcı, bu çalışma ile kırsal alanda yaşayan yöre halkının ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetlerin müracaatçı grubu özelinde bölgede yaşayanların görüşleri doğrultusunda belirlenerek bir durum saptamasının yapılması hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında, Samsun Vezirköprü ilçesine bağlı çeşitli kırsal mahallelerdeki hanelerde yaşayan bireyler ile yüz yüze anket çalışması yapılacaktır. Bu çalışmada, yörede yaşayan bireyler olarak sizlerin bölgenin sorun ve ihtiyaçlarına ilişkin sunacağınız görüş, katkı ve değerlendirmeleriniz sorun ve ihtiyaç tespitinde katılımcılık esasının gözetilmesinin öneminin ortaya konulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi adına büyük bir önem taşımaktadır.

Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da herhangi bir aşamada araştırmadan ayrılabilirsiniz. Araştırma kapsamında sizden elde edilen bilgiler yalnızca bu çalışma için kullanılacak olup, çalışmaya dahil olan taraflar dışında başka kişi ve kurumlar ile paylaşılmayacaktır.

Araştırmaya gönüllü olarak katıldığınızı onaylamak için imzanız rica olunur.

Bu çalışma kapsamında yapılacak görüşmeye kendi isteğimle katılıyorum.

Katılımcının;

Adı- Soyadı:

Tarih:

İmza:

Bu araştırma ile ilgili yukarıda yer alan ve istenen diğer bilgiler tarafımdan katılımcıya açıklanmış ve katılımcıdan yazılı onam alınmıştır.

Araştırmacının;

Adı- Soyadı:

Tarih:

İmza:

Ek-2. Soru Formu

Görüşmenin yapıldığı köy:	Tarih:	Mekan:	Süre:
S1. Cinsiyetiniz	Kadın () Erkek ()		
S2.Doğum yılınız			
S3. Medeni Durumunuz	Evli () Bekar () Boşanmış () Ayrı yaşıyor () Eşi vefat etmiş ()		
S4. Doğum Yeriniz			
S5. Eğitim Durumunuz (Son mezun olduğunuz okul)	Okur-Yazar değil () Okur-Yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Yüksekokul ya da üniversite () Diğer (Belirtiniz)		
S6. Çalışma Durumunuz	Çalışmıyor () Çiftçi () Tarım işçisi () Ücretli çalışan () Ev hanımı () Geçici/mevsimlik işçi () İşveren () Esnaf () Emekli () İş arıyor () Hayvancılık () Diğer ()		
S7. Eşinizin mesleği nedir? S7_1(Evli değilse) Babanızın mesleği			
S7_2. Şehir dışında mı çalışıyor?	Evet () belirtiniz Hayır ()		
S8. Gelir kaynaklarınız nelerdir?	Ücretli iş () Tarım gelirleri () Emekli maaşı () Komşuların yardımı () Aile yardımı () Devlet yardımları () Diğer (belirtiniz) Hayvancılık ()		
S9. Sosyal güvenceniz var mı?	Var () Yok ()		
S10. Kaç yıldır bu köyde yaşıyorsunuz?	5 yıldan daha az () 5-10 yıl () 10-15 yıl () 15-20 yıl () 15-20 yıl () 20 yıl ve üstü ()		
S11. Hane Nüfus Sayısı (kendiniz dahil)	Yalnız Yaşıyorum () 2 kişi () 3 kişi () 4 kişi () 5 ve daha fazla ()		
S12. Çocuğunuz var mı?	Evet () Hayır () S.12.1 Kaç tane çocuğunuz var?		

S13. Çalışma amaçlı şehir dışında yaşayan yakınınız var mı? (hane içinde yaşayan)	Var () 13.1 Yakınlık durumu: () çocuk () kardeş () diğer 13.2 Meslek: 13.3 Şehir:.....	() Yok
S14. Eğitim amaçlı şehir dışında yaşayan yakınınız var mı?	Var ()	() Yok
S15. Arazi Kullanım Biçimi	Kendi toprağı var () Yok ()	
S16. Hangi ürünleri üretiyorsunuz?		
S17. Belirtilen kuruluşlardan herhangi birine üye misiniz?	Kooperatif () Sulama Birliği () Çiftçi Birliği () Üye Değilim () () Diğer (belirtiniz)	
S18. Sosyal hizmet ve yardım kurumlarıyla (muhtar, SYDV, Kaymakamlık, Belediye, Sosyal Hizmet Merkezi, Toplum Merkezi vb.) faaliyetlerinden haberdar mısınız?	Evet () Hayır ()	
S19. (Evetse) Nasıl haberdar oldunuz? (Nasıl ulaştınız?)	() Muhtar aracılığıyla () Komşudan duydum () Akrabadan () Tv, radyo, internet, gazete () Diğer (belirtiniz) ...	
S20. Bu kurumlardan hizmet aldınız mı?	Evet () Hayır () Geçmişte aldım ()	
S21. Ne tür hizmet aldınız?		
S22. Köyünüzün en önemli sorunu sizce hangisidir?	1. Sağlık hizmetleri 2. Su, içme suyu hizmetleri 3. Çöplerin toplanması 4. İşsizlik, iş alanlarının kısıtlı olması 5. Çocukların eğitimi 6. Ulaşım, yol, altyapı hizmetleri 7. Diğer (belirtiniz)	
S23. Köyünüzdeki aşağıdaki hizmetler sizce yeterli mi?	S23_1. Köyünüzdeki sağlık hizmetleri yeterli mi? () yeterli () yetersiz () kısmen yeterli () fikri yok S23_2. Engelliler için destek hizmetleri yeterli mi? () yeterli () yetersiz () kısmen yeterli () fikri yok S23_3. Taşınmalı eğitim için servis hizmetleri yeterli mi? () yeterli () yetersiz () kısmen yeterli () fikri yok S23_4. Yaşlılar için evde bakım desteği hizmeti yeterli	

	mi? ☐ yeterli ☐ yetersiz ☐ kısmen yeterli ☐ fikri yok S23_5. Yardım alıyorsanız, aldığınız yardımlar hakkındaki fikriniz nedir? ☐ yeterli ☐ yetersiz ☐ kısmen yeterli ☐ fikri yok
S24. Köyünüzün zenginlikleri (okumuş kesim fazla, tarım ürünleri çeşitli, doğal kaynakları, kaplıca vs., turizm açısından elverişli, çalışkanlık, dayanışma var) nelerdir?	
S25. Sağlık sorunu ile karşılaştığınızda genellikle kime/nereye başvuruyorsunuz? Sağlık ocağı () Vezirköprü Devlet Hast. () Samsun ilindeki devlet hastaneleri () Özel hastaneler () Şehir dışındaki hastaneler () Diğer (belirtiniz) S26. Herhangi bir hastalığınız var mı? Var () Yok () S27. Düzenli olarak tedavi oluyor musunuz? Evet () Hayır () S28. (Hayırsa) Düzenli olarak tedavi olamamanızın sebebi nedir? ☐ Ulaşım ☐ Sosyal güvencem/yeterli gelirim yok ☐ Çocuklarımı bırakacak kimsem yoktu ☐ Geleneksel tedavi yolları kullandım ☐ Tedavinin faydalı olacağına inanmadım ☐ Önemsemedim ☐ Diğer S29. Engeliniz var mı? Var () Yok () S29_1. (Varsa) Engel türü nedir? S29_2. Nasıl başladı? S30. Aile üyelerinden herhangi birinde düzenli takip gerektiren bir hastalık var mı? Var () Yok () S31. Aile içinde engelli var mı? Var () Yok () S31_1. (Varsa) Engel türü nedir? ☐ Görme ☐ İşitme ☐ Konuşma ☐ Zihinsel ☐ Bedensel ☐ Diğer(belirtiniz) S31_2. Nasıl başladı? S32. (Hanede yaşlı varsa) Bakıma muhtaç yaşlınız var mı? Var () Yok ()	
S33. Köyünüzdeki öğretmenlerle ilişkileriniz nasıldır? S34. Çocukların başarı düzeyleri nasıl? Çok iyi () İyi () Orta () Kötü () Çok Kötü () S35. Çocukların gelecek planları var mı? Var () Yok ()	

S36. Hem okula gidip hem çalışan çocuk var mı? Var () Yok ()
S37. Liseye devam etmeyen çocuk var mı? Evet () Hayır ()
S38. Lise eğitimi nerelerden sağlanıyor? Vezirköprü () Samsun () Şehir dışı ()
S39. Yaşadığınız köyde kendinizi güvende hissediyor musunuz? Evet () Hayır ()
S40. Güvensiz hissettirecek herhangi bir risk durumu var mı? Var (belirtiniz) Yok ()
S41. Yapılan değişikliklerde fikriniz alınır mı? Evet () Hayır ()
S42. Köyünüzde halk eğitimi çalışmaları yapılmakta mı? Evet () Hayır ()
S43. Katıldınız mı? Evet () Hayır ()
S44. Faydası nedir sizce?
S45. Katılamama sebebiniz nedir?
S46. Köyde ortak yapılması gereken işlere katılır mısınız? () Evet () Hayır
S47. Köyün sorunları ile ilgilenir misiniz? () Evet () Hayır
S48. Köylüler birbirine destek olur mu? () Evet () Hayır

Ek-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

- Kalkınma kavramının anlamı nedir, bu fikrin oluşumunda hangi koşullar nasıl belirleyici olmaktadır?
- “Yerinden kalkınma” ihtiyacı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Kırsal uygulama süreci hakkında bilgi verir misiniz?
- Kırsalda ihtiyaçları belirlemede nasıl bir yol izliyorsunuz? Baz alınan kaynaklar nelerdir?
- Kırsal uygulamada işbirliği düzeyi nasıldır, genellikle hangi kurumlarla işbirliği yapmaktasınız?
- Kurumların kırsal kalkınma sürecindeki rolleri, özellikle sivil toplumun rolü nedir?
- Kırsal kalkınma sürecinde kırsal alanlardaki uygulamaları anlatır mısınız?
- Çalışma özelinde incelenen alan için temel sorun alanları nelerdir?
- Uygulama sürecine karşılaşılan zorluklar varsa nelerdir? İyileştirme önerileriniz nelerdir?
- Kırsal kalkınmanın, günümüz koşulları içinde bulunduğumuz bölge özelini odak alarak, başarılı olmasını sağlayan unsurlar nelerdir?

Ek-4.1. Kurum İzni Belgesi I

T.C.
VEZİRKÖPRÜ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 34238592-490-E.1554
Konu : Araştırma İzni

07/11/2017

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜne
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 10/30/2017 tarih ve 38435356-302.11.02/E.11232 sayılı yazınız.

İlgi yazınız ile; Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Deniz YÜKSEL ve Prof. Dr. Veli DUYAN danışmanlığında "Kırsal Kalkınma ve Sosyal Hizmet Uygulamaları: Sorunlar, İhtiyaçlar Ve Çözüm Önerileri" konulu doktora tez çalışmasının ilçemize bağlı kırsal mahallelerde yaşayanlarla yüz yüze anket ve görüşme şeklinde gerçekleştirilmesine izin verilmesine ilişkin talebiniz Kaymakamlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

Yunus Emre ALTINER
Kaymakam

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (Mk1ccx-zSoavz-mwqMp+-iH/J0d-dBqWdN/n) kodunu yazınız.

Fazılâhmetpaşa Mahallesi 120. Sokak No:07 55900 Vezirköprü/samsun
Telefon No: (362)647 10 01 Faks No: (362)647 28 05
e-Posta: vezirkopru@vezirkopru.gov.tr İnternet Adresi: <http://vezirkopru.gov.tr/>

Bilgi için: Ahmet TURAN
VERİ HAZIRLAMA VE KONT.İŞLETMENİ
Telefon No:

Ek-4.2. Kurum İzni Belgesi II

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 75440112-605.99-E.118900
Konu : Deniz YÜKSEL'in Araştırma İzni Hakkında

14/11/2017

SAMSUN VALİLİĞİNE
(Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü)

İlgi : 07.11.2017 tarihli ve 15808181-605.99/12694 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazıda, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Deniz YÜKSEL'in , Prof. Dr. Veli DUYAN danışmanlığında "Kırsal Kalkınma ve Sosyal Hizmet Uygulamaları: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Çözüm Önerileri" konulu doktora tez çalışması için Havza Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde dosya incelemesi yapmak istediği belirtilmekte ve konuya ilişkin Bakanlığımız onayının talep edildiği ifade edilmektedir.

Söz konusu doktora çalışmasının, akademik yayın kural ve ilkelere uygun olarak hazırlanması ve çalışma sonuçlarının Bakanlığımız ile paylaşılması şartları ile Havza Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde yürütülmesinde sakınca olmayacağı düşünülmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Dr. Muhammet ÖRNEK
Bakan a.
Genel Müdür

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (SJ1bfB-zm1iVZ-dRZ0bR-jtjWpA-upQrdA6N) kodunu yazınız.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mahallesi 2177. Sokak No:10/ A Çankaya / Ankara
Telefon No: (312)705 55 00 Faks: (312)705 55 23
e-Posta: ailum@aile.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.ailetoplum.gov.tr/iletisim>

Bilgi için: Nurettin ÖZDEN
Uzman

Ek-5. Etik Kurul İzin Belgesi

GİZLİ
T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

31 Ocak 2018

Sayı : 56786525-050.04.04 / 6987
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

Sayın Deniz YÜKSEL
Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Kurupelit Yerleşkesi

İlgi: 23/11/2017 tarihli başvurunuz.

“Kırsal Kalkınma ve Sosyal Hizmet Uygulamaları: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Çözüm Önerileri” başlıklı doktora tezi ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 29/01/2018 tarihli toplantısında alınan 02/29 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir. Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof.Dr.Sibel A.ÖZKAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

GİZLİ

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 06100 - Tandoğan/ANKARA
Telefon : 0 (312) 60 40 / 2101
Faks : 0 (312) 212 60 49

Ayrıntılı Bilgi İçin

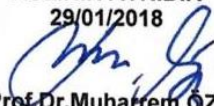
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 29/01/2018
Toplantı Sayısı : 02
Karar Sayısı : 29

29-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Deniz Yüksel**'in "Kırsal Kalkınma ve Sosyal Hizmet Uygulamaları: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı doktora tezi ile ilgili 23/11/2017 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Deniz Yüksel**'in "Kırsal Kalkınma ve Sosyal Hizmet Uygulamaları: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı doktora tez projesinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIĞIDIR
29/01/2018

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı : Deniz
Soyadı : YÜKSEL
Doğum yeri ve tarihi : SAMSUN- 12.05.1988
Uyruğu : TC
Medeni durumu : Bekar
İletişim adresi ve telefonu : denizyksl@gmail.com

II- Eğitimi

Doktora Ankara Üniversitesi- Ankara
Sosyal Hizmet Bölümü - 2014-2019
Konu Başlığı: “Kırsal Kalkınma Bağlamında Sosyal Hizmet: Samsun Vezirköprü Örneği”
Yüksek Lisans İstanbul Üniversitesi- İstanbul
Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler Bölümü – 2012-2014
Yüksek Lisans Tezi: “Belediyelerin çocuk hizmetlerinin incelenmesi: Maltepe ve Gaziosmanpaşa ilçe belediyeleri örneği”
Lisans Yıldız Teknik Üniversitesi – İstanbul
İşletme Bölümü – 2007-2011
Yabancı dili: İngilizce
Okuma: İyi, Yazma: İyi, Konuşma: İyi

III- Ünvanları

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü -
Araştırma Görevlisi (2017- ...)

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü - Araştırma Görevlisi (2014-2017)

IV- Mesleki Deneyimi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü - Araştırma Görevlisi (2017- ...)

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü - Araştırma Görevlisi (2014-2017)

V- Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar

VI- Bilimsel İlgi Alanları (yayınlar)

Yayınları:

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

A1. YÜKSEL D, DUYAN V (2016). Öz-savunuculuk hareketi: sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirme, *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, **(1-2-3)**: 17-30.

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler:

B1. YÜKSEL D (2018). The role of social work in rural development: A systematic review. Joint World Conference on Social Work, Education and Social Development, Dublin 2018, 04 July- 07 July, Ireland.

C. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

D. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler:

E. Uluslararası Kitap Bölümü

F. Ulusal Kitap Bölümü (*Uygulama Kılavuzu*)

F1. DUYAN V, DEMİRBİLEK M., SÜTÇÜ S, YÜKSEL D, KUDDAŞ NB (2016).
Sosyal Hizmette Blok Uygulama Yönergesi, Ankara.

VII- Bilimsel Etkinlikleri (aldığı burslar, ödüller, projeler, verdiği konferans seminerler, katıldığı paneller (panelist olarak))

A. Ödüller

B. Projeler

VIII- Diğer Bilgiler

A. Katıldığı Eğitimler

A1. Yerel ve Kırsal Kalkınma Uzmanlık Eğitimi Sertifika Programı, 2019, Özyeğin Üniversitesi, İstanbul.

A2. Proje Döngüsü Yönetimi (PCM) Sertifika Programı, AB Akademi, 2018, İstanbul.

A3. Diksiyon Eğitimi, 2011-2012, İstanbul Meslek Eğitim Kursu.